ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА АРДИНО (2021-2027г.)

Септември, 2020г.

Съдържание

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ 4

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ 5

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ 7

1. ВЪВЕДЕНИЕ 9

2. МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД И ЦЕЛЕВИ ИЗИСКВАНИЯ 10

2.1. Методически подход 10

2.2. Предназначение на ПИРО 13

2.3. Основна цел 13

2.4. Задачи на ПИРО 13

3. АНАЛИТИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ ЗА ПРИРОДНИЯ, СОЦИАЛНО - ИКОНОМИЧЕСКИЯ, ИНФРАСТРУКТУРНИЯ КОМПЛЕКС, НА ЕКОЛОГИЧЕСКОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА АРДИНО 15

3.1.Териториален обхват. Ситуиране на община Ардино в административно териториалната структура на област Кърджали и на Южен централен район за планиране от ниво 2 15

3.2. Характеристика на икономиката на община Ардино 18

3.2.1. Място на общинската икономика в икономиката на област Кърджали 18

3.2.2. Обща характеристика на местната икономика 19

3.2.3. Профили на икономическите сектори и дейности 24

2.2.4. Икономическа и предприемаческа активност 30

3.2.5. Обобщени изводи за състоянието и потенциали за развитие на местната икономика 30

3.3. Социална характеристика на община Ардино 31

3.3.1. Демографска характеристика. Човешки потенциал 31

3.3.2. Социална инфраструктура (бюджетни услуги) 46

3.3.3. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията 58

3.4. Анализ на състоянието на селищата мрежа и на жилищния сектор 63

3.4.1. Селищна мрежа – функционална и типологична характеристика на населените места 63

3.4.2. Жилищен сектор 67

3.5. Бюджетна политика на община Ардино. Общински бюджет 71

3.6. Административен капацитет 74

3.6.1. Административен капацитет на общинската администрация 74

3.7. Културно-историческо наследство 81

3.8. Екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на съответната община 88

4. S W O T АНАЛИЗ 97

5. СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА АРДИНО ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 Г. 101

5.1. Общи изисквания. Методически подход 101

5.2. Формулиране на визия за развитие на общината през програмния период 2021 -2027 г. 102

5.3. Формулиране (дефиниране) на приоритетите и стратегическите цели на ПИРО 104

6. ОПИСАНИЕ НА КОМУНИКАЦИОННАТА СТРАТЕГИЯ, НА ПАРТНЬОРИТЕ И ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ И ФОРМИТЕ НА УЧАСТИЕ В ПОДГОТОВКАТА И ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПИРО ПРИ СПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ ЗА ПАРТЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ 113

6.1. Значение на информираността, публичността и партньорството 113

6.2. Осъществяване на дейностите по време на разработването на ПИРО 113

6.3. Осъществяване на дейностите по време на реализацията на плана 114

7. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИОРИТЕТНИ ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 115

7.1. Същност на приоритетните зони за въздействие 115

7.2. Определяне на приоритетните зони за въздействие в ПИРО – Ардино -2021-2027 115

7.3. Териториален обхват на зоните за въздействие 118

8. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПИРО И ОПИСАНИЕ НА ИНТЕГРИРАНИЯ ПОДХОД ЗА РАЗВИТИЕ 123

8.1. Прилагане на интегриран подход в Програмата за реализация 123

8.2. Основни инструменти на Програмата за реализация 123

8.3. Програма за развитие на туризма 125

9. МЕРКИ ЗА ИГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ 132

10. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ И ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО 140

10.1. Мониторинг на изпълнението на ПИРО. Същност на процеса 140

10.2. Основни участници в процеса на наблюдение и оценка 140

10.3. Основни инструменти на системата за анализ и оценка на ПИРО 141

11. ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА 144

12. ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ 145

13.ПРИЛОЖЕНИЯ 142

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица 1. ДИНАМИКА В БРОЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА 20
Таблица 2. РОЛЯ НА „МИКРО“ И „МАЛКИТЕ“ ПРЕДПРИЯТИЯ В МЕСТНАТА ИКОНОМИКА 21
Таблица 3. СЕКТОРНА СТРУКТУРА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИЯ КОМПЛЕКС НА ОБЩИНА АРДИНО, НАСТЪПИЛИ В ПЕРИОДА СЛЕД 2014 Г. 22
Таблица 4. СТРУКТУРА И ДИНАМИКАТА В РАЗМЕРА НА ДМА 23
Таблица 5. ОБОБЩЕНИ ДАННИ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ СЕКТОРИ ЗА ПЕРИОДА 2014-2018 Г. 24
Таблица 6. ДИНАМИКА В БРОЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА ОБЩИНАТА ЗА 6 ГОДИШНИЯ РЕТРОСПЕКТИВЕН ПЕРИОД 32
Таблица 7. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО НАСЕЛЕНИ МЕСТА 33
Таблица 8. СРЕДНОГОДИШЕН КОЕФИЦИЕНТ НА РАЖДАЕМОСТ 37
Таблица 9. ДИНАМИКАТА В КОЕФИЦИЕНТИТЕ ЗА МЕХАНИЧНО ДВИЖЕНИЕ 38
Таблица 10. СТАНДАРТНА ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА 41
Таблица 11. СПЕЦИФИЧНАТА ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА 42
Таблица 12. СРАВНИТЕЛНИ ДАННИ ЗА РАЗМЕРА НА СРЕДНОГОДИШНАТА ЗАПЛАТА НА НАЕТО ЛИЦЕ СРЕДНА ЗА СТРАНАТА И ЗА ОБЩИНА АРДИНО ЗА 2018 Г. 45
Таблица 13. БРОЙ И КАПАЦИТЕТЪТ НА ДГ ЗА ПЕРИОДА 2014-2019 Г. 47
Таблица 14. ДАННИ ЗА БРОЯ НА УЧИЛИЩАТА И ТЕХНИЯ КАПАЦИТЕТ 50
Таблица 15. ПРОСТРАНСТВЕНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ НА МРЕЖАТА ОТ ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНИ УЧИЛИЩА 51
Таблица 16. ПОЛЕЗНА И ЖИЛИЩНА ПЛОЩ В НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА ОТ ОБЩИНАТА 69
Таблица 17. SWOT-АНАЛИЗ 97
Таблица 18. СТРАТЕГИЯТА НА ПИРО 109
Таблица 19. СЪОТВЕТСТВИЕ С ПРИОРИТЕТИТЕ НА ПИРО - АРДИНО И ИНТЕГРИРАНАТА РЕГИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ НА ЮЦР 111
Таблица 20. ПРОЕКТНИ ИДЕИ, СВЪРЗАНИ С РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА АРДИНО (ИЗВАДКА ОТ ИНДИКАТИВНИЯ СПИСЪК – ПРИЛОЖЕНИЕ 1А) 129

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

Фиг.1. ПОДХОД ЗА ИЗРАБОТВАНЕ НА ПИРО 12
Фиг.2. МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ И ГРАНИЦИ НА ЮЦР И ОБЛАСТ КЪРДЖАЛИ 15
Фиг. 3. ОБЩА СТРУКТУРА НА СЕЛИЩНАТА МРЕЖА НА ОБЩИНА АРДИНО 17
Фиг.4. СТРУКТУРАТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА, ПРЕДСТАВЕНА КАТО ОТНОСИТЕЛНИ ДЯЛОВЕ ОТ ОБЩИЯ ИМ БРОЙ 20
Фиг.5. ДИНАМИКА В РАЗМЕРА НА ПРОИЗВЕДЕНАТА ПРОДУКЦИЯ В ТРИТЕ СЕКТОРА НА ИКОНОМИКАТА 22
Фиг.6. ТЕМП НА НАРАСТВАНЕ (В %) В ОТДЕЛНИТЕ ГОДИНИ СПРЯМО ПРЕДШЕСТВАЩАТА 24
Фиг.7. *СЕЛСКО И ГОРСКО СТОПАНСТВО* 27
Фиг.8. ТЕМП НА НАРАСТВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО 33
Фиг.9. БРОЙ НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО НАСЕЛЕНИ МЕСТА 35
Фиг.10.ДЕМОГРАФСКА СТРУКТУРА 36
Фиг.11. ДИНАМИКА В КОЕФИЦИЕНТИТЕ ЗА ЕСТЕСТВЕНОТО ДВИЖЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО 38
Фиг.12. ДИНАМИКАТА В КОЕФИЦИЕНТИТЕ ЗА МЕХАНИЧНО ДВИЖЕНИЕ 39
Фиг.13.ДИНАМИКА В БРОЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО 40
Фиг.14. ОТНОСИТЕЛНИ ДЯЛОВЕ НА ЛИЦАТА В СТАНДАРТНИТЕ ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ 42
Фиг.15. ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ, ИЗРАЗЕНО КАТО ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ (В%) ОТ НАСЕЛЕНИЕТО НАД 7 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ 43
Фиг.16. СТРУКТУРАТА НА НАЕТИТЕ ПО ОСНОВНИТЕ СЕКТОРИ НА ИКОНОМИКАТА (КАТО ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ – В %) 44
Фиг.17. ДИНАМИКА В ДВА ОТ ПОКАЗАТЕЛИТЕ ЗА НАТОВАРЕНОСТТА (БРОЙ ОБХВАНАТИ ДЕЦА) И КАПАЦИТЕТА (БРОЙ МЕСТА) В ДГ 48
Фиг.18. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ В ОТДЕЛНИТЕ СТЕПЕНИ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС 50
Фиг.19. КАРТА НА ПЕТТЕ ТРАНС ЕВРОПЕЙСКИ КОРИДОРА 59
Фиг.20.РЕГИОНАЛНИ ВРЪЗКИ 60
Фиг.21.КАТЕГОРИЯ НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА 65
Фиг.22. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА БРОЯ НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА ПО ГРАДОУСТРОЙСТВЕНАТА КАТЕГОРИЯ 66
Фиг.23. ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА ЖИЛИЩАТА С РАЗЛИЧЕН БРОЙ НА СТАИТЕ 69
Фиг.24. *СТРУКТУРА НА ПЛАНИРАНИТЕ МЕСТНИ ПРИХОДИ В БЮДЖЕТ 2020 Г.* 73
Фиг.25. СХЕМА НА ЗАЩИТЕНИТЕ ТЕРИТОРИИ И ТЕРИТОРИИ ЗА ПРИРОДОЗАЩИТА 90
Фиг.26.ТЕРИТОРИИ С ОБЩО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ 95
Фиг.27. МЕТОДИЧЕСКИЯТ ПОДХОД И СТЪПКИ ПО ИЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА ЧАСТ НА ПИРО 102
Фиг.28. МЕТОДИЧЕСКИЯ ПОДХОД ЗА ВРЪЗКАТА НА ПРИОРИТЕТИТЕ И ЦЕЛИТЕ НА ДВАТА ДОКУМЕНТА НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ 105
Фиг. 29.КОНЦЕПЦИЯ ЗА РАЗВИТИЕ 117
Фиг.30. ПРИОРИТЕТНИ ЗОНИ 118
Фиг.31.РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА 120
Фиг.32.РАЗВИТИЕ НА СПОРТ И РЕКРЕАЦИЯ 122
Фиг.33. *АНКЕТНИТЕ РЕЗУЛТАТИ С ОЦЕНКАТА, КОЯТО УЧАСТНИЦИТЕ ДАВАТ ЗА СЕГАШНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНАТА* 198
Фиг.34. *ПОСОЧЕНИ ПРИМЕРНИ ПРОЕКТИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ* 198
Фиг.35. *АНКЕТНИТЕ РЕЗУЛТАТИ, СВЪРЗАНИ С ПРОБЛЕМИТЕ В ОБЩИНАТА И ТЯХНОТО ПРИМЕРНО РЕШЕНИЕ* 199
Фиг.36. *АНКЕТНИТЕ РЕЗУЛТАТИ, СВЪРЗАНИ С ЦЕННИТЕ РЕСУРСИ НА ОБЩИНАТА* 200

Фиг.37. *АНКЕТНИТЕ РЕЗУЛТАТИ ЗА ОЦЕНКА НА ПРИОРИТЕТНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ НАПРАВЛЕНИЯ* 200
Фиг.38. *АНКЕТНИТЕ РЕЗУЛТАТИ ЗА ОЦЕНКА НА МЕРКИТЕ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ СЪСТОЯНИЕТО НА ОБЩИНАТА* 201

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

АД	Акционерно дружество
АИС	Автоматизирана информационна система
АКБ	Археологическа карта на България
АМ	Автомагистала
АНКПР	Актуализирана национална концепция за пространствено развитие
АО	Административно обслужване
БВП	Брутен вътрешен продукт
БГ	България
БЕЛ	Български език и литература
БПК	Биологично потребление на кислород
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВиК	Водоснабдяване и канализация
ГИС	Географска информационна система
ДБТ	Дирекция бюро по труда
ДВ	Държавен вестник
ДГ	Детска градина
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕИО	Европейска икономическа общност
ЕС	Европейски съюз
ЕСО	Електроенергиен системен оператор
ЗЕВИ	Закон за енергията от възобновяеми източници
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗОС	Закон за общинската собственост
ЗРР	Закон за регионално развитие
ЗТ	Закон за туризма
ИАОС	Изпълнителна агенция по околната среда
ИПГВР	Интегриран план за градско възстановяване и развитие
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение
ИТСР	Интегрирана териториална стратегия за развитие
МБАЛ	Многопрофилна болница за активно лечение
МИГ	Местна инициативна група
МОН	Министерство на образованието и науката
МРО	Масово разпространение отпадъци
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройство
МТД	Местни данъци и такси
НВО	Национално външно оценяване
НКИЗ	Национална компания индустриални зони
НКПР	Национална концепция за пространствено развитие
НКРПР	Национална концепция за регионално и пространствено развитие
НПО	Неправителствена огранизация
НПР	Национална програма за развитие
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
НУБА	Негодни за употреба батерии и акумулатори
ОД	Областна дирекция
ОДЗ	Областна дирекция „Земеделие”
ОМП	Отбранително-мобилизационна подготовка
ООН	Организация на обединените нациии
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда”
ОПР	Общински планове за развитие

ОПУ	Областно пътно управление
ОУ	Основно училище
ОУП	Общ устройствен план
ОУПО	Общ устройствен план на общината
ПИРО	План за интегрирано развитие на общината
ПМДР	Програма за морско дело и рибарство
ПНИЕВИБ	Програма за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива
ППЗРР	Правилник за прилагане на Закона на регионалното развитие
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадни води
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
РДМА	Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РУО	Регионално управление на образованието
СВО	Сградни водопроводни отклонения
СУ	Средно училище
ТЕЦ	Топлоелектрическа централа
ЦУР	Цели за устойчиво развитие
ЮЗР	Югозападен регион
ЮИР	Югоизточен регион
ЮЦР	Южен централен регион
COVID-19	Coronavirus disease 2019 (Заболяване коронавирус 2019)
NUTS	Nomenclature des Unites territoriales statistiques (Номенклатура на териториалните единици за статистически цели)
SWOT	Srengths, weakness, opportunities and threats (Силни и слаби страни,възможности и заплахи)
TEN-T	Trans-European Transport Network (Трансевропейска транспортна мрежа)

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Един от основните планови документи, определящ насоките за развитие на община Ардино в периода 2021-2027 г. е Планът за интегрирано развитие на общината (ПИРО- 2021-2027)

Нормативното основание за това е чл. 23, т. 1 от Закона за регионалното развитие (ЗРР), обнародван в ДВ бр. 21/31.03.2020 г. За изготвянето на ПИРО Министърът на регионалното развитие и благоустройството със своя Заповед от 25.03.2020 г. утвърди Методически указания за разработване и прилагане на ПИРО за периода 2021-2027 г.

По съдържателния си характер ПИРО надгражда действащите в програмния период 2014-2020 г. Общински планове за развитие (ОПР). Изискването е ПИРО - Ардино 2021-2027 да бъде съобразен със следните стратегически и планови документи:

- *Интегрираната териториална стратегия за развитие на Южния централен район за планиране 2021-2027 г.;*
- *Определените национални и регионални цели и приоритети на развитието в България, в това число актуализираната Национална концепция за пространствено развитие 2013-2025 г.*
- *Общия устройствен план на община Ардино.*

Това изискване цели да подчертае взаимовръзката на двата подхода „отгоре – надолу“ и „отдолу – нагоре“ при изработването и прилагането на стратегическите и планови документи на регионалното развитие и йерархичната им подчиненост. Като нов момент е взаимовръзката с ОУП на община Ардино – основен планов документ в сферата на устройственото планиране по Закона за устройство на територията.

Наличието на приет Общ устройствен план на общината (ОУПО) и изискванията за отчитане на неговите устройствени предвиждания в новия ПИРО дава възможност да се синхронизира стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие..

В съдържателно отношение няколко са новите моменти, които отличават ПИРО от досега действащите ОПР.

Един от тях е за т. нар. „демаркация“ (разграничаването) и същевременно отчитането на предвижданията на Общия устройствен план на общината. Целта е да се обосноват по-добре политиките и съдържащите се в тях мерки за използване на ресурсите и потенциалите на територията за устойчиво развитие на общината с начина на устройство на отделните структурни части на територията, съдържащи се в Общия устройствен план на общината. С други думи, ОУП на общината да се използва като териториална основа за прилагане на ПИРО.

Друг нов момент, който не се изискваше и прилагаше в досегашните Общински планова за развитие на общините, е в ПИРО да се обосноват и предложат зони за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди, наречени *зони за въздействие.* Те са два типа:

- зони за въздействие с комплексен характер (градски зони за въздействие, които са задължителни за градовете от 1,2 3 йерархично ниво;
- зони определени на функционален признак (например за развитие на туризъм, за развитие на екологично земеделие и др. подобни).

Тъй като общинския център гр. Ардино е от 4 йерархично ниво, в ПИРО – Ардино 2021-2027 се обосновават и се предлагат втория тип зони, определени на функционален признак.

Трети нов момент е свързан с по-подробното анализиране на състоянието на околната среда и изискванията за залагане в ПИРО на политики и свързаните с тях мерки за опазване на околната среда.

В следващия програмен период върху комплексното развитие се очаква да се засили негативното влияние на климатичните фактори – глобалното затопляне, природните бедствия,. В Плана са посочени конкретните въздействия и предлаганите мерки за минимизиране на щетите от неблагоприятните климатични фактори, като акцентът е поставен върху рисковите територии и зони в община Ардино

В стратегическата част на ПИРО – Ардино 2021-2027 и в неговата програмна част са заложени мерки (програми, проекти, инвестиции и др.), обосновани с потенциалите на територията и с наличните ресурси (собствени и привлечени), които да бъдат използвани целево за изпълнението на обоснованите в плана цели и приоритети.

В програмата за реализация на ПИРО – в Индикативната таблица - е приложен принципа за реалистичност и възможността за по-честа актуализация на предлаганите програми и проекти. Този подход е с по-ясна приложимост през 2021 и евентуално през 2022 г. във връзка с потенциалните икономически и инвестиционни затруднения, породени като последица от кризата с КОВИ 19.

Към изготвянето и прилагането на ПИРО – Ардино 2021-2027 основни отговорности и ангажименти имат:

- на първо място имат местните власти – Общинския съвет, Кметът на общината и Общинската администрация. В това отношение е натрупан немалък опит – в общината вече се изпълнява втори поред ОПР;
- на второ място, ценно съдействие в етапа на изготвяне на ПИРО ще имат партньорите на местните власти – местния бизнес, неправителствения сектор и населението. Те ще осъществяват и контрол във втория етап – прилагането (реализацията) на ПИРО.

Основните инструменти за контрол на изпълнението на ПИРО са *Годишните доклади за изпълнението на плана* и реализацията на заложените в плана индикатори.

Важно място в процеса на изготвяне на ПИРО – Ардино 2021-2027 е отделено на Комуникационната стратегия. Тя включва определени действия в процеса на съгласуванията и популяризирането на плана с партньорите. Водещи функции в подготовката и изпълнението на Комуникационната стратегия имат звена от Общинската администрация, които в сътрудничество с разработващия екип представят за обществените обсъждания ПИРО – Ардино 2021-2027.

2. МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД И ЦЕЛЕВИ ИЗИСКВАНИЯ

2.1. Методически подход

Методическият подход, приложен при разработването на ПИРО – Ардино 2021-2027 отчита:

- изискванията на Методиката за разработването на този тип планове, утвърдена от Министъра на регионалното развитие и благоустройството;
- методическите подходи, прилагани при подобен тип стратегически, планови и програмни документи;
- опита на разработващия екип при изработване на подобен тип документи

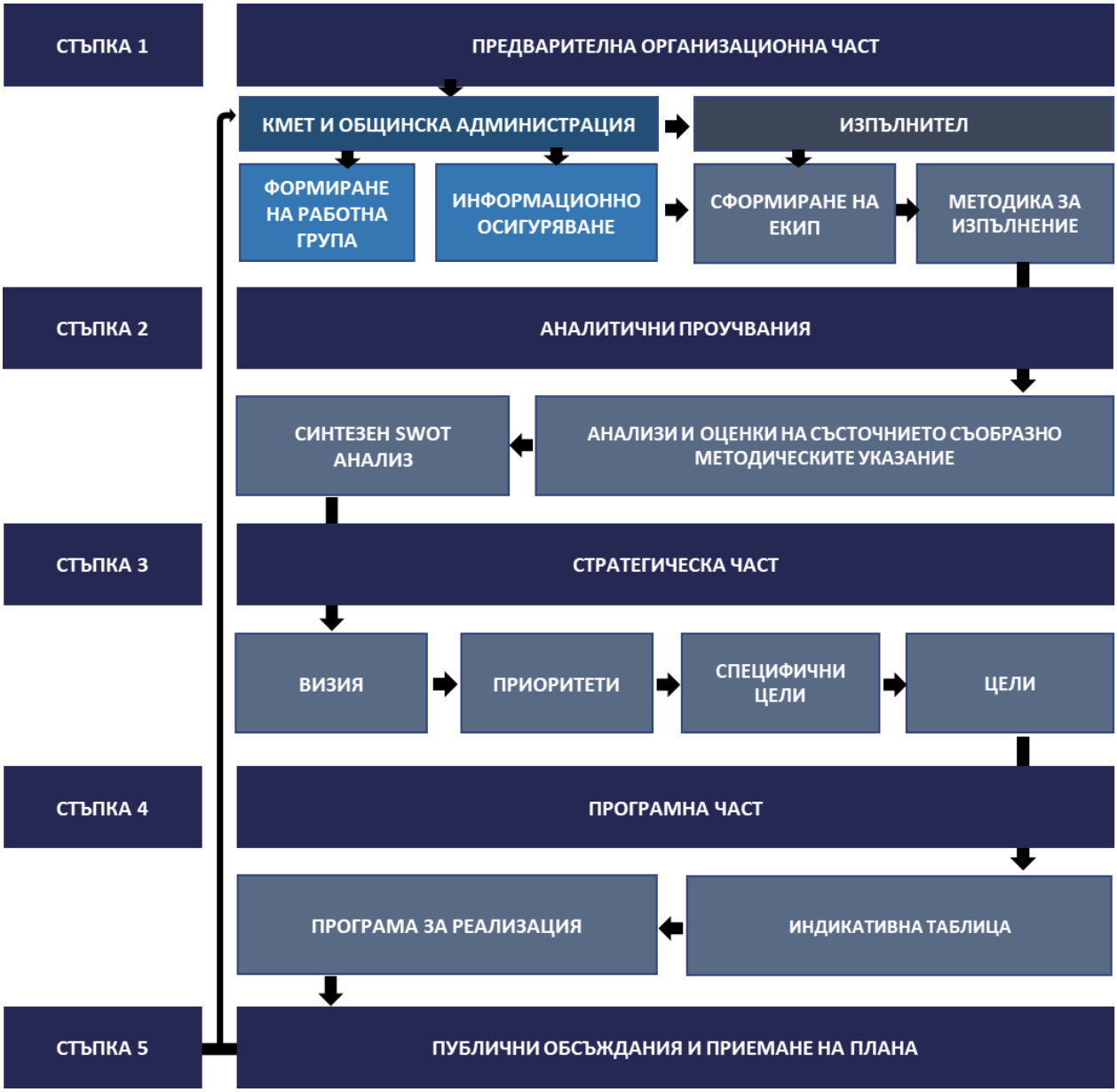
Последователността на стъпките по изработването на ПИРО – Ардино 2021 -2027 следва определена логика, включваща няколко етапа (*фиг.1*):

- подготвителни действия по стартиране на процеса на изработване на Плана за интегрирано развитие на общината;
- аналитични проучвания за състоянието на основните системи (природни условия, икономическа и социална характеристика, състояние на техническата инфраструктура, на екологичното състояние и др.), оценка на разполагаемите ресурси и неусвоените териториални потенциали за развитие на общината;
- изработване на стратегия на плана , включваща инструментите на стратегическото планиране – визия, приоритети и цели, които да бъдат постигнати в плановия период, чрез реализацията на определени мерки (програми, инвестиции, проекти и др.);
- Програмен етап, включващ програмни действия по реализацията на определените мерки (включени в Индикативна таблица на ПИРО), система от индикатори, чрез които се следи как се изпълняват стратегията и програмната част на ПИРО.

Така описан методическият подход се илюстрира със следната блок-схема *(фиг.1).*

В процеса на работата по изработване на ПИРО – Ардино 2021-2027 са ползвани традиционни за подобен вид проучвания методи,а именно:

- Описателен.
- Статистически.
- Аналитично- оценъчен.
- Системен.
- Сравнителен и др.

Фиг.1. *ПОДХОД ЗА ИЗРАБОТВАНЕ НА ПИРО*

Информационното осигуряване за аналитичните проучвания включва статистически данни и оперативна информация за състоянието на отделните функционални системи и дейности на територията на общината. Изискването в това отношение е информацията да има официален характер и да е от официални източници – НСИ, РИО, РЗИ, Общинска администрация и др. Друго важно изискване за изработване на аналитичния раздел на ПИРО е да се ползва информация за 6 годишен ретроспективен период (покриващ основно сегашния програмен период 2014-2020 г.). Целта е да бъдат очертани тенденции да се формулират изводи и проблеми в досегашното развитие.

Една от важните особености на ПИРО е да се прилага метода за комплексност в стратегическата част на плана с цел постигане ефект на интегрираното планиране и развитие. Това налага да се отчита мястото на

ПИРО в йерархичната система от стратегически и планови документи в сферата на регионалното развитие и на устройственото планиране.

2.2. Предназначение на ПИРО

Предназначението на ПИРО е да **определи основните направление на провежданите политики на местните власти за комплексно използване на наличните ресурси и на потенциалите на територията на община Ардино** насочена към:

- Рационалното използване на разполагаемите териториални ресурси за общината за изпълнение на стратегическите приоритети и цели за развитие на общината в средносрочен времеви хоризонт.
- Определяне рамките на действията на институциите на местните органи на властта, бизнеса, неправителствения сектор и на населението насочени към различните видове дейности на територията на общината.
- Определяне на мерките за подобряване на:
  - Условията за живот на населението (качествени бюджетни и други услуги, подобрена селищна среда).
  - Бизнес средата (инвестиции, заетост, доходи на населението).
  - Екологическата обстановка в контекста на климатичните промени.

2.3. Основна цел

Основната цел на ПИРО – Ардино 2021-2027 е да се предложат **насоки за синхронизиране на политиките регионалното развитие и на пространственото планиране, съдържащи се в основните видове планове** - Интегрирани планове на общините и Общите им устройствени планове.

2.4. Задачи на ПИРО

Задачите на Плана за интегрирано развитие на община Ардино – 2021-2027 г. следва да бъдат в определено съответствие с нормативните изисквания за регионалното развитие и свързаните с него национални и регионални цели и приоритети на развитието в България. Териториалната основа на плана е общината, което изисква да се отчитат специфичните ѝ условия за развитие на социалния, икономическия и инфраструктурния ѝ комплекс, характера на демографското развитие и на селищната мрежа, екологичната ѝ характеристика и другите териториални ресурси и потенциали. Това определя и тематичния обхват и характер на задачите на ПИРО – Ардино 2021-2027. Формулировката на задачите на ПИРО си поставя изискванията да:

- Извърши анализи и оценки на развитието на общината в програмния период 2014-2020 г, като очертае положителните и негативните насоки в развитието и да формулира проблемите, задържащи развитието ѝ съобразно заложените приоритети и стратегически приоритети на действащите стратегически и планови документи.

- Отчитане на новите моменти в провежданата политика за регионално развитие и връзката му с местното самоуправление.
- Синхронизиране на приоритетите и стратегическите цели, заложени в документите за регионално развитие от по-високите йерархични нива (без да ги прилага механично), като отчита конкретните условия за развитие на община Ардино.
- Осъществяване на приемственост в стратегическите цели и приоритети, заложени в действащите стратегически, планови и програмни документи (вкл. ОПР) на община Ардино, изпълнявани в програмния период 2014-2020 г.
- Прилагане, в дългосрочен и средносрочен времеви хоризонт, на подхода за интегриране на целите, приоритетите и на предприетите действия по реализацията на основните документи в сферата на устройственото планиране (Общ устройствен план на общината) и на регионалното развитие (Интегриран план за развитие на общината) с цел постигане на по-добър ефект от използване на териториалните ресурси и потенциали за устойчиво, комплексно социално, икономическо и инфраструктурно развитие и опазване на околната среда на община Ардино в програмния период 2021-2027 г.
- Определи рамките на комплексното, интегрирано развитие на общината за следващия 7 годишен период, определени с формулираните приоритети и стратегически цели на ПИРО – Ардино 2021-2027 г.
- Конкретизира възможностите за изпълнение на приоритетите и целите на ПИРО с конкретни мерки – програми и проекти, тяхното ресурсно осигуряване, сроковете за тяхното реализиране и ангажиментите на отговорните структури.
- Оцени опита на органите на местно самоуправление (Общински съвет, Общинска администрация) и на другите партньори в реализацията на мерките (програми, проекти и на други местни инвестиционни инициативи), заложени в действащите планове и програми (основно в ОПР, общински стратегии и програми, бизнес планове на местния бизнес) и др.
- Обоснове необходимостта от зони за целенасочено въздействие, които да бъдат определени на комплексен и на функционален признак.

3. АНАЛИТИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ ЗА ПРИРОДНИЯ, СОЦИАЛНО - ИКОНОМИЧЕСКИЯ, ИНФРАСТРУКТУРНИЯ КОМПЛЕКС, НА ЕКОЛОГИЧЕСКОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА АРДИНО

3.1.Териториален обхват. Ситуиране на община Ардино в административно териториалната структура на област Кърджали и на Южен централен район за планиране от ниво 2

Местоположение и граници

Общината е част от ЮЦР, разположена е в югозападната част на област Кърджали, сред живописна природа, на границите между Западните и Източните Родопи*.(Фиг.2).*

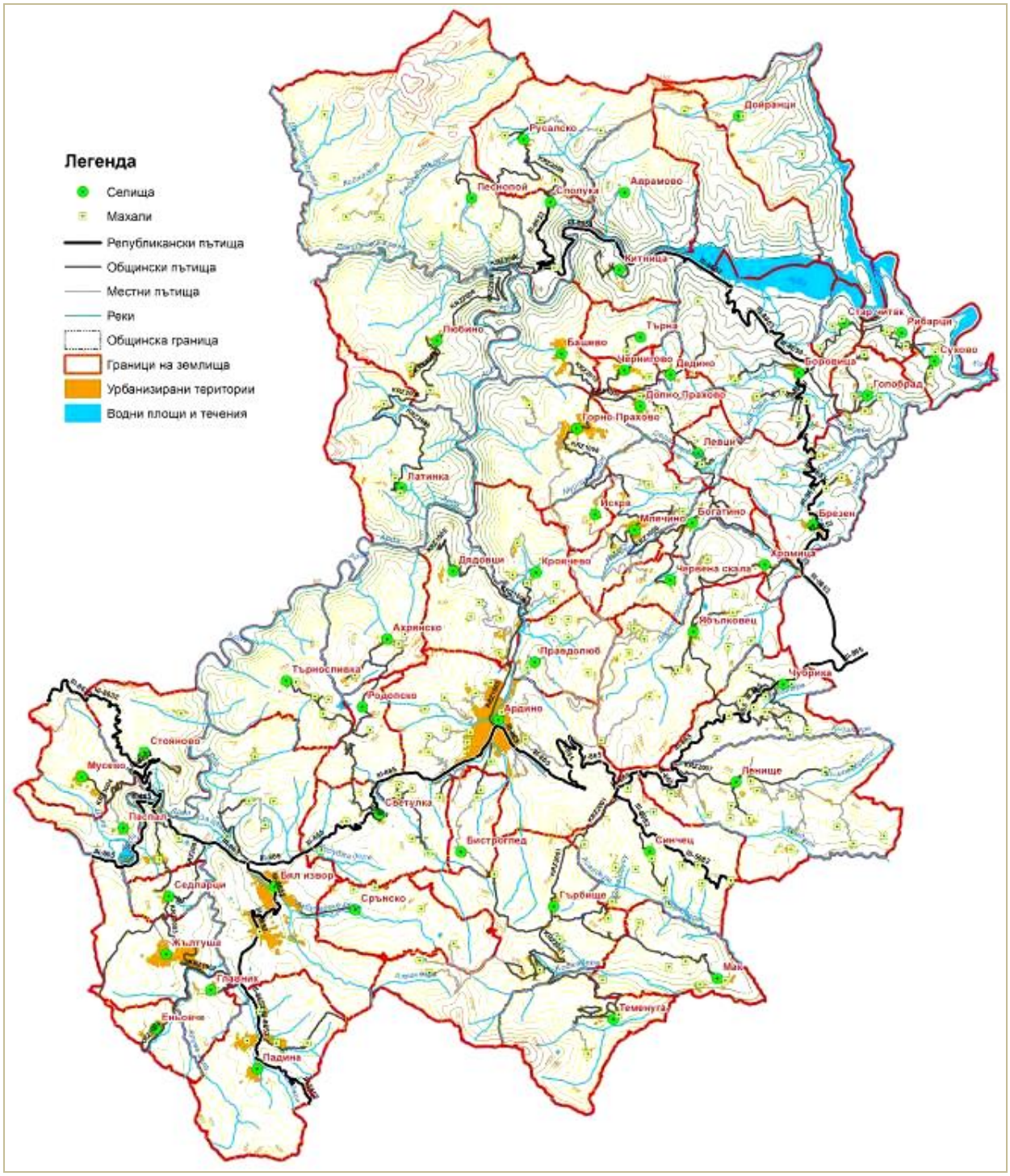
Общината е разположена периферно за страната и за област Кърджали, но е с важни транспортно-географски функции. Това се изразява най-вече в осигуряване на вътрешните за Родопите връзки между двата опорни центъра - Кърджали и Смолян, което се осъществява чрез път III-ти клас - Смолян-Рудозем-Кърджали. Общината е гранична за три общини от област Смолян-Мадан, Баните и Неделино. Бъдещ фактор в нейното развитие е средищното и разположение и между двата ГКПП: „Златоград-Термес" и „Маказа-Нимфея". Тези аргументи са в полза на тезата, че общината в бъдещото си урбанистично развитие ще отчита междуобщинските връзки и дейности, произхождащи от трансграничното сътрудничество, за което трябва да се осигури съответните териториални условия.

Фиг.2. *МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ И ГРАНИЦИ НА ЮЦР И ОБЛАСТ КЪРДЖАЛИ*
източник: *ИНТЕГРИРАНА ТЕРИТОРИАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ*

Селищна мрежа и урбанизация

Селищната мрежа на община Ардино се състои към момента условно от 52 населени места, в т.ч. един град - Общински център Ардино. Характерните природни условия на разчленения планински релеф и традиционни поминък на населението в последните няколко столетия (предимно животновъдство) се изразява във видимата страна на съвременната урбанизация и равномерно разпределение на населени места върху територията. Селищата са изграждани във връзка с основен поминък и възможност за защита на местообитанието от природни бедствия, както и наличие на добра видимост срещу човешки нападения и набези. Към момента са идентифицирани 192 махали, от които 5 са изселени. През годините броят на населените места се е увеличил от 45 на 52 по една причина единствено, че са се трансформирали в административно отношение местообитаванията без това да означава, че са се образували повече места за обитаване. Изследване общата структура на селищната мрежа на община Ардино (*фиг.3*).

Фиг. 3. *ОБЩА СТРУКТУРА НА СЕЛИЩНАТА МРЕЖА НА ОБЩИНА АРДИНО*
източник: *ОУПО АРДИНО*

Населените места попадат в три височинни пояса: 6 броя в пояса под 500 м; 27 броя между 500 и 700 м; 1 брой в пояса над 1000 м (с.Сполука). Селищата с много малка територия и представляват 1,4% от общата площ на Община Ардино. Въпреки, за територията община Ардино през последните десетилетия няма изработени устройствени планове от високо ниво териториално ниво като ОУП в предходните административни и териториално-устройствени проучвания и планирания на България територията е била

разглеждана в аспекта на селищни системи, така съвременните 52 броя селища са били групирани в няколко селищни системи. Този факт е много важен да бъде отчетен и съобразен при бъдещото планиране, защото резултатите от материалното изграждане, пространственото и функционално развитие на различните системи и подсистеми, което установяваме в момента е резултат от това планиране. Бившите центрове на селищни системи са селата: Бял извор, Ардино, Млечино, Ленище, Падина, Горно Прахово, Жълтуша. Тези села и до сега с малки изключения (за град Ардино, като общински център това е безспорно) показват стабилност на функционалния комплекс, обитаване, труд, отдих, инфраструктура и техническа обезпеченост. Стабилизиран е социалния комплекс и са налице сравнително стабилни демографски показатели. Всичко това е отчетено съвместно, като комплекс от налични положителни фактори и тенденции.

3.2. Характеристика на икономиката на община Ардино

3.2.1. Място на общинската икономика в икономиката на област Кърджали

В икономическо отношение, община Ардино заема по-скромно място в социално-икономическия комплекс на област Кърджали. Това се дължи основно на по-малкия (в сравнение с по-големите общини в областта) икономически потенциал, с който разполага община Ардино. Независимо от това, състоянието на местната икономика до голяма степен съответства на моментните възможности на общината и на влиянието на външните и вътрешни фактори, с тенденция за нарастване на неговата значимост.

Представа за мястото на икономиката на община Ардино в областния социално-икономически комплекс дават относителните дялове по три от основните икономически показатели за нефинансовия сектор. Резултатите в това отношение по данни за 2014 г. и 2018 г. показват следното:

- Относителен дял на предприятията в община Ардино от тези в област Кърджали:
  - 2014 г. -5,6 %
  - 2018 г. –4,7%
- Относителен дял на произведената продукция в община Ардино от тези в област Кърджали:
  - 2014 г. – 3,45%
  - 2012 г. – 4,10%
- Относителен дял на ДМА в община Ардино от тези в област Кърджали:
  - 2014 г. - 3,5%
  - 2018 г. – 3,9%

Анализите на посочените данни за относителните дялове на трите основни икономически показатели за община Ардино, съпоставени с тези за област Кърджали потвърждават направената констатация за нарастващата значимост на общинския показват, че при намаляване на относителния дял на

броя на предприятията, се констатира нарастване на дела по останалите два показателя.

По-слабото развитие на икономиката на община Ардино от областната, се подкрепя и от данните за произведената продукция, отнесена към едно заето лице в нефинансовия сектор. За 2014 г. стойностите по този показател са съответно – 26415 лв./лице (община Ардино) и 32666 лв./лице (област Кърджали). За 2018 г. стойностите са съответно – 36155 лв./лице за община Ардино и 50066 лв./лице за област Кърджали.

3.2.2. Обща характеристика на местната икономика

Община Ардино се характеризира с развитие на комплекс от икономически дейности. На територията на общината са запазени традиционни промишлени производства. В икономическия профил на общината са представени сектори и икономически дейности, за които са налице определени ресурси и традиции в развитието им. В общинския център развиват дейност предприятия от няколко отрасли на икономиката.

Структурата на местната икономика на община Ардино е многопрофилна. Водещи функции в нея има промишлеността, а аграрния сектор е с допълващи функции. Общината е специализирана в няколко индустриални направления, които се основават главно на използването на местната суровинна база като производството на храни и напитки, металообработване, дърводобив и дървопреработка и др.

Брой предприятия в нефинансовия сектор

Икономическата характеристика на общината до голяма степен се определя от броя и вида на функциониращите предприятия. Структурата на предприятията е определена по критерия „брой заети лица“. Съобразно него, предприятията са включени в следните четири групи:

- Микро предприятия – с брой на заетите до 9 д.
- Малки предприятия – с брой на заетите от 10 до 49 д.
- Средни предприятия – с брой на заетите от 50 до 249 д.
- Големи предприятия – с брой на заетите над 250 д.

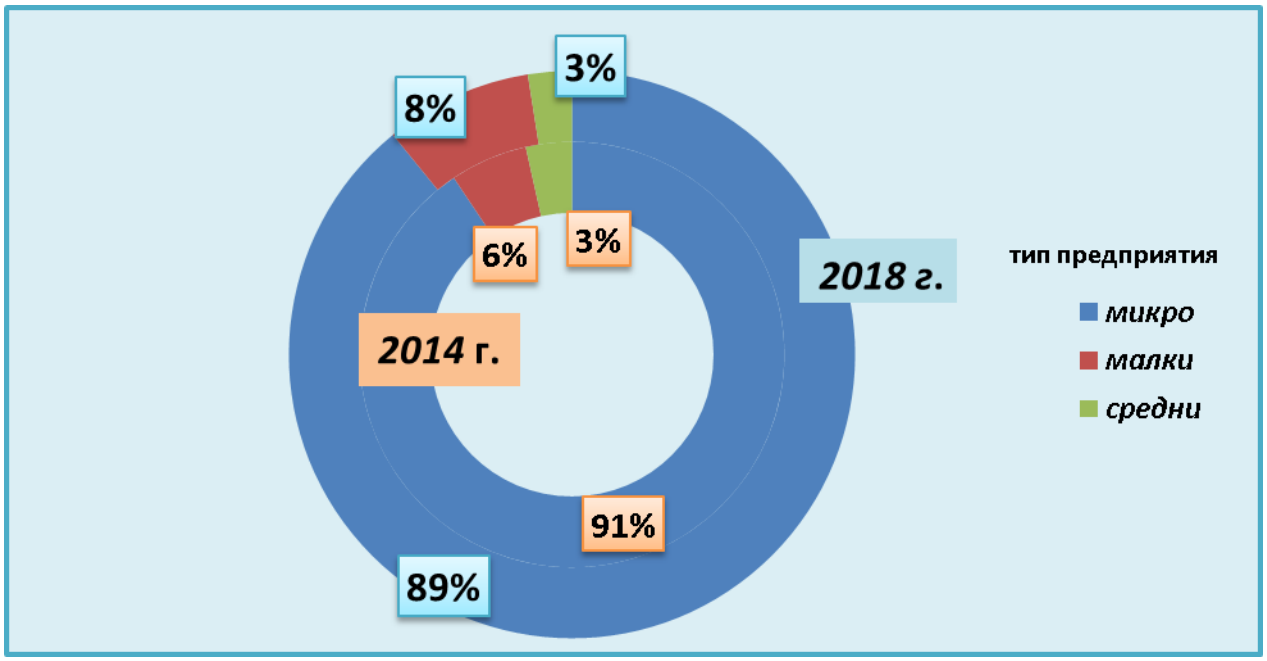
Към 2018 г. на територията на общината са функционирали общо 238 предприятия от нефинансовия сектор. Тук не се включват предприятия от бюджетния сектор (икономически дейности ”Държавно управление”, “Образование”, “Хуманно здравеопазване и социална работа” и др.).
За изследвания период (2014 - 2018 г.) не се наблюдава съществена динамика в броя на предприятията (нефинансов сектор) (*таблица 1).*

Таблица 1. *ДИНАМИКА В БРОЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА*

Групи предприятия според заетите лица	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.
	брой	брой	Брой	брой	Брой
Общо	***254***	***242***	***233***	***234***	***238***
Микро до 9 заети	230	213	206	210	212
Малки от 10 до 49	15	21	..	..	20
Средни от 50 до 249	9	8	..	..	6
Големи над 250	-	-	-	-	-

Източник: *НСИ*

След 2014 г. се наблюдава леко намаление в броя на предприятията, което е резултат от закриване на фирми от групата „микропредприятия“. В структурата на предприятията от нефинансовия сектор преобладават тези, които са от групата „микро“ (с брой на заетите до 9 д.). Изследване структурата на предприятията, представена като относителни дялове от общия им брой (*фиг. 4).*

Фиг.4. *СТРУКТУРАТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА, ПРЕДСТАВЕНА КАТО ОТНОСИТЕЛНИ ДЯЛОВЕ ОТ ОБЩИЯ ИМ БРОЙ*

От *таблица 1* и от *фиг. 4* е очевидно, че местната икономика реализира функциите си с дейността на „микро“ и „малките“ предприятия. Разпределението на нефинансовите предприятия по икономически сектори показва, че основната част от тях попадат в третичния сектор („Услуги“). От общо 238 предприятия, функциониращи през 2018 г. 181 са в сектора на услугите. Разпределението на предприятия по сектори е представено със следните данни:

- Сектор „Селско и горско стопанство“ (Аграрен) – 8 предприятия (без регистрираните земеделски производители).
- Сектор „Индустрия“ – 39 предприятия.
- Сектор „Услуги“ 181 предприятия.

За ролята на „микро“ и „малките“ предприятия в местната икономика показателни са и данните за броя на заетите (*таблица 2).*

Таблица 2. *РОЛЯ НА „МИКРО“ И „МАЛКИТЕ“ ПРЕДПРИЯТИЯ В МЕСТНАТА ИКОНОМИКА*

Групи предприятия според броя на заетите	**Брой заети лица към:**				
	2014 г.	**2015 г.**	**2016 г.**	**2017 г.**	**2018 г.**
Общо	***1,335***	***1,326***	***1,329***	***1,311***	***1,316***
Микро до 9 заети	459	391	417	434	437
Малки от 10 до 49	303	441	474	446	518
Средни от 50 до 249	573	494	438	431	361

Източник: *НСИ*

В двете групи предприятия са заети общо 955 д., от общо заетите в нефинансовия сектор 1316 д. Това е 72,6% от всички заети. Средният брой заети в едно „микро“ предприятие е 2 д, а в малките – 26 д. За средните предприятия този брой е 60 заети. Тези данни показват, че „микро“ предприятията са свързани със семейния бизнес.

Секторна структура. Тенденции в развитието

В структурно отношение икономиката на община Ардино обхваща дейности и от трите сектора – първичен („Селско и горско стопанство“), вторичен („Индустрия“) и третичен („Услуги“).

➢ *Изменения в секторната структура*

Анализите и оценките на секторната структура на местната икономика се извършват, за да се покаже и оцени тежестта, която имат отделните икономически сектори в социално-икономическия комплекс на община Ардино. Секторната структура на икономиката, до голяма степен, определя и икономическия профил на общината. През анализирания период се наблюдават определени промени в развитието на отделните сектори на икономиката на общината. Анализите и оценките, както и тенденциите в развитието на отделните сектори на местната икономика обхващат периода 2014 – 2018 г.

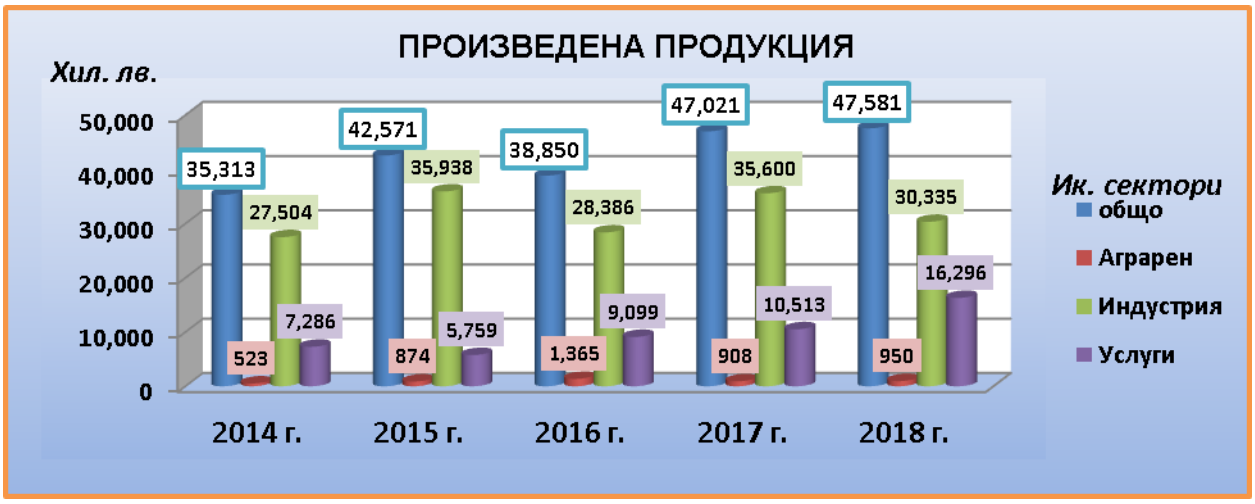
Изяснени са промените в секторната структура на социално-икономическия комплекс на община Ардино, настъпили в периода след 2014 г. (*таблица 3).*

Таблица 3. *СЕКТОРНА СТРУКТУРА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИЯ КОМПЛЕКС НА ОБЩИНА АРДИНО, НАСТЪПИЛИ В ПЕРИОДА СЛЕД 2014 Г.*

Показатели	Сектори		
	първичен	вторичен	Третичен
2014 г.			
Предприятия (брой)	**7**	**52**	**195**
Произведена продукция (хил. лв.)	**523**	**27504**	**7286**
Заети лица (брой)	**19**	**794**	**522**
Дълготрайни материални активи (хил. лв.)	**1954**	**15019**	**4197**
2018 г.			
Предприятия (брой)	**12**	**45**	**181**
Произведена продукция (хил. лв.)	**950**	**30335**	**16296**
Заети лица (брой)	**39**	**747**	**530**
Дълготрайни материални активи (хил. лв.)	**1195**	**15003**	**12092**

Източник: *НСИ*

Анализите на данните от таблица 3 показват, че за анализирания период са настъпили определени структурни промени в отделните сектори на местната икономика. Секторната структура към 2018 г. очертава водещи позиции на вторичния сектор („Индустрия“) по показателите „Произведена продукция“ „Заети лица“ и подчинена роля на останалите два сектора – аграрния и на услугите. На *фиг. 5* е показана динамиката в размера на произведената продукция в трите сектора на икономиката на община Ардино.

Фиг.5. *ДИНАМИКА В РАЗМЕРА НА ПРОИЗВЕДЕНАТА ПРОДУКЦИЯ В ТРИТЕ СЕКТОРА НА ИКОНОМИКАТА*

Към 2018 г. сектор „Селско и горско стопанство“ (Аграрен сектор) формира малка част от стойността на произведената продукция. Причините за това са в замяната на тютюнопроизводството, което в продължение на много десетилетия бе в основата на растениевъдството с други растениевъдни култури. Този процес е свързан с преодоляване на много трудности, основните от които са:: разпокъсаността на земеделските земи; специфичния почвен профил; традициите на населението. Към момента все още няма ясна стратегия за развитие на алтернативни на тютюнопроизводството култури. Това е и причината сектор „Аграрен“ да има скромно място в местната икономика.

Не малък дял в икономическите резултати в сектора се пада на горското стопанство. Горските ресурси в общината се стопанисват от ДП „ДГС Ардино“ Фирмите в сектор „Индустрия“, формират основната част от произведената продукция в местната икономика. През 2018 г. в този сектор размерът на произведената продукция възлиза на 30335 хил. лв. , или с 2831 хил. повече от размера ѝ през 2014 г. Като относителен дял от общия размер на продукцията, произведена от цялата икономика на общината, се наблюдава спад – от 77,9% (2014 г.) на 63,8% (2018 г.). Посочените данни показват, че сектор „Индустрия“, макар и с водещи позиции в икономиката на общината губи част от значимостта си.

Данните за размера на произведената продукция по икономически сектори показва, че третичния сектор („Услуги“) се развива по-устойчиво от останалите два сектора. Ръстът на произведената продукция за разглеждания период е от 72хил. лв. (2014 г.) на 16296 хил. лв., или с цели 86%. През 2018 г. на сектор „Услуги“ се падат 34,2% от цялата произведена продукция в местната икономика при 20,6% през 2014 г.

- *Размер на дълготрайните материални активи*

Размерът на дълготрайните материални активи (ДМА) дава представа за капитализацията на територията.

Проучени са структурата и динамиката в размера на ДМА за периода 2014-2018 г.(*таблица 4).*

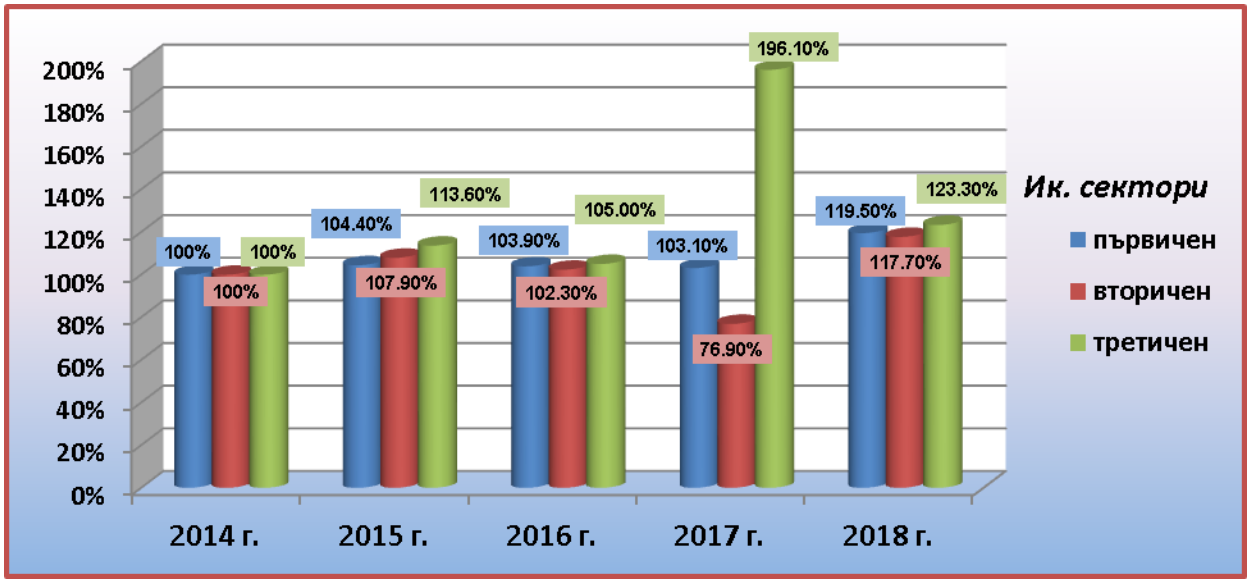
Таблица 4. *СТРУКТУРА И ДИНАМИКАТА В РАЗМЕРА НА ДМА*

Икономически сектори	Размер на ДМА (хил. лв.)				
	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.
Общо	***21,170***	***22,094***	***22,963***	***23,669***	***28,290***
В т.ч. сектор "Аграрен"	1,954	..	1,394	1,116	1,195
Сектор "Индустрия"	15,019	16,204	16,569	12,747	15,003
Сектор "Услуги"	4,197	..	5,000	9,806	12,092

Източник: *НСИ*

Годишните темпове на нарастване на размера на ДМА показват тенденция на определено затихване, като през 2018 г. има по-висок темп в сравнение с предишната година.

Тази тенденция е по-ясно подчертана по отношение на секторната структура на ДМА. Темпа на нарастване (в %) в отделните години спрямо предшестващата (при заложен за 2014 г.- 100%) е отразен графично на *фиг. 6.*

Фиг.6. *ТЕМП НА НАРАСТВАНЕ (В %) В ОТДЕЛНИТЕ ГОДИНИ СПРЯМО ПРЕДШЕСТВАЩАТА*

Пряко влияние върху размера на ДМА, оказват разходите за придобиване на ДМА, които са направени от предприятията от нефинансовия сектор. Те също варират в определени граници. Обобщените данни по икономически сектори за периода 2014-2018 г. се съдържат в *таблица 5.*

Таблица 5. *ОБОБЩЕНИ ДАННИ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ СЕКТОРИ ЗА ПЕРИОДА 2014-2018 Г.*

Икономически дейности	Разходи за ДМА (хил.лв.)				
	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.
Общо	***3809***	***4042***	***2703***	***3765***	***5,970***
Сектор "Аграрен"	106	21	93	33	59
Сектор "Индустрия"	2050	3103	1557	1269	3,696
Сектор "Услуги"	1653	918	1053	2463	2,215

3.2.3. Профили на икономическите сектори и дейности

Сектор „Селско и горско стопанство“

Селско стопанство

Структурата на селското стопанство в община Ардино е растениевъдно-животновъдна. От общия преглед на икономиката на община Ардино бе направена констатацията, че сектора има подчинено значение. Тази констатация се подкрепя от данните от анализираните основни икономически показатели.

Растениевъдство. Основен ресурс за развитие на селското стопанство и на неговия основен подотрасъл – растениевъдство е земеделската земя. В баланса на територията на общината, земеделските земи са 131916 дка., което

е 38,8% от общата територия на общината (339737 дка). Това е 38,8% от цялата територия на общината.

Относителният дял на земеделските земи от площта на землищата на отделните населени места варира в много широки граници – от 18-19% (гр. Ардино и с. Ахрянско) до 62-63% (с. Червена скала и с. Ябълковец) *(Фиг.7*). По този показател населените места могат да бъдат отнесени в следните групи:

- Населени места с относителен дял на земеделските земи под 25% от площта на землището – 10 бр. (гр. Ардино, с. Ахрянско, с. Башево, с. Бял извор и др.).
- Населени места с относителен дял на земеделските земи от 26% до 30% от площта на землището – 5 бр. (с. Гърбище, с. Главник, с. Долно Прахово и др.).
- Населени места с относителен дял на земеделските земи от 31% до 40% от площта на землището – 16 бр. (с.Дядовци, с.Еньовче, с. Жълтуша, с. Искра, с. Китница, с. Кроячево и др.).
- Населени места с относителен дял на земеделските земи от 41% до 50% от площта на землището – 13 бр. (с. Паспал, с. Песнопой, с. Родопско, с. Русалско, с. Светулка, с.Сухово и др.).
- Населени места с относителен дял на земеделските земи над 50% от площта на землището – 9 бр. (с. Търнословка, с. Търна, с. Брезен, с. Чернигово, с. Чубрика и др.).

Сериозен проблем на земеползването в общината е силната разпокъсаност на обработваемите земи. Статистическите данни сочат, че средния размер на имотите, класифицирани по начин на трайно ползване като ниви, е под 2 дка (1,9 дка). При трайните насаждения (овощия, ягодови и малинови насаждения, лозя и др.) е по- висока - около 9 дка.

Констатацията, базирана на посочените данни и на данните за разпокъсаността на земеделските земи е, че възможностите за развитие на ефективно земеделие в общината не са много големи.

Традиционна култура в растениевъдния сектор на селското стопанство в продължение на много десетилетия е тютюна. Благоприятни фактори за това са почвената и климатичната характеристика на общината, производствения опит на населението, трудоемкия характер и свързаната с това заетост на населението, наличието на пазари и др. Със засилване на мерките за ограничаване на тютюнопушенето и свързания с това спад в търсенето на тютюна, ограничаване на стимулите за отглеждането му се наблюдава подчертана стагнация в тютюнопроизводството. В анализирания период все още няма достатъчно ясна стратегия за намиране на алтернативно развитие на тютюнопроизводството.

Други растениевъдни направления в аграрния сектор на общината са зеленчукопроизводството и овощарството. Поради разпокъсаността на земеделската земя те са повече с екстензивен характер. Зеленчукопроизводството е развито, основно в землищата на няколко

населени места, попадащи в поречията на реките в общината (р. Ардинска, поречието на р. Оваджик и в района на с.Боровица, с.Хромица). То няма стоков характер, а е свързано повече със задоволяване на потребностите на местното население). Същото се отнася и за овощарството. В разглеждания период са спечелени и 2 проекта за създаване на малки овощни масиви, финансирани по Програмата за развитие на селските райони

Животновъдството също е с дребностоков характер. Малко са животновъдните ферми с повече на брой животни. Суровинна база за неговото развитие – ливади и пасища (около 2232 дка) и ниви за отглеждане на фуражни култури. Отглеждат се овце, кози, говеда, птици, пчелни семейства.

- *Горско стопанство*

Горският фонд на общината се стопанисва от ДП „ДГС Ардино“. Той е с площ от 20 378,5 ха. От него 18 373,1 ха, или 90,1% е залесен, а 318,2 ха, или 1,5 % е незалесена. Производството на дървесина се осъществява върху площ от 1 687,2 ха.

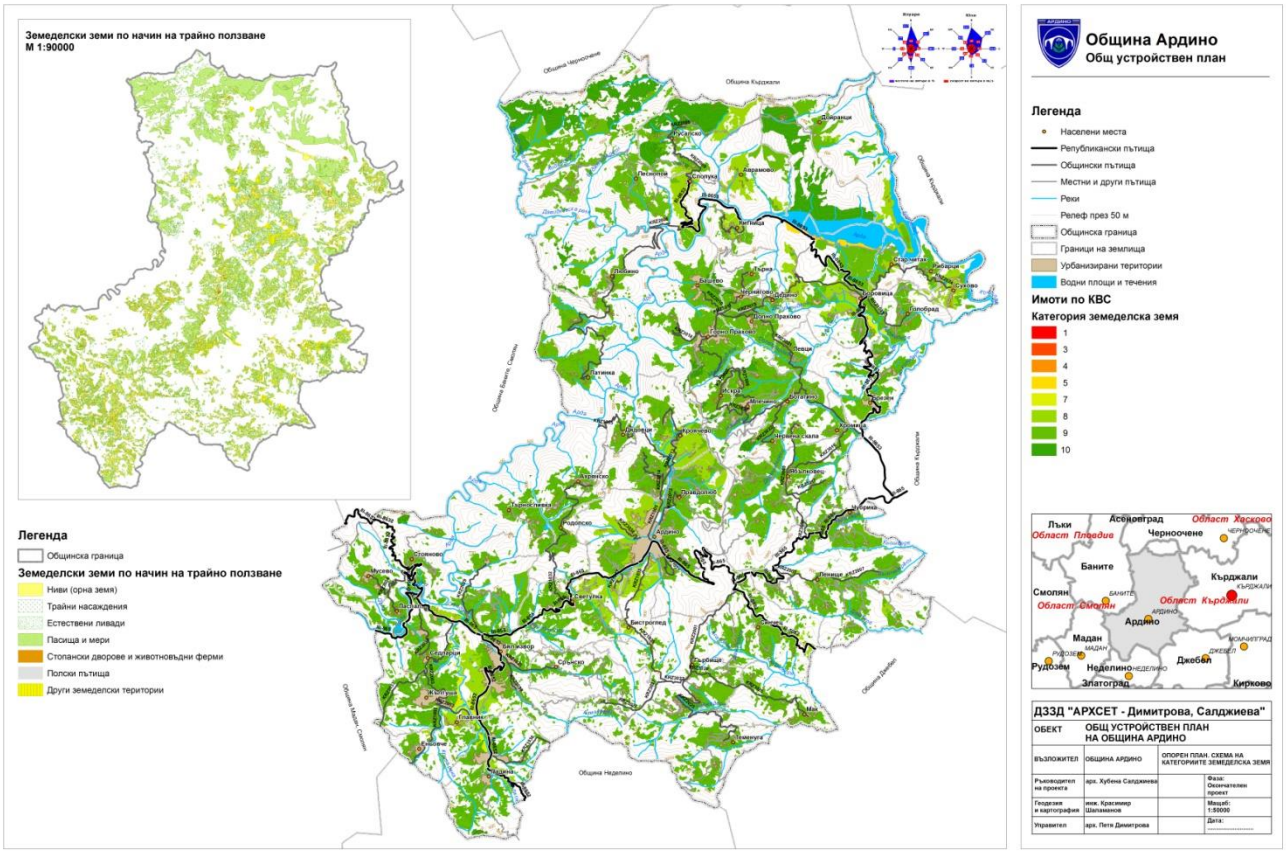
Структурата на залесените територии по основните дървесни видове е както следва:

- Иглолистни видове (бял и черен бор) – 64,1% от залесените територии.
- Широколистни видове (зимен бук, зимен дъб, бреза, габър и др.) – 32,9%.

По действащият Лесоустройствен план (ЛУП) от 2006 г., общият дървесен запас е в рамките на 292 085 м^3, като средното годишно ползване е 35 050 м^3. По формата на собственост, преобладаващата част от горите са държавна собственост. Много малка част от горския фонд (3,4 хил. дка) са частна собственост. Освен за дърводобив, една част от горите изпълняват и други важни функции - опазването на почвите от ерозия и поддържането на водния баланс, които са важни за територията на Източните Родопи.

Дърводобивът като стопанска дейност на територията на ДП „ДГС Ардино“ е суровинен тил за развитие на дървопреработването. То се реализира в няколко фирми за производство на фасониран дървен материал и за мебелно производство. Такива малки дървообработващи фирми са разкрити в гр. Ардино и селата Бял извор и Жълтуша. Част от добитата дървесина (по годишно определени квоти) се използва за огрев на населението.

Рибовъдството, разглеждано като икономическа дейност не е представено в общината. В регистъра за рибовъдните стопанства, няма такива на територията на община Ардино.

Фиг.7. *СЕЛСКО И ГОРСКО СТОПАНСТВО*
ИЗТОЧНИК: *ОУП НА ОБЩИНА АРДИНО*

Сектор „Индустрия“

- *Добивна промишленост.*

От икономическите дейности, свързани с добивната промишленост в община Ардино са представени добив на скални материали и производство на електроенергия. Рудодобивът, представен в миналото (рудник „Еньовче“), днес е закрит. Наличието на находища от мрамор се използва за добив на тази минерална суровина. Три фирми се занимават с добив и обработка на мрамор („Ардино мрамор“ ООД – с. Правдолюб, „Рани мрамор ЕООД – гр. Ардино).

Производството на електроенергия се извършва в МВЕЦ – „Бели извор“, която е с мощност 1834 *кW*. Втората МВЕЦ е „Хладилника“ в землището на с. Песнопой. Тя е с по-малка мощност – 300 *кW*.

- *Преработваща промишленост*

Преработващата промишленост има по-голяма тежест в сектор „Индустрия“. Тя е представена от редица икономически дейности, свързани с производството на текстил и изделия от текстил (производство на облекла), производство на храни, напитки и тютюневи изделия, производство на изделия от дърво и др.

Производството на текстил и производството на изделия от текстил е представено от няколко фирми. С традиции е фирма „Артекс“ АД - Ардино (производство на прежди от щапелни влакна), която осигурява заетост на 50 д. персонал. Към 2018 г. на територията на общината са осъществявали дейност 10 шивашки фирми, попадащи в групата на „микро“ и „малките“ предприятия. Основната форма на дейност е на ишлеме – с външни доставки на материали и продукция за външни пазари. Основната част от шивашките предприятия са в гр. Ардино („Ардатех“ ЕООД, „ВИП 37“ ЕООД, „Панотекс“ ЕООД, „Вени стил“ – поделение на Пловдивска фирма и др.) Освен в гр. Ардино, шивашки фирми има и в с. Бял извор и с. Млечино.

Икономическа дейност „Производство на храни, напитки и тютюневи изделия“, позната още като Хранително-вкусова промишленост с свързана с няколко малки предприятия за производство на хляб и хлебни изделия, преработка на мляко и производство на млечни продукти, производство на безалкохолни напитки. На територията на общината има 4 предприятия за производство на млечни продукти (МПП „Родопчанка“ – с. Бял извор, мандра „Жълтуша“ – с. Жълтуша, „АНМАР“ ООД – с. Падина).

Сектор „Услуги“

Икономическият профил на третичния сектор (“Услуги“) е разнообразен. От анализа на състоянието на този сектор са изключени икономическите дейности с бюджетен характер – образование, здравеопазване, социално подпомагане, култура, спорт, държавно управление, анализирани в частта на ПИРО – „Социална инфраструктура (Бюджетни услуги)“.

С най-широко развита мрежа от обекти е дейността „Търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети“. В тази дейност е ангажирана и немалка част от наетите лица – 234 д., което е 13% от всички наети в общинската икономика. Най – голям брой от търговските обекти и автосервизите са разположени в гр. Ардино.

Туризъм. По показателя „брой наети лица“ на второ място е икономическата дейност „Хотелиерство и ресторантьорство“ (Туризъм). Предпоставки за развитието на тази икономическа дейност са разполагаемите ресурси за развитие на туризма, диференцирани в две групи:

- Туристически ресурси с природен характер.
- Туристически ресурси с антропогенен характер.

Към първата група туристически ресурси могат да бъдат посочени: Защитената местност “Дяволски мост”; Природната забележителност „Хладилна пещера”; Природната забележителност „Находище на родопски силивряк” и др.

Разнообразни са и ресурсите с *антропогенен характер*. Такива са: Историческият музей – Ардино с двете си експозиции (Етнографска сбирка и Археологическа колекция); недвижимите културни ценности (Дяволският мост на р. Арда, Тракийското светилище „Орлови скали“, Крепостта при с. Боровица,

Тракийската куполна гробница край с. Сухово, молитвените домове – джамии в селата Горно Прахово и Любино, отделни къщи – образци на родопската архитектура и др.).

Привлекателността на туристическите ресурси с антропогенен характер не е много висока. Причините за това – повечето от тях са с местен характер, не са добре експонирани и рекламирани и са слабо разпознаваеми.

Основни *туристически локализации* в общината са гр. Ардино и *Курортният комплекс „Белите брези“* с естествения брезов резерват. На територията на комплекса са разположени около 10 почивни станции и 2 хижи.

В националния туристически регистър към 2019 г. са вписани общо 27 места за настаняване, намиращи се в община Ардино. Това са хотели, семейни хотели, туристически хижи, къщи за гости, стаи за гости и др. Общият капацитет на местата за настаняване е 330 места, разпределени по вид на местата за настаняване както следва:

- Хотели – 139.
- Къщи за гости - 58 места.
- Семейни хотели – 46 места.
- Стаи за настаняване и самостоятелни стаи за гости – 35 места.
- Хижи и други - 52 места.

Местата за настаняване са от нисък категориен клас – от 1 до 3 категория. С най-висока категория (3) са само две къщи за гости в с. Боровица и гр. Ардино. По-голямата част от местата за настаняване са с капацитет под 10 легла. С капацитет над 10 легла са 6 места за настаняване – хотели и къщи за гости. Те са с общ капацитет 179 легла. В тях през 2018 г. са пренощували 1518 легла, а приходите от нощувки възлизат на 128,4 хил. лв. С най-голям капацитет са хотелите „Планински изглед“ – с. Ябълковец (74 легла) и хотел „Асара“ – гр. Ардино (36 легла). Освен в гр. Ардино и неговото землище, места за настаняване са регистрирани още в селата Бял извор, Боровица, Ябълковец, Търнословка, Гърбище и Млечино.

В туристическата инфраструктура, освен местата за настаняване с тяхната леглова база се включват и *заведенията за хранене и развлечения*. Те също са твърде разнообразни – ресторанти, заведения за бързо обслужване, кафе сладкарници, барове, кафе –аперитиви, бистра, други питейни заведения и др. В туристическия регистър са включени 34 заведения. Общият им капацитет е 1121 места за сядане, от които места в:

- класически ресторанти 94 бр.;
- заведения за бързо обслужване – 140 бр.;
- питейни заведения – 232 бр.;
- кафе- сладкарници – 40 бр.;
- кафе-аперитиви – 255 бр.;
- гостилници – 81 бр.;
- пицарии . 49 места;
- други -230 места.

Преобладаващата част от заведенията за хранене и развлечения се намират в гр. Ардино и в курортен комплекс „Белите брези“. В с. Боровица има 2 заведения за хранене и развлечения с общ капацитет 135 места за сядане. С

изключение на 4 заведения – към хотелите „Асара“ и „Перла“ които са от втора категория, всички останали ас от по-ниската 1 категория.

На територията на общината няма регистрирани туроператори и туристически агенти.

Икономическата дейност *„Транспорт, складиране и пощи“* е с основна функция да улеснява свързаността и комуникацията, както вътре в общината, така и със съседните общини. В сферата на транспорта са регистрирани 4 фирми за автомобилен транспорт – автобусен, товарен и таксиметров. Броят на наетите лица е 24 д., което показва, че това са фирми от типа „микро“, регистрирани като еднолични търговци.

Пощенската мрежа в общината включва 10 станции на „Български пощи“ ЕАД. Те са разположени в по-големите села на общината и обслужват и съседните по-малки села чрез пощенски куриери.

2.2.4. Икономическа и предприемаческа активност

Икономическа активност. Важно значение за икономическото развитие има инвестиционната активност. Динамиката на инвестициите и нарастване на дълготрайните материални активи показва относително стабилно развитие през анализирания период. Най-висок е делът на реализираните инвестиции в сектор „Индустрия“ и в сектор „Услуги“. Размерът на ДМА, отнесен към един зает определят нивото на фондовъоръженоста на труда в общината, която нараства от 15858 лв./заето лице (2014 г.) на 21405 лв./зает (2018 г.). Това е ръст с около 36%. Причините за ръста във фондовъоръженоста са в нарастване на размера на ДМА и запазване на броя на заетите. Влияние оказва и тенденцията за нарастване на размера на средствата за придобиване на ДМА. Ръстът при тях за анализирания 6 годишен период е 57%. Недостатък в икономическата активност е, че тя е ориентирана в третичния сектор и по-слабо към останалите два икономически сектора. Второ неблагоприятно обстоятелство е, че инвестициите са насочени към традиционни производства, а не към такива с иновативен характер и към разкриване на „микро“ предприятия в сектора на услугите.

Предприемаческата активност в общината е по-ниска от средната за страната. Измерва се с гъстотата на фирмите на 1000 човека от населението. За 2018 г. тя е 17,6 (при 21,2 фирми на 1000 д. за 2014 г.). Предприемаческата активност за община Ардино е под средното равнище за страната – 50,1 на 1000 д. и за област Кърджали -32,0.

3.2.5. Обобщени изводи за състоянието и потенциали за развитие на местната икономика

- Като малка община, разполагаща с не напълно усвоени потенциали за развитие на по-широк комплекс от икономически дейности, местната икономика е с параметри, които ѝ определят сравнително скромно място в икономиката на област Кърджали.

- В икономическия профил на община Ардино са представени сектори и икономически дейности, за които са налице определени ресурси и традиции в развитието им.
- В секторната структура на икономиката водещо място по анализираните икономически показатели има третичния сектор („Услуги“), а останалите два – допълват икономическото развитие. Относително по-добри тенденции в развитието се наблюдават при отрасли именно от вторичния и третичния сектор, а в първичния (Аграрен) - се наблюдава стагнация или забавяне в развитието им.
- Неубедителни са усилията за развитие на растениевъдни производства, които да бъдат алтернатива на тютюнопроизводството.
- Проблем за интензивно растениевъдство, е че в землищата на някои от населените места са разрушените напоителни полета (в землищата на селата Богатино, Хромица и Боровица. на кв.Горичево – гр. Ардино).
- Във вторичния сектор (Индустрия) най-добре развитите икономически дейности – производство на текстил и на изделия от текстил (шивашки производства) са силно повлияни от внос на материали за изработване на продукция на ишлеме. Това прави тези производства силно зависими от външни фактори.
- Проблем на икономиката на общината е заетостта на мъжката работна ръка, поради което мъжете са участници в трудова миграция, вкл. и извън страната.
- Независимо от наличието на благоприятните условия за развитието на туризма (качествени ресурси и неусвоен потенциал) община Ардино не е припозната като туристическа дестинация от чуждите туристи.
- Изградената туристическа инфраструктура (места за настаняване и заведения за хранене и развлечения) са от ниска категория – основно 1 и 2, като единици са тези от 3 категория.

3.3. Социална характеристика на община Ардино

3.3.1. Демографска характеристика. Човешки потенциал

Демографското състояние и характеристиката на населението като човешки потенциал и ресурс за социално-икономическото и инфраструктурното развитие на общината, налага да бъде обективно анализирано и оценено. В методически аспект, демографската характеристика обхваща определен ретроспективен период от 5 или 6 години, за да могат да бъдат очертани тенденции в демографското развитие.

Демографската характеристика на община Ардино – предмет на ПИРО – Ардино 2021-2027, е анализирана и оценена в две основни направления:

- *Количествени параметри на населението.*
- *Качествени характеристики на населението.*

Количествени параметри на населението

Количествените параметри на населението включват анализи и оценки на същото по общоприети основни демографски показатели:

- брой и динамика на населението;
- естествено и механично движение на населението.

➢ *Брой и динамика на населението*

Броят на населението на общината е основен критерий за населеността ѝ, както и за човешкия ѝ потенциал.

Към 2019 г. броят на населението на община Ардино възлиза на 13485 д. По този показател, общината попада в категорията на малките общини (с население от 10 до 30 хил. д.).

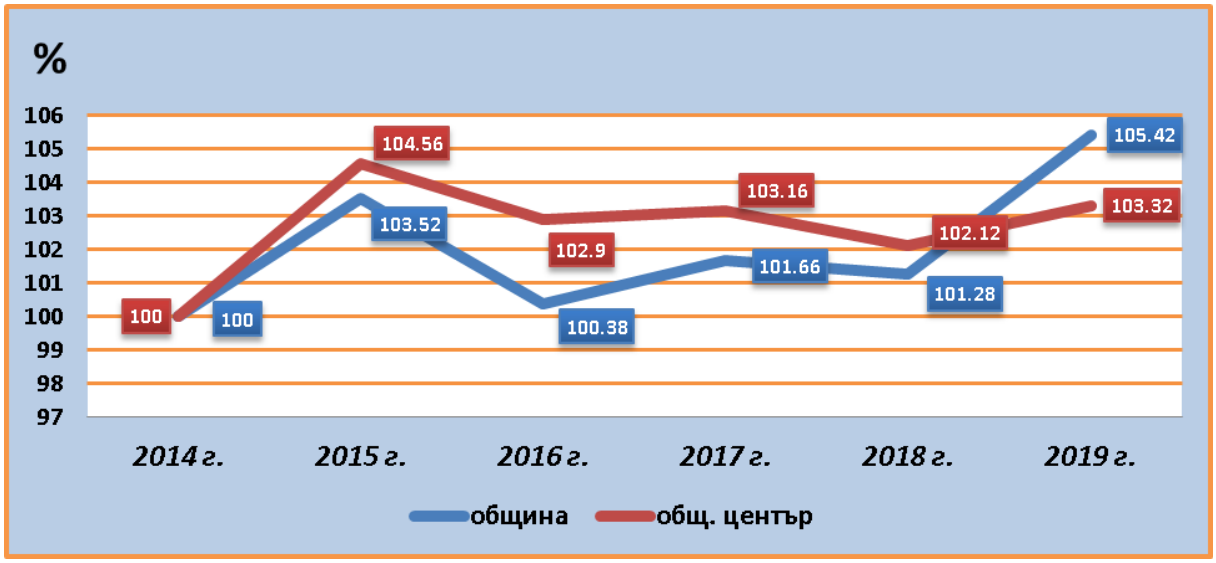
За анализирания 6 годишен период (2014-2019 г.) е налице изразена тенденция на нарастване на броя на населението. При очертаната тенденция на намаляване на броя на населението на страната и на голяма част от общините в Р. България, община Ардино попада в малка група общини, които са с нарастващ, или стагниращ брой на населението. Динамиката в броя на населението на общината за 6 годишния ретроспективен период е показана на *таблица 6.*

Таблица 6. *ДИНАМИКА В БРОЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА ОБЩИНАТА ЗА 6 ГОДИШНИЯ РЕТРОСПЕКТИВЕН ПЕРИОД*

Години	Брой население		Темп на нарастване	
	Община	Общ. център	Община	Общ. Център
2014	11956	3531	100	100
2015	12377	3692	103.52	104.56
2016	12424	3799	100.38	102.9
2017	12630	3919	101.66	103.16
2018	12792	4002	101.28	102.12
2019	13485	4135	105.42	103.32

Източник: *НСИ. ДЕМОГРАФИЯ, МИГРАЦИЯ И ПРОГНОЗИ*

За последните 6 години броят на населението е нараснал с 1529 д,, или средногодишно с 254 д. Темпът на нарастване, спрямо предшестващата година, е неравномерно изразен между 100,4% и 105,4%. За общинския център този темп е по-висок и е между 102,1% и 104,6% (*фиг. 8).*

Фиг.8. *ТЕМП НА НАРАСТВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО*

Важен демографски показател за населеността на територията е „гъстотата на населението“. За 2019 г. тя е ниска – 37,7 д./км^2, при средна за област Кърджали - 47,4 д./км^2 и за страната – 63,4 д./км^2 .

Разпределението на населението по населени места показва, че основната част от него живее в няколко от тях (*таблица 7).*

Таблица 7. *РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО НАСЕЛЕНИ МЕСТА*

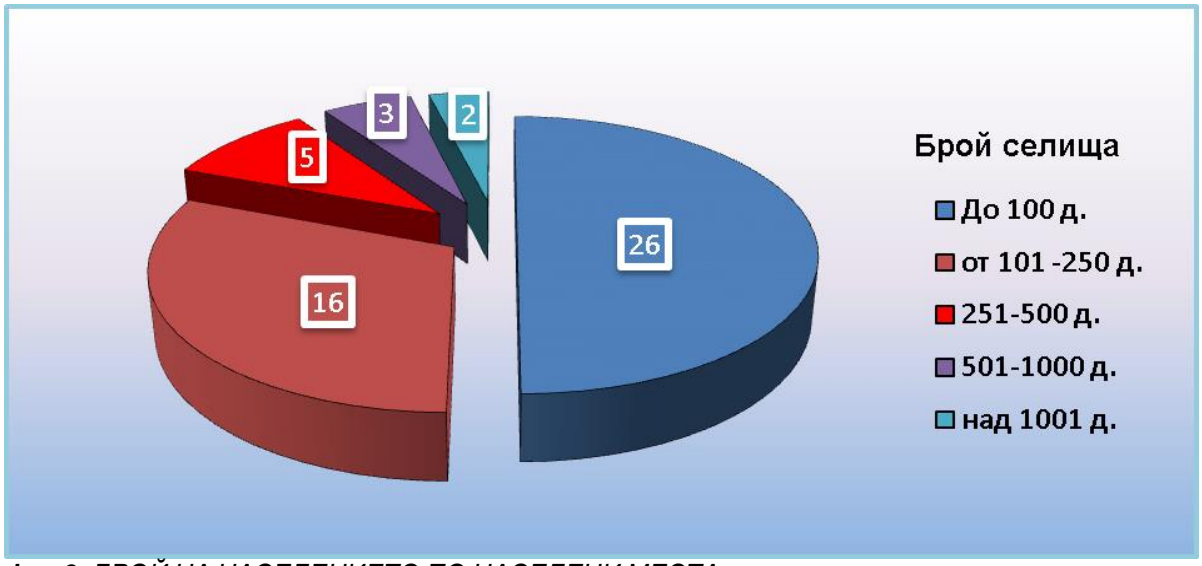
Населени места	Брой население			Ръст 2015/2019
	2015 г.	2017	2019	
Общ. Ардино	***12377***	***12630***	***13485***	***8.95***
с.Аврамово	2	2	2	0
гр.Ардино	3692	3919	4135	12,0
с.Ахрянско	47	62	63	34.04
с.Башево	182	189	212	16.48
с.Бистроглед	53	62	77	45.28
с.Бял извор	1541	1488	1510	-2.01
с.Богатино	139	174	218	56.83
с.Голобрад	158	164	176	11.39
с.Горно Прахово	614	626	691	12.54
с.Гърбище	180	184	233	29.44
с.Главник	77	75	75	-2.6
с.Дойранци	2	3	3	50,0
с.Долно Прахово	140	141	167	19.29
с.Дядовци	94	103	112	19.15
с.Дедино	70	65	81	15.71
с.Еньовче	133	128	124	-6.77
с.Жълтуша	874	818	759	-13.16
с.Искра	54	60	63	16.67
с.Китница	108	106	114	5.56

Населени места	Брой население			Ръст 2015/2019
	2015 г.	2017	2019	
с.Кроячево	96	94	119	23.96
с.Латинка	11	10	16	45.45
с.Ленище	137	149	176	28.47
с.Любино	65	68	80	23.08
с.Левци	50	54	64	28,0
с.Мак	2	2	6	200,0
с.Теменуга	10	23	54	440,0
с.Млечино	385	401	443	15.06
с.Мусево	37	34	28	-24.32
с.Рибарци	38	38	39	2.63
с.Падина	901	848	795	-11.76
с.Паспал	18	12	13	-27.78
с.Песнопой	15	12	13	-13.33
с.Правдолюб	191	200	225	17.8
с.Родопско	41	42	48	17.07
с.Русалско	53	50	49	-7.55
с.Светулка	226	253	313	38.5
с.Синчец	92	95	110	19.57
с.Сполука	33	32	36	9.09
с.Срънско	77	71	73	-5.19
с.Стар читак	25	23	27	8,0
с.Стояново	16	13	12	-25,0
с.Сухово	117	118	126	7.69
с.Седларци	83	84	83	0,0
с.Търнословка	118	116	137	16.1
с.Търна	65	64	69	6.15
с.Брезен	275	285	278	1.09
с.Хромица	54	68	87	61.11
с.Боровица	352	344	404	14.77
с.Чернигово	115	135	173	50.43
с.Чубрика	200	197	204	2,0
с.Червена скала	76	78	81	6.58
с.Ябълковец	243	248	289	18.93

Източник: *НСИ. ТЕКУЩА ДЕМОГРАФСКА СТАТИСТИКА*

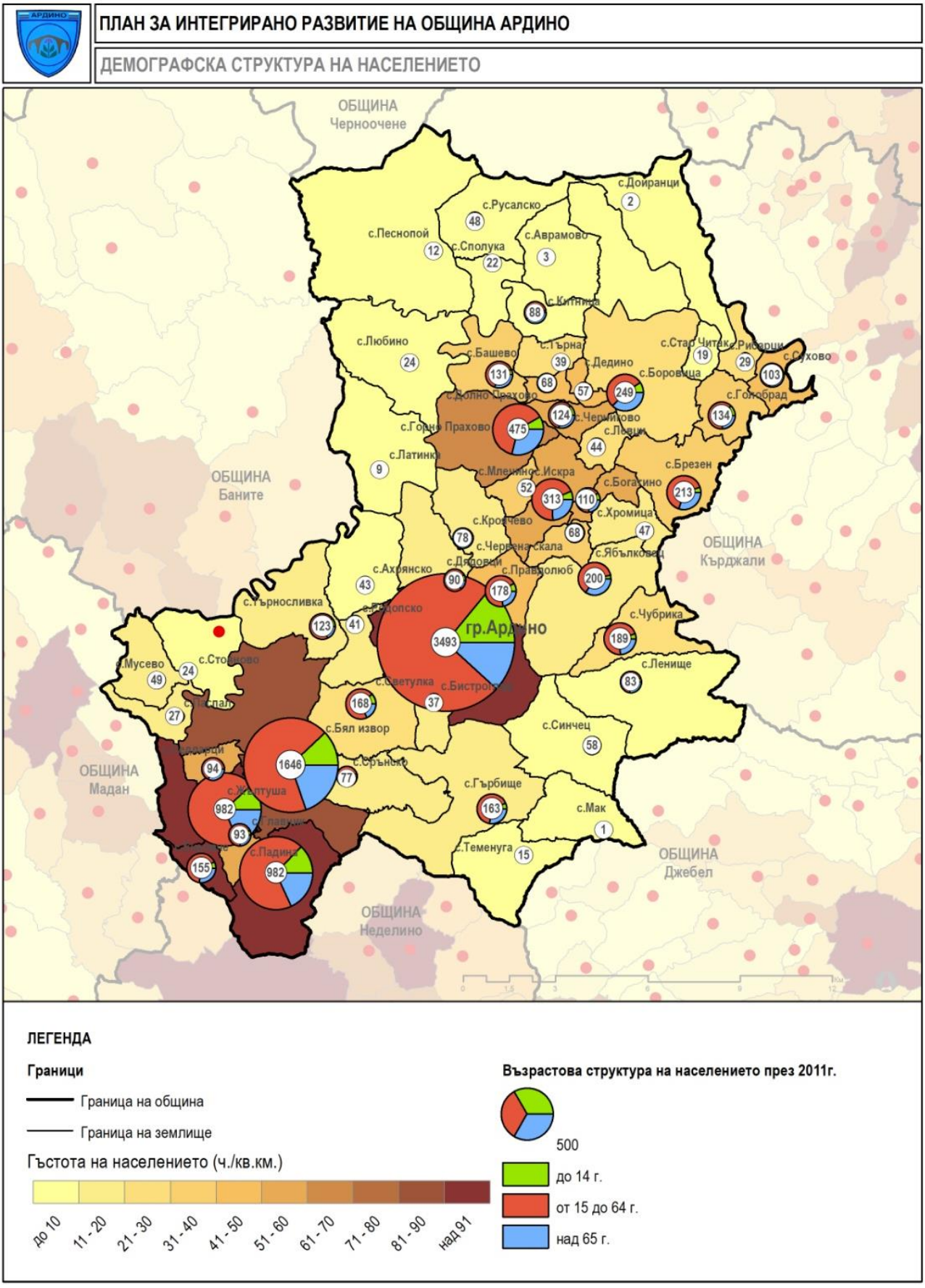
Анализът на данните от *таблица 7.* показва интересна динамика в броя на населението по населени места. Някои села са с отрицателна динамика, т.е. губят от своето население – Бял извор, . Срънско, с. Стояново, Паспал, Жълтуша и др.

Броят на населението по населени места дава възможност те да бъдат отнесени в съответните агломерационни групи. Агломерацията на населените места (според броя на населението им) към 2019 г. е представена на *фиг. 9.*

Фиг.9. *БРОЙ НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО НАСЕЛЕНИ МЕСТА*

В селищната мрежа на община Ардино преобладават много малките села (с население до 250 д.). В тази категория попадат 42 от общо 52 населени места. Само 5 населени места (вкл. и гр. Ардино) са в категорията с население над 501 д. Тази характеристика на селищната мрежа – голям брой села с малко население, създава проблеми с развитието на основни бюджетни услуги в сферата на образованието, здравеопазването и др.

***Фиг.10**.ДЕМОГРАФСКА СТРУКТУРА*
източник: *АВТОРСКА РАЗРАБОТКА*

- *Естествено и механично движение на населението*

Броят на населението е резултативна величина от неговото естествено и механично движение, т.е. от естествения и от механичния му прираст.

- *Естествен прираст*

Естественият прираст се формира от раждаемостта и смъртността на населението. Неговите стойности са важен критерий за демографската жизненост на общината и на включените в нейния обхват населени места.

Раждаемост. Основните показатели за раждаемостта са броя на живородените и коефициента на раждаемост, изразяващ броя на живородените на 1000 д от населението.

За анализирания 6 годишен период в община Ардино са родени общо 491 деца, или по 82 деца средногодишно. Това формира средногодишен коефициент на раждаемост – 6,5‰**.** Величината на този показател е твърде ниска, за да се гарантира нормалното естествено възпроизводство на населението. Тенденцията е за намаляване на броя на родените лица, което личи и от данните в *таблица 8.*

Таблица 8. *СРЕДНОГОДИШЕН КОЕФИЦИЕНТ НА РАЖДАЕМОСТ*

Години	Брой население	Брой			Кофициенти (‰)		
		Родени	Умрели	Ест. прир.	Раждаем.	Смъртн.	Ест. прир.
2014 г.	**11956**	**78**	**159**	**-81**	***6.52***	***13.30***	***-6.77***
2015 г.	**12377**	**89**	**168**	**-79**	***7.19***	***13.57***	***-6.38***
2016 г.	**12424**	**85**	**177**	**-92**	***6.84***	***14.25***	***-7.41***
2017 г.	**12630**	**100**	**177**	**-77**	***7.92***	***14.01***	***-6.10***
2018 г.	**12792**	**66**	**193**	**-127**	***5.16***	***15.09***	***-9.93***
2019 г.	**13485**	**73**	**181**	**-108**	***5.41***	***13.42***	***-8.01***

Източник: *НСИ. ДЕМОГРАФИЯ, МИГРАЦИЯ И ПРОГНОЗИ*

Раждаемостта по населени места се оценява по коефициента на раждаемост. Този коефициент е с по-високи стойности за няколко населени места – гр. Ардино, с.Жълтуша, с. Горно Прахово, с. Чубрика.

В по-малките населени места, които са със силно нарушена възрастова структура няма случаи на раждания. Това дава отражение върху средните стойности на раждаемостта за общината.

Смъртност. Това е вторият показател, свързан с естествения прираст. Тя е с по-високи стойности от раждаемостта, което личи и от данните в *таблица 8.* За разглеждания период, общият брой на умрелите е 1052, или по 176 д. средно на година. Това е два пъти повече от родените. Очертава се и лека тенденция на увеличаване на смъртността, което е функция от застаряването на населението. Средногодишният коефициент на смъртност е 13,9‰, който е два пъти по-висок от средногодишния коефициент на раждаемост (6,5‰).

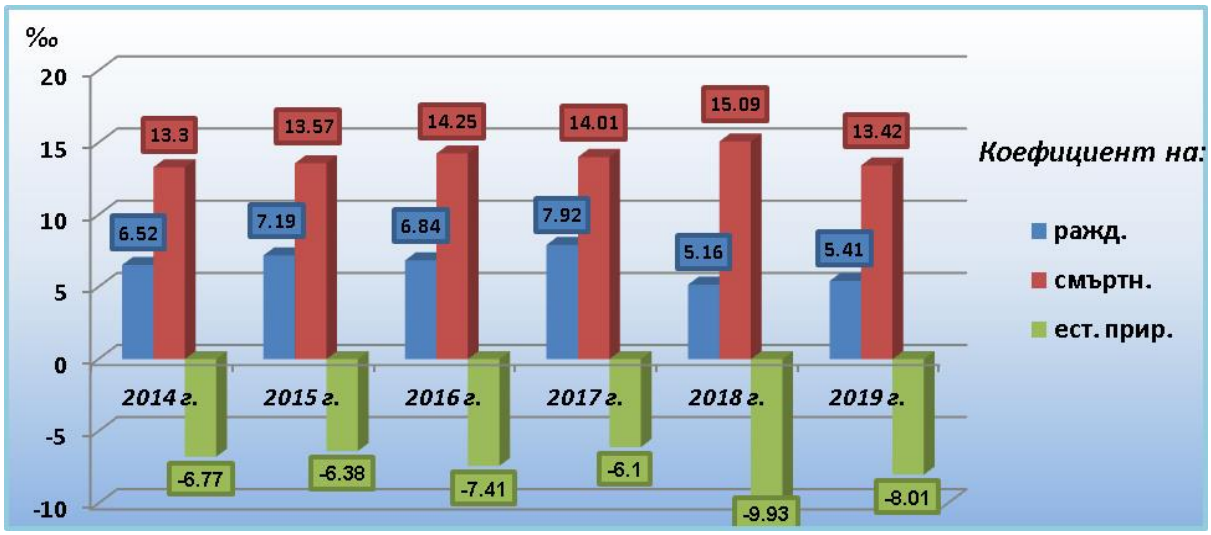
По населени места с по-висок коефициент на смъртност са селата Башево (28,6‰), Кроячево (33,6‰), Любино (37,5‰). Причината за високите

стойности на коефициента на смъртност е в малкия брой на населението в тях – 2 или 3 смъртни случая, отнесени към 1000 д формират и високите стойности на разглеждания показател.

Естествен прираст. Общата констатация е, че естествения прираст на населението в общината е с отрицателни стойности, което се обяснява с два пъти по-високата смъртност от нивата на раждаемост. Само от естествения прираст Община Ардино губи средногодишно по около 90 д. Тъй като раждаемостта е ниска се влошава и делът на младите генерации на населението.

Някои от селата като Песнопой, Млечино, Голобрад са с положителни (макар и много ниски) стойности на естествения прираст.

На *фиг.11.* е представена динамиката в коефициентите за естественото движение на населението в община Ардино за периода 2014-2019 г.

Фиг.11. *ДИНАМИКА В КОЕФИЦИЕНТИТЕ ЗА ЕСТЕСТВЕНОТО ДВИЖЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО*

- Механичен прираст

При констатиран отрицателен естествен прираст на наелението, ръстът в неговия брой се дължи на механичния прираст. Данните от *таблица 9*, показват, че в общината се заселват повече лица, от изселващите се.

Таблица 9. *ДИНАМИКАТА В КОЕФИЦИЕНТИТЕ ЗА МЕХАНИЧНО ДВИЖЕНИЕ*

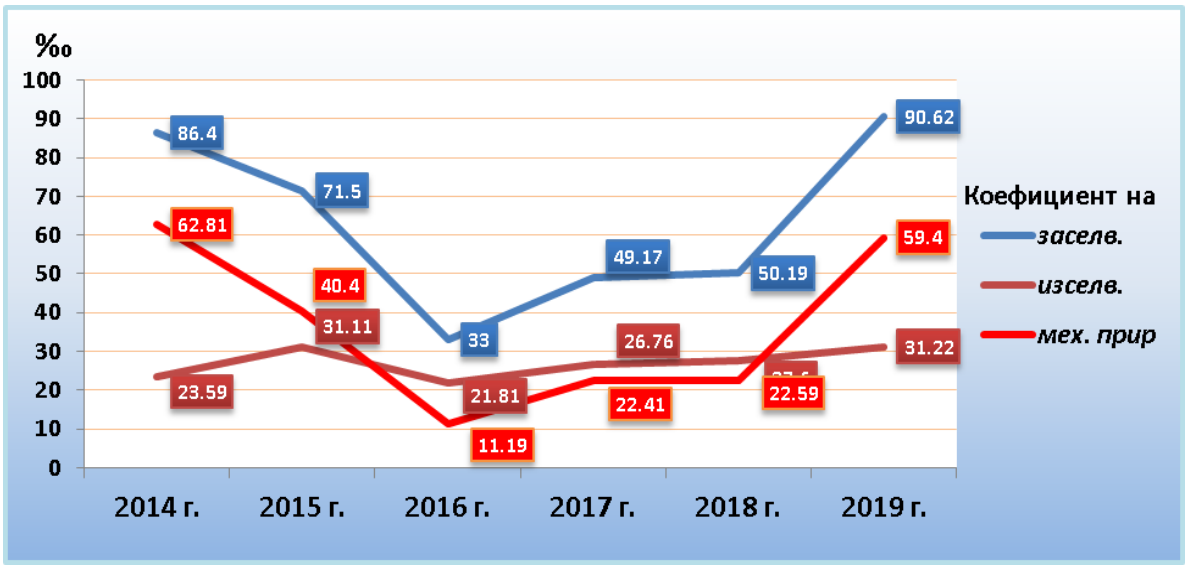
Години	Брой население	Брой			Коефициент (‰)		
		Заселени	Изселени	мех. прие.	Заселване.	изселване.	мех. прие.
2014 г.	**11956**	**1033**	**282**	**751**	***86.40***	***23.59***	***62.81***
2015 г.	**12377**	**885**	**385**	**500**	***71.50***	***31.11***	***40.40***
2016 г.	**12424**	**410**	**271**	**139**	***33.00***	***21.81***	***11.19***
2017 г.	**12630**	**621**	**338**	**283**	***49.17***	***26.76***	***22.41***
2018 г.	**12792**	**642**	**353**	**289**	***50.19***	***27.60***	***22.59***
2019 г.	**13485**	**1222**	**421**	**801**	***90.62***	***31.22***	***59.40***

Източник: *НСИ. ДЕМОГРАФИЯ, МИГРАЦИЯ И ПРОГНОЗИ*

През последните 6 години в община Ардино са се заселили общо 4813

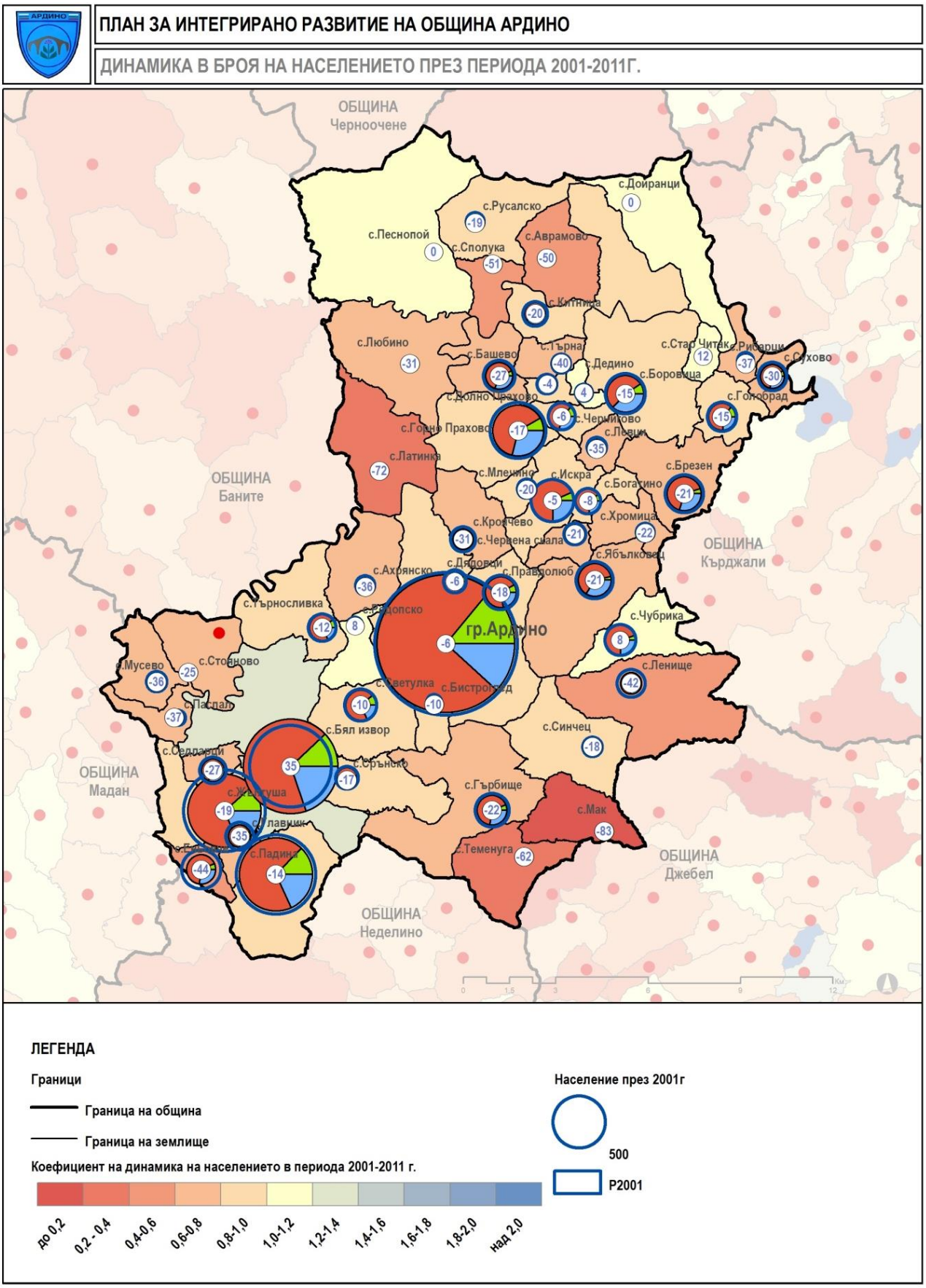
д, или по 802 д. средно на година. За същия период са се изселили два пъти по-малко – общо 2050 д, или средногодишно по 341 д. Това формира и положителен механичен прираст. Същия компенсира спада от отрицателния естествен прираст и като краен резултат има ръст в броя на населението.

Динамиката в коефициентите за механично движение на населението в община Ардино за периода 2014-2019 г. са показани на *фиг.12.и фиг.13.*

Фиг.12. *ДИНАМИКАТА В КОЕФИЦИЕНТИТЕ ЗА МЕХАНИЧНО ДВИЖЕНИЕ*

Най-привлекателни за заселване са част от населените места в общината. С по-голямо нарастване на населението по линия на механичния прираст на населението са гр. Ардино (със средногодишен положителен прираст от 138 д.) и селата Горно Прахово (48 д.), Светулка (30 д.), Млечино (30 д.), Боровица (27 д.), Богатино (22 д.) и др. Слабо привлекателни за заселване (с отрицателен механичен прираст) са селата Жълтуша (-16 д.), Падина(-10 д.), Еньовче (-9 д.) и др.

Фиг.13.*ДИНАМИКА В БРОЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО*
източник: *АВТОРСКА РАЗРАБОТКА*

Качествени характеристики на населението

Качествените характеристики на насеението включват половата и възрастовата му структура (по стандартни и специфични възрастови групи), образователното му равнище и етническата му принадлежност.

*Полова структура***.** Разпределението на населението на общината по пол се различава от тази в страната. Половата структура в общината е балансирана – мъжете са 50,04%, а жените – 49,96% от населението . За страната това съотношение е 48,50 / 51,5. За гр. Ардино броят и относителният дял на жените е малко по-висок от този на мъжете. Съотношението мъже / жени за общинския център е 49,7% / 50,3%.

Възрастова структура. Предмет на анализ и оценки са т.нар. *стандартна* и *специфична възрастова структура* на населението. Стандартната – включва лицата в под трудоспособна, в трудоспособна и в над трудоспособна възраст. Специфичните възрастови групи са лицата от 0-2 годишна възраст, 3-6 годишна възраст, 7-14 годишна възраст и 15-18 годишна възраст.

Стандартната възрастова структура е представена чрез данните от *таблица 10.*

Таблица 10. *СТАНДАРТНА ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА*

Възрастови групи	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.
Общо община	**11956**	**12377**	**12424**	**12630**	**12792**	**13485**
Под трудоспособна възраст	1311	1311	1312	1407	1472	1532
В трудоспособна възраст	7528	7789	7764	7711	7689	8012
Над трудоспособна възраст	3117	3277	3348	3512	3631	3941
В т.ч. общо - гр. Ардино	***3531***	***3692***	***3799***	***3919***	***4002***	***4135***
Под трудоспособна възраст	*524*	*527*	*532*	*575*	*590*	*592*
В трудоспособна възраст	*2400*	*2474*	*2535*	*2551*	*2571*	*2623*
Над трудоспособна възраст	*607*	*691*	*732*	*793*	*841*	*920*

Източник: *НСИ. ДЕМОГРАФИЯ, МИГРАЦИЯ И ПРОГНОЗИ*

Населението в отделните възрастови групи нараства като абсолютен брой. Това е резултат от положителната динамика в броя на населението на общината. Малко по-различна е картината, ако се анализират относителните дялове на лицата в стандартните възрастови групи (*фиг. 14).*

Фиг.14. *ОТНОСИТЕЛНИ ДЯЛОВЕ НА ЛИЦАТА В СТАНДАРТНИТЕ ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ*

Демографските данни сочат, че относителният дял на населението в под трудоспособна възраст не се променя съществено. За сметка на това се очертава тенденция на нарастване на относителния дял на населението в над трудоспособна възраст – от 26,5% (2014 г.) на 29,2% (2019 г.). Това е резултат от застаряването на населението в трудоспособна възраст. Неговият дял намалява от 63,0% (2014 г.) на 59,4% (2019 г.) Същите процеси са характерни и за общинския център - гр. Ардино.

Специфичната възрастова структура е от значение за функционирането на образователната система, на детското здравеопазване. Анализирани са данните за отделните специфични възрастови групи (*таблица 11).*

Таблица 11. *СПЕЦИФИЧНАТА ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА*

Специф. възр. групи	Община Ардино		гр.Ардино	
	Брой	%	Брой	%
0-2 години	**330**	**2,4**	**111**	**2,7**
3-6 години	**419**	**3,1**	**170**	**4,1**
7-14 години	**691**	**5,1**	**277**	**6,7**
15-18 години	**307**	**2,3**	**129**	**3,1**

Източник: *НСИ. ТЕКУЩА ДЕМОГРАФСКА СТАТИСТИКА*

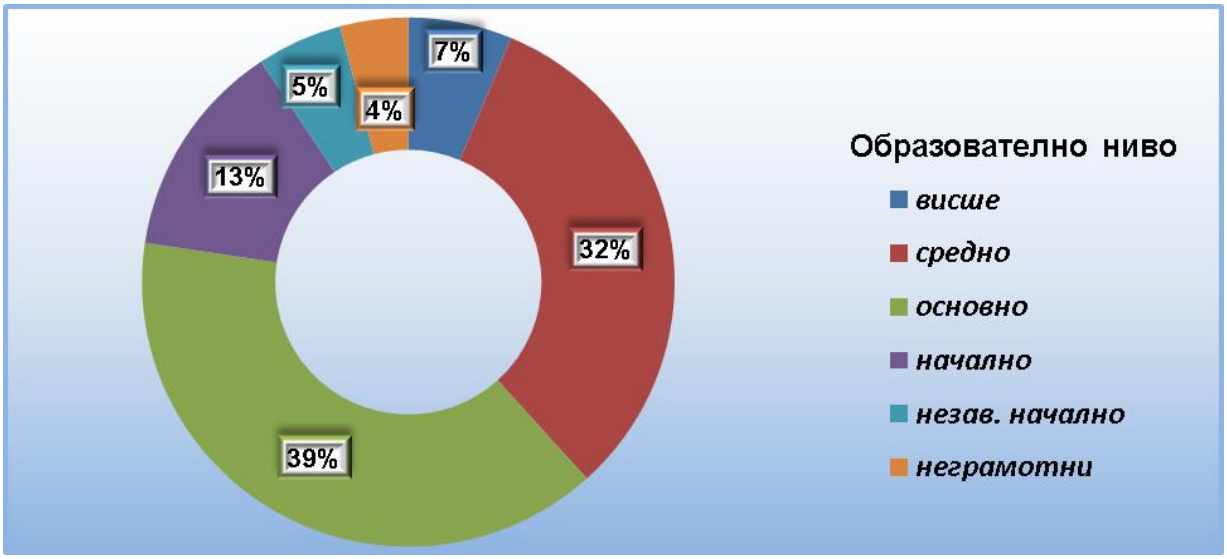
Възрастовата структура по специфични възрастови групи, разгледана и анализирана по населени места, очертава една пъстра картина. Към 2019 г. в 7 от по-малолюдните села няма нито едно лице до 18 годишна възраст (селата Аврамово, Дойранци, Латинка, Мусево, Паспал, Песнопой, Стояново). В други 9 села има единични лица в отделните възрастови групи.

Образователна структура. Данни за образователната структура на населението се осигуряват по време на официалните преброявания на населението. Към 2011 г. структурата на населението по образователно равнище е както следва:

- Висше образование - 691 д.
- Средно образование – 3500 д.

- Основно образование – 4275 д.
- Начално образование – 1455 д.
- Незавършена начално образование – 568 д.
- Неграмотни лица – 453.

Образователното равнище, изразено като относителен дял (в%) от населението над 7 годишна възраст (*фиг. 15).*

Фиг.15. *ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ, ИЗРАЗЕНО КАТО ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ (В%) ОТ НАСЕЛЕНИЕТО НАД 7 ГОДИШНА ВЪЗРАСТ*

Високообразовани лица (с висше образование) са регистрирани само в 16 населени места. С по-голям брой, освен в гр. Ардино (434 д.), има и в селата (Бял извор (74 д.), Жълтуша (37 д.), Падина (40 д.), Млечино (13 д.).

С по-голям брой неграмотни лица са селата Боровица, Горно Прахово,Сухово.

Етническа структура. Етническата структура на населението показва, че основната част от него се самоопределя като турци. На втора място е българската етническа група. От всички лица изявили желание да обявят доброволно етническата си принадлежност 71,2% се самоопределят като турци, а 26,9% - като българи. Пренебрежимо малък е броят на лицата, самоопределили се като роми. Изцяло (100%) от турската етническа група е населението в 19 села, а изцяло – от българската етническа група – 2 села (с. Паспал и с. Седларци).

Икономическа активност на населението

- Икономически активни лица – 4391 д.
- Заети лица – 3631 д.
- Безработни лица – 560 д.
- Икономически неактивни лица – 9094 д.

В категорията „икономически активно население“ попадат заетите (наети, самонаети и работодатели) и безработните лица във възрастовата

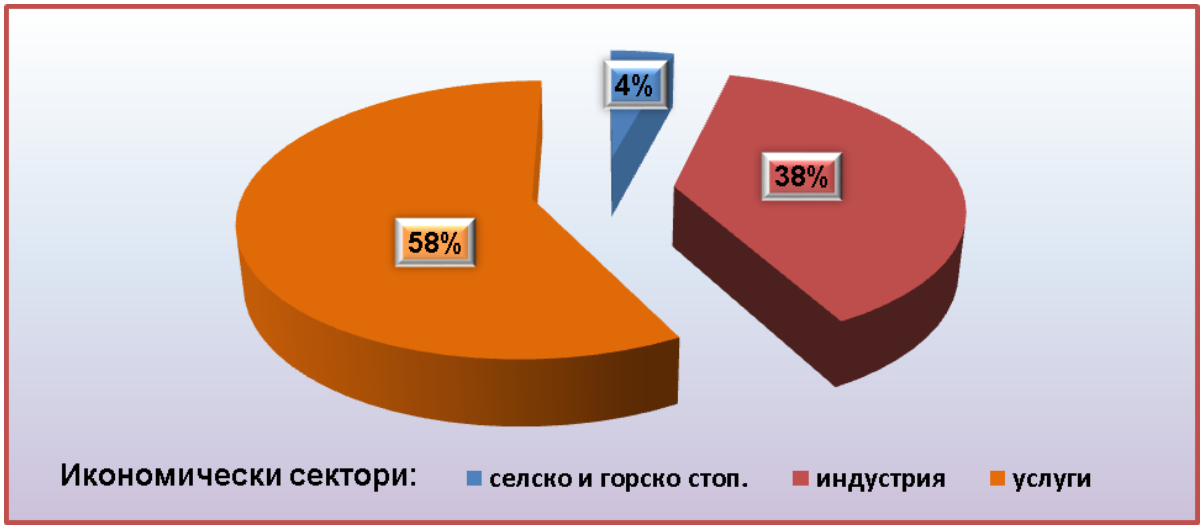
група над 15 години. Техният брой в община Ардино към 2019 г. възлиза на 4391 д . Този брой не се променя съществено за последните 6 години.

Коефициентът на икономическа активност е 39,8 и е съизмерим със средния за област Кърджали.

Заетите лица, включват както наетите по трудови взаимоотношения, самонаетите, работодатели. Към 2019 г. общият им брои е 3631 д, от които:

- Заети в нефинансовите предприятия - д.
- Наети (без самонаети и работодатели – д.

Структурата на наетите по основните сектори на икономиката (като относителен дял – в %) е представена на *фиг. 16.*

Фиг.16. *СТРУКТУРАТА НА НАЕТИТЕ ПО ОСНОВНИТЕ СЕКТОРИ НА ИКОНОМИКАТА (КАТО ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ – В %)*

Основната част от наетите по трудови взаимоотношения в аграрния сектор са в горското стопанство, а в сектор „Индустрия“ – в преработващата промишленост. От наетите в сектора на услугите с по-висок брой са тези в икономически дейности „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“, „Образование“ и др.

Размерът на годишната работна заплата на наетите в различните икономически дейности варира в широк диапазон – от 4444 лв. в сферата на културата до около 11000 в сферата на образованието и на здравеопазването. Проучени са данните за размера на средногодишната заплата на нает лице средна за страната и за община Ардино за 2018 г. (*таблица 12).*

Таблица 12. *СРАВНИТЕЛНИ ДАННИ ЗА РАЗМЕРА НА СРЕДНОГОДИШНАТА ЗАПЛАТА НА НАЕТО ЛИЦЕ СРЕДНА ЗА СТРАНАТА И ЗА ОБЩИНА АРДИНО ЗА 2018 Г.*

Икономически дейности	Р.България	Общ. Ардино	% от ср. за страната
Общо	***13755***	***7914***	***57,4***
Прераб. промишленост	12274	6862	55,9
Строителство	11063	7514	67,8
Търговия	12415	6515	52,5
Транспорт	8226	5707	69,4
Държавно управление	15149	10748	70,9
Образование	13336	11128	83,4
Здравеопазване	13962	11202	80,2
Култура	11635	4444	38,2

Източник: *НСИ*

Безработни лица. Регистрираните безработни са част от икономически активното население. Безработицата е един от индикаторите за жизнеността на местната икономика.

Към края на 2019 г. безработицата в община Ардино може да се илюстрира със следните параметри:

- Общ брой на регистрираните безработни лица – 760 д.
- Безработни лица до 29 д .(младежка безработица) – 26 д.
- Регистрирани безработни с регистр. повече от 1 год.- 315 д.
- Равнище на безработица (%) -.17,3.

Основен индикатор за безработицата е нейното равнище. За 2019 г. тя е със стойност – 17,3%, при средна за страната – 9,15% и за област Кърджали – 8,9%. Поради пи-високите стойности на безработицата в общината, част от активното население на общината търси заетост (основно сезонна) както в други общини в страната, така и в страни от Европейския съюз.

*

* *

Изводи. Характеристиките и оценките на състоянието на демографския ресурс на община Ардино дава възможност за формулиране на следните изводи:

- В демографското развитие на община Ардино за периода 2014-2019 г. се наблюдава положителна тенеденция за нарастване броя на населението.
- На фона на негативното демографско развитие на страната, община Ардино попада в групата на 27 общини, които са с положително демографско развитие (в т.ч. 6 общини от област Кърджали).
- Фактическото нарастване на броя на населението е резултат от механичния, а не на естествения прираст на населението.
- Отрицателният естествен прираст на населението дава

неблагоприятен отпечатък върху демографската жизненост на общината и върху възрастовата му структура.

- Налице е (макар и не силно изразен) процес на застаряване на населението, което е по-подчертан при по-малолюдните села на общината.
- За анализирания 6 годишен период намаляват контингентите от лица в предучилищна и в училищна възраст, което се отразява неблагоприятно за нормалното функциониране на ДГ и на основните училища в селата на общината.
- Съотношението между икономически активното и икономически неактивното население е индикатор за използваемостта на работоспособното население за развитие на местната икономика.
- По-високото равнище на безработица в общината, е причината за сезонна трудова миграция, в т. и в страни от Европейския съюз.

3.3.2. Социална инфраструктура (бюджетни услуги)

Обект на аналитичната част на ПИРО –Ардино 2021-2027 г. са социални дейности, които са ангажимент на държавата и на местните власти. Същите са с бюджетно финансиране и цялостно управление. Към т.нар. „бюджетни“ социални услуги са включени:

- Образователните дейности и свързаната с тях образователна инфраструктура на предучилищното и училищно образование.
- Здравеопазването, включващо извънболничната и болнична помощ и свързаните с тях лечебни заведения.
- Дейностите по социално подпомагане на определени категории лица и обектите, в които се реализират този тип социални услуги.
- Култура и обектите в които се реализират различните видове културни дейности.
- Спорт и свързаните с него спортни клубове и спортни обекти.
- Държавно и местно управление – обслужващи институции на държавната, съдебната и местната власт.

Съобразно методическите изисквания за изработване на ПИРО, в аналитичните части на същите се анализира и оценява:

- състоянието на отделните бюджетни услуги към 2019 г.;
- тенденциите в досегашното им развитие за ретроспективен 5 или 6 годишен период (2014 – 2019 г.).

На основата на извършените анализи и оценки на бюджетните услуги се формулират изводи и се извеждат проблеми в развитието на същите. Изводите и разкритите проблеми се използват при S W O T анализа на ПИРО – Ардино 2021-2027 г.

Предучилищно и училищно образование в община Ардино.

Анализите и оценките на предучилищното и училищно образование в общината се базират на официална статистическа информация и от теренни проучвания. На територията на община Ардино са представени само предучилищното образование, осъществявано в Детски градини (ДГ) и общото училищно образование, реализирано в два типа общообразователни училища – основни и средно училище.

- *Предучилищно образование*

Предучилищното образование е насочено към определен възрастов контингент от населението – лицата от 3 до 6 годишна възраст. То се реализира в детски заведения, които в действащата нормативна уредба са регламентирани като *Детски градини* (ДГ). Техният брой и капацитет (брой места и брой групи) се определя от броят на лицата във възрастовата група от 3 до 6 годишна възраст, както и от действащите нормативи за минимален брой деца за образуване на детска група.

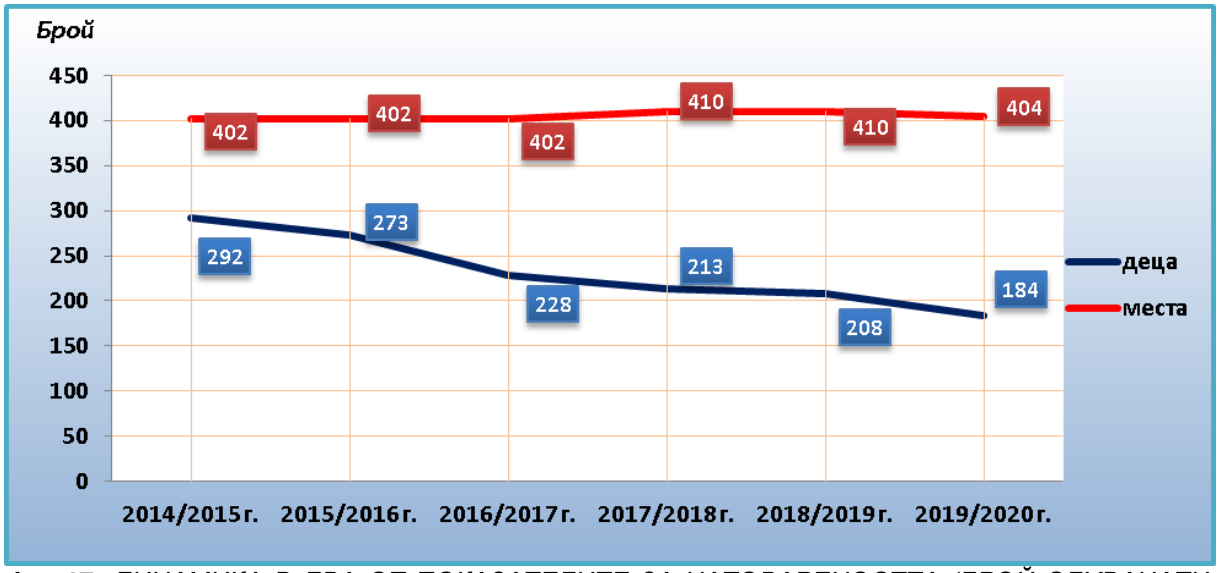
През учебната 2019/2020 г. в община Ардино са действали общо 3 ДГ. Към тях има и два изнесени филиала с населени места с минимален брой деца, подлежащи на предучилищно образование. От 2020 г. са обособени самостоятелни ДГ в с. Горно Прахово и с. Жълтуша.
Изследване броя и капацитета на ДГ за периода 2014-2019 г. (*таблица 13).*

Таблица 13. *БРОЙ И КАПАЦИТЕТЪТ НА ДГ ЗА ПЕРИОДА 2014-2019 Г.*

Учебна година	Детски градини	Деца	Места		Детски учители	Детски групи
		Общо	Общо	На 100 деца		
2014/2015 г.	3	292	402	137.7	31	16
2015/2016 г.	3	273	402	147.3	29	15
2016/2017 г.	3	228	402	176.3	24	14
2017/2018 г.	3	213	410	192.5	23	13
2018/2019 г.	3	208	410	197.1	24	13
2019/2020 г.	3	184	404	219.6	22	13

Източник: *НСИ.ОБРАЗОВАНИЕ И УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ*

Динамиката в два от показателите за натовареността (брой обхванати деца) и капацитета (брой места) в ДГ в общината за анализирания 6 годишен период е представена графично и чрез *фиг. 16.*

Фиг.17. *ДИНАМИКА В ДВА ОТ ПОКАЗАТЕЛИТЕ ЗА НАТОВАРЕНОСТТА (БРОЙ ОБХВАНАТИ ДЕЦА) И КАПАЦИТЕТА (БРОЙ МЕСТА) В ДГ*

Териториалните анализи на мрежата от детски заведения показват, че 3-те ДГ са разположени в 5 населени места, а именно:

- ДГ „Слънце“ – гр. Ардино.
- ДГ „Брезичка“ – гр. Ардино.
- ДГ „Мир“ – с. Бял Извор.
- ДГ „Радост“ – с. Жълтуша.
- ДГ „Дъга“ – с. Горно Прахово.

Деца в предучилищна възраст от някои населени места са обхванати в действащите ДГ по линия на ученическите пътувания с безплатен училищен транспорт. През учебната 2019/2020 г по линия на тези пътувания са обхванати 11 деца от селата Кроячево, Дядовци, Правдолюб към ДГ в гр. Ардино. Пак към ДГ в гр. Ардино пътуват 4 деца от селата Ахрянско, Търносливка и Светулка.

Две от детските градини в общината са със статут „защитени ДГ“. Това са ДГ „Брезичка“ в гр. Ардино и ДГ „Мир“ в с. Бял извор. Със статут на средищни ДГ са двете детски заведения в гр. Ардино (ДГ „Слънце“ и ДГ „Звездичка“).

Основни изводи от анализа и оценките на предучилищното образование

- Предучилищното образование заема важно място в политиката на местните власти – Общинския съвет, Кмета и Общинска администрация.
- На общинско ниво, за анализирания 6 годишен период няма промени в мрежата от детски заведения.
- Сериозен негативен фактор за пълното обхващане на лицата във възрастовата група 3-6 годишна възраст е силно разпокъсаната селищна мрежа и малкия брой на лицата от тази възрастова група

(1-2 лица) в редица населени места. С решения на Общинския съвет са предприети мерки за разкриване на изнесен филиал към ДГ „Мир“ с деца под минималния норматив за формиране на група.

- ДГ „Слънце“ и ДГ „Брезичка“ в гр. Ардино са със статут на средищни ДГ, което дава възможност в тях да се обучават и деца от други населени места по линия на ученическите пътувания.
- Запазва се капацитетът на ДГ – броят на местата в тях варира в много тесни граници и остава почти непроменен – 402-404.
- На практика, наличния капацитет на ДГ (брой места), отнесен към броя на обхванатите деца води до наличие на значителен неусвоен (неизползван) брой места – към 2019 г. на 100 деца се падат по 219,6 места в ДГ.
- Групов нетен коефициентът на записване (брой обхванати деца, отнесени към броя лица от 3 до 6 годишна възраст) през учебната 2019/2020 г. е 43,9 при 65,7 за област Кърджали.
- Средната пълняемост на 1 група в ДГ е значително под оптималния норматив (22-24 деца) – към 2019 г. този показател е 14,1 деца в група при 18,3 деца в група през 2014 г.
- Материалната база на ДГ е в добро състояние.

➢ *Училищно образование*

Образователната система (в частта ѝ училищно образование) е представена от мрежа от общообразователни училища. Застъпеността на образователната степен в отделните училища (начална, основна, средна) е функция от наличието на достатъчни контингенти от лица в съответната възрастова група.

По сега действащата нормативна база в сферата на образованието, основната степен на образователно равнище (I – VII / VIII клас) е задължителна. Това е и причината в училищната мрежа да преобладават основните училища. Всички общообразователни училища в община Ардино са от типа „неспециализирани“.

В миналото (извън анализирания 6 годишен период) училищната мрежа в общината е обхващала по-голям брой училища в повече населени места. Като последица от негативното демографско развитие и намаляващия брой на лица в ученическа възраст през отделните години са закрити немалко на брой училища (в селата Брезен, Сухово, Русалско, Любино, Башево, Долно Прахово, Млечино, Ахрянско, Чубрика и Ябълковец).

През учебната 2019/2020 г. училищната мрежа в община Ардино включва 6 общообразователни училища. Данните за броя на училищата и техния капацитет през анализирания период са представени в *таблица 14.*

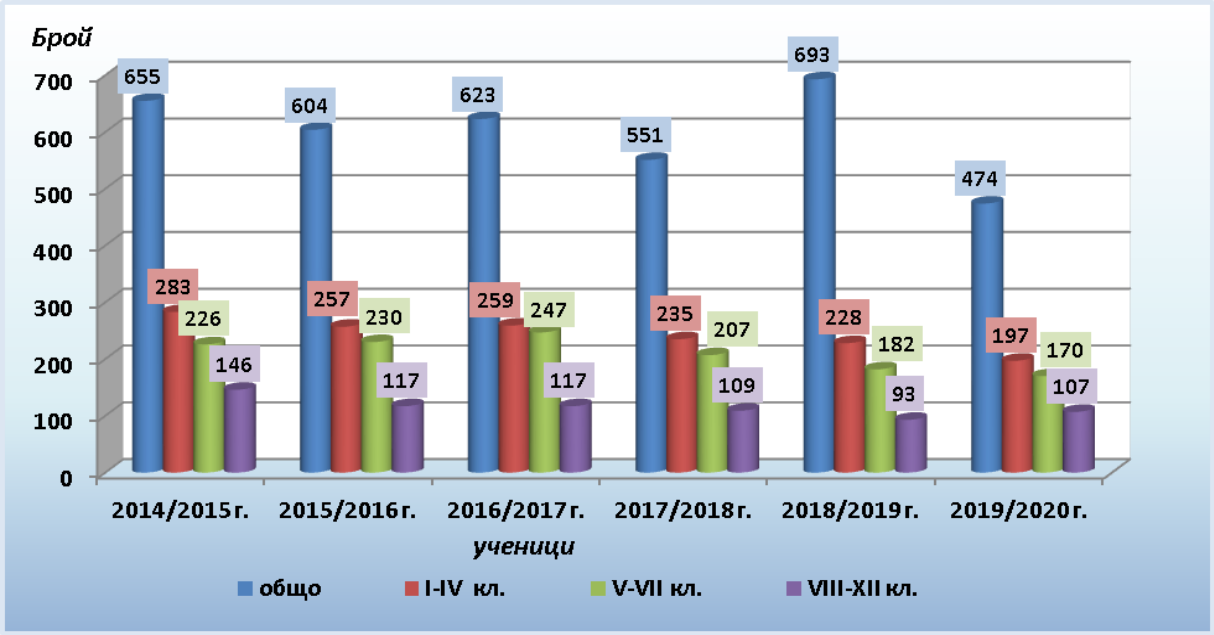
Таблица 14. *ДАННИ ЗА БРОЯ НА УЧИЛИЩАТА И ТЕХНИЯ КАПАЦИТЕТ*

Учебна година	Училища	Паралелки	Ученици	Учители	Бр. у-ци/ парал.
2014/2015 г.	6	31	655	74	21.1
2015/2016 г.	6	29	604	70	20.8
2016/2017 г.	6	23	623	64	27.1
2017/2018 г.	6	23	551	65	24.0
2018/2019 г.	6	21	493	72	23.5
2019/2020 г.	6	23	474	72	20.6

Източник: *НСИ. ОБРАЗОВАНИЕ И УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ*

Данните от *таблица 14* показват, че мрежата, включваща общо 6 общообразователни училища е непроменена. За сметка на това се наблюдава съществена динамика в броя на учениците. Техният брой намалява през последните три учебни години, което е резултат от продължаващото неблагоприятно демографско развитие и свързаният с това спад в контингентите от лица в училищна възраст.

Разпределението на учениците в отделните степени на общообразователния процес показва, че основната част от тях са в началната и основната образователна степен. В основното образование са обхванати между 75 -73% от общия брой на учениците (*фиг.18)*.

Фиг.18. *РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ В ОТДЕЛНИТЕ СТЕПЕНИ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС*

Пространствената организация на мрежата от общообразователни училища в община Ардино през учебната 2019/2020 г. включва 5 основни училища (ОУ) и 1 средно училище (СУ) (*таблица 15).*

Таблица 15. *ПРОСТРАНСТВЕНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ НА МРЕЖАТА ОТ ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНИ УЧИЛИЩА*

Училище	Населено място	Брой ученици	Статут на училището
СУ „В. Левски“	гр.Ардино	444	Средищно
ОУ „Хр. Смирненски“	с. Бял извор	35	Средищно
ОУ „Св.св. Кирил и Методий“	с. Падина	42	
ОУ „Отец Паисий“	с. .Жълтуша	52	
ОУ „Антон С. Макаренко“	с. Боровица	19	Средищно/защитено
ОУ „Св.св. Кирил и Методий“	с.. Г. Прахово	17	Средищно/защитено

Основанието за получаване на статут на средищно и на защитено училище е в недостатъчния брой ученици за организиране на учебен процес в нормални паралелки. Това налага в училищата с недостатъчен брой ученици да се формират паралелки със слети класове и с брой на учениците под минималния норматив за 10 ученика в самостоятелна паралелка.

През последните две учебни години продължава тенденцията за запазване на паралелки с брой на учениците под минималния норматив , както и на паралелки от слети класове. Такива са формирани в ОУ „Отец Паисий“ в с. Жълтуша, ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“ в с. Падина и ОУ „Хр. Смирненски“ в с. Бял извор, където в слети паралелки в някои класове и ма по 1-2 ученика. Средната пълняемост на паралелките в тези училища е 8-9 ученика. В някои от слетите паралелки има класове с по 1-2 ученика. Средната пълняемост на паралелките в тези училища е 8-9 ученика. За да се осигурят условия за осигуряване на задължително основно образование, при много трудни демографски условия в основните училища над 80% от учениците учат в паралелки със слети класове.

За решаване на законовото право за осигуряване на условия за образование, местната власт на община Ардино е създала съответните организация за обхващане на децата в ученическа възраст от населените места без действащи училища. Това се постига чрез ученически пътувания към съответните средищни училища.

За учебната 2019/2020 година на територията на общината са определени 12 маршрута за ученически пътувания. Те се ползват за превоз на ученици от 24 населени места. По линия на ученическите пътувания към СУ „В. Левски“ пътуват 84 ученика, които са на целодневни занимания. Към ОУ „Антон С. Макаренко“ в с. Боровица пътуват 11 ученика и т.н.

Здравеопазване

Здравеопазването в община Ардино и лечебните заведения, свързани с него са представени от доболничната и болничната помощ и от звено за бърза и неотложна медицинска помощ. Доболничната медицинска и стоматологична

помощ са с изразен локален (в границите на общината) характер, а болничната е с надобщинско значение. Здравеопазването в общината се финансира основно с публични (бюджетни и по линия на НЗОК) средства.

- *Доболнична лечебна помощ*

Доболничната медицинска помощ е функция от броя на населението и неговото разпределение по населени места. Влияние оказва и броят на здравноосигурените лица, както и действащите нормативи за минималния брой на лицата в пациентските листи на общопрактикуващите лекари (ОПЛ). По своите функции доболничната медицинска помощ, организирана на територията на община Ардино се диференцира на:

- Първична извънболнична медицинска помощ.
- Специализирана извънболнична медицинска помощ.
- Първична извънболнична дентална помощ.

Лечебните заведения за първична извънболнична лечебна помощ и за първична дентална помощ са регламентирани като амбулатории, в които осъществяват дейността си ОПЛ, лекарите специалисти и лекарите-дентисти.

В актуалния Регистър на лечебните заведения за извънболнична помощ (поддържан от РЗИ – Кърджали) са включени 6 индивидуални практики за извънболнична помощ, обслужвани от общопрактикуващи лекари и от 10 лекари дентисти. Седалища на индивидуалните практики са гр. Ардино и селата Млечино и Жълтуша. Седалища на индивидуалните практики за извънболнична дентална помощ са гр. Ардино и селата Бял извор, Млечино, Горно Прахово и Падина. В селата Падина и Млечино има по 2 стоматологично кабинета, като в тях се обслужват и пациенти от съседните села.

Специализираната извънболнична лечебна помощ включва 5 амбулатории (кабинети), обслужвани от лекари специалисти. Всичките 5 амбулатории са разположени в гр. Ардино. По видове болести лекарите специалисти са по следните видове болести – хирургия, акушерство и гинекология, педиатрия, кардиология и нервни болести.

- *Болнична лечебна помощ*

На територията на община Ардино болничната лечебна помощ се извършва в общинската „МБАЛ Ардино – ЕООД“. Капацитетът ѝ е съобразен с броя на населението. Разполага с 48 легла и е с I ниво на компетентност (най-ниско). Разпределението на болничните легла е в следните отделения: вътрешни болести (9 легла), хирургия (9), педиатрия (11), акушерство и гинекология (9) и други (10 легла). Отделението по акушерство и гинекология в МБАЛ „Ардино“ е преобразувано в отделение за лечение на COVID-19.

МБАЛ „Ардино“ ЕООД попада в отдалечен и труднодостъпен планински район поради, което е наложително да има подкрепяща роля на държавата за допълнителна финансова подкрепа.

- *Кадрово осигуряване на здравната система*

Нормалното функциониране на здравната система, освен от наличната здравна инфраструктура е свързано и с кадровото обезпечаване с персонал от лекари, стоматолози (лекари дентисти) и медицински специалисти (акушерки, медицински сестри, фелдшери и др.).

Към 2019 г. общият брой на кадрите в здравеопазването на общината е както следва:

- Общ брой на заетите в здравната система – 69.
- Общ брой лекари – 21.
- В т.ч. общопрактикуващи – 4.
- Общ брой стоматолози – 6.
- Медицински специалисти по здравни грижи – 42.

- *Спешна медицинска помощ*

Спешната и неотложната медицинска помощ за населението от общината се извършва от филиал на ЦСМП – гр. Кърджали. Същия се обслужва от екипи, съставени от 5 лекари, 5 фелдшери и 5 шофьори на линейки.

- *Детски ясли*

На територията на община Ардино няма самостоятелно функциониращa детска ясла. Потребностите от този тип детско заведение частично са удовлетворени с1 яслена група, разкрита в ДГ „Слънце“ в гр. Ардино.

Дейности по социално подпомагане

В сферата на услугите по социално подпомагане в община Ардино тежестта е поставена върху превенция срещу социалното изключване на хората в неравностойно социално положение и на лицата в риск. Към 2018 г. на територията на общината са регистрирани 1017 лица с *различни видове увреждания*, които получават интеграционни добавки от Дирекция „Социално подпомагане“. От тях 54 са деца.

Броят на лицата с увреждания, отнесен към общия брой на населението на общината към 2018 г. По населени места лицата с увреждания, които са над 10% от населението са селата Главник (20,0%), Еньовче (16,4%), Жълтуша (13,9%), Левци (11,0%), Бял извор (10,9%), Богатино (10,5%) и др.,

Допълнително има около 100 възрастни, самотно живеещи хора със затруднения в самообслужването.

Социални услуги. На територията на общината липсват социални институции, което улеснява политиката на местните власти за развитие на услуги в общността за: превенция на деца и семейства в риск. Така става

възможно да се ограничат възможностите за социалното изключване и изолацията на лицата с физически и умствени увреждания. През анализирания период с разкритите услуги за социално подпомагане се дава възможност тези лица да остават в тяхната семейна и домашна среда и в среда близка до обичайната.

В анализирания период в общината са спечелени няколко проекта, които са насочени към развитието на съвременни форми на услуги по социалното подпомагане.

В зависимост от *начина на* финансиране социалните услуги се диференцират на такива които са:

- Делегирани от държавата – чрез целево финансиране по действащи оперативни програми и бюджети на централни ведомства (доставчик на услугите – община Ардино).
- Местно (общинско) финансиране.

Към 2019 г. на територията на общината са развити следните социални услуги, *от резидентен тип – делегирани от държавата дейности*::

- *Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост – гр. Ардино с капацитет 10 места.*
- *Център за обществена подкрепа – гр. Ардино с капацитет 50 ползватели.*
- *Дневен център за пълнолетни лица с увреждания – гр. Ардино с капацитет 20 места*.

Социалните услуги, *общински ангажимент* (общинско финансиране) са:

- *Клуб на пенсионера и на хората с увреждания*.

По действащите Оперативни и ведомствени програми на територията на общината се предлагат социални услуги с определен срок на действие, а именно:

- „Топъл обяд“ по Оперативна програма за храни – гр. Ардино за 1300 социално слаби ползватели.
- Услуги в домашна среда (личен асистент, домашен помошник) – територията на цялата община – 100 ползватели.
- Приемна грижа – Проект „Приеми ме 2015“ (за настаняване на деца в приемни семейства).

Определянето на нужните ресурси (материални, финансови, кадрови и др.) от подобен вид социални дейности става на основата на броя на лицата, които се нуждаят от социално подпомагане.

В съответствие с изискванията на Закона за социалните услуги, Закона за личната помощ и Закона за хората с увреждания понастоящем се обосновават потребностите и необходимостта от разкриване на нови социални услуги като:

1. Съгласно чл. 15, т. 8 от Закона за социалните услуги, сграда № 5 в района на войскови имот, представляваща бивш учебно-битов корпус в град Ардино със застроена площ 648,00 м^2 , с 5 етажа с масивна конструкция, да бъде преустроена за предоставяне на социалната услуга „Резидентна грижа за лица в надтрудоспособна възраст без увреждания“. За целта е наложително да се извърши основен ремонт на сградата и осигуряване на оборудване и обзавеждане. Алтернативен вариант за сграда за посочената социална услуга е сградата на бивше основно училище в село Чубрика, община Ардино.

2. Съгласно чл. 15, т. 7 (дневна грижа) от Закона за социалните услуги в същата сграда на войсковия имот на един от етажите да бъде разкрита социалната услуга „Дневен център за деца с трайни увреждания“.

3. Съгласно чл. 15, т. 9 (осигуряване на подслон) от Закона за социалните услуги, в сградата на бивша лечебница и щаб на закритото военно поделение в град Ардино, представляваща масивна 3-етажна сграда, да бъде разкрита социалната услуга „Осигуряване на подслон за бездомни лица“ и „Подслон за лица в кризисни ситуации“. Сградата да бъде включена в Картата за социалните услуги за осигуряване на финансиране. За целта е наложително извършване на основен ремонт и доставка на оборудване и обзавеждане.

4. Съгласно чл. 12, ал. 2, т. 1 от Закона за социалните услуги да бъдат разкрити общодостъпни социални услуги за информиране, консултиране и обучение за реализиране на социални права и за развиване на умения, както и по чл. 15, т. 1 от ЗСУ – информиране и консултиране като сградата с масивна конструкция, представляваща бивше караулно помещение във войсковия имот в град Ардино да бъде преустроена за целта. Необходимо е извършване на основен ремонт, оборудване и обзавеждане.

Култура и културни институции

От широкия набор на културни дейности, в община Ардино са представени само две, а именно:

- Музейна.
- Комплексна читалищна.

И двете културни дейности се издържат със средства от общинския бюджет.

Музейната дейност е свързана с Градския музей в гр. Ардино. Той е с кратка история - създаден е през 2007 г. на базата на съществуващата по това време етнографска сбирка. Профилът на музея е етнографски. Помещава се в старинна административна сграда, която е основно реставрирана през 2009 г..

Комплексната читалищна дейност е свързана с културния живот в общината, тъй като се реализира в читалища в 16 от населените места. Всички те са включени в Регистъра на читалищата в Р. България.

Основните дейности, развивани в читалищата са:

- Библиотечната.
- Самодейната.
- Любителското творчество.

Най-голямо е читалище „Родопска искра“ в гр. Ардино. Към него са формирани Група за стари градски песни, Група за родопски фолклор, Група за автентичен турски фолклор, Група за турски танци и др.

Три читалища (НЧ „Родопска искра 1961“ с.Жълтуша, НЧ „Лъч 1955“ с.Горно Прахово и НЧ „Любен Каравелов 1950“ с.Млечино) са включени в проектите по Програма Глобални библиотеки – България.

Спорт и спортна инфраструктура

- *Спортни клубове*

Спортните клубове са регистрирани по закон спортни обединения по отделни видове спорт. В регистъра на спортните клубове (СК), поддържан от Министерството на спорта и младежта, са вписани два СК – *Спортен клуб по тенис на маса „Юнак 2005“* и *Футболен клуб „Юнак“.* И двата спортни клуба са със седалище гр. Ардино.

- *Спортни обекти*

Спортните обекти, намиращи се на територията на общината не са много. Те включват*:*

- Стадион „Юнак“, ползван от ФК „Юнак“ и за други масови спортни прояви.
- Спортна зала „Юнак“, ползвана от СК по тенис на маса и други спортни прояви.
- Спортни площадки в гр. Ардино, селата Млечино, Горно Прахово и Падина, в кв. Диамандово.
- Училищна спортна база (Физкултурен салон на СУ „Васил Левски“ и спортни площадки в двора на училището), както и спортни площадки в дворовете на останалите училища.

Физическото състояние на по-голямата част от спортните обекти не е добро. В най-голяма степен това се отнася за спортните площадки. В инвестиционната програма в Бюджет 2020 са планирани средства за ремонтирането на същите. Подобряване качествата на спортната инфраструктура в общината е заложено и в спечеления проект по Програма за развитие на селските райони – *„"Реконструкция, оборудване и обзавеждане на спортна инфраструктура на територията на община Ардино".*

Административни дейности (Инфраструктура на местната и държавна власт)

Административното обслужване в общината е представено от структури на местната власт, както и деконцентрирани структури на централни държавни органи, структури на съдебната власт.

От структурите на местната власт в общината функционират Общинския съвет и Общинската администрация , както и кметствата в отделните население места.

На територията на община Ардино са локализирани и няколко поделения – деконцентрирани, или децентрализирани - структури на централни ведомства (министерства и агенции). Това са Общинска служба „Земеделие и гори“, Дирекция „Социално подпомагане“, Дирекция „Бюро по труда”,

Правоохранителните институции в община Ардино са представени от Районно управление на МВР и Районна служба за пожарна безопасност и защита на населението (РСПБЗН). В кметствата са разкрити приемни на районните полицейски инспектори.

Към правоохранителните институции спадат и звена на съдебната система – Районен съд и Районна прокуратура. Седалищата на структурите за административното обслужване на населението са концентрирани в общинския център – гр. Ардино. На територията на общината са обособени три района, обслужвани от полицейски инспектори – (район Бял извор, район „Ардино-северозапад“ и район „Ардино – югоизток“).

*

* *

Изводи. От извършените анализи и оценки на състоянието на бюджетните услуги на територията на община Ардино могат да бъдат формулирани следните изводи:

- В общината е развита и добре организирана система за публични услуги на населението. Броят и капацитетът на обектите за публични (бюджетни) услуги е съобразен с броя на потребителите и разпределението им по населени места.
- Финансирането на бюджетните услуги се осигурява от Държавния бюджет (за делегирани от държавата дейности) и със средства от общинския бюджет.
- Разпокъсаният характер на селищната мрежа, с малко на брой население в повечето населени места, затруднява нормалното функциониране на образователната система, което е наложило тя да бъде организирана по специфичен начин чрез:

    - Функциониране на средищни училища и детски градини и на защитени училища, вкл. и с обособяване на паралелки с пълняемост под минималните нормативи и на паралелки със слети класове.
    - Организиране на добре действаща система от голям брой маршрути за ученически пътувания от селата без действащи училища към средищните и защитените училища и детски заведения.
- Системата на здравеопазването също е организирана в съответствие с действащите нормативи за минимален брой на лица в пациентската листа на общопрактикуващите лекари и на болнично обслужване на по-леки случаи.
- Услугите по социалното подпомагане на лицата с различен вид увреждания са организирани в социални обекти от резидентен тип и в обичайна среда.
- Инфраструктурата в сферата на културата и на спорта е предвидена за задоволяване на по-масово търсени услуги, които не са с елитарен и професионално изразен характер.

- В зависимост от концентрацията на обекти за бюджетни услуги (училище, детско заведение, амбулатория за доболнична лечебна и дентална помощ, читалище, кметство) в някои от населените места се формира мрежа от първични обслужващи центрове.

3.3.3. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност на територията

➢ **Транспортна инфраструктура**

Разположение на общината в комуникационната система на България

Община Ардино е разположена в близост до южната граница на България към Гърция. По въздушна линия най-южните части на общината са на по-малко то 12 км от гръцката граница. Това е от огромно значение за развитие на икономическите и социалните връзки и транс-граничното сътрудничество. Към момента тази близост има ефект главно за износа на работна ръка поради голямата разлика в заплащането между двете държави, но се очаква все повече да влияе благоприятно и върху бизнес-сътрудничеството. Особено полезна би била тази близост при евентуално благоприятно развитие на туризма.

Три общоевропейски транспортни коридора преминават в близост до Община Ардино:

Коридор №4: Дрезден/Нюрнберг – Прага – Виена/Братислава – Будапеща – Арад – Букурещ – Констанца/Крайова – София – Солун/Пловдив – Истанбул.

Коридор №9: Хелзинки – Санкт Петербург – Москва/Псков – Киев – Любашевка – Кишинев – Букурещ – Димитровград – Александруполис.

Изграждането на ГКПП Маказа и реконструкцията и модернизацията на съставната инфраструктура на Коридор № 9 утвърди това направление в посока Север - Юг като конкурентно трасе, през българската територия, за връзка между Балтийско и Средиземно море.

Коридор №10: Залцбург – Любляна – Загреб – Белград – Ниш – Скопие – Велес – Солун, Клон С: Ниш – София – (Димитровград – Истанбул по трасето на коридор IV).

В края на 2004 г. Европейската комисия създава Група на високо равнище II, председателствана от г-жа Лойола ди Паласио, с цел определяне продължението на главните Трансевропейски оси към съседните на Европейския съюз държави и региони, както и определянето на приоритетните проекти за тяхното развитие. През територията на България преминава

Югоизточната главна ос, свързваща Европейския съюз през Балканите и Турция с Кавказ и Каспийско море, както и с Египет и Червено море. Предвидени са връзки с Албания и Македония, Иран, Ирак и Персийския залив. Основните мултимодални връзки, преминаващи през наша територия са:

- Общоевропейски транспортен коридор X – клон С, свързващ Белград – Ниш – София, и от там по трасето на Общоевропейски транспортен коридор IV – Истанбул – ТРАСЕКА

Фиг.19. КАРТА НА ПЕТТЕ ТРАНС ЕВРОПЕЙСКИ КОРИДОРА

Видно е, че три от общо пет транс европейски коридора преминават в близост до Община Ардино. Предвидено в Стретегията за транспортна

инфраструктура 2030 е и изграждането на скоростен път /евентуално магистрала „Шипка“/ Русе - ГКПП Маказа чрез изграждане на тунел през Стара Планина - под прохода Шипка (по трасето на СП Русе-Маказа).

Регионални връзки. Ситуиране на Община Ардино в мрежата от урбанистични центрове и ареали на национално, регионално и областно ниво

Регионалните връзки и ситуиране на Община Ардино на регионално и областно ниво (*фиг.20*) се определя от:

- Разположението на общината на територията на България географски и спрямо административната структура на страната.
- Мястото на община Ардино в област Кърджали.
- Разположението на общината в комуникационната система на България.
- Съществуващите икономически и функционални връзки със съседните общини, населени места и големите градове.

***Фиг.20**.РЕГИОНАЛНИ ВРЪЗКИ*
ИЗТОЧНИК: *НЦТР*

Разположение на общината на територията на България – географско ситуиране и позиция спрямо административната структура на страната

Община Ардино е една от седемте общини от състава на Област Кърджали, разположена в нейните югозападни части. Останалите 6 общини са: Кърджали, Черноочене, Джебел, Кирково, Момчилград и Крумовград. Област Кърджали на свой ред е една от петте области, които включват територии от Родопите (станалите четири са Благоевград, Пазарджик, Смолян и Хасково). Областта заема 3 209,1 км^2 площ в югоизточната част на Република България, т.е. 2.9 % от цялата територия на страната. Административно област Кърджали (областите са административни единици от ниво NUTS 3 по класификацията на ЕС) принадлежи към Южния централен район и заема част от южните територии на ЮЦР и на страната. Южният централен район е административни единици от ниво NUTS 2 се състои от общо пет области – освен Кърджали, още областите Пловдив, Пазарджик, Смолян и Хасково).

Съгласно картата е предвиден като проект и главен път, свързващ по - големите градове в южната част на страната в посока Р Македония – Р Турция с ориентировъчен маршрут: Струмица – Петрич - Катунци – Гоце Делчев – Средногорци- Крумовград – Ивайловград – Одрин. Проектирането и изграждането на такъв път би имало силно положително влияние върху развитието на Община Ардино, тъй като най-вероятно ще премине през нейната територия и ще окаже благоприятно въздействие върху цялата икономика на района.

Община Ардино е пряко достъпна до Европейските коридори 4,9 и 10 и границите с Румъния на север и Турция на юг посредством главен републикански път I–5 „ Русе – Стара Загора – Кърджали-Маказа-граница Гърция“ чрез републиканските пътища III – 865 (Търън-Средногорци) п.к.Стояново-Ардино-Бойно-Кърджали и III – 5082 Джебел –Папрат - Мишевско –Църквица - Синчец - (Ардино - Бойно).

Разбира се, от главно значение е дължината на връзките по пътните комуникации, а не по въздушна линия. Поради планинския релеф разстоянията по въздушна линия до някои от тези градове са почти два пъти по-кратки.

Съществуващи икономически и функционални връзки със съседните общини, населени места и големите градове

- *Административна субординация*

Административната субординация има съществена роля за икономическите и функционални връзки по направление от-горе-надолу. Тя има решаващо значение по отношение на разпределението на публичните финанси, които са от решаващо значение за община Ардино по няколко

причини. Първо, като икономически относително изостанал район, който ще разчита на значително финансиране от централния бюджет и от европейските фондове. Второ, като територия с изключително ценна запазена природа. Трето, като общност, която развива дейности (например, туризма), за които централизираното финансиране има първостепенна роля. По-високите нива в административната йерархия на териториалните административни единици, към които община Ардино принадлежи, са: Областен център – Кърджали, Център на район на планиране – Южен централен район – Пловдив и национален център – София.

➢ **Инженерна инфраструктура**

- *Водоснабдяване*

Стопанисването и управлението на водоснабдителните и канализационни мрежи на територията на община Ардино се извършва от “Водоснабдяване и канализация” ООД гр.Кърджали. Дружеството е единствено в областта и обслужва седемте общини от областта с население над 160 000 души, които населяват 466 населени места. Към началото на 2004 г. централно водоснабдени са 13 селища с 10 238 жители, което представлява 60 % от населението. Частично водоснабдени са 25 селища. Не са водоснабдени 15 селища с общо 1 566 жители, което представлява 9 % от населението на общината. Общо в общината се експлоатира около 130 км външна напорна водопроводна мрежа и вътрешна около 115 км. За допълнително водоснабдяване са селата Еньовче, Ахрянско, Падина, Кроячево. Населените места Млечино, Долно Прахово, Горно Прахово, Боровица, Сухово, Башево, Брезен, Китница, Чубрика, Ленище, Ябълковец и Гърбище се осигуряват с вода от изградени местни водоизточници. Подаването на вода за гр.Ардино се извършва от помпена станция N1 и N2 - 98 % от извора в с.Правдолюб и 2 % от местността "Далджа".

Количествата вода за питейни нужди, които се подават по месеци е различна, но средно за месец то варира около 70 000 куб.м. Счита се, че водоизточниците са с достатъчен капацитет. Отчитайки обстоятелството, че водата за гр. Ардино се добива от карстов район е наложително да бъдат предприети мерки за подобряване на качеството й, като същевременно да се потърси друг водоизточник.

- *Канализация*

Системите за отпадъчни води и канализации също се налага да бъдат реконструирани и разширени. Към момента едва 28,1% от населението е осигурено с обществена канализационна система, което е далеч от средния дял за страната (69,2%) и за областта (40,6%). Характерно за канализацията на град Ардино е, че е изграден един главен клон с малък за селището диаметър, ситуиран с малки наклони и не може да изпълнява нормално функциите си.

Пречиствателни станции за отпадни води няма изградени. Канализационна мрежа се предвижда да бъде изградена още в с. Бял Извор, Падина, Жълтуша, Еньовче и по-големите населени места.

- *Електроснабдяване*

Всички селища в общината са електрифицирани, като усилията в тази насока ще бъдат насочени към стабилизиране на енергоподаването и електропотреблението.

- *Комуникационни мрежи*

Изградени са и функционират общо 8 броя автоматични телефонни централи, които осигуряват обслужването със стационарни телефонни услуги в общината. Към момента 11 населени места в общината не са осигурени със стационарни телефонни постове, което в комбинация с проблемите при осигуряването на мобилни телефонни връзки, вследствие от пресечения релеф, допълнително усложнява комуникационното обслужване на населението в немалки части от територията на общината.

Пощенските услуги в общината се организират от Районна пощенска станция - Ардино, която включва 12 пощенско-телефонно-телеграфни станции и обслужва 54 населени места.

На сегашния етап съществуващите на територията на общината три телевизионни предаватели покриват със слаб сигнал населените места. За решаване на този проблем същите ще бъдат модернизирани за по-качествен сигнал. Ще бъдат създадени предпоставки за разпространение на лицензирани кабелни телевизии и радиостанции в цялата община, както и за разширяване на радиовъзел "Ардино ".

3.4. Анализ на състоянието на селищата мрежа и на жилищния сектор

3.4.1. Селищна мрежа – функционална и типологична характеристика на населените места

По своя генезис селищната мрежа на община Ардино не се отличава от начина на възникване и развитие на селищата в Източните Родопи. Тя е с пръснат характер и включва голям брой селища, повечето от които в миналото имаха статут на махали. В структурата на селищната мрежа са се формирали и населени места от т.нар. „купни“ селища, които са със средищен характер. През последните няколко десетилетия махалите получават административен статут на села.

В сега действащия *Класификатор на населените места в Р. България* на територията на община Ардино са включени общо 52 населени места, от които 1 град и 51 села. За разпръснатия характер на селищната мрежа добра представа дава показателят „гъстота на селищната мрежа“, изразена чрез брой на селищата на 100 км^2 от територията на общината. За община Ардино

този показател е 15,3, при среден за област Кърджали – 14,5, а за страната – 7,4 селища на 100 км^2.

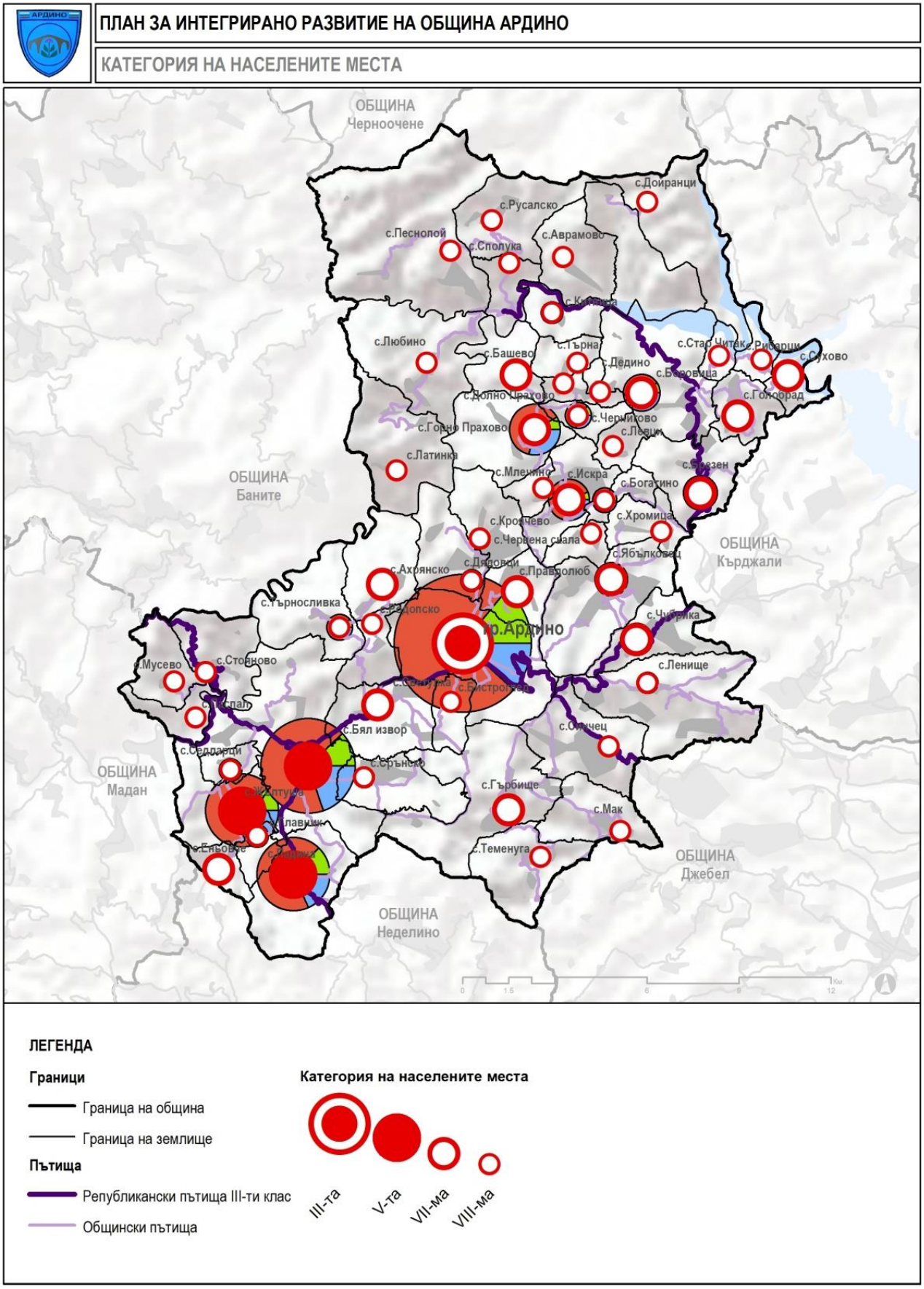
Типологичната характеристика на населените места в общината се определя на основата на различни критерии, а именно:

- Демографски критерий – брой на населението.
- Административен статут – вид на населеното място и административни функции.
- Обслужващи функции и др.

По отношение на *демографския критерий – брой на населението*, се прилага, нормативно определената т.нар. *„градоустройствена категория на населените места“.* По този критерии населените места в общината попадат в следните групи:

- Много малки села (до 250 д.) – 42 бр.
- Малки села (от 251 до 1000 д.) – 8 бр.
- Средни села (от 1000 до 2000 д.) – 1 бр.
- Много малки градове (до 10000 д.) -1 бр.

Графична представа за разпределението на броя на населените места по градоустройствената категория дава *фиг.21 и фиг 22.*

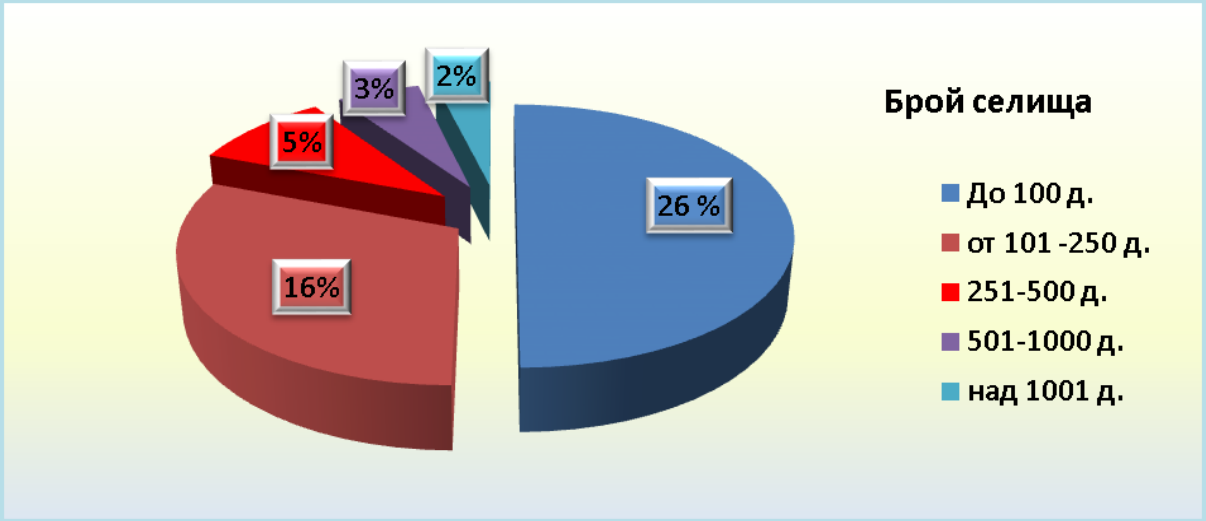

***Фиг.21**.КАТЕГОРИЯ НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА*
източник: *АВТОРСКА РАЗРАБОТКА*

По *административен статут* населените места в общината попадат в три групи:

- Център на община – гр. Ардино.
- Кметства – 19 села.
- Кметски наместничества - 21.

Критериите за административния статут на населените места са нормативно определени – като критерият е отново демографски: за кметство – минимален брой население 350 д. и за наместничество – до 350 д.

Фиг.22. *РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА БРОЯ НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА ПО ГРАДОУСТРОЙСТВЕНАТА КАТЕГОРИЯ*

Общият брой на кметствата в община Ардино в мандат 2019-2023 г. е 19 и кметски наместничества – 21. В административната структура на общината не е представена категорията кметско наместничество.

Функционалната категоризация също е нормативно определена. Населените места от общината попадат в следните категории:

- Категория 3 – 1 населено място (гр. Ардино).
- Категория 5 - 3 населени места (с. Бял извор, с. Жълтуша и с. Падина).
- Категория 7 - 10 населени места.
- Категория 8 – 38 населени места.

Опорни обслужващи центрове. Една от важните селищни функции на населените места е обслужващата. Тя е свързана с функционирането на определен вид обслужващи обекти – на образованието, здравеопазването, културата, местното самоуправление, вероизповеданията. Критерий за разкриване на съответните обслужващи обекти е наличието на определен брой потребители.

Наличието на комплекс от обслужващи обекти е основание съответното населено място да изпълнява функциите на обслужващ център. Категорията на селищните обслужващи центрове се определя от набора на обслужващи обекти и честотата на възникване на потребностите от услуги.

На базата на анализите и оценките на *бюджетните социални услуги* в община Ардино се разкрива следната мрежа от опорни обслужващи центрове:

- *Основен обслужващ център* (гр. Ардино).
- *Локални обслужващи центрове* (селата Бял извор, Жълтуша,

Боровица, Падина, Горно Прахово).

Основният обслужващ център е базиран на функциите на обекти за ежедневно и частично периодично възникващи потребности (средно училище, доболнична и болнична лечебна помощ, районен съд, районно управление на полицията, Общински съвет и Общинска администрация читалище и др.). Част от обслужващите функции с епизодичен характер, изпълнявани от МБАЛ, Районен съд, Районно управление на полицията са с надобщински характер;

Локалните обслужващи центрове са свързани с дейността на обслужващи обекти, свързани с ежедневни и частични периодични обслужващи функции (детска градина, основно училище, лекарска практика, читалище и др.).

3.4.2. Жилищен сектор

Обитаването, като една от основните селищни функции е свързана и със състоянието на жилищния сектор. Анализите и оценките на този сектор включват оценка на количествените показатели и качествена характеристика на жилищата.

Количествени параметри на жилищния сектор

Обект на анализа е състоянието на жилищния фонд. За целта се ползват утвърдени в практиката показатели като:

- брой жилищни сгради;
- брой жилища;
- размер на жилищната площи.

- *Жилищни сгради*

Последната официална статистическа информация за жилищния сектор е за 2018 г. Към тази година на територията на община Ардино има общо 5330 жилищни сгради. Основната част от тях са еднофамилни и една малка част – многофамилни. Последните се намират главно в гр. Ардино, а единични – в с. Бял извор и с. Горно Прахово.

За анализирания период в общината няма въведени в експлоатация нови жилищни сгради.

По отношение на материала, от който са изградени жилищните сгради в община Ардино, същите се разпределят по същия начин:

- Общ брой на жилищните сгради – 5330, в т.ч.
- Панелни - 25 бр., или 0,5% от общия брой на сградите.
- Стоманобетонни – 78 бр., или 1,5%.
- Тухлени – 2199 бр., или 43,3%.
- От друг материал – 3578 бр., или 48,4%.

Жилищните сгради, изградени от тухли се диференцират на такива с бетонна плоча (1669 бр.) и с гредоред (530 бр.). В категорията „друг материал“ се включват жилищни сгради изградени от камък и от дърво. Камъкът е строителен материал, който се среща широко в общината и е използван не само в миналото за изграждането на жилищна. Жилищните сгради, изградени от камък

преобладават – броят им възлиза на 2991, т.е. те са преобладаващи. По населени места всички жилища са изцяло от камък (100%) в по-малолюдните села - Китница, Латинка, Любино, Голям е броят на селата, с над 85% жилища от камък – Ахрянско, Левци, Долно Прахово, Горно Прахово, Кроячево и др.

- *Жилища*

Вторият важен показател за количествена оценка на жилищния сектор е броят на жилищата. Към 2018 г. броят на жилищата в община Ардино е 6918. Неголямата разлика в броя на жилищните сгради и на намиращите се в тях жилища се обяснява с това, че преобладаващата част от жилищните сгради са еднофамилни.

Важен показател, характеризиращ жилищния сектор, е „брой стаи в жилищата“. По този показател данните показват, че преобладават жилищата с три и с повече стаи. Броят на едностайните жилища е малък – 218, което е само 3,2% от броя на всички жилища в общината. Двустайни са около една пета от жилищата – 1462 броя. По-масово срещани са тристайните жилища – 2164 бр., или 31,1% . Висок е и броят на жилищата с 6 стаи – 1067 бр., или 5,4%.

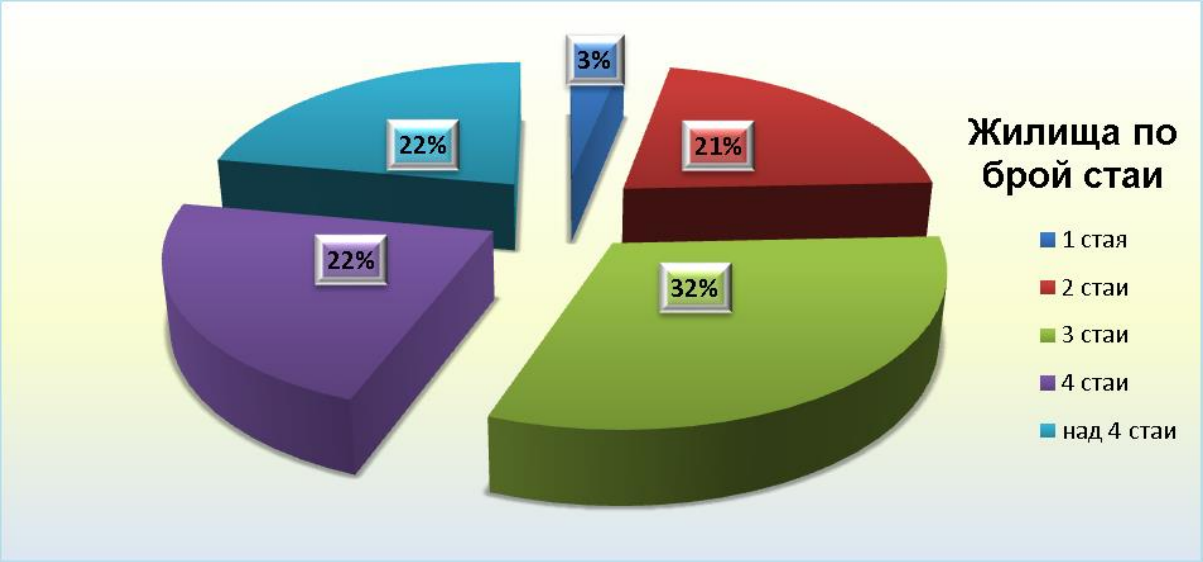
По населени места анализите показват, че многостайните жилища са по-често срещани в по-малолюдните населени места. Обяснението за това е, че тези жилища за изграждани когато обитателите на едно домакинство са били повече на брой и това е налагало да се строят жилища с повече стаи. За сравнителни цели се използва относителния показател „среден брой стаи/жилище“. За община Ардино той е 3,7 стаи, а за общинския център - гр. Ардино – 3,2 стаи на жилище. С по-висока стайност са жилищата в някои от селата на общината – с. Хромица (5,0 стаи / жилище), с. Левци (4,9 стаи), Бистроглед (4,8 стаи), Брезен (4,4 стаи), Горно Прахово (4,2 стаи) и др.

С по-ниска средна стайност (около 3 стаи / жилище) е жилищния сектор в селата Еньовче (2,6 стаи), Сполука (3,0 стаи), Паспал (3,1 стаи), Искра (3,1 стаи) и др.

Относителният дял на жилищата с различен брой на стаите в тях е представен графично на *фиг.23.*

По отношение на *формата на собственост*, структурата на жилищния фонд не се различава съществено от тази за страната. Основата част от жилищата са частна собственост, като относителният дял на частните жилища е 97,3%. Малко са жилищата – държавна и общинска собственост - 129 жилища, което е1,9% от всички жилища в общината. Общинските жилища са 96 бр., от които 82 са в гр. Ардино и 14 – в останалите населени места. Общината разполага и само с 1 резервно жилище.

Недостатъчният брой на общинските жилища затруднява решаването на социалния проблем за поне частично задоволяване на потребностите на крайно нуждаещите се и социално слабите граждани, които са без собствени жилища. По отношение на качествата на общинския жилищен фонд изпъква проблема за тяхното физическо и морално износване. Повечето от общинските жилища се нуждаят от основен ремонт. Затрудненията за доброто поддържане на общинските жилища е в ниския размер на определените със съответната наредба на Общинския съвет наеми. Средствата от наемите не са достатъчни за периодичните ремонти на жилищата.

Фиг.23. *ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА ЖИЛИЩАТА С РАЗЛИЧЕН БРОЙ НА СТАИТЕ*

Жилищна площ

Един от акцентите на анализа на жилищния сектор е върху размера на жилищната площ и делът му от наличната полезна площ на жилищата. Като абсолютни величини тези показатели имат информационен характер, но отнесени към броя на населението, характеризират жилищния му стандарт. Важен параметър на площта в жилищата е съотношението между общата полезна площ на жилищата и "чистата" жилищна площ.

Общият размер на полезната площ на жилищата в община Ардино към 2018 г. е 548883 м^2. Чистата жилищна площ е 454463 м^2, което е 82,4% от полезната площ. В *таблица 16* се съдържат данни за полезната и жилищната площ в населените места от общината, които са с население над 250 д.

Таблица 16. *ПОЛЕЗНА И ЖИЛИЩНА ПЛОЩ В НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА ОТ ОБЩИНАТА*

Населени места	Полезна площ (м^2)	В т.ч. жилищна (м^2)	От. дял на жилищна площ (%)
Община Ардино	548883	452463	82.4
гр. Ардино	130634	102852	78.7
с. Бял извор	17508	14838	84.7
с. Жълтуша	43824	35501	81.0
с. Горно Прахово	20776	18413	88.6
с. Падина	48120	38056	79.1
с. Боровица	9549	7589	79.5
с. Млечино	17194	14889	86.6
Брезен	48120	38056	79.1

Качествени характеристики на жилищния фонд

Качествата на отделните жилища се изразяват в степента на тяхната благоустроеност – електрифицирани, наличие на баня и др. Информацията за благоустроеността на жилищата се набира по време на преброяванията на населението и на жилищния фонд. Данните от последното преброяване (2011 г.) сочат, че целият жилищен фонд в общината е електрифициран.

По отношение наличието на баня, не всички жилища в общината разполагат с такава. От целия жилищен фонд в общината около 45% разполага с баня. В по-голямата част от жилищата с баня това помещение е в самото жилище. Малка част от жилищата (общо 158 жилища) имат баня, но тя е в сградата, но извън жилището, а при 80 жилища банята е извън жилищната сграда.

Данните показват, че някои от малолюдните населени места, които са и с влошена възрастова структура и със жилищен фонд, изграждан преди много време, повече от половината от обитавани жилища са без баня. Такова е състоянието на жилищния фонд в селата Дедино, Дойранци, Песнопой, Рибарци и др.

Жилищна задоволеност

На основата на площната характеристика на жилищата в община Ардино се определя и степента на задоволеност на населението. Към 2018 г. тя е съответно:

- Брой жилища на 1000 д. от населението – 540,8.
- Среден брой обитатели на 1 жилище – 1,7.

По-обективен показател за жилищната задоволеност на населението на общината е „жилищна площ на обитател. Съпоставката на размера на жилищната площ в общината (452463) и броят на населението дава представа за жилищната задоволеност.Към 2018 г. тя е 33,6 м^2/обитател;

Жилищният стандарт, изразен като жилищна площ на 1 обитател за община Ардино е със стойности, които са около средните за страната – 33,0 м^2/на обитател. При норматив за жилищно осигуряване от 40 м^2/на обитател с наличните в община Ардино 33,6 м^2/на обитател не се удовлетворяват нормативните потребности. При анализа на посочените данни за жилищна задоволеност следва да се посочи, че те включват и жилищната площ на необитаваните жилища. Като се има предвид, че част от жилищата в общината се необитаеми, реалният жилищен стандарт е значително по-нисък – около 29--32 м^2.

Изводи и проблеми на селищната мрежа и на жилищния сектор

Селищна мрежа

- Разпокъсаният характер на селищната мрежа, включваща много на брой, но малолюдни населени места е резултат от многогодишния характер на селищното развитие в тази част на

Родопите. Този извод се подкрепя от всички видове групирания и класификации на селищната мрежа.

- Настоящата структура на селищната мрежа дава отпечатък за функционирането на редица дейности с обслужващ характер. Причината за това е наличието на голям брой селища с малко население, което пречи за нормалното функциониране на обекти на бюджетните услуги – детски заведения, училища, лекарски практики, административни услуги и др.
- Политиката на местните власти е да стимулират развитието на системата от опорни центрове в селищната мрежа, в които са локализирани обслужващи обекти с масов и ежедневно възникващ характер. Тяхното съществуване и функционирането им като първични обслужващи центрове осигурява доближаването на бюджетните услуги до населението от съседните по-малки населени места.

Жилищен сектор

- Преобладаващият тип жилищни сгради са от типа „еднофамилни“, като малко са на брой многофамилните и то основно в общинския център.
- Много голяма част от къщите в селата са изградени от камък – традиционен строителен материал в Родопите.
- Налице е недостиг на общински жилища, което затруднява политиката на общината за настаняване на картотекирани лица (крайно нуждаещи се и социално слаби граждани – без собствено жилище) в общински жилищен фонд.
- Жилищата са с различен брой стаи – като е висок делът на тези с 4 и повече стаи. Нисък е и следния брой на обитателите на 1 жилище, което е резултат от демографското състояние.
- Стандартът на обитаване, изразен с показателя „жилищна площ на обитател“ е малко по-нисък от нормативно необходимия.

3.5. Бюджетна политика на община Ардино. Общински бюджет

Изпълнението на Програмата за реализация на ПИРО –Ардино е свързано с осигуряване на съответния финансов ресурс. Финансирането на някои от мерките (проекти и други дейности) с публичен характер, заложени в Програмата за реализация се очаква да бъде със средства от Оперативните програми, които ще действат през програмния период 2021-2027 г. Друга, и то немалка част от мерките ще бъдат финансирани със средства от общинския бюджет. Със средства от общинския бюджет ще се съфинансират и мерки с публичен характер, финансирани основно от Оперативните програми. Всичко

това налага да се анализират и оценят общинските бюджети на община Ардино за последните 2-3- години.

Предмет на анализа на бюджетите на общината са:

- Размерът и структурата на собствените и на привлечените приходи.
- Размерът и структурата на разходните части на общинските бюджети.

При обосноваване на размера на бюджетните приходи и на бюджетните разходи за отделните години се спазват изискванията на Наредбата за условията и реда за съставяне на бюджетната прогноза за местните дейности за следващите три години.

Анализ на приходната част на средствата за бюджетната 2020 г.

Планираният размер на общите приходи в бюджета на общината за 2020 г. са както следва:

- Общ размер на приходите – 11 983 213 лв., в т.ч.
  - За делегирани от държавата дейности – 6 187 039 лв.
  - За местни дейности – 5 842 048 лв.

Приходите от държавния бюджет за последните три бюджетни години бележат тенденция на нарастване. Така за бюджетната 2019 г. техният размер е по-нисък - 5 664 967 лв., а за 2018 г. - 5 037 380 лв. Този ръст се обосновава с нарастването на издръжката на основните делегирани от държавата дейности в сферата на образованието, на социалното подпомагане и др.

Местните приходи в годишните бюджети са от няколко източника – от местни данъци, от такси, от приходи от общинско имущество, от глоби и др. Размерът на планираните местни приходи за последните три години са както следва:

- Бюджетна 2018 г. - 4 933 167 лв.
- Бюджетна 2019 г. – 6 456 676 лв.
- Бюджетна 2020 г. – 5 842 048 лв.

В структурата на имуществените данъци в приходните части на общинските бюджети най-големи по размер са приходите от данък превозни средства, които са около 3 пъти по-високи от данък недвижими имоти. С по-малки по размер са туристическия и патентния данък.

В структурата на неданъчните приходи с най-висок размер са таксите за битови отпадъци, технически и административни услуги, както и приходите от собственост (недвижимо имущество, наеми за земя).

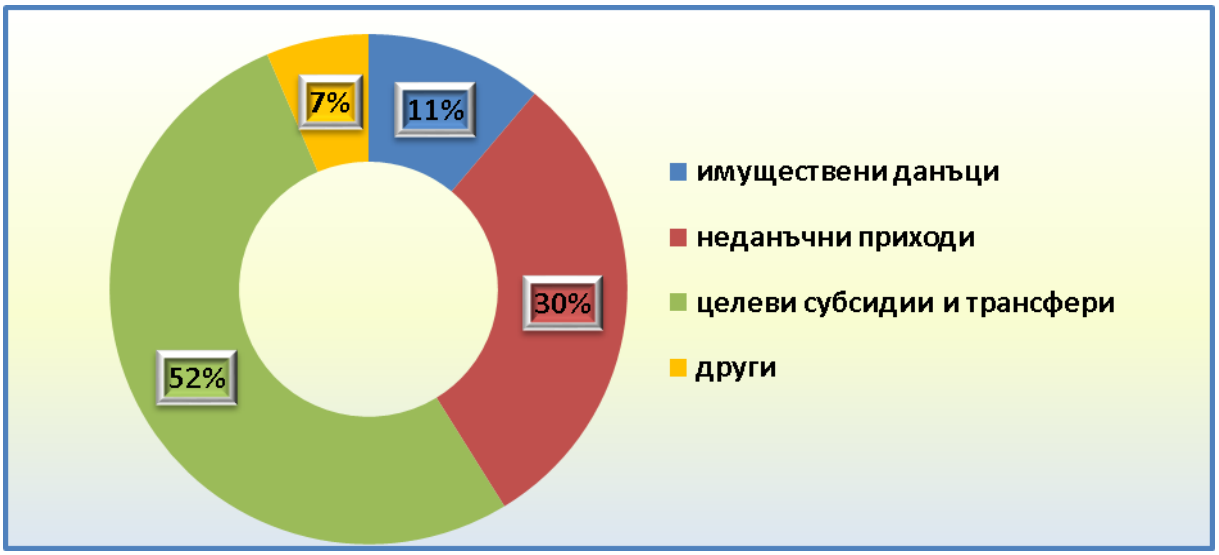
Планираните с бюджет 2020 г. размери на постъпленията от собствени и привлечени източници по основни направления са както следва:

- Приходи за местни дейности в размер на 5 796 174 лв.
  - в т.ч. Данъчни приходи в размер на 633 000 лв;
  - неданъчни приходи в размер на 1 067 000 лв;
  - обща изравнителна субсидия в размер на 1 325 000 лв;

- целева субсидия за капиталови разходи в размер на 1 340 900 лв.

- Привлечени –приходи за делегирани от държавата дейности в размер на 6 187 039 лв.
  - в т.ч Обща субсидия за делегирани дейности в размер на 5 842 048 лв;
  - преходен остатък от държавни дейности от 2019 г. в размер на 344 991 лв.

Структурата на планираните местни приходи в бюджет 2020 г. по основни източници графично е представена на *фиг.24.*

Фиг.24. *СТРУКТУРА НА ПЛАНИРАНИТЕ МЕСТНИ ПРИХОДИ В БЮДЖЕТ 2020 Г.*

От планираните и отчетени приходи от местни източници за бюджетните 2018 и 2019 г. се констатира определен проблем със събираемостта както на част от имуществените данъци, така и от редица такси.

Анализ на разходната част на бюджет 2020 г.

От гледна точка на изпълнението на ПИРО интерес представлява разходната част от бюджета. В нея се включват средствата, необходими за издръжката на дейности, без които общината не може да функционира. Една немалка част от т.нар. текущи разходи са насочени за заплати, възнаграждения и издръжка. За издръжката на делегирани от държавата дейности (държавни дейности) се използват целевите средства по трансфери от Държавния бюджет и бюджетите на централните ведомства..

Разходите в бюджет 2020 г. са планирани в две основни направления – за издръжка на: :

- *държавни дейности* – 6 187 039 лв. (вкл. просрочени задължения и преходни остатъци;
- *местни дейности* – 5 796 174 лв. (също с включени преходни остатъци и просрочени задължения).

В структурата на текущите разходи в анализираните бюджети за 2018, 2019 и 2020 г. .за издръжка на *държавните дейности* се открояват социалното подпомагане, образованието, държавното управление (Общински съвет и Общинска администрация). В структурата на разходите за *местни дейности* с висок размер са тези за капиталови разходи, следвани от тези за жилищно стопанство, БКС и опазване на околната среда, за икономически дейности и услуги.

Разходите за персонал, които включват заплати, възнаграждения, плащания към персонала и осигурителни вноски, представляват почти половината от общите разходи по отделните пера в разходната част на общинските бюджети. Същите са в рамките на планираните разходи, като са с параметри подобни на заложените в годишните бюджети.

Капиталови разходи. Планираните капиталови разходи в бюджет 2020 съставляват 45,9% от всички разходи за *местни дейности*. Те са в размер на 2 660 480 лв., в т.ч. 1 056 034 лв. – преходен остатък. Същите заложени в Инвестиционната програма на общината за 2020 г., която е на стойност 3 016 092 лв. Част от капиталовите разходи (44,5%) са целева субсидия.

3.6. Административен капацитет

3.6.1. Административен капацитет на общинската администрация

След изработването, обсъжданията на ПИРО – Ардино 2021-2020 и приемането му от Общинския съвет започва неговата реализация в рамките на програмния период. Съгласно разпоредбите на *Закона за регионалното развитие*, ангажиментите по реализацията на плана са на органите на местната власт – Кмета на общината и на Общинската администрация.

От тази гледна точка е важно да се направи съответния анализ на административния капацитет на общинската администрация. Този анализ има за цел да направи оценка на:

- административната структура;
- квалификационните характеристики на административния персонал.

Целта на посочения анализ е да се оценят преките (основни) и допълващите ангажименти на отделните структурни звена в общинската администрация към провежданите политики, насочени към местното, комплексно и интегрирано развитие на общината, заложено в ПИРО.

Оценка на управленската структура на общинската администрация

Структурата, функциите и числеността на общинската администрация са дефинирани от действащия в общината „Устройствен правилник за работата на Общинска администрация Ардино“, приет от Общинския съвет. Както настоящата структура на общинската администрация, така и тази от изминалия мандат (2015 – 2019 г.) са разработени съгласно принципите и изискванията на действащата в страната нормативна уредба (Конституция на

Р.България, Европейската харта за местното самоуправление, Закон за местното самоуправление и местната администрация и др.).

Дейността на общинската администрация се контролира и утвърждава от Общинския съвет. Последният има 29 члена (съветници), представители на политически партии. Към Общинския съвет са формирани 9 постоянни комисии. Те са в състав от 5 до 7 членове, вкл. Председател и Зам. председател..

Кметовете на населените места изпълняват бюджета на общината в частта му за кметството организират благоустройствени, комунални и др. мероприятия, упражняват контрол за законосъобразно използване , поддържане охрана и опазване на общинската собственост.

Действащата административна структура на община Ардино е от началото на мандат 2019-2023 г. В изпълнение на чл.21, ал.1, т.2 от Закона за местното самоуправление и местната администрация и по предложение на Кмета на общината тя е приета с решение на Общинския съвет № 23 от 18.12.2019 г. В голямата си част тя наследява административната структура от предишния мандат.

Функциите, компетенциите и числеността на отделните структурни звена са определени с действащата нормативна уредба и основно със *Закона за местното самоуправление и местната администрация* и общи и частни закони, които уреждат определени страни от дейността на Общинския съвет и на Общинската администрация. В това отношение Общинския съвет е приел основния документ, които регулират дейността на администрацията и възможностите за публичност на действията ѝ, а именно „Устройствения правилник“.

Анализът на действащата структура на общинската администрация, съдържащ се в аналитичната част на ПИРО – Ардино 2021-2027г. има конкретна цел, а именно да установи кои структурни звена и длъжностни лица имат определено отношение към изпълнението на Плана за интегрирано развитие на общината. Вторият акцент в анализа е да се установи дали е налице административен капацитет, който да поеме отговорните функции по прилагането на ПИРО и по-точно по Програмата за неговата реализация. Този акцент има пряко отношение към квалификационните умения и качествата на служителите от Общинската администрация.

Администрацията на Община Ардино е структурирана два типа управленски звена:

- Ръководство на общината, включващо екипа на Кмета на общината, Кметовете на общината и длъжностни, пряко подчинени на кмета.
- Общинска администрация, структурирана в дирекции и отдели към тях.
- Отделно обособени звена към Общинска администрация, като звена извършващи социални дейности и др.
- Общинската администрация е обособена в две основни дирекции :
- Обща администрация.
- Специализирана администрация.

Звената от двете дирекции (отделите) в рамките на предоставените им правомощия, осигуряват изпълнението на законите, подзаконовите нормативни актове и решенията на Общинския съвет, като подпомагат кмета при осъществяване на правомощията му, осигуряват технически дейността му и извършват дейности по административно обслужване на гражданите и юридическите лица.

От основните звена, които имат отношение към реализацията както на ПИРО – Ардино 2021-2027 г., така и на отделни общински секторни стратегически, планови и програмни документи, имащи преки ангажименти са следните:

- Дирекция „Обща администрация“ .
- Отдел „Гражданска регистрация и административно обслужване“.
- Отдел „Финансово-счетоводна дейност.
- Отдел „Правно и нормативно обслужване“.
- Дирекция „Специализирана администрация“.
- Отдел „Местни данъци и такси“.
- Отдел „Архитектура, благоустройство и общинска собственост“.
- Отдел „Инвестиционни проекти“.
- Отдел „Стопанска и икономическа политика“.
- Отдел „Образование, култура, спорт и туризъм“.
- Отдел „Екология и опазване на околната среда“.
- Сектор „Общински и горски територии“.

Кметът на общината, освен вменените му правомощия по *Закона на администрацията* като едноличен орган на изпълнителната власт в общината има и ангажименти и правомощия и по *Закона за регионално развитие*. По отношение на Плана за интегрирано развитие на общината, *кметът на общината*:

- организира изработването на плана за интегрирано развитие на общината и го внася за обсъждане и приемане от общинския съвет;
- представя (в тримесечен срок след приемане от Общинския съвет) ПИРО – Ардино 2021-2027 в Областния съвет за регионално развитие;
- ръководи, организира и контролира дейността по изпълнението на плана за интегрирано развитие на общината;
- представя годишен доклад за наблюдение на изпълнението на плана за интегрирано развитие на общината за одобряване от общинския съвет;
- осигурява публичност и прозрачност на плана за интегрирано развитие на общината, както и на действията по реализацията му.

През анализирания период Общинският съвет е утвърдил, разработените от общинската администрация стратегически, планови и програмни документи, които имат пряко отношение към комплексното икономическо, социално, инфраструктурно развитие на общината, а именно:

- *Общ устройствен план на община Ардино.*
- *Общинска стратегия за подкрепа на личностно развитие на децата и учениците в община Ардино(2019-2020 г.).*
- *Стратегия на Община Ардино за управлението и разпореждането с общинска собственост за периода 2020 – 2023 г.*
- *Общински план за младежта за 2020 година.*
- *Програма за управление на община Ардино за периода 2019-2023г.*
- *Програма за развитие на читалищната дейност в община Ардино през 2020 година.*
- *Програма за управление на отпадъците на община Ардино за периода 2018 – 2020 година.*

Оценка на квалификационните характеристики на персонала

Подборът на кадрите, ангажирани в общинска администрация е осъществявано съобразно изискванията на действащата нормативна уредба. Такива са изискванията за съответстващо на длъжността образователно равнище и практически опит. Независимо от тези основни изисквания политиката на община Ардино е свързана с повишаване на квалификационните умения на служителите в общинска администрация. Това се постига с провеждани периодични обучителни курсове и програми.

В анализирания период са провеждани такива квалификационни курсове, конференции и др.,организирани основно от Института по публична администрация и други консултантски фирми, финансирани по ОП „Добро управление“ („Административен капацитет“). Целите на обучителните мероприятие е да се повиши компетентността и мотивацията за самоусъвършенстване на водещи специалисти в администрацията. Провежданите курсове и конференции са краткосрочни – 2-3 дни.

Някои от проектите, по които се реализират възможностите за повишаване на квалификацията на служителите от Общинска администрация – Ардино в анализирания период са:

- *Компетентна и мотивирана общинска администрация в услуга на гражданите“ „Въвеждане на Общата рамка за оценка (CAF) в администрациите“.*
- *„Провеждане на функционални анализи в общинска администрация".*
- *Компетентният служител – гаранция за качествени услуги и удовлетворени потребители”.*

Привличане на средства по Оперативните програми

Част от специалистите в Дирекция „Специализирана администрация“ през анализирания 6 годишен период са участвали в подготовката на проекти,

с които общината кандидатства за финансиране по действащите в миналия програмен период Оперативни програми.

Според информацията на система ИСУН през посочения период община Ардино е спечелила няколко проекта, финансирани основно от ЕСФ – Развитие на човешките ресурси и от ЕЗФРСР – Програма за развитие на селските райони. За програмния период 2014-2020 г. са приключили или са в процес на реализация и очаквано приключване следните проекти:

- ***„Предприемачество без граници”*** *(ЕСФ – Развитие на човешките ресурси).*
- ***„Център за услуги в домашна среда в община Ардино”*** *(ЕСФ – Развитие на човешките ресурси).*
- ***„По Дяволския мост- към райските пътеки в Ардино”*** *(ЕФРР – Регионално развитие).*
- ***„Изграждане, реконструкция и рехабилитация на водоснабдителни мрежи и съоръжения в населените места на община Ардино- с. Млечино”*** *чрез СНЦ „МИГ- Ардино” (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- *„**Благоустрояване на прилежащ терен зад сградата на Общинска администрация- Ардино като паркова зона включваща и площадка за обществени дейности”**, чрез СНЦ „МИГ- Ардино” (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***„Подобряване на средата за живот в община Ардино чрез разработване на интегриран план за обновяване на гр. Ардино, с. Горно Прахово, с. Брезен, с. Чубрика, с. Млечино”*** *(ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***„Реконструкция и рехабилитация на общинска пътна мрежа”*** *(ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***„Подобряване на условията за предоставяне на културни услуги в Читалище „Родопска искра”, гр. Ардино, община Ардино”**, чрез СНЦ „МИГ- Ардино” (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***“Реконструкция и рехабилитация на общински пътища с цел предоставяне на основни услуги за населението и икономиката в селските райони”*** *(ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***„Реконструкция и рехабилитация на общински МП Долно Прахово- Левци- Богатино- част от общински път с KRZ3021 /KRZ1008, п.к. Брезен- Долно Прахово/ Млечино- мах. Левци”**, чрез СНЦ „МИГ- Ардино” (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*

- ***“Обновяване и развитие на населените места: с. Падина, с. Жълтуша, с. Млечино, с. Горно Прахово чрез рехабилитация на улична мрежа, тротоари, площади, зелени площи и прилежащи пространства на сгради с религиозно значение”**, чрез СНЦ „МИГ- Ардино” (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***“Водоснабдяване на група населени места от местността „Догру”, землището на с. Търна, кметство Долно Прахово, община Ардино”**, чрез СНЦ „МИГ- Ардино” (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***“Подобряване на градската среда чрез благоустрояване на ул. „Бреза”, гр. Ардино, община Ардино”**, чрез СНЦ „МИГ-Ардино” (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***„Реконструкция и изграждане на тротоари на улици в гр. Ардино и с. Бял извор, община Ардино”**, чрез СНЦ „МИГ-Ардино” (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***„Утвърждаване на здравословен начин на живот и създаване на условия за занимания и спорт на населението, туристите и хората с увреждания в община Ардино”**, (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***“Подобряване на градската среда в гр. Ардино чрез рехабилитация на улична мрежа, тротоари, междублокови пространства, паркове и зелени площи”**, чрез СНЦ „МИГ-Ардино” (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***Осигуряване на топъл обяд в община Ардино** (ФЕПНЛ ==>Храни)*
- ***„Подобряване на достъпа до основни социални и здравни услуги в община Ардино за постигане на независимост и социална интеграция за възрастни и хора с увреждания”** (ЕСФ - Развитие на човешките ресурси).*
- ***"За младите хора на Община Ардино - нашето настояще и бъдеще"** (ЕСФ – Развитие на човешките ресурси).*
- ***"Предоставяне на интегрирани социални услуги за устойчиво ранно детско развитие и активно социално включване в община Ардино"** (ЕСФ - Развитие на човешките ресурси).*
- *Проект **„Подкрепа за социално включване на лица от уязвими групи в община Ардино чрез социално предприемачество”**, (ЕСФ - Развитие на човешките ресурси).*

- ***"Социални грижи в домашна среда за лица от уязвими групи в община Ардино**“ чрез СНЦ "МИГ Ардино-Джебел" (ЕСФ – Развитие на човешките ресурси).*
- ***“Подкрепа за обучение и заетост на лица от уязвими групи в община Ардино”** чрез СНЦ "МИГ Ардино-Джебел" (ЕСФ – Развитие на човешките ресурси).*
- ***“Реконструкция, оборудване и обзавеждане на спортна инфраструктура на територията на община Ардино”** (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***„Социално включване на уязвими групи в община Ардино чрез патронажна грижа”** (ЕСФ - Развитие на човешките ресурси).*
- ***“Изграждане, реконструкция и рехабилитация на водоснабдителни системи и съоръжения в територията на Община Ардино”** (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***“Реконструкция, оборудване и обзавеждане на спортна инфраструктура на територията на община Ардино”** (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***“Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи улици и тротоари, и съоръженията и принадлеждостите към тях, в гр. Ардино, община Ардино”** (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*
- ***“Реконструкция, оборудване и обзавеждане на СУ „Васил Левски” - гр. Ардино, община Ардино”** (ЕЗФРСР ==> Програма за развитие на селските райони).*

*

* *

ОСНОВНИ ИЗВОДИ. Анализите и оценките на структурата и Общинска администрация и на квалификационните умения на специалистите дават основание за формулиране на следните основни изводи:

- В структурата на общинска администрация са **обособени управленско-изпълнителни звена, които ще имат отношение към подготовката и последващата реализация** на Плана за интегрирано развитие на община Ардино за периода 2021-2027 г.
- В обхвата на стратегическите и планови документи е **подценена ролята на общинските стратегии за развитие** на основни сектори и дейности, като акцентът е поставен върху годишните планове и програми.
- В периода на изработване на ПИРО – Ардино 2021-2027, се налага със заповед на Кмета на общината да бъде сформирана целева група от специалисти, които да отговарят за:
  - необходимото информационно осигуряване;

- координацията между експертите от отделните звена на Общинската администрация;
- реализация на Комуникационната стратегия;
- подпомагане на Кмета на общината в дейността му по реализацията на Интегрирания план.

- **Служители в общинска администрация отговарят на съответните образователни и квалификационни изисквания** за заеманата от тях длъжност.
- **Провежданите през анализирания период различни обучителни и информационни форми за подобряване на квалификацията на специалистите гарантират за ефективната реализация** на Интегрирания план за развитие на община Ардино – 2021-2020 г.
- **Част от експертите в дирекция „Специализирана администрация“ са с натрупан опит** в подготовката на проекти, финансирани от Европейските фондове (по действащите ОП).

3.7. Културно-историческо наследство

Общи характеристики. Историческо развитие

Територията на община Ардино носи следите на различни исторически епохи. Праисторическо, антично, средновековно, възрожденско и съвременно присъствие са напластявали култура и ценности.

Първият писмен извор за град Ардино са записките на френския изследовател Огюст Викенел от 1847 г., който пише: “Джамията на Иридере – това мохамеданско село състоящо се от махали, разположени по долината се забелязва на доста голямо разстояние.”

Старото име на гр. Ардино е Иридере по името на малката река, която тече през селището. През османско владичество Иридерска околия заема средищно географско положение в султанската земя Султанери. След Руско-турската война тя е присъединена към новосъздадения Гюмюрджински санджак, Одрински вилает. Към края на XIX в. Иридере е малко селище с няколко бараки на чаршията и една джамия (запазена и до днес) и тясно мостче над едно от деретата. По данни на турското салнаме от 1898 година населението на Иридерска каза е общо 34 338 души. След Първата световна война се включва в Мастанлийски окръг. През 1934 г. Иридере се преименува в Ардино и заедно с десетте села: Давидково, Ленище, Бял извор, Петково, Долно Прахово, Загражден, Русалско, Лъджа, Безводно и Чамдере, образува Ардинска околия и се включва в състава на Старозагорска област. През 1960 година Ардино е обявен за град.

В град Ардино има общински музей с етнографска насоченост. Предстои по подхода ВОМР да се обособи мезей на тютюна, който ще бъде единствен в страната. В централната част на града е разположена Джамията, която е строена през XV век и е реставрирана през XIX век. В града има и църква,

построена през 1927г., която е реставрирана през 2003 година. Понастоящем се реализира проект на общината по програма „Красива България“ за ремонта й, както и вертикална планировка на прилежащият терен.

Културно-исторически потенциал на общината

Културно-историческия потенциал на Ардинската община се определя от няколко основни фактора (съгласно Чл. 6 от ЗКН):

- исторически обекти и комплекси ;
- наземни, подземни и подводни археологически обекти и резервати;
- архитектурни обекти и комплекси ;
- етнографски обекти и комплекси, народни занаяти, обичаи, обреди, празненства, ритуали и вярвания, музика, песни и танци;
- природни ценности (образци), включително антропологични останки.

В културата и традициите на населението от района тези четири фактора са неразделни компоненти от ежедневния бит и празничните ритуали на населението.

Статистика и териториално разположение

На територията на община Ардино, по информация на НИНКН, има 19 броя недвижими културни ценности и 3 броя възпоменателни знаци, издигнати по повод участието на България във войните, които също имат статут на НКЦ, но не присъстват в актуалния списък на НИНКН.

За **недвижимите културни ценности**, категориите на обектите са „национално значение” и категория „местно значение”. По-важните обекти са:

1. „Дяволският мост на река Арда”, 10 км северозападно от гр. Ардино. Мостът е един от най-известните в страната културни ценности на родопското архитектурно изкуство. Той е най-големият и величествен родопски мост, построен в края на XV и началото на XVI в. на древен път, свързващ Беломорието с Горнотракийската низина. Мостът отстои на 10 км от гр. Ардино и до него може да се стигне с автомобил. „Дяволският мост” е дълъг 56 м и широк – 3,55 м. Има три свода, като височината на централния свод достига 11,50 м. Под моста тече р. Арда, която образува изключително красив каньон с големи меандри. По време на пълноводната фаза нивото на реката се покачва с 5-6 м, въпреки това „Дяволският мост” е удържал на водната стихия през вековете. С писмо № 630 на НИПК от 24.02.1984 г. мостът е обявен за паметник на културата и се охранява от закона. Под охрана са също и подходите към моста, които представляват стари стръмни пешеходни и животински пътеки. Със Заповед № РД-552 от 07.05.2003 г. на МОСВ е обявен за историческо място “Дяволски мост” в защитена местност „Дяволски мост”,

землище с.Дядовци. Със заповед РД9Р-0011/ 25.07.2011 г. на МК , вида на обекта е променен в „археологическа НКЦ”, а категорията е променена в „национално значение”.

2. Тракийското светилище “Орлови скали”, на около 3 км южно от гр. Ардино. В отвесните скали са издълбани 100 ниши с различна големина. Предполага се, че тези ниши са имали култово предназначение. Не са извършвани археологически проучвания. Светилището е обявено за историческо място в природна забележителност със Заповед № 345/17.05.1979 год. на председателя на Комитета по опазване на природната среда, заведено под № 787 в Държавния регистър на защитените територии и Заповед № РД 550/07.05.2003 год. на МОСВ. Поради големия наклон на терена, от различните страни височината на скалния феномен не е еднаква. От западната страна тя е най-висока – 30 м, от север и юг – около 25 м, от изток – 10-12 м. На недостъпно място в скалите са издълбани от човешка ръка 100 скални ниши (понастоящем са 97, другите три са вече разрушени), представляващи некрополи с трапецовидна форма. Подобни скални паметници има и на други места в област Кърджали (Безводно, Три могили, Мезек, Татул и др.), но най-многобройни са скалните ниши в „Орлови скали”. Със заповед РД9Р-0010/ 25.07.2011 г. на МК вида на обекта е променен в „археологическа НКЦ” , а категорията е променена в „национално значение”.

3. Връх “Алада” е висок 1241 m и се намира югозападно от гр. Ардино. От върха се открива красива панорамна гледка към Родопите. При археологически разкопки на върха са открити предмети от късната бронзова епоха. Обектът не е вписан в списъка на НИНКН с недвижими културни ценности, но съгласно чл. 146, ал. 3 от ЗКН притежава статут на недвижима културна ценност. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност.

4. Средновековна крепост в местността „Асара“, с. Башево

Средновековна българска крепост, построена през X век., обявена със Заповед №РД9Р-8/07.05.2015 г. на министъра на културата за единична археологическа недвижима културна ценност „Средновековна крепост в местността „Асара”, с. Башево, община Ардино, област Кърджали с категория „местно значение”. Намира се на изключително живописно място, на труднодостъпен рид край един от най-красивите меандри в горното течение на р. Арда, обграждаща го от 3 страни. От могъществото на някогашната крепост са добре запазени входът, дебелата крепостна стена, която достига до 5 м. височина, и отбранителните кули. Най-добре е запазена вътрешната крепост (цитаделата), чиито стени се извисяват на близо 6 м. височина. Тя има правоъгълна форма с размери 50 м. на 40 м.

5. Археологическа недвижима културна ценност „Късноантична и средновековна крепост” при устието на р. Боровица, землището на с. Дойранци, община Ардино, област Кърджали

Късноантична и средновековна крепост при с. Боровица се намира на устието на р. Боровица при вливането ѝ в р. Арда. Тя е обект с „национално значение“, съгласно ДВ бр.67/1968 г. и е публична държавна собственост, съгласно Акт за държавна собственост №3229/10.07.2019 г. С Договор №РД11-

00-315/20.11.2019 г. между община Ардино и министерство на културата на основание чл. 12, ал.4, т.1 и ал. 5-7 от Закона на културното наследство и в изпълнение на Решение №626/28.10.2019 г. на Министерския съвет на Република България, Решение №493 от 06.03.2019 г. на Общинския съвет на община Ардино, Българската държава, чрез Министерския съвет на РБ предостави безвъзмездно за управелние на община Ардино имот – публична държавна собственост, представляващ археологическа недвижима културна ценност „Късноантична и средновековна крепост" при устието на р. Боровица, землището на с. Дойранци, община Ардино. Археологическите проучвания доказват, че крепостта е съществувала от най- дълбока древност. В нея са открити останки от тракийско светилище и ранновизантийска базилика.

6. Късносредновековен мост, с Боровица. Намира се на 1,5 км. северозападно от селото. Обектът е декларирана с Писмо № 1048 от 05.04.1985 г. на НИПК недвижима културна ценност. Мостът е залят от водите на язовир „Кърджали" и е видим само при падане на водното ниво. Практически обектът е лишен от възможност за експониране, но е смислова част от старата пътна система преминаваща през този район на Родопите и би могъл да стане част от културно-туристически маршрути свързани с културен, пешеходен, велосипеден, воден туризъм. Мостът се намира в близост до с. Сухово и следва да се установи неговот правилно изписване в списъците на НИНКН.

7. Тракийска Крепост „Калето" се намира на 700 m от "Орлови скали", южно на върха. Запазени са руините от крепостта "Калето", която е обявена за историческа местност а със заповед № РД-550 / 07.05.2003г. МОСВ е прекатегоризирана в **„природна забележителност**", площ 0,5 ха, ДГФ. Не са извършвани археологически проучвания. Крепостта е изцяло разрушена, като строителния материал се свлича по склоновете около крепостта. При обход на място бяха засечени няколко точки – координати на обекта, за които може със сигурност да каже, че попадат в границите на крепостта, но следва да се извърши цялостно проучване за да се установят неговите точни размери. На много места се забелязват изкопи, вероятно от иманяри. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност.

8. Късноантичен и средновековен некропол махала Стар читак с. Сухово. Обектът не е вписан в списъка на НИНКН с недвижими културни ценности, но съгласно чл. 146, ал. 3 от ЗКН притежава статут на недвижима културна ценност. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност.

9. Тракийска куполна гробница – махала Стар читак, с. Сухово, проучен. Обектът не е вписан в списъка на НИНКН с недвижими културни ценности, но съгласно разпореждане 1711 от 22.10.1962 г. на МС и 10, ал. 1 от ЗКН гробницата притежава статут на недвижима културна ценност. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност.

10. Стоянов мост на река Арда – с. Стояново. Обектът е декларирана с Писмо № 630 от 24.02.1982 г. на НИПК недвижима културна ценност. Следва

да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност. Състоянието на обекта е добро, експозиционната му среда е подходяща и с минимална поддръжка, обектът би бил интересна дестинация за посещение.

11. Воденицата на р.Арда – с. Бял (Бели) извор. Обектът е декларирана с Писмо № 630 от 24.02.1982 г. на НИПК недвижима културна ценност с предварителна класификация - „архитектурно-строителна“. Към момента сградата е в руини, липсват елементите на механизма свързан с функцията на воденица. Сградата е била на най-малко две нива, разположена на наклонен терен, на самият път към с. Бял извор. Изцяло липсва покрива и покривната конструкция. Почти изцяло липсват стените на второ ниво, личат си гредите на междуетажната дървена гредоредова конструкция, която е била изрязана и вероятно преизползвана или рециклирана. На първо ниво, което слиза почти на нивото на реката, са съхранени засводени отвори на врати прозорци. Сградата е потънала в увивни растения и храсти, при почистването и могат да се открият градежни материали, следи от покривна конструкция, вида на покривното покритие и др. Обектът е загубил експозиционната си стойност, липсва основна част от ценността – механизмите, свързани с неговата функция.

12. Надгробна могила в източния край на с. Млечино, по пътя за с. Горно Прахово**.** Обектът е декларирана с Писмо № 1048 от 05.04.1985 г. на НИПК недвижима културна ценност. Обектът се намира в близост до по-нови гробища, които могат да бъдат датирани от периода на средновековието до днес, което показва устойчивост на погребалните обичаи в различни религии и исторически периоди. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценности.

13. Светилище от късно - халколитната епоха , м. Адата, с. Паспал. Обектът е със статут на декларирана недвижима културна ценност, съгласно Писмо № 7618 от 20.12.1999 г. на НИПК. Има опасност обектът да бъде унищожен от изграждането на каскада „Горна Арда” , ХВ „Мадан”.

Към културно-историческото наследство в общината спадат и **няколко къщи** – недивжими културни ценности, както следва.

14. Хаджисюлеймановите къщи, извън регулацията на гр. Ардино. Обектът е декларирана с Писмо № 630 от 24.02.1982 г. на НИПК недвижима културна ценност. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност.

15. Комплекс административна сграда и барутчийница към старата казарма в гр. Ардино. Съгласно писмо 3211 от 03.11.2008 г. на НИПК обектът има статут на декларирана групова недвижима културна ценност, която се състои от два обекта – декларирани единични недвижими културни ценности – Административна сграда и Барутчийница.

16. Делихасановата къща/кула в махала „Лобода”, с. Жълтуша. Обектът е декларирана с Писмо № 630 от 24.02.1982 г. на НИПК недвижима

културна ценност. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност. Сградата се намира в махала с множество съхранени сгради от края на 19ти век. Нейното точно определяне не бе възможно, поради липса на точна информация от местните. Бяха документирани всички обекти в съхранения ансамбъл. При следващо проучване за предоставяне на статут следва да се определи точното и местоположение. *(приложение – диск с фото документация)*

17. Къщата на Шакир Мехмедов Адилов в с. Жълтуша. Обектът е декларирана с Писмо № 630 от 24.02.1982 г. на НИПК недвижима културна ценност. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност.

Сградата е една от най-старите къщи в селото. В настоящият момент се намира в неговия северен край, в терен с денивелация и се използва за плевня. Представлява скромен обем на две нива. На полу-вкопаното първо ниво са били разположени стопанските помещения. На второ ниво има две помещения, които в момента се използват за складове за сено. И в двете помещения има пещи, които са типични за периода на 19ти век и дават ясна представа за оригиналната жилищна функция на сградата. Сградата се намира в среда, която е до голяма степен изменена, макар градоустройствените характеристики на къщите около нея да е съхранен. В непосредствена близост няма подобни обекти, с които тя да формира група. Като самостоятелен обект, сградата е интересна и би могла да се съхрани и използва. *(приложение – диск с фото документация)*

18. Къщата на Кадир Хаджи Кадиров в с. Жълтуша. Обектът е декларирана с Писмо № 630 от 24.02.1982 г. на НИПК недвижима културна ценност. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност.

Сградата носи ценни типологични характеристики за периода, в който е строена – края на 19ти, началото на 20ти век. Къщата е представител на родопската селска архитектура и е с висока степен на материална автентичност, тъй като е била малко обитавана след своето завършване. Освен основната сграда, в двора е изцяло съхранена плевнята, която е на две нива, както и допълващо застрояване в руини. Поради денивелацията на терена къщата е изградена на три нива, като през вътрешният двор се влиза на второ нито – първи жилищен етаж. Той се състои от голям подник и две помещения. На второ ниво има широк потон, който отвежда към три жилищни помещения. Две от помещенията на втория етаж не са използвани и не са завършени, като в тях могат да се видят оголените и неизмазани стени и подове с техните конструкции и пълнежи. Интересен момент при изграждането на сградата е това, че на второ ниво потонът не е открито пространство. Това е нехарактерно за района, тъй като на широките открити помещения са били наложителни за съхнене на тютюна, чието производство е характерен поминък на хората от околността. На първия етаж, дървените колони поддържащи потона са подменени с метални, поради конструктивен проблем. Една от

дървените колони е съхранена, което позволява възстановяване на материала на останалите колони. Сградата се намира в ансамбъл с още няколко къщи, които са съхранени в автентичния си вид и нейното съхранение е обвързано с тяхното развитие. При предоставяне на статут на НКЦ би могло да се подходи към оформяне на групова ценност или на единична ценност с охранителна зона, в която влизат останалите съхранени сгради около нея. Обектът се е използвал по празници, като в него се е провеждало *(приложение – диск с фото документация)*

19. Къщата на Мюмюн Мехмедов Ахмедов в махала Търнава, с. Чубрика. Обектът е декларирана с Писмо № 630 от 24.02.1982 г. на НИПК недвижима културна ценност. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност.

20. Къщата на Хикмед Алиев Ахмедов в махала Търнава, с. Чубрика. Обектът е декларирана с Писмо № 630 от 24.02.1982 г. на НИПК недвижима културна ценност. Следва да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценност.

21. Комплекс - джамия с училище в с. Долно Прахово. Комплексът се състои от сграда на джамията, училище, добре поддържан двор и места за гости (имарет). Самата джамия е претърпяла множество намеси и от външният оглед на място бе установено, че нейната материална автентичност е ниска. В следствие на пожар са унищожени почти изцяло училищните и гостни помещения. Те са преизградени, като на места личат съхранени материали от оригинала. Обектът няма статут на недвижима културна ценност, но има всички характеристики на такава и следва да се да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценности. *(приложение – диск с фото документация)*

22. **Запазени жилищни комплекси**- представители на родопската къща - в селата **Любино, Латинка, Дядовци** (предмостието на Дяволския мост) . *(приложение – диск с фото документация)*

23. Джамията в с. Любино. Обектът е с висока степен на материална автентичност. Външният облик на сградата позволява нейното датиране към края на 19ти и началото 20ти век. Колонадата при входа, прозорците и вратите са подчертани с детайли в духа на неокласиката. Интериорът на сградата е съхранен и изключително интересен. Стълбата, балконът и таванът на основното молитвено помещение са изработени от дърворезба с впечатляващ детайл. Стените на помещението са покрити с фигурални композиции, флорални мотиви и калиграфски изписани цитати от Корана с интересен и съхранен колорит. В имота на джамията има още няколко сгради, които са изпълнявали допълващи функции към джамията. Те са в руинно състояние. Обектът няма статут на недвижима културна ценност, но има всички характеристики на такава и следва да се да се проведат процедури за неговото регистриране като недвижима културна ценности. *(приложение – диск с фото документация)*

24. Комплекс в центъра (мегдана) на с. Русалско - жилищни сгради с магазини и дюкяни на първия етаж.

25. Керванджийския път от Дяволския мост през с. Латинка.

Възпоменателни знаци, издигнати по повод участието на България във войните. Това са:

26. Паметна плоча и паметник на Фильо Запрянов . Намира се м терена на казармите на гр. Ардино.

27. Войнишки паметник в с.Ахряново. Построен е в памет на загиналите в Балканската война. Към момента паметникът не съществува. Преместен е в района на закритото поделение 32-310 в гр. Ардино.

28. Войнишки паметник в с.Бял извор. Построен е в памет на загиналите в Отечествената война войници от селата Бял извор, Диамандово, Мусево, Жълтуша и Падина.

От изброените по-горе архитектурно-строителни НКЦ , неизследвани, неописани но с потенциал за развитие на туризма, с възможност за социализация и включване в образователно - опознавателни туристически маршрути са обекти – групово представени, като тези в с. Латинка, с. Любино (включително и джамията), с. Горно Прахово (мюсюлманския център), центъра на с. Русалско.

Културно-историческите обекти на територията на Община Ардино са подходящи за работа с деца и младежи.

Не на последно място са и запазените живи занаяти и традиции, като тъкането на козяци в с. Жълтуша, техниката за работа с маниста , запазена сред българомохамеданите.

29. Паметник на летеца - герой Никола Банков в местността „Изворите“, с.Правдолюб. Построен е в памет на Никола Банков, загинал при изпълнение на служебния си дълг през 1975г. край с.Кроячево.

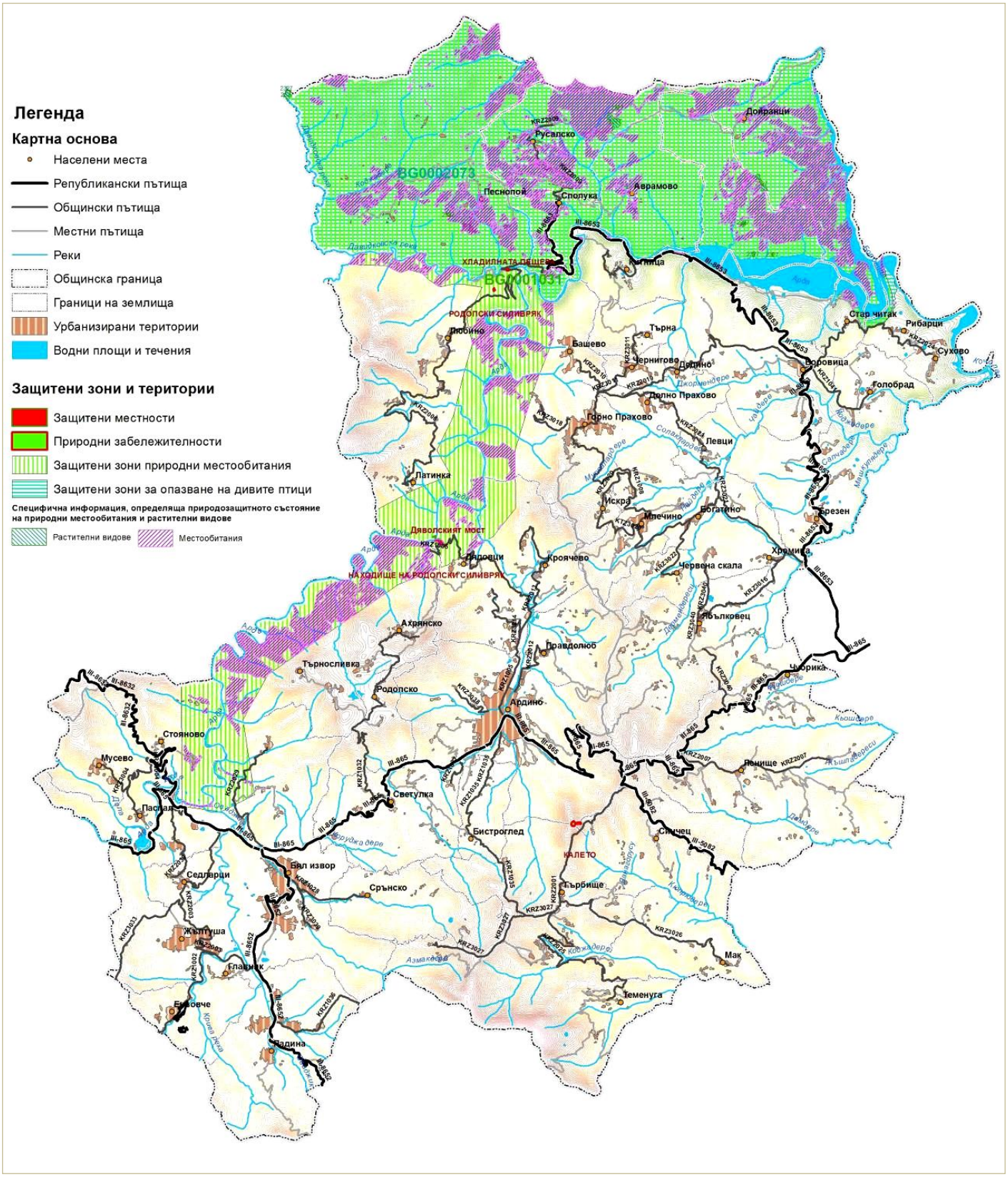
3.8. Екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на съответната община

Защитени зони и територии, природни забележителности и биоразнообразие

Характерна особеност на територията на община Ардино с много съществено значение за устройственото й зониране и оформяне на икономическия й профил е наличието на защитени зони по „Натура 2000” (2 бр.) - „Родопи - Средни” и „Добростан” , четири броя природни забележителности „Калето”, „Находище на Родопски силивряк”, „Родопски силивряк”, „Хладилната пещера”. Защитена местност е „Дяволския мост”. Територията заета от Директивата за местообитанията „Родопи-Средни” е 8782 ха, което представлява 25,9% от Общата територия на общината. Територията заета от 33 по Директива за птиците „Добростан” е 6295 ха и представлява 18,5% от територията на Общината *(Фиг.25).*

Природните забележителности и защитени местности попадат изцяло в ДГФ. Наличието на такъв голям процент от общата територия на Общината на защитени зони, защитени местности и природни забележителности изисква специално отношение на Плана при определяне на устройствените зони, особено и поради факта, че ландшафтно-устройствените проучвания за доказване възможността за изграждане на хидроенергиен обект попадат в територии на ЗЗ (защитени зони). Биологичното разнообразие на територията на община Ардино, допълва значимостта на природния комплекс и необходимостта от изявата му при разглеждане всички аспекти на устройственото планиране. Трябва да се отбележи , че територията на общината е пряко свързана с територията на съседните общини и всички мерки, които касаят опазване на природния комплекс и неговото развитие имат отношение в мерки и обекти от междуобщинско ниво, което е единствения начин и правилния подход за изграждане на единна система от общи мерки, общи критерии и целенасочено влагане на финансов , материален и човешки ресурс за постигане на крайната цел, опазване на природна среда при балансиране на обществени и частни интереси.

Следващата илюстрация показва защитените територии и зони в община Ардино (източник на информация е ИАОС, 2016 г.)

Фиг.25. *СХЕМА НА ЗАЩИТЕНИТЕ ТЕРИТОРИИ И ТЕРИТОРИИ ЗА ПРИРОДОЗАЩИТА*

Ландшафт

Ландшафтната оценка на територията изразява резултатът от взаимодействието на природните и антропогенни компоненти на разглежданата територия.

Общината е разположена на границата на Западните и Източните Родопи.

Съгласно ландшафтното райониране на страната община Ардино попада в Източно Родопския ландшафтен район.

В резултат на комплексната оценка на естетическите качества на отделните компоненти и елементи формиращи ландшафта, разглежданата територия бихме могли да я определим като такава с висока комплексна оценка.

Ландшафтно отношение, определящо значение на разглежданата територия е силно разчленения планински релеф. Преобладават терените с надморска височина между 500 и 900 метра. Теренът е пресечен с дълбоко врязани реки и долове между, които се издигат заоблени стръмни и дълги била с преобладаващи южни и северни изложения. Особено силно е разчленението на релефа в района на р. Арда , където отклонението от средната надморска височина (изразено в %) варират от над 75% за североизточните и южни части на общината до над 150% за северозападните и западните периферни части.

Най-високите части на общината са около върховете Алада (1240 м) Бездвен (1140 м) , св. Илия (1002м), Остра чука (1083м), Карабунар (1095м).

Най-ниската част на общината е при влизането на р. Арда в язовир Кърджали - 320 м.н.в.

Силно разчленения релеф е резултат от движението на р. Арда и притоците й, които са съществен ландшафтообразуващ елемент на територията. Навлизайки от запад в територията на общината р. Арда с многобройните си мандри, а в последствие преминавайки в дълбокоскалист и мъчнопроходим пролом достига до яз. Кърджали. Не по-малко живописни са реките Ардинска, Върбица, Кьошдере, Давидковска. Територията е прорязана и от малки реки и дерета в повече случаи с големи наклони по надлъжния профил, с тесни корита, стръмни брегове, каменни прагове и водопади, но за съжаление с се непостоянен дебит.

Визуалното присъствие на началото на язовир „Кърджали” на територията на общината е изключително въздействащо, независимо от трудната достъпност на същия до прилежащите му територии.

Може би същото въздействие за ландшафта ще има и предстоящата за изграждане на хидроенергийна каскада „Горна Арда” стига строителството да не нанесе непоправими вреди на природната среда, още повече , че тя се изгражда на част от територията на „Натура 2000”.

Микроязовирите и водоемите в Община Ардино имат голямо значение за развитието и като воден ресурс. В годините на ТКЗС/АПК (1975г.-1979г.) са

били изградени 5 броя микроязовира, 1 брой язовирно езеро и и 65 броя водоема. С изключение на 5 броя (Богатино, Диамандово, Стояново-3) , всички са собственост на „Земинвест" ЕАД. По-голяма част са неизползваеми. Същите, освен за напояване, биха могли да бъдат оползотворени за развитие на рибовъдство и аквакултури.Особено живописно е въздействието на микроязовира в землището на Родопско-Търнословка - яз. Ахрянско, които в съчетание с горския фонд и населените места разположени на околните била са предпоставка за развитието на отдиха.

Доброто озеленяване на съществуващите язовири и водоеми, включително и поречията на реките ще възстанови единството им с околната среда и ще предотврати ерозията и затлачването им.Стръмните склонове, неблагоприятното изложение са подпомогнали създаването на площна ерозия (заемайки 3,8% от дървопроизводствената площ на ДГС"Ардино") и в по-малка степен линейна ерозия. За ограничаването и се провежда залесяване на голите площи, увеличаване пълнотата на закелевелите гори и регулиране на пашата.

Горските територии са 56% от територията на общината и формират дендрогенния ландшафт. Преобладават иглолистните насаждения от черен бор, бял бор, дугласна ела. Долната лесорастителна зона е представена от бук, зимен дъб, габър. Покрай реките и в по-ниските места естествената горска растителност е от елша, ясен, трепетлика.

На територията на общината е и местността „Белите брези", която е естествено находище от бреза.

Горският фонд е определящ за ландшафта на общината.

Пораженията му нанесени от природното бедствие м.март 2015 г са огромни. Освен те за отстраняването на падналата маса ще бъдат вложени много средства, за възстановяването ще наложи и провеждането на редица лесоустройствени мероприятия.

Те биха могли да се съчетаят с разнообразяване и обогатяването на ландшафтната среда. Още повече това се отнася и за предложеното в проекта устройване на някои от стопанските гори в лесопаркове и гори за рекреация. Повече от тях са едновъзрастови и с еднообразна структура на дървостоя. При реконструкцията им ще се постигне разнообразяване в структурно и колоритно отношение.

Видът, начина и размера на тези мероприятия, следва да бъдат съобразени с конкретните наложили се условия, състояние на насажденията, характер и естетически изисквания.

Съществен елемент за горите е и ландшафтното оформяне на откритите пространства високопланинските пасища, горски поляни и други незалесени

места. Чрез засаждане на нови насаждения, единични или групови, ще се създаде повече живописност и колорит.

Устойчивото развитие и екологичният стабилитет на горите са фактор за опазване и обогатяване на този особено важен екологичен и физиологичен компонент на ландшафта.

Елемент на ландшафта са и защитените зони по директива „Натура 2000".

В западната територия на общината са защитена зона „Родопи- Средни BG0001031 за опазване на природните местообитания на дивата флора и фауна и защитена зона ДОБРОСТАН BG 0002073 аз опазване на дивите птици.

Защитени горски територии е и охранителната санитарна зона около язовир „Янък Пънар".

На територията на ДГС «Ардино» има над 20 вида защитени растения между които и редкия вид «родопски Силивряк».

Защитен природен феномен е и пещерата «Хладилника» поддържаща постоянно ниски температури и през най-горещите месеци. Интерес представлява и най-високият връх в общината - връх «Алада» , 1241м. Н.М.

За формиране на ландшафта на територията на общината особено значение имат антропогенните фактори. Планинският и силно разчленен характер на релефа е предпоставка на облика, големината и функциите на населените места. Една част (по големите селища) са в долините, а останалите по-малки живописно разположени по билата и склоновете селища са без ясно оформени централни части. Всички те са с ниско етажно строителство (2-3ет.) за фамилно жилищно обитаване. В някои от тях като Латинка и Дядовци са запазени къщи образци на родопската архитектура.

В по-големите населени места Ардино, Бели извор, Жълтуша, има и производствени площи - в повече случай в бившите селско-стопански дворове. Много от тях са в неугледен вид и се нуждаят от благоустрояване и озеленяване.

За по-доброто включване на населените места в околния ландшафт е необходимо по активното навлизане на растителността в селищата, като това би могло да се постигне и с тройни насаждения. Необходимо е строго спазване правилния за приложение на закона за защита на природата относно строителната дейност около населените места.

Особена роля в ландшафта имат недвижимите паметници на културното наследство, които на разглежданата територия имат значително присъствие , не толкова като бройка, а като въздействие.

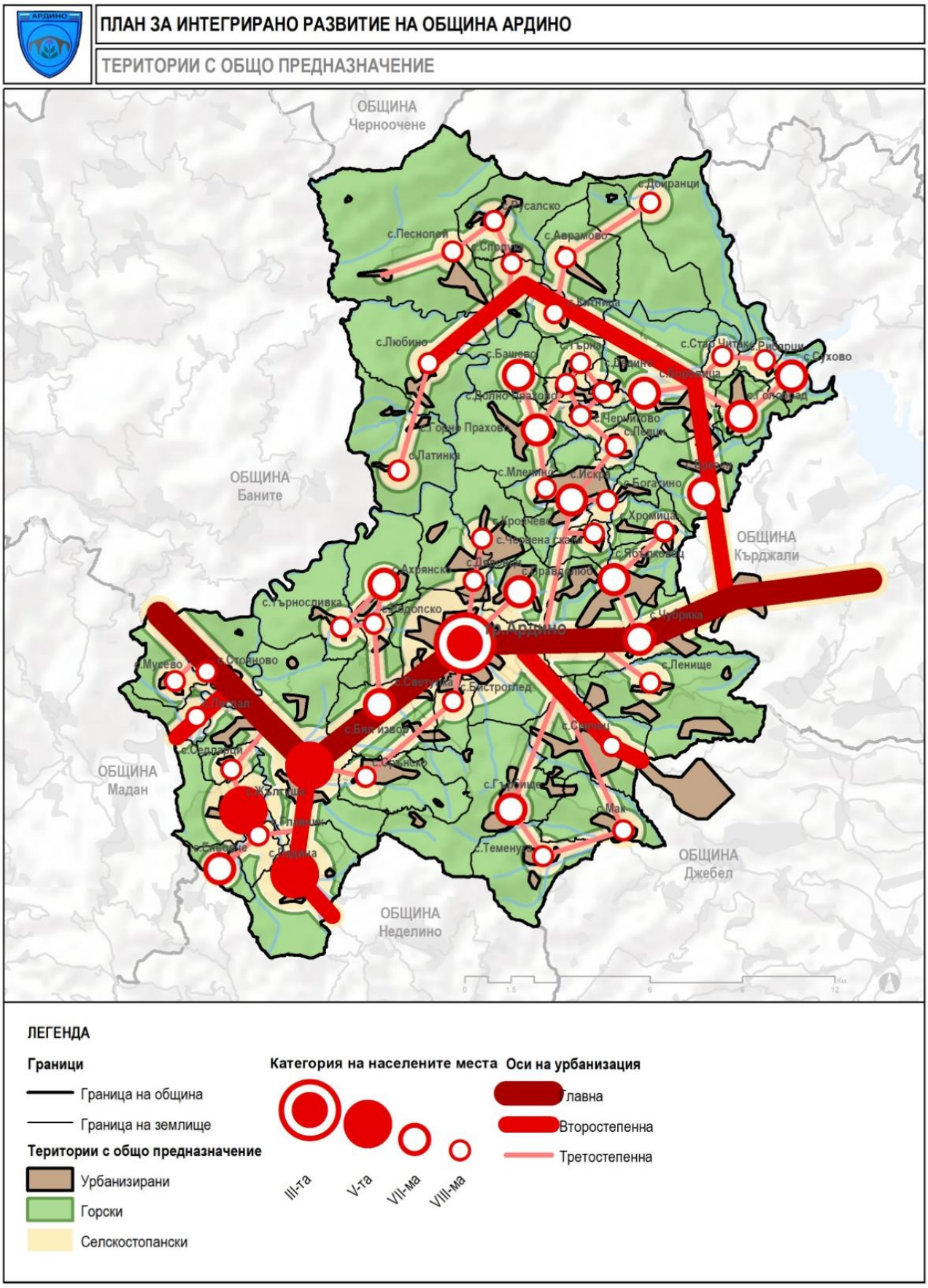
- Дяволският мост - паметник на родопската архитектура свързан с керванджийски път от средновековието, разположен на изключително красив на р. Арда.
- Тракийско светилище „Орлови скали“ - с издълбани в скалите 100 ниши н култово предназначение.
- Крепостта край с.Башево, м.Асара”е разположена в живописен меандър на р. Арда и датира от Средновековието.
- Крепостта при с. Боровица - добре запазени крепостни стени с основи на кула и черква.
- Крепост «Калето» - в близост до” Орлови скали” .
- Обекти от късноантични средновековен некропол и тракийско куполна гробница (при Стар Читак), култов комплекс (при с. Паспал), Стоянов мост (Бели извор), надгробна могила (с. Млечино).

Като елементи на антропогенния ландшафт всички тези обекти трябва да получат необходимата благоустройствена среда, за да бъдат добър потенциал за туризма.

Инфраструктурният ландшафт, като разновидност на антропогенния ландшафт има много съществено присъствие върху съвременния облик на общината.

Транспортно-комуникационната мрежа е повлияна от планинския характер на общината. Основно тя се е развила по склоновете с малки наклони и в по-малка степен по протежение на речните долини. Провеждането й е довело до създаването на неугледни пътни участъци подровени неукрепени брегове, които са съществен фактор за някои екологични и устройствени проблеми.

За подобряване на ландшафта най-вече на главната пътна мрежа, особено в участъците на неурбанизираните територии е необходимо да се изготвят ландшафтно устройствени проекти, които да подобрят природните качества на ландшафта в тези участъци и да създадат екологични коридори между населените места и околната екологична среда. Това ще реши проблемите с ерозираните екологични участъци. Използваната растителност трябва да бъде съобразена с околния ландшафт , да не бъде в противоречие с него, а напротив да подчертае вече създаден облик на зоната. За участъците в селскостопанския фонд могат да се използва и трайни насаждения.

Фиг.26.ТЕРИТОРИИ С ОБЩО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ
източник: АВТОРСКА РАЗРАБОТКА

Със средна оценка на ландшафта на територията е северната част на общината и тази обхващаща селскостопанските площи, които заемат около 40%. Обработваемите площи са 37,6% от ССФ. Необработваемите площи са мери, пасища, ливади, дерета и оврази. Визуалното присъствие на изоставените обработваеми земи е забележимо. Причина за това е раздробеността на земята и невъзможността и за механизирана обработка.

На територията на общината съществуват и свлачищни терени, като тези в близост до селата Кроячево, Боровица, Чубрика, Горно и Долно Прахово. Те се нуждаят от сериозно проучване, укрепване и ландшафтна обработка с растителност.

Проблем на територията са и следите от миннодобивната промишленост, като тази в Еньовче, Рудника до гр. Ардино скално урвестите терени около претоварната станция ,силно ерозираните терени в землищата на Гърбище, Паспал, Китница, които се нуждаят от рекултивация и ландшафтни проекти.

4. S W O T АНАЛИЗ

SWOT-анализът като качествен аналитичен и прогностичен метод, се е утвърдил като задължителен елемент на стратегическите и планови документи на провежданата регионална политика. С него се дефинира действието на вътрешните и външните фактори за развитие на общината и възможностите за избор на подходяща стратегия за постигане на целите на развитието.

Териториалният SWOT анализ е ситуационен анализ, чрез който се идентифицират както „силните" страни – тези с изключително значение за общината, така и „слабите" страни – тези със значителни проблеми. В SWOT-анализ се съдържат още „възможностите" – нереализираните потенциали и „заплахите" – възможните конфликти и сериозни проблеми.

SWOT-анализът в ПИРО – Ардино 2021-2027г. е разработен и се представя под формата на утвърдена в практиката матрица (*таблица 17*).

Таблица 17. *SWOT-АНАЛИЗ*

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
• Транспортно-географско положение на общината, осигуряващо преките транспортни връзки между областните центрове Смолян и Кърджали; • Относително съхранена природна среда с наличие на биологично разнообразие; • Находища на минерално-суровинни изкопаеми с икономическо значение • Благоприятно средищно положение между два ГКПП -България -Гърция • Разнообразна качествена характеристика на компонентите на природната среда; • Екологично съхранена територия на общината, с потенциали за развитие на биоземеделие и на еко-туризъм • Устойчиво демографско състояние – нарастващ брой на населението; • Траен положителен механичен прираст на населението, компенсиращ отрицателния естествен прираст; • Нарастващ дял на по-високо образовано население • Използване потенциала на хидроенергийните ресурси за целите на ВЕИ; • Наличие на териториални ресурси, използвани за развитие на определени икономически дейности в	• Периферно местоположение в националното и регионално пространство; • Отдалеченост от транспортните коридори и от трасета на висококласна пътна мрежа • Намаляващ инвестиционен интерес към използване на някои находища на минерално-суровинни изкопаеми; • Преобладаващи почвени типове с ниски агробиологични характеристики с различна степен на ерозиране; • Наличие на процес на изключване от ползване на част от обработваемите земеделски земи; • Влошаваща се възрастова структура на населението, независимо от стабилното демографско развитие; • Проблемно естествено възпроизводство на населението; • Очертана трайна тенденция на намаляване на броя на младото население; • Високо равнище на безработица, предизвикваща трудова миграция на мъжкото население;; • Силна раздробеност на обработваемите земи с маломерни парцели • Липса на стимули за отглеждане на алтернативни на тютюна земеделски култури

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
сферата на аграрния сектор, туризма, горското стопанство; • Производствен опит на населението в отглеждане на традиционни за общината трудоемки растениевъдни култури; • Нарастване на инвестициите за развитие на туристическата инфраструктура; • Добри практики за затваряне на производствения цикъл - „добив на млека – производство на млечни произведения“; • Провеждана политика за разкриване на микро и малки предприятия от шивашкия и хранителния бранш в селата • Успешна конфигурация на училищната мрежа и на тази от детски заведения, съобразена с разпокъсаната селищна мрежа и намаляващия брой на децата и учениците в общината; • Създадена организация за превоз на ученици от селата без действащи училища до най-близкото средищно училище; • Намаляване броя на ранно отпадналите от училище ученици; • Успешно прилагане на делегираните бюджети в образователната система; • Организирана система на доболничното обслужване, съобразена с броя и териториалното разпределение на здравно осигурените лица и с предвижданията на Регионалната здравна карта на област Кърджали; • Реализирани проекти за разширяване и подобряване на дейностите за социално подпомагане с привличане на европейски финансов ресурс; • Развита мрежа от читалища, активно участващи в културния календар на общината; • Добре развита енергийна инфраструктура; • Наличие на административен капацитет за провеждане на местни	• Ограничени площи на земеделски земи подходящи за интензивно земеделие с условия за напояване • Унищожени съоръжения на напоителни полета, водещи до нисък относителен дял на поливните земеделски земи – задържащ фактор за отглеждане на интензивни земеделски култури; • Слабо използване на потенциала и на ресурсите на общината за по-мащабно развитие на „био“ земеделие и на екологично животновъдство; • Отсъствие на диферсификация на съвременни производства по линия “ресурс – готов продукт” с висока принадена стойност • Стеснен отраслово и професионално трудов сектор; затруднена трудова реализация в селата; • Ограничено прилагане или пълна липса на форми на публично-частно партньорство в различните сектори на икономиката; • Слабо използван туристически потенциал, независимо от изпълнените проекти за повишаване на атрактивността и достъпността на туристическите обекти; • Ниска категория на обектите от туристическата инфраструктура • Неизползван потенциал за развитие на културен, познавателен, еко и селски туризъм; • Нарастващ брой на маломерни паралелки, на паралелки със слети класове или с ниска пълняемост в училищата; • Отдалеченост на малките села от действащи амбулатории за първична извънболнична помощ; • Част от населените места са без централно водоснабдяване; • Висока честота на авариите във водопроводната мрежа, поради амортизация на същата; • Липса на ПСОВ на гр. Ардино и в част

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
политики за стратегическо планиране и управление;	от по-големите села на общината; • Ниска степен на изграденост на канализационата мрежа; • Лошо техническо състояние на общинската пътна мрежа поради недостиг на инвестиционен ресурс за нейното текущо поддържане и ремонт; • Ниско покритие на територията с GSM сигнал • Общината - неразпознаваема дестинация за международния туризъм; • Ограничени общински финансови ресурси с инвестиционно предназначение

ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
• Насърчаване на инвеститорския интерес за използване на минерално-суровинните източници на общината, при прилагане на строги екологични изисквания; • Използване на реални стимули за подготовката и последващата реализация на проекти, насочени към подобряване на селищната среда • Наличие на възможности за усвояване на средства от европейски фондове за подобряване качествата на публичните услуги; човешките ресурси, инфраструктурата, туризма и селското стопанство, благоустрояване, повишаване на предприемачеството и иновациите; • Засилване тежестта на алтернативни видове туризъм, с цел разширяване сегментите на туристическия продукт; • Засилване на рекламата на туристическите ресурси и на туристическия продукт с цел предизвикване на интерес към чужди туристи; • Прилагане на стимули за повишаване категоризацията на местата за настаняване и на местата за хранене и развлечения (туристическа	• Продължаване на негативните тенденции в застаряване на населението с произтичащите от това последици; • „Свиване“ на възможностите за усвояване на ресурсите и потенциалите на общината поради намаляващия капацитет на човешкия ресурс; • Запазване на тенденцията за намаляване контингента от деца и лица в предучилищна и училищна възраст и невъзможността за нормално функциониране на образователните институции; • Продължаване на тенденцията за „изтичане“ на мъжката квалифицирана работна сила от общината; • Продължаващо негативно влияние на фактори, оказващи силен конкурентен натиск върху бизнеса ; • Продължаващо въздействие на последиците от периодично възникващи кризи и негативното им отражение върху социално-икономическия комплекс на общината; • Продължаващо прилагане на разрешителни режими, ограничаващи възможностите за развитие на малкия и среден бизнес;

инфраструктура) • Провеждане на местни политики, насочени към превенция, водеща до намаляване броя на: ○ ранно отпаднали ученици, чрез подобряване привлекателността на училището ○ деца и семейства в риск; ○ изоставяни деца; ○ деца, настанени в специализирани институции; • Развитието на пазара на труда чрез активни политики • Намаляване на административната тежест и на регулаторните режими за бизнеса; • Стимулиране на политиките и на формите за развитие на междуобщинското и на трансграничното сътрудничество; • Оползотворяване потенциала на културно-историческото наследство както за целите на туризма, така и за съхраняване на традициите и обичаите; • Стимулиране на инвестиционния интерес на местни и чужди инвеститори за целите на икономическото развитие на общината.	• Закриване на някои училища в селата поради трайното намаляване на учениците; • Продължаващо негативно развитие на климатичните промени и рисковете свързани с това за аграрния сектор, осигуряване на питейна вода и др.

5. СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА АРДИНО ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 Г.

5.1. Общи изисквания. Методически подход

Основните инструменти в стратегическата част на ПИРО – Ардино 2021-2027г. са формулировките на визията, приоритетите, специфичните цели, целите и мерките. От така посочените инструменти всеки следващ конкретизира предходния.

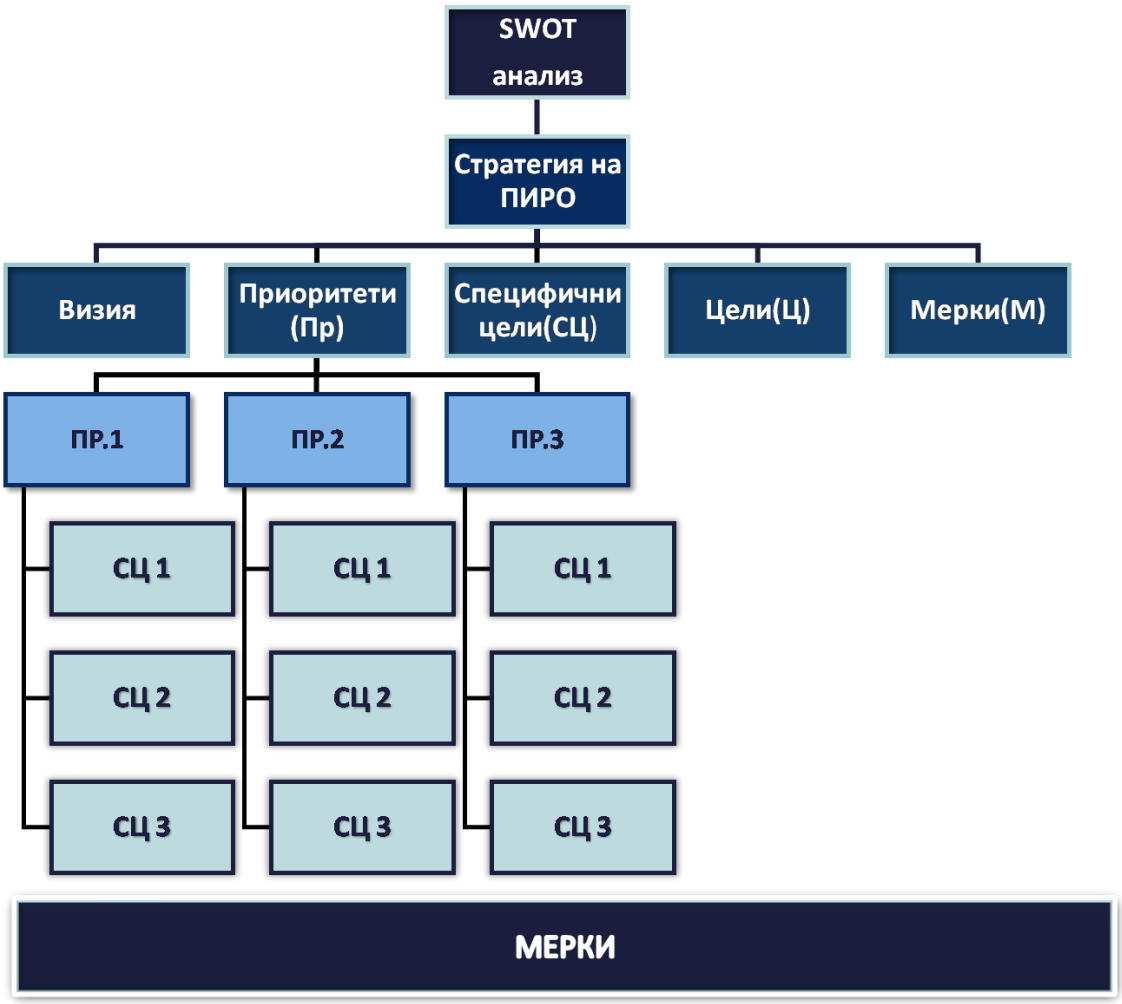
Визията формира дългосрочната рамка за комплексното интегрирано и устойчиво развитие на общината. В структурата на *стратегическата част* на документите за регионалното планиране и регионалното развитие се съдържа система от предварително набелязани приоритети и цели, които да бъдат достигнати в програмния период.

Приоритетите насочват основните направления в развитието, рамкирани от формулираната визия. Те не са много – 3 или 4 броя. Всеки приоритет се конкретизира с по няколко специфични цели. От своя страна всяка специфична цел е изразена с по няколко цели. В реализационен аспект целите се конкретизират с набор от мерки – програми, проекти, инвестиционни намерения и др. При тяхното формулиране е възприет подхода от по-общо към по-конкретно представяне

Този подход в структурата и в съдържанието на ПИРО – Ардино 2021-2027г. е съобразен с подхода, заложен в Стратегическите документи от по-високите йерархични нива - *Националната концепция за пространствено развитие (НКПР) 2013 – 2025* и *Интегрираната териториална стратегия за развитие на Южен централен регион 2021-2027 г.*

При формулировките на Визията, Приоритетите, Специфичните цели и целите, съдържащи се в Стратегическата част на ПИРО – Ардино 2021 -2027 са отчитани и изискванията на Методическите указания на МРРБ за изработване и прилагане на ПИРО.

Разработен е Методически подход и последователността на стъпките по изработване на Стратегическата част на ПИРО (*фиг.27).*

Фиг.27. *МЕТОДИЧЕСКИЯТ ПОДХОД И СТЪПКИ ПО ИЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА ЧАСТ НА ПИРО*

5.2. Формулиране на визия за развитие на общината през програмния период 2021 -2027 г.

В *тълкувателно отношение* Визията се разглежда като предизвикателна формулировка, кратко формулирано послание за нещо желано, което си представяме и което искаме са се случи. В *съдържателно отношение* Визията за общината е трайната представа за качествените ѝ характеристики, за нейния облик, който искаме тя да притежава през следващите години.

В действащите 2 общински плана на община Ардино (за програмните периоди 2007-2013 г. и 2014 -2020 г.) формулираната Визия за общината отговаря на изискването за „трайна представа“ поради което тя търпи незначителни корекции.

Другото принципно изискване е Визията да не се променя често. Тя е с по-дългосрочен характер от 7 годишните периоди, за които се изработват общинските планови документи. Това не ограничава възможността при променени условия в социално-икономическите условия, при промени,

породени от инфраструктурното развитие и в състоянието на околната среда Визията да не може да се бъде надграждана в съдържателно отношение. .

Във формулировката на Визията следва да бъдат включени няколко ключови думи/изрази, които да подчертават съдържанието на Визията. Тя трябва да отчита ресурсите и потенциалите на общината и насоките за бъдещото ѝ развитие.

В новите условия, в очертаните в националните и регионални стратегически документи, перспективи пред регионалното развитие и на пространственото планиране Визията на общината следва да съдържа следните ключови думи/изрази:

- *Жизненост на общината.*
- *Икономически и социален просперитет.*
- *Запазено биоразнообразие.*
- *Интегрираност в развитието.*
- *Местни ресурси.*
- *Малък и среден бизнес.*
- *Качествен туристически продукт.*
- *Добро място за живеене (Качествена жизнена среда).*

В ОПР на община Ардино 2014-2020, формулировката за Визия е следната:

„Община Ардино ще се развива като устойчива самоуправляваща се общност, с икономика базирана на местните ресурси, с модерна инфраструктура и качествена жизнена среда“

В тази формулировка на Визията в действащия ОПР на община Ардино 2014-2020 се съдържат част от посочените ключови думи. Някои от елементите на визията, заложена в предишния ОПР (2014-2020) не са напълно реализирани, което налага те да се съдържат и в адаптираната към новите условия формулировка на визията за програмния период 2021-2027 г.

В модифицираната версия на Визията в ПИРО – Ардино 2021-2027, която се базира на формулировката на сега действащия ОПР се съдържат следните принципни взаимоотношения:

- Общината – ползвателите на териториалните ресурси като потенциал за развитие.
- Общината – желанията на хората, които я населяват.
- Общината - желанията на бизнеса за подобряване на потенциала за развитие.
- Общината – съхранената природна среда в благо на хората.

В ПИРО – Ардино 2021-2027 се предлага следната **ВИЗИЯ**:

Община Ардино – добре организирана, самоуправляваща се териториална общност, с възможности за устойчиво, комплексно социално-икономическо и инфраструктурно развитие на основата на собствените ресурси и потенциали, с подобрена селищна среда и съхранена природа – добро място за живеене, бизнес и туризъм.

Така формулираната Визия за община Ардино, кореспондира и конкретизира (съобразно конкретните условия на община Ардино) Визията в *Интегрираната териториална стратегия за развитие на Южен централен регион 2021-2027 г.*

5.3. Формулиране (дефиниране) на приоритетите и стратегическите цели на ПИРО

Едно от методическите изисквания при разработване на стратегията на ПИРО (в неговата целева част) е формулираните цели и приоритети да отчитат целите и приоритетите, заложени в стратегически и планови документи от по-високо йерархично ниво. В случая това се отнася за „Интегрираната р*егионална стратегия за пространствено развитие на Южен централен район за планиране“*

При формулиране на целите и приоритетите на ПИРО – Ардино 2021-2027 е отчитано изискването за определена корелация с тези, заложени в Интегрираната регионална стратегия за пространствено развитие на Южен централен район, в чийто териториален обхват попада и община Ардино. Това изискване за формулиране на приоритетите и целите на ПИРО е да не се пренасят механично приоритетите и целите на Интегрираната регионална стратегия….. в целевата част на ПИРО – Ардино 2021-2027. Корелацията изисква да се отчитат специфичните особености и оценките за разполагаемите ресурси и потенциали на община Ардино.

Реалистичността на приоритетите и целите, на конкретизиращите ги мерки изисква да се отчита базовото състояние и възможностите за осъществяване на заложените положителни промени.

Общинската политика за развитие на община Ардино в програмния период 2021-2027 г. следва да е в унисон с политиките за развитие на страната и на Южния централен регион, отразени в „*Националната програма за развитие на България – 2030“* и в „ *Интегрираната регионална стратегия за пространствено развитие на Южен централен регион – 2021-2027 г.“.* Това изисква да се отчитат заложените в тези документи приоритети, които да бъдат трансформирани и в ПИРО – Ардино 2021-2027.

Разработен е Методически подход за обвръзката на приоритетите и целите на двата документа на регионалното развитие *(фиг.28).*

Фиг.28. *МЕТОДИЧЕСКИЯ ПОДХОД ЗА ВРЪЗКАТА НА ПРИОРИТЕТИТЕ И ЦЕЛИТЕ НА ДВАТА ДОКУМЕНТА НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ*

- ***Приоритети на ПИРО***

В *Интегрираната регионална стратегия за пространствено развитие на Южен централен регион – 2021-2027 г.“* са формулирани три приоритета:

- **ПРИОРИТЕТ 1:** Засилване на конкурентните позиции да Южен централен район чрез инвестиции във факторите на растежа.
- **ПРИОРИТЕТ 2**: Подобряване на социалната и екологичната среда.
- **ПРИОРИТЕТ 3:** По-балансирано териториално развитие и намаляване на неравенствата.

Така формулираните приоритети са с по-общ характер за Южния централен регион. Не е възможно формулировките им да отчитат специфичните особености на отделните общини, включени в териториалния обхват на региона. Това изисква те да бъдат прилагани в ПИРО като се отчитат спецификите и потенциалите за развитие на отделните общини.

При обосноваване на приоритетите се отчитат общите насоки за развитие на община Ардино. Изводите и констатираните проблеми в досегашното развитие на отделните дейности и функционални системи се използват при формулировките на специфичните и конкретизиращите ги цели.

В ПИРО – Ардино 2021-2027г. се предлагат 3 приоритета. Всеки от тях е свързан с по няколко специфични цели, а те от своя страна – с по няколко по-

конкретно формулирани цели. В плана са включени следните три приоритета, формулирани както следва:

- **Приоритет 1***: Балансиран, устойчив растеж чрез утвърждаване на традиционните икономически сектори и икономически дейности на базата на разполагаемите ресурси и потенциала на територията.*
- **Приоритет 2**: *Подобряване на публичните услуги на населението и на природната среда в съответствие със съвременните екологични изисквания, свързани с климатичните изменения.*
- **Приоритет 3**. *Създаване на условия за по-добра свързаност и подобряване на жизнената среда, водещи до намаляван на териториалните диспропорции.*

От аналитичните проучвания и от SWOT анализа се констатира, че местната икономика е с редица дефицити, изразявани в:

- Наличие на производства с ниска добавена стойност.
- Недостиг на високо квалифицирани кадри.
- Слаба предприемаческа дейност към иновативни производства и др.

Тези проблемни дадености засилват опасността от запазване на неконкурентните характеристики на икономиката и инфраструктурната изграденост (на техническата и отчасти – социалната инфраструктура). Това е и основание за формулиране на ***Приоритет 1***, насочен към постигане на балансиран и устойчив растеж. Изискванията за обективност и реалистичност налагат да бъдат отчетени потенциалите на общината и специфичните условия за реализацията на така формулирания приоритет.

Стратегическите направления, свързани с този приоритет са насочени към използване на туристическите ресурси на общината, на възможностите за развитие на екологично земеделие, на нови производства, ориентирани към заетост на мъжката работна сила. Подпомагането на инвестиционен интерес към нови производства с по-висока добавена стойност ще повиши и доходите на населението и ще ограничи трудовата миграция на мъжката работна сила.

Вторият приоритет има насоченост към търсене на форми на предлагане на публични услуги на населението от всички населени места. Малкият брой на населението в повечето от селата на общината ограничава възможността за разкриване на стационарни обекти за публични услуги в непосредствена близост до местоживеенето на хората. Успешният опит в сферата на образованието е моделът за приближаване и на други публични услуги до потребителите. Хората от малките села живеят в запазена природна среда. Това е фактор за природосъобразни условия на живот, който следва да бъде съхранен и за следващите поколение.

Третият приоритет е насочен към дефиниране на стратегически цели за подобряване на разнообразните връзки (на само с транспортното направление), което ще води до изпълване с качествени характеристики териториалната общност, регламентирана като община. По-добрата свързаност ще има като резултат намаляване на териториалните различия (диспропорции) между селската част на общината (с всичките ѝ специфични особености) и общинския център. Реализацията на третия приоритет в известна степен има отношение към целите и мерките свързани с втория приоритет.

- ***Стратегически цели***

Както бе посочено, стратегическите цели конкретизират формулираните приоритети. Те отчитат специфичните условия в общината, поради което и тяхната формулировка има по-конкретен характер. По всеки приоритет са обособени по няколко – от 2 до 4 специфични цели.

Приоритет 1 на ПИРО – Ардино 2021-2027 *„Балансиран, устойчив растеж чрез утвърждаване на традиционните икономически сектори и икономически дейности на базата на разполагаемите ресурси и потенциала на територията“* се обвързва с реализацията на следните специфични цели.

- *Специфична цел 1.1*. Подкрепа на местната икономика при реализация на иновативни инвестиционни намерения, базирани на модерни технологии, водещи до повишаване на добавената стойност.
- *Специфична цел 1.2.* Подобряване на бизнес средата и подкрепа на предприемачеството.
- *Специфична цел 1.3.* Развитие на конкурентни сектори, базирани на местни ресурси ***в сфера.***
- *Специфична цел 1.4.* Подготовка на професионално подготвени кадри за развитие на иновативни производства и съвременни технологии.

По ***приоритет 2*** на ПИРО „*Подобряване на публичните услуги на населението и на природната среда в съответствие със съвременните екологични изисквания, свързани с климатичните изменения“* се предлагат следните специфични цели:

- *Специфична цел 2.1.* .Подобряване на достъпа до качествени бюджетни услуги.
- *Специфична цел 2.2 .* Подобряване на екологичната инфраструктура.
- *Специфична цел 2.3.* Ориентиране към енергоефективна, ниско въглеродна икономика.

.

Приоритет 3 на ПИРО „*Създаване на условия за по-добра свързаност и подобряване на жизнената среда, водещи до намаляване на териториалните диспропорции“* включва следните специфични цели:

- *Специфична цел 3.1.* Подобряване на транспортната и цифрова свързаност, развитие на електронните услуги и достъпност.
- *Специфична цел 3.2.* Подкрепа за балансирано пространствено развитие.
- *Специфична цел 3.3* Разширяване на междуобщинското сътрудничество.

- ***Цели***

От инструментите на Стратегията на ПИРО – Ардино 2021-2027 с най-висока конкретност са целите, чрез които се реализират специфичните цели. Съобразно възприетия методически подход, всяка специфична цел включва няколко цели.

Специфична цел 1.1. Подкрепа на местната икономика при реализация на иновативни инвестиционни намерения, базирани на модерни технологии, водещи до повишаване на добавената стойност включва следната цел::

- Насърчаване на инвестиционни намерения за производства със затворен цикъл – суровини – краен продукт.

Специфична цел 1.3. „Развитие на конкурентни сектори, базирани на местни ресурси“ се конкретизира със следните цели:

- Развитие на алтернативно земеделие.
- Поддържане и подобряване състоянието на горите.
- Развитие на устойчив туризъм.

Специфична цел 1.4. „Подготовка на професионално подготвени кадри за развитие на иновативни производства и съвременни технологии“ включва една цел:

- Подкрепа за професионална подготовка на кадри по линия на професионалното обучение и на други извънучилищни форми.

Специфична цел 2.1. Подобряване на достъпа до качествени бюджетни услуги“ включва следните цели:

- Осигуряване на равен достъп до образователната система.
- Осигуряване на равен достъп до качествени здравни услуги.
- Създаване на условия за дългосрочна социална грижа и намаляване на социалното изключване на уязвими групи.
- Опазване на културното наследство и подкрепа на дейността на културни средища.

Специфична цел 2.2 . „Подобряване на екологичната инфраструктура“ се конкретизира със следните цели:

- Подобряване на В и К инфраструктурата.
- Поддържане на енергийната инфраструктура.

Специфична цел 2.3. „Ориентиране към енергоефективна, ниско въглеродна икономика“ обхваща следните цели:

- Използване потенциала на общината за енергия от възобновяеми източници.
- Подобряване на енергийната ефективност на публични и жилищни обекти.
- Превенция и защита от рискове и бедствия.

Специфична цел 3.1. „Подобряване на транспортната и цифрова свързаност, развитие на електронните услуги и достъпност“ включва 2 цели:

- Подобряване на общинската пътна мрежа.
- Развитие на електронните услуги.

Специфична цел 3.2. „Подкрепа за балансирано пространствено развитие“ се конкретизира със следните две цели:

- Подкрепа на опорни селищни центрове.
- Подпомагане на зони за целенасочено въздействие.

Специфична цел 3.3. „Разширяване на междуобщинското сътрудничество“ включва следната цел:

- Подкрепа на междуобщински инициативи от общ интерес.

Инструментите на Стратегията на ПИРО – Ардино 2021-2027г. са представени в следната таблица 18:

Таблица 18. *СТРАТЕГИЯТА НА ПИРО*

ПРИОРИТЕТ	СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ	ЦЕЛИ
ПРИОРИТЕТ 1: Балансиран, устойчив растеж чрез утвърждаване на традиционните икономически сектори и икономически дейности на базата на разполагаемите ресурси и потенциала на територията	• ***Специфична цел 1.1. Подкрепа на местната икономика при реализация на иновативни инвестиционни намерения, базирани на модерни технологии, водещи до повишаване на добавената стойност;***	○ *Насърчаване на инвестиционни намерения за производства със затворен цикъл – суровини – краен продукт*
	• ***Специфична цел 1.2. Подобряване на бизнес средата и подкрепа на предприемачеството;***	○ *Подкрепа на бизнес инициативи*
	• ***Специфична цел 1.3. Развитие на конкурентни сектори, базирани на местни ресурси в сфера;***	○ *Развитие на алтернативно земеделие;* ○ *Развитие на устойчив туризъм*
	• ***Специфична цел 1.4. Подготовка на професионално подготвени кадри за развитие на иновативни производства и съвременни технологии.***	○ *Подкрепа за професионална подготовка на кадри по линия на професионалното обучение и на други извънучилищни форми;*

ПРИОРИТЕТ	СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ	ЦЕЛИ
ПРИОРИТЕТ 2: Подобряване на публичните услуги на населението и на природната среда в съответствие със съвременните екологични изисквания, свързани с климатичните изменения	• ***Специфична цел 2.1. Подобряване на достъпа до качествени бюджетни услуги***	○ *Осигуряване на равен достъп до качествени здравни услуги;* ○ *Създаване на условия за дългосрочна социална грижа и намаляване на социалното изключване на уязвими групи* ○ *Опазване на културното наследство и подкрепа на дейността на културни средища*
	• ***Специфична цел 2.2 . Подобряване на екологичната инфраструктура;***	○ *Подобряване на В и К инфраструктурата;* ○ *Поддържане на енергийната инфраструктура*
	• ***Специфична цел 2.3. Ориентиране към енергоефективна, ниско въглеродна икономика***	○ *Използване потенциала на общината за енергия от възобновяеми източници;* ○ *Подобряване на енергийната ефективност на публични и жилищни обекти;* ○ *Превенция и защита от рискове и бедствия*
ПРИОРИТЕТ 3. Създаване на условия за по-добра свързаност и подобряване на жизнената среда, водещи до намаляван на териториалните диспропорции	• ***Специфична цел 3.1. Подобряване на транспортната и цифрова свързаност, развитие на електронните услуги и достъпност;***	○ *Подобряване на общинската пътна мрежа;* ○ *Развитие на електронните услуги*
	• ***Специфична цел 3.2. Подкрепа за балансирано пространствено развитие;***	○ *Подкрепа на опорни селищни центрове;* ○ *Подпомагане на зони за целенасочено въздействие*
	• ***Специфична цел 3.3 Разширяване на междуобщинското сътрудничество.***	○ *Подкрепа на междуобщински инициативи от общ интерес*

Едно от методическите изисквания при разработване на стратегията на ПИРО (в неговата целева част) е формулираните цели и приоритети да отчитат целите и приоритетите, заложени в стратегически и планови документи от по-високо йерархично ниво.

При формулиране на целите и приоритетите на ПИРО – Ардино 2021-2027г. е отчитано изискването за определена корелация с тези, заложени в *„Интегрираната регионална стратегия за пространствено развитие на Южен централен район“*, в чийто териториален обхват попада и община Ардино. Това изискване за формулиране на приоритетите и целите на ПИРО е да не се пренасят механично приоритетите и целите на Интегрираната регионална стратегия….. в целевата част на ПИРО – Ардино 2021-2027. Корелацията изисква да се отчитат специфичните особености и оценките за разполагаемите ресурси и потенциали на община Ардино.

Методическия подход за обвръзката на приоритетите и целите на двата документа на регионалното развитие е илюстриран блок-схемата на *фиг.29.*

Изясняване корелацията на стратегическите цели и приоритети на ПИРО – Ардино 2021-2027 г. с приоритетите и целите на Интегрираната регионална стратегия за пространствено развитие на Южен централен регион за планиране дава следната таблица 19.

Таблица 19. СЪОТВЕТСТВИЕ С ПРИОРИТЕТИТЕ НА ПИРО - АРДИНО И ИНТЕГРИРАНАТА РЕГИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ НА ЮЦР

Цели и приоритети на ПИРО – Ардино 2021-2027	**Интегрирана регионалната стратегия за пространствено развитие на Южен централен район за планиране 2021-2027 г.**
ПРИОРИТЕТ 1: *Балансиран, устойчив растеж чрез утвърждаване на традиционните икономически сектори и икономически дейности на базата на разполагаемите ресурси и потенциала на територията*	**ПРИОРИТЕТ 1:** Засилване на конкурентните позиции да Южен централен район чрез инвестиции във факторите на растежа
ПРИОРИТЕТ 2: *Подобряване на публичните услуги на населението и на природната среда в съответствие със съвременните екологични изисквания, свързани с климатичните изменения*	**ПРИОРИТЕТ 2**: Подобряване на социалната и екологичната среда
ПРИОРИТЕТ 3. *Създаване на условия за по-добра свързаност и подобряване на жизнената среда, водещи до намаляван на териториалните диспропорции*	**ПРИОРИТЕТ 3:** По-балансирано териториално развитие и намаляване на неравенствата

Отчитане на предвижданията за дългосрочно устройствено планиране на територията на общината, съдържащи се в Общия устройствен план на общината. **стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност.**

(Тази част на ПИРО има само описателен характер и включва ангажиментите на Общинска администрация и на разработващия екип по определяне на заинтересованите страни и на другите партньори по обсъжданията на целите, приоритетите и мерките заложени в Програмата за реализация на ПИРО).

6. ОПИСАНИЕ НА КОМУНИКАЦИОННАТА СТРАТЕГИЯ, НА ПАРТНЬОРИТЕ И ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ И ФОРМИТЕ НА УЧАСТИЕ В ПОДГОТОВКАТА И ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПИРО ПРИ СПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ ЗА ПАРТЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

6.1. Значение на информираността, публичността и партньорството

ПИРО може да бъде ефективен инструмент за управление и пълноценно развитие на община Ардино единствено при активен обмен на идеи и координирани действия между всички заинтересовани страни по време на двата разграничими етапа от ПИРО – **разработването** и **реализацията** на документа. Коректното публично представяне на пълният набор информация е предпоставка за формирането на партньорства и повече възможности за съвместно действие.

Законът за регионалното развитие и прилежащият му правилник за неговото прилагане, определят търсенето на партньорство, публичност и прозрачност като ръководен принцип на разработването и реализацията на ПИРО. Кметът на общината и общинският съвет са органите, които осигуряват информация и публичност за дейностите по ПИРО.

В рамките на **разработването** на документа, следва да се представят и популяризират работните предвиждания на ПИРО, начините за тяхната реализация и очакваните конкретни ползи за развитието на общината и нейната общност. Различните механизми за представяне на работата по ПИРО насърчават публичното участие и провокират идеите на заинтересованите групи. Отчитането на разнообразните интереси и съображения отвежда до балансиран, реалистичен и отразяващ местната специфика документ. Постигането на обществена ангажираност към ПИРО и припознаването на предвижданията му са шанс за неговото успешно изпълнение.

Реализацията на документа се основава на включените в неговата програма конкретни проекти. Отделните проекти могат да се реализират успешно при концентрация на ресурси и усилия между различни актьори. Разпределението на дейностите и отговорността за значимите проекти между публичния, частния и неправителствения сектор подкрепя изпълнението и устойчивото ползване на резултатите от проекта.

6.2. Осъществяване на дейностите по време на разработването на ПИРО

Информацията по време на разработването на ПИРО е свързана със следните компоненти:

- подготовка, организация и използвани методи за изпълнение на задачите по ПИРО;
- анализ и оценка на съвременната ситуация, предложения за развитие;
- завършен и окомплектован документ на ПИРО.

6.3. Осъществяване на дейностите по време на реализацията на плана

Българското законодателство предвижда няколко основни инструмента за управление на реализацията на ПИРО – годишни доклади за изпълнението на ПИРО и последваща оценка на ПИРО. Изброените доклади съдържат информация за извършения прогрес по ПИРО, несъответствията между планираното и реалното състояние на общината към наблюдавания момент. Необходимо е публичното представяне на докладите, чрез тяхното публикуване на официалната страница на Община Ардино, както и препращането им на ключовите заинтересовани страни. Препоръчително е провеждането на публични дискусии, на които отговарящите за управлението на плана звена представят основните ограничения за постигане на целите на ПИРО и се обсъждат мерките за преодоляването им.

Следващото проявление на процеса е формирането на оперативни партньорства за реализиране на определените с общинския план приоритетни проекти за реализация. За тази цел, неразделна част от Програмата за реализация е описание на необходимата организационна основа за изпълнение на проектите, обединяваща отговаряща структура и участващи партньори. Наличието на подобна организационна структура позволява непрекъснат обмен на информация и общо използване на ресурсите на определените участници.

Подходящо е отреждането на секция за публикуване на новини, свързани с ключовите проекти по ПИРО, като част от структурата на интернет портала на Общината.

Ефективен инструмент е използването на различни медийни платформи за популяризиране на инициативите.

7. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИОРИТЕТНИ ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ

7.1. Същност на приоритетните зони за въздействие

За разлика от досега действащите Общински планове за развитие на общините, в ПИРО, който е основен план на съответната община за плановия период 2021-2017 г. се предвижда да бъдат диференцирани част от територията, на която да бъда обособени т.нар. *„Приоритетни зона за въздействие“.* Идеята е, на базата на изводите от аналитичните проучвания за състоянието на отделните сектори и на възможностите за използване на ресурсите и потенциалите на общината, да се открояят части от територията ѝ, към които да се насочат и съсредоточат финансови ресурси за постигане на стратегическите цели и задачи на ПИРО.

Благоприятен фактор за обективността при определяне на характера, функциите и на териториалния обхват на приоритетните зони за въздействие на територията на община Ардино е наличието на приет Общ устройствен план на общината. Влияние за това оказват и редица идеи, съдържащи се в действащи стратегически документи на общината. Идеите за функционалната характеристика и за териториалния обхват на приоритетните зони за въздействие бяха подкрепени и от работната група в Общинската администрация , създадена с цел подпомагане изработването на ПИРО и по време на проучванията на общественото мнение, изразено в анкетните карти и на представители на Общинската администрация и членове на Общинския съвет.

В *Методическите указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г.* на МРРБ, е заложено изискването в определените приоритетни зони за въздействие да бъдат насочена значителна част от мерките, предвидени в програмата за реализация на плана.

Зоната за прилагане на интегриран подход (идентифицирана още и като зона за въздействие) се разглежда като обособена територия в границите на общината, която е с определена функционална характеристика допълнена с характеристики за състояние на физическата среда, социална и/или етническа структура на населението и характер и структура на основните фондове.

Определянето на териториалния обхват на приоритетните зони за въздействие, освен от резултатите от аналитичните проучвания, представени в синтезен вид в SWOT - анализа се съобразява и с устройствените решения заложени в Проекта на Общия устройствен план на община Ардино. Така се постига изискването за реализация на водещия принцип за *„единство на социално-икономическото и пространственото планиране“.*

7.2. Определяне на приоритетните зони за въздействие в ПИРО – Ардино - 2021-2027г.

Подход при определянето на зони за въздействие в ПИРО – Ардино 2021-2027 г. се основава на отчитането на редица фактори. Основните от тях засягат части от територията на общината, които разполагат с:

- неусвоени потенциали за развитие;

- концентрация на определени функции (например в сферата на туризма, специфичното природоползване, функции с човешкия жизнен цикъл и др.);
- устройствени предпоставки за тяхното формиране и функциониране, определени като специфични устройствени зони в приетия ОУП на община Ардино и др.

Предложенията за зони за въздействие в ПИРО – Ардино 2021-2027, отчитат изискванията на „Методическите указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г.“ за следните два вида:

- *градски зони за въздействие;*
- *други зони за въздействие (със специфични характеристики).*

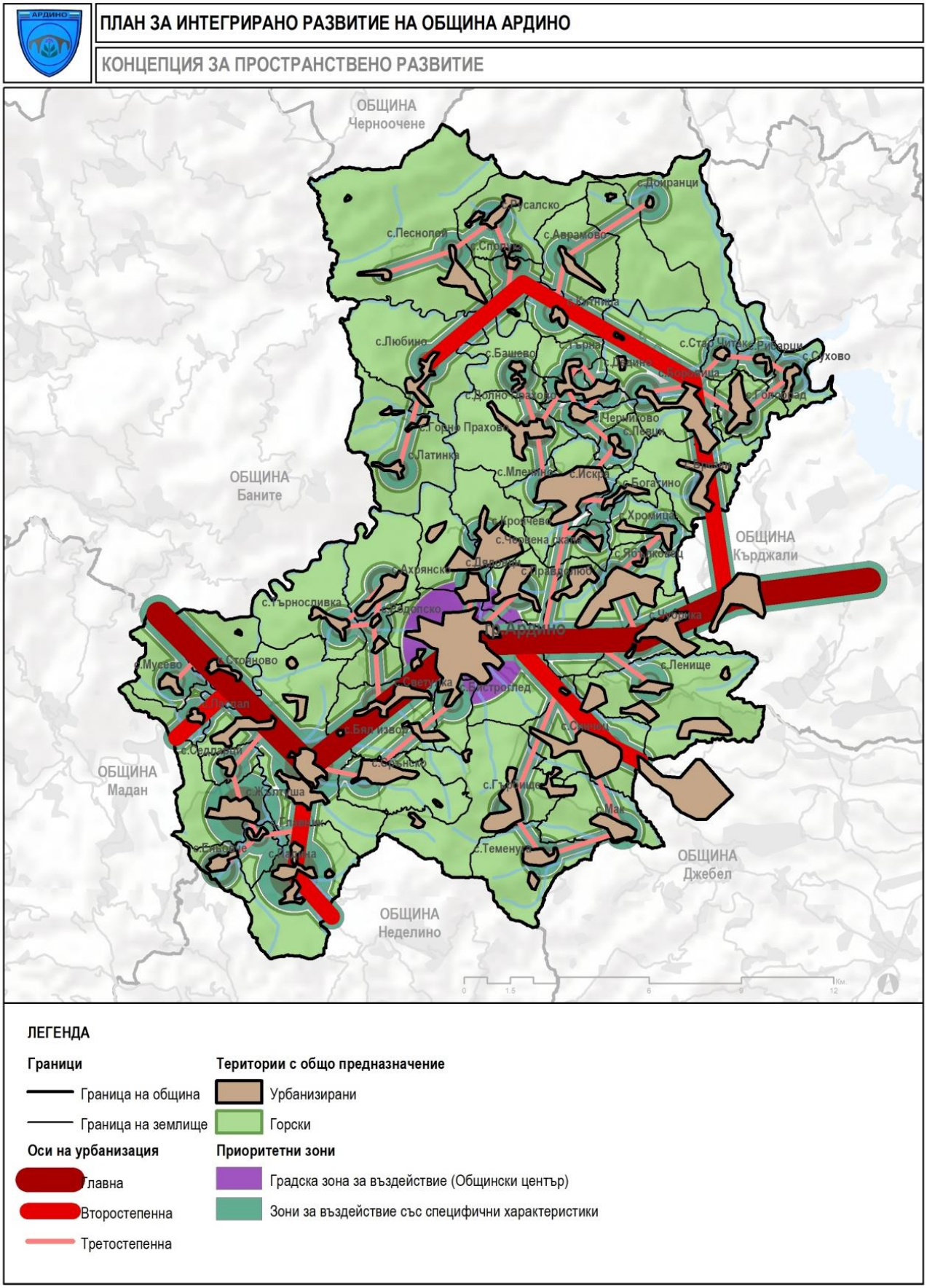
➢ ***Градска зона за въздействие (Общински център)***

Липсата на Интегриран план за градско възстановяване и развитие (ИПГВР) на гр. Ардино е основание да се предложи една градска зона за въздействие. Поради това, че гр. Ардино, попада в категорията на много малките градове и е с подчертано компактен характер, предложението е цялата територия на града да бъде определена като *градска зона за въздействие (Фиг.29).*

➢ ***Зони за въздействие със специфични характеристики***

Вторият тип зони за въздействие, които са със специфични характеристики са свързани със стимулирано развитие на туристическата функция и на малки промишлени производства, основаващи се на налични местни суровини (*фиг. 29).*
Предложенията са за следните зони:

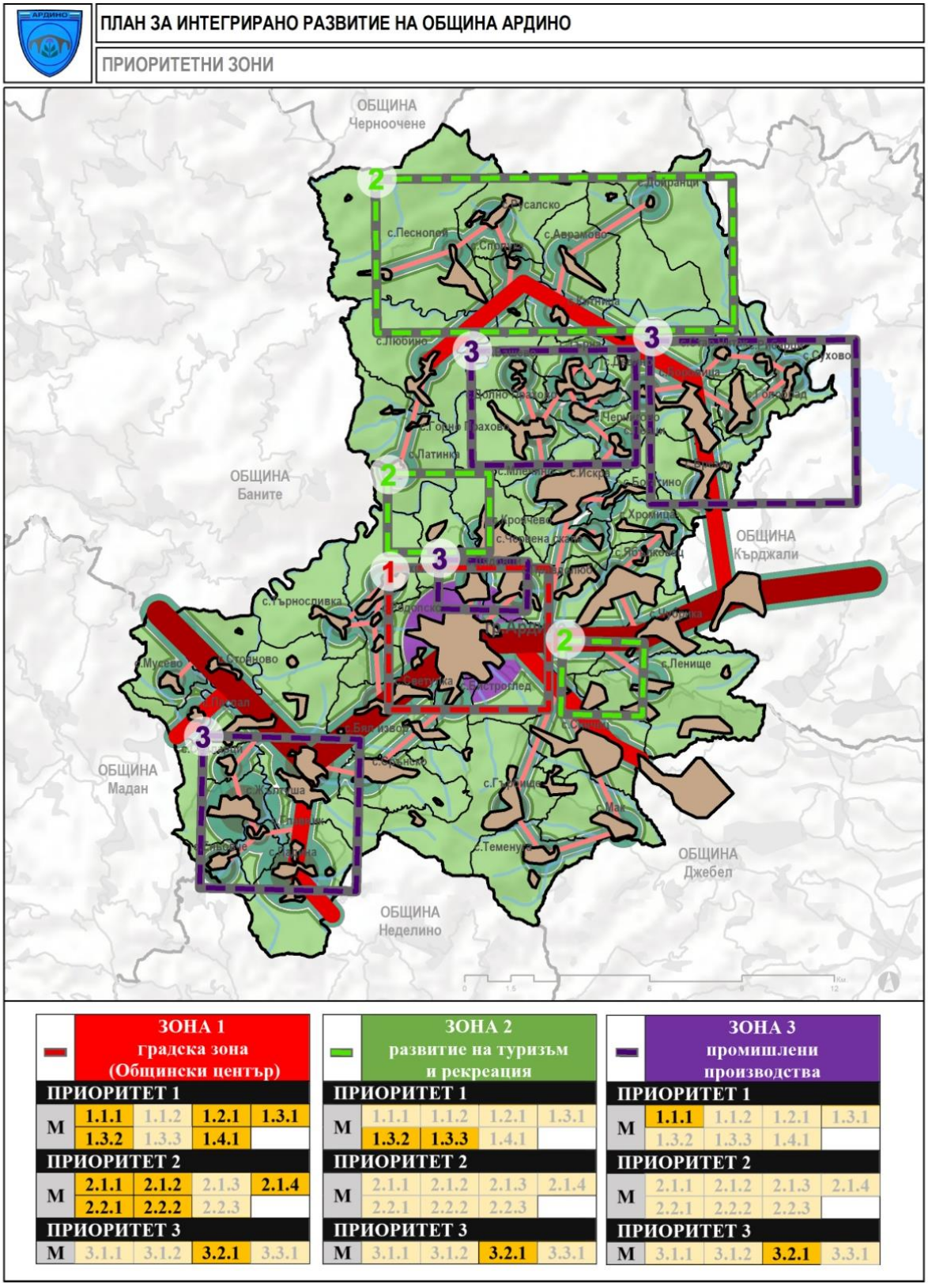
- *Зона за развитие на туризъм с две подзони*:
  - Подзона за развитие на туризъм в територии с утвърдени туристически функции.
  - Подзона за рекреация в специфична природна среда (около водни басейни).
- *Зона за промишлени производства, базирани на местни суровини.*

***Фиг. 29**.КОНЦЕПЦИЯ ЗА РАЗВИТИЕ*
Източник: *АВТОРСКА РАЗРАБОТКА*

7.3. Териториален обхват на зоните за въздействие

Определените 3 зони, от които едната е с две подзони включват различни части от територията на община Ардино. Те са с различен териториален обхват (*фиг.30).*

	ЗОНА 1 Градска зона (Общински център)			
ПРИОРИТЕТ 1				
М	**1.1.1**	1.1.2	**1.2.1**	**1.3.1**
	1.3.2	1.3.3	**1.4.1**	
ПРИОРИТЕТ 2				
М	**2.1.1**	**2.1.2**	2.1.3	**2.1.4**
	2.2.1	**2.2.2**	2.2.3	
ПРИОРИТЕТ 3				
М	3.1.1	3.1.2	**3.2.1**	3.3.1

	ЗОНА 2 развитие на туризъм и рекреация			
ПРИОРИТЕТ 1				
М	1.1.1	1.1.2	1.2.1	1.3.1
	1.3.2	**1.3.3**	1.4.1	
ПРИОРИТЕТ 2				
М	2.1.1	2.1.2	2.1.3	2.1.4
	2.2.1	2.2.2	2.2.3	
ПРИОРИТЕТ 3				
М	3.1.1	3.1.2	**3.2.1**	3.3.1

	ЗОНА 3 промишлени производства			
ПРИОРИТЕТ 1				
М	**1.1.1**	1.1.2	1.2.1	1.3.1
	1.3.2	1.3.3	1.4.1	
ПРИОРИТЕТ 2				
М	2.1.1	2.1.2	2.1.3	2.1.4
	2.2.1	2.2.2	2.2.3	
ПРИОРИТЕТ 3				
М	3.1.1	3.1.2	**3.2.1**	3.3.1

Фиг.30. *ПРИОРИТЕТНИ ЗОНИ*
ИЗТОЧНИК: *АВТОРСКА РАЗРАБОТКА*

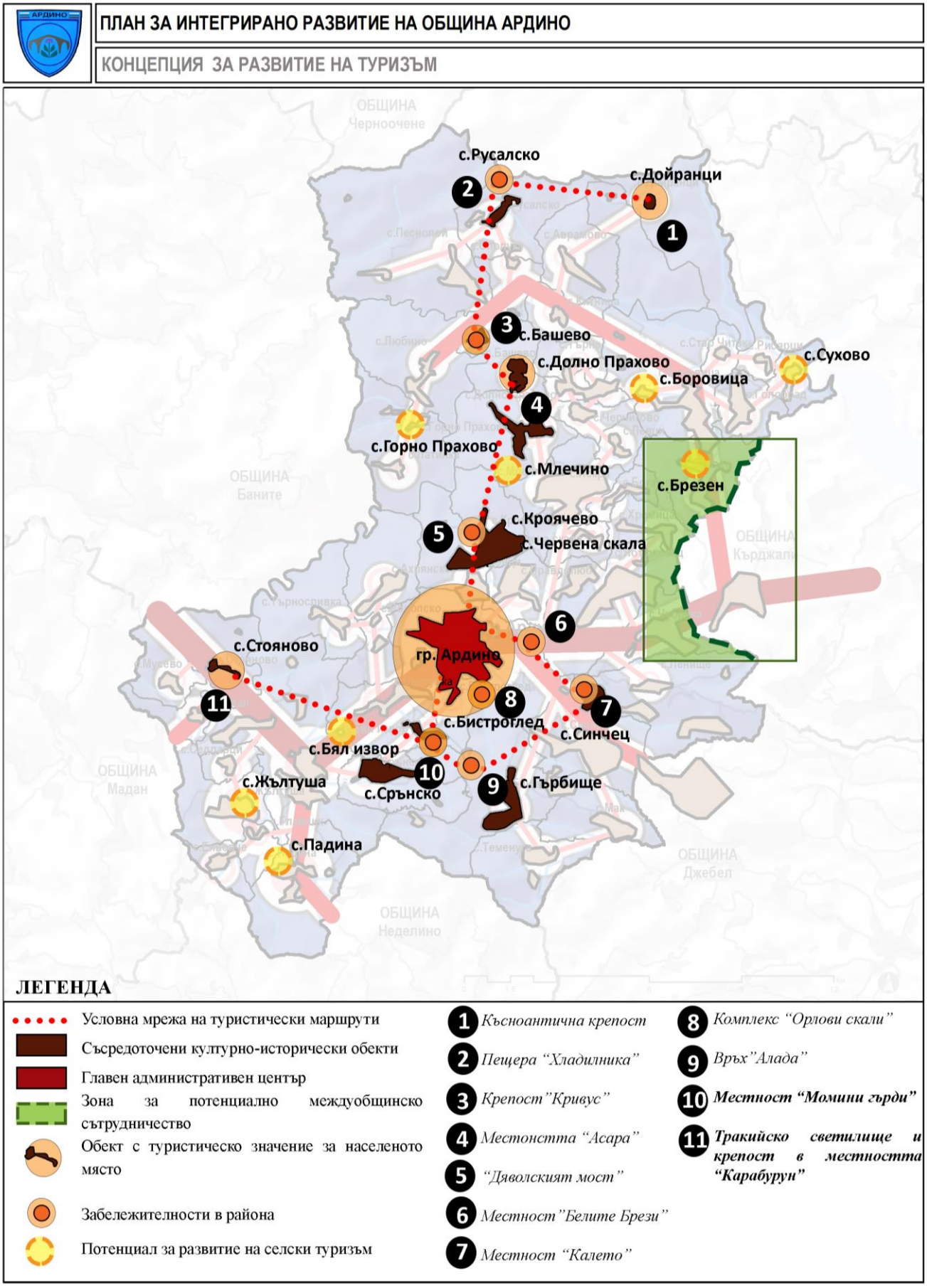
Градската зона (Общински център), както бе посочено включва територията на целия град Ардино. Във функционално отношение тя е с подчертан комплексен характер и има отношение към развитието на общинския център. Неговите функции в сферата на икономиката, социалните бюджетни и други услуги, на местното самоуправление, обитаването и др. го отличават като водещ селищен център в общината. В това отношение гр. Ардино се явява и като основен притегателен център на инвестиционния капитал в границите на общината. Това е и основния фактор немалка част от проектните идеи по редица мерки да са териториално ориентирани към гр.Ардино, т.е. към градската зона за въздействие.

Важен териториален ресурс, неусвоен до момента, е освободения войскови имот (поради отпаднали функции), разположен в централната част на гр. Ардино. Този имот с Решение №162/25.02.2021 г. на Министерски съвет е предоставен безвъзмездно от Министерство на отбраната на община Ардино и ще се използва за развитие на публични услуги в сферата на социалното подпомагане, туризма, социална жилищна политика на общината, изграждане на нови зелени площи и др. Използването на потенциала на този териториален ресурс ще облекчи в значителна степен провежданата социална и благоустройствена политика на община Ардино. За тази цел ще се насочат и необходимите ресурси (финансови, материални и кадрови) за развитието на Градската зона за въздействие.

Териториалния обхват на разглежданата зона е отразен на *фиг.30.*

Зоната за развитие на туризъм и рекреация включва две подзони. Обединяващият ги признак е водещата функция отдих и туризъм.

Първата подзона е за развитие на туризъм в територии с утвърдени туристически функции. Тя включва териториите на курортния комплекс „Белите брези“ и територии с наличие на туристически ресурс – „Дяволския мост“ Териториалният обхват на тази подзона е показан на *фиг 30* и *фиг.31.*

Фиг.*31*.*РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА*
ИЗТОЧНИК: *АВТОРСКА РАЗРАБОТКА*

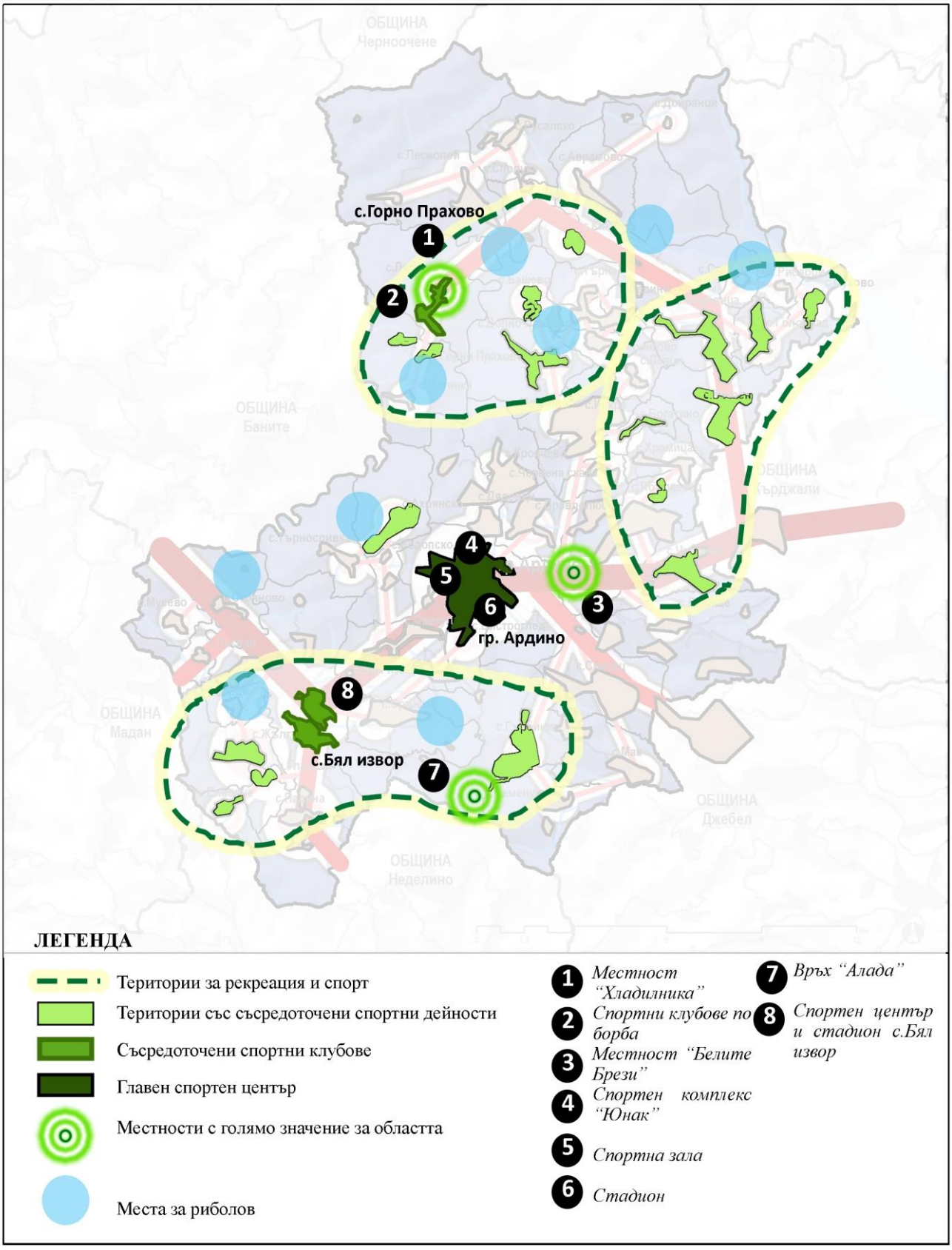
Втората подзона е с подчертана рекреационна функция. Предвидена е възможността в нея да бъдат включени части от територията на общината, които са със специфична природна среда. В това отношение интерес представляват териториите около реките и част от яз. „Кърджали“, намиращи се на територията на община Ардино.В тази подзона се включват бреговата зона на яз. Кърджали; по поречието на р. Арда от с. Китница до с. Стояново; вр. Алада; бреговата зона на микроязовир Ахрянско-Търнословка (*фиг.32).*

Зоната за промишлени производства, базирани на местни суровини се предлага за усвояване на неусвоения потенциал на община Ардино за постигане на затворен цикъл „местни суровини“ – „промишлени производства“. Основно място в тези производства ще имат тези от хранителния бранш – мляко и млечни произведения, месо и месни произведения, продукти от дълбочинна преработка на картофи, горски плодове и др. Териториалният обхват на тази зона включва селищните съсредоточия „Бял извор - Падина – Жълтуша“, „Млечино – Горно Прахово – Долно Прахово“, „Боровица – Брезен – Сухово“, както и землището на с. Дядовци (*фиг.30).*

Предлаганите интервенции за насищане на отделните зони за въздействие включват редица проектни идеи, чиято реализация ще допринесе за по-пълното усвояване на наличните ресурси на територията на община и постигане на ефекта за интегрирано, комплексно използване на природния потенциал и развитие на социално-икономическия и инфраструктурния комплекс на община Ардино. Конкретните проектни идеи с индикативния финансов ресурс за всяка от предлаганите 3 зони за въздействие са отразени в Приложение 1 към Програмата за реализация на ПИРО – Ардино 2021-2027г. *(Виж Приложение 1).*

ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА АРДИНО

КОНЦЕПЦИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА СПОРТ И РЕКРЕАЦИЯ

Фиг.32. *РАЗВИТИЕ НА СПОРТ И РЕКРЕАЦИЯ*
ИЗТОЧНИК: *АВТОРСКА РАЗРАБОТКА*

8. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПИРО И ОПИСАНИЕ НА ИНТЕГРИРАНИЯ ПОДХОД ЗА РАЗВИТИЕ

8.1. Прилагане на интегриран подход в Програмата за реализация

Интегрираният подход, прилаган в Стратегическата част на ПИРО се използва и в Програмата за реализация на плана. Същността на подхода в тази част на ПИРО се изразява в съблюдаване на изискването мерките и дейностите отнесени към всеки от трите формулирани приоритета да бъдат насочени към решаване на комплекс от проблеми в определен сектор. Така се осигуряват и предварително поставената задача за устойчива развитие на общината. Приложението на този подход най-добре е изразено с формулировките както на *приоритетите на плана*, така и на съдържащите се в тях *мерки*. Като примери за интегриран подход могат да бъдат посочени зоните за целенасочено подпомагане. В тях са предвидени мерки, съдържащи широк кръг от проектни идеи – в сектора на благоустройството на средата, на икономиката, на социалната сфера.

Интегрираният подход прилаган при разработване на ПИРО – Ардино 2021-2027 в частта Програма за реализация се изразява в прилагането на различни по своя характер интервенции в рамките на отделните приоритети на плана. Така по всеки от приоритетите на плана са включени мерки от различни сектори, които в своята съвкупност постигат комплексен ефект, насочен към устойчивото развитие на общината.

В индикативния финансов списък са отразени и конкретните проектни идеи и проекти, отнасящи се за определените 3 зони за целенасочено въздействие – *Зона Център*, *Зона за туризъм и рекреация с две подзони* – Подзона с утвърдени туристически функции и Подзона за рекреация в специфична природна среда (около водни басейни) и *Зона за промишлени производства, базирани на местни суровини.*

. Изискването за прилагане на интегриран подход е отразено при всеки от трите формулирани приоритета, формулирани в Стратегическата част на ПИРО – Ардино 2021-2027. По такъв начин се подчертава и принципа за интегрираност и за комплексното развитие на всяка от определените зони за целенасочено въздействие.

8.2. Основни инструменти на Програмата за реализация

Основните инструменти на *Програмата за реализация* на ПИРО – Ардино 2021-2027г. са ***Индикативният списък*** на проектните идеи и проектите, които са с проектна готовност и ***Индикативната таблица.*** Предлаганите проектни идеи са структурирани по:

- Формулираните приоритети на плана.
- Мерките, съдържащи се в отделните приоритети.

Основните структурни елементи на програмата са мерките и проектните идеи по съответните структурирани по 3-те приоритета на плана. В тях са включени дейности, обединени по функционален признак. Така се постига една от задачите на плана за решаване на проблеми на отделните сектори. На второ място, проектните идеи са и териториално ориентирани – по населени места и по зони за целенасочено въздействие.

Съгласно одобрените Методически указания за изработване на ПИРО, индикативната финансова рамка включва двата основни инструмента на Програмата

за реализация – Индикативния списък на проектните идеи и Индикативната финансова таблица. В плана Индикативния списък на проектните идеи е представен като отделно приложение (Виж *Приложение 1, Приложение 1-А*).

С предвидения финансов ресурс по отделните приоритети и съдържащите се в тях мерки се определя и *финансовата рамка* на поетите ангажименти по реализацията на ПИРО. Реализацията на дейностите (мерките и проектните идеи и проекти) е конкретизирана с отговорностите на ангажираните участници (партньори) – структурни звена на Общинската администрация, оператори на публични услуги (ВиК, електроразпределително дружество), Горско стопанство, частен бизнес и др. Естествено е, водещи отговорности по изпълнението на ПИРО да имат Общинския съвет, Кмета и Общинската администрация.

Следва да се има предвид, че общата сума на посочените финансови ресурси, включително по отделните приоритети, е индикативна и може да претърпи корекции в зависимост от възприетите подходи и степента на изпълнение на приоритетите, промените в пазарните условия, необходимостта от гъвкаво управление и оптимизиране
на предвидените средства чрез преразпределение между отделните приоритети на базата на аргументирани промени в предвидените мерки и проекти.Механизма за това да се случи чрез актуализация на ПИРО.

Финансовият ресурс, включен в Индикативната финансова таблица на ПИРО – Ардино се генерира от всички финансови ресурси (собствени и привлечени). По своя характер те са основно за инвестиции, но и такива, които нямат инвестиционен характер. Същите са идентифицирани като *меки мерки*.

Макар и да не са с инвестиционен характер, меките мерки имат отношение към стратегическите инструменти на плана – приоритетите, мерките и др. Те създават условия (основно институционални) за реализация на същите. Насочени са към изработване и приемане на стратегии, програми, планове и др. Те включват и мерки (с подчертано нефинансов характер), свързани с безвъзмездно подпомагане от страна на структури на Общинската администрация на конкретните бенефициенти при подготовка на проектите.

Важно е да се уточни, че чрез някои от меките мерки, включващи стратегически и програмни документи се определят политиките на местните власти (в лицето на Общинския съвет, Кмета и Общинската администрация) за реализиране на приоритетите, стратегическите цели и мерките, заложени в ПИРО.

- ***Индикативен списък на проектни идеи/проекти***

В Индикативния списък преобладават *проектните идеи*, а по-малко на брой са *конкретните проекти*. Това е разбираемо, тъй като ПИРО е разработен в началото на програмния период. С влизането в действие на ПИРО, ще се пристъпи към разработването на самите проекти, които корелират със заложените в плана проектни идеи.

Важна особеност във формулировката на проектните идеи е това, че същите се представят в по-обобщени формулировки.. Това е направено с цел в тази формулировка да се представят в по-конкретен вид самото наименование на конкретния проект.

При определяне на Индикативната стойност на предлаганите Проектни идеи са използвани стойностите на проекти – аналози, които са финансирани в програмния период 2014-2020 г. Размерът на финансовия ресурс е индикативен, а неговата конкретна величина ще се определи с разработването на самия проект.

При някои от предлаганите проектни идеи, свързани с мерки в сферата на образованието са предложени финансови параметри, базирани на средствата по линия на делегираните бюджети в образованието, определени за учебната 2019/2020 г.

- ***Индикативна финансова таблица***

Това е другият важен инструмент на Програмата за реализация на ПИРО-Ардино 2021-2027. Основното предназначение на индикативната финансова таблица е да се представят предварителни, ориентировъчни разчети за необходимия финансов ресурс за отделните приоритети на ПИРО. В структурата на индикативната финансова таблица се съдържат и основните източници на финансиране.

Основните източници на финансиране на Програмата за реализация на ПИРО – Ардино -2021-2027г. са същите, които действаха и в програмния период 2014-2020 г., а именно:

- средства от Общинския бюджет (собствен финансов ресурс), допълнен с привлечен финансов ресурс по действащите в програмния период 2021-2027 г. Оперативни програми.
- Оперативни програми на ЕС.
- Средства от Държавния бюджет.
- Бюджетите на отделни министерства.
- Други източници, в т.ч. и собствени средства на проекти с частно финансиране.

Индикативната финансова таблица, както се разбира от наименованието ѝ е представена в таблична форма. В нея е представен общия финансов ресурс (с инвестиционен и неинвестиционен характер) за реализация на мерките по трите формулирани приоритета на плана. База за разработване на Индикативната финансова таблица е Индикативния списък на предлаганите проектни идеи и готови проекти.

При финансиране на проекти с привлечени външни донори, е предвидено съфинансиране със собствени средства от страна на община Ардино и от страна на частни бенефициенти в размер на 20 – 25% от цялото финансиране на отделния проект.

За реализиране на всички проектни идеи и проекти, по трите приоритета и включените в тях мерки индикативния финансов ресурс за целия програмен период възлиза на 38 498 хил. лв. Предвидено е, основната част от тях да бъдат средства от ЕС - общо 32 679 хил. лв., или 84,8% от целия индикативен финансов ресурс. Собствения финансов ресурс от общинския бюджет е 1682 хил. лв. (4,4%), а от Републиканския бюджет – 2691 хил. лв.(7,0%), основно по линия на целевите субсидии.

По приоритети на ПИРО – Ардино 2021-2027г. с най-голям размер са средствата по Приоритет 2 *„Подобряване на публичните услуги на населението и на природната среда в съответствие със съвременните екологични изисквания, свързани с климатичните изменения“*. Те са свързани с проектни идеи насочени към висококапиталоемки дейности – изграждане на канализационни мрежи, реконструкция и разширяване на водопроводни мрежи, енергоефективни дейности и др.

8.3. Програма за развитие на туризма

По препоръка на МРРБ в структурата на ПИРО – Ардино 2021-2027 е включен нов елемент – *Програма за развитие на туризма.* Необходимостта от появата на тази програма произтича от чл.11 от Закона за туризма (Изм. ДВ бр. 17 от 2020 г.), съгласно който в провежданата политика от Общинския съвет и Общинската администрация през програмния период 2021-2027 г. следва да бъде конкретизирана с целево разработена *„Общинска програма за развитие на туризма“*.

Секторна програма за развитие на туризма, като програмен документ на община Ардино, следва да бъде разработена след приемане на ПИРО. В настоящия планов документ (ПИРО Ардино – 2021-2027) се предлагат идеи за структурата и съдържанието на бъдещата програма за развитие на туризма. Те следва да намерят място в конкретно разработена бъдеща *„Общинска програма за развитие на община Ардино“.* Основен изпълнител следва да бъде общината с участието на представители на туристическия бранш. Разработването на секторна Общинска програма за развитие на туризма е включена като дейност в мярка 1.3.2. (*1.3.2.1. Изработване на нова Програма за развитие на туризма, свързана с новия програмен период на Европейския съюз*).

В ПИРО Ардино - 2021-2027 се съдържат основните насоки за развитие на туризма. Една от целите по Приоритет 1 на ПИРО (1.3.) е насочена към развитие на устойчив туризъм. Мерките и дейностите/проектните идеи и конкретни проекти, включени в нея, са съобразени с местните специфики и имат за цел да подобрят достъпа до туристическите обекти на територията на общината, както и да ги популяризират сред посетителите и местното население.

В т.7.2. от ПИРО *(*Определяне на приоритетните зони за въздействие в ПИРО – Ардино -2021-2027) една от зоните за въздействие със специфични характеристики е определена като *Зона за развитие на туризъм с две подзони*:

- *Подзона за развитие на туризъм в територии с утвърдени туристически функции.*
- *Подзона за рекреация в специфична природна среда (около водни басейни).*

Първата подзона е за развитие на туризъм в територии с утвърдени туристически функции. Тя включва териториите на курортния комплекс „Белите брези“ и територии с наличие на туристически ресурс – „Дяволския мост“. *Втората подзона* е с подчертана рекреационна функция. Предвидена е възможността в нея да бъдат включени части от територията на общината, които са със специфична природна среда. В това отношение интерес представляват териториите около реките и част от яз. „Кърджали“, намиращи се на територията на община Ардино.В тази подзона се включват бреговата зона на яз. Кърджали; по поречието на р. Арда от с. Китница до с. Стояново; вр.. Алада; бреговата зона на микроязовир Ахрянско-Търнословка.

От аналитичната част на ПИРО – Ардино 2021-2027 се констатира, че общината разполага с достатъчно на брой и с добри качества туристически ресурси с *природен характер*. Налице са и туристическите ресурси с *антропогенен характер*. Независимо от това се констатира слаба разпознаваемост на общината като туристическа дестинация. Този недостатък е преодолим при реализацията на редица дейности, свързани с възможностите за развитие на туризма в общината в програмния период 2021-2027 г.

Продължаването на провежданата досегашна политика на местните власти в следващите години, оформени в програмен документ *(„Общинска програма за развитие на туризма“*) ще създаде условия за устойчиво развитие на туристическата функция и на функцията отдих и рекреация на населението на общината.

Утвърждаването на община Ардино като туристическа дестинация е свързано с няколко важни действия, а именно:

- Популяризиране на туристическите дадености на общината.
- Рекламиране на привлекателни туристически обекти – „Дяволския мост“, курортен комплекс „Белите брези“, „Крайречни територии по поречието на р. Арда“ и редица други.
- Участие на общината и на туристическия бизнес в регионални и национални туристически инициативи – туристически борси, туристически изложения и други туристически форуми и др.

Друга от възможните насоки е да се използват формите на междуобщинското сътрудничество в сферата на туризма. Тъй като и съседните общини са заинтересовани от развитието на туризма и на туристическата функция пътят е за кооперране, с цел подобряване на привлекателността на групата от съседни общини за привличане на туристически интерес в рамките на Родопския туристически район.

За развитието на устойчив туризъм, следва да бъдат създадени условия за пълноценно използване на наличните туристически ресурси. Обективността налага да се приеме тезата, че туризма няма да бъде основно икономическа дейност, а ще допълва сполучливо останалите дейности, които ще формират бъдещия облик на местната икономика.

Като специфични цели в новата Общинска програма за развитие на туризма могат да бъдат формулирани:

- *Развитие на туризма с акцент върху алтернативните му форми на базата на интегрирани туристически продукти и услуги.*
- *Подобряване на туристическата инфраструктура.*
- *Съхраняване на околната среда.*
- *Организиране на събития с регионален, национален и международен обхват с акцент върху туризма.*
- *Социализация и маркетизиране на културно-историческите активи*.
- *Подобряване маркетинга с цел популяризиране на община Ардино като желана туристическа дестинация.*

Развитието на туризма следва да бъде една от важните цели на политиката за устойчивото, комплексно развитие на общината. Тази задача изисква стимулиране на туристическия бранш, неговото укрепване и участието му като основен партньор за развитие на туризма. И едни от приоритетните задачи в това отношение са:

- *Легитимиране на туристическия бранш като партньор на общинската администрация.*
- *Разработване на Общинска програма за развитие на туризма.*

Основните цели на бъдещата *Общинската програма за развитие на туризма* в община Ардино могат да бъдат:

- Преглед и оценка на разполагаемите туристически ресурса на община Ардино , в т.ч. такива с природен и с антропогенен характер.
- Анализ на състоянието и насоки за по-нататъшното развитие на туризма в общината.

- Социализация и активен маркетиг на значими културно-историческите активи и събития, представляващи туристически интерес.
- Потенциали на общината за развитие на специфични форми на туризъм.

Община Ардино цели да се превърне в желана туристическа дестинация, като пълноценно се представят природните дадености, културно-историческото наследство, живите традиции и автентичен фолклор, чрез създаване на модерна визия за устойчиво развитие на сектора. Приоритет е постигането на устойчив растеж на туризма в общината, чрез:

- Развитие на алтернативни форми:
  - Селски туризъм.
  - Екологичен туризъм.
  - Ловен и риболовен туризъм.
  - Културен туризъм.
  - Спортен туризъм.
  - Предлагане на атрактивни туристически пакети.
- Развитие на туристическата инфраструктура в обхвата на:
  - Нови, с високо качество, места за настаняване.
  - Атракции, свързани с развитието на туризма (събори, местни празници, запазени автентични обичаи, фолклор и др.).
  - Съпътстваща развитието на туризма инфраструктура – в т.ч. пътища до туристически обекти, еко - и туристически пътеки и др.
  - Виртуален туристически информационен център и др.
  - Организиране на други събития и мероприятия с местно и регионално значение, които допринасят за развитието на туризма.
- Рекламиране на туристическия продукт на общината, включително участие на туристически борси и изложения.
- Междуобщинско сътрудничество със съседни общини в сферата на туризма и др. Партньорството със съседни общини за разработване на общи туристически маршрути, обща реклама и изпълнение на проекти за устойчив туризъм.

В Програмата за развитие на туризма, освен проекти и проектни идеи с инвестиционен характер се предвиждат и меки мерки, свързани с организиране на събития и мероприятия с местно значение, реклама на туристическия продукт на общината, включително участие на туристически борси и изложения и др.

В нея следва да бъдат включени конкретни проекти, включващи мероприятия и дейности за:

- изграждане и поддържане на инфраструктурата, обслужваща туризма на територията на общината, включително местните пътища до туристически обекти;
- изграждане и функциониране на общински туристически информационни центрове и организация на информационното обслужване на туристите.

Конкретните мерки и дейностите, включени в тях са намерили място в Индикативния списък с приоритети, специфични цели, мерки и дейности (проектни идеи) представени в *Приложение 1* на ПИРО. Същите са отразени в *таблица 20.*

***Таблица 20**. ПРОЕКТНИ ИДЕИ, СВЪРЗАНИ С РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА АРДИНО (ИЗВАДКА ОТ ИНДИКАТИВНИЯ СПИСЪК – ПРИЛОЖЕНИЕ 1А)*

Приоритет	Мярка	Проектна идея
Приоритет 1. Балансиран, устойчив растеж чрез итвърждаване на традиционните икономически сектори и икономически дейности на базата на разполагаемите ресурси и потенциали на територията		
Специфична цел 1.3. „Развитие на конкурентни сектори, базирани на местни ресурси“		
Приоритет 1	***Мярка 1.3.2. Развитие на устойчив туризъм***	
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.1. Изработване на нова Програма за развитие на туризма, свързана с новия програмен период на Европейския съюз
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.2.Изработване на нова Стратегия за опазване на културното наследство по Закона за културното наследство за новия програмен период
Приоритет 1	мярка 1.3.1	1.3.2.3.Реализиране на инвестиционен проект по Оперативна програма „Региони в растеж“ за туристическите атракции - „Атрактивен туризъм за културното наследство на Ардино“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2..4.Подобряване на туристическата инфраструктура на територията на община Ардино – изграждане на пътища, екопътеки, беседки, заслони, чешми и др.
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.5.Изготвяне и реализиране на Подробен Устройствен план за развитие на Курортно-туристически комплекс „Белите брези“ – Ардино
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.6. Изработване на ПУП-ове за ваканционни и вилни селища
Приоритет 1	мярка 1.3.2	1.3.2.7.Изграждане на ваканционно селище в местността „Кабак баир“, с. Боровица в близост до бреговата зона на язовир „Кърджали“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.8. Стартиране и реализиране на процедура за вписване на Дяволския мост – културен пейзаж в списъка на световното културно наследство ЮНЕСКО
Приоритет 1	мярка 1.3.2	1.3.2.9.Обособяване на вилно селище в с. Ахрянско в близост до микроязовир „Ахрянско-Търнословка“
Приоритет 1	мярка 1.3.2	1.3.2.10. Организиране на дейности по маркировка, поставяне на информационни и насочващи табели, както и необходимите съдове за отпадъци по туристическите обекти на територията на община Ардино
Приоритет 1	мярка 1.3.2	1.3.2.11. Изграждане на Туристически информационен център в гр. Ардино
Приоритет 1	мярка 1.3.2	1.3.2.12.Обновяване на музея в гр. Ардино чрез обособяване на музей на тютюна
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.13. Ежегодно организиране и провеждане на Риболовен фест в местността „Дяволския мост“ на река „Арда“

Приоритет	Мярка	Проектна идея
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.14. Ежегодно организиране и провеждане на кросово бягане „Дяволски мост – Ардино“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.15. Осъществяване на добро взаимодействие с малкия и среден бизнес в сферата на туризма за предоставяне на разнообразни туристически услуги с необходимото качество
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.16.Участие на община Ардино като туристическа дестинация в областни, регионални, национални и международни туристически изложения
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.17. Организиране на рекламна дейност на туристическата дестинация Ардино чрез общинското месечно издание „Ардински глас“, регионалните медии в Кърджали, интернет страницата на общината и социалните контакти във Фейсбук
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3.	1.3.2.18. Изготвяне и разпространение на рекламни материали, сувенири, дипляни и други за популяризиране и рекламиране на туризма в община Ардино
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3.	1.3.2.19. Изграждане на екопътеки от село Гърнати-Теменуга-Гърбище до връх „Алада“ – 1 240 м, съвместно с община Неделино, област Смолян
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3.	1.3.2.20. Издирване, изучаване, опазване и популяризиране на културни ценности по поречието на р. Арда на границата между община Ардино, област Кърджали, община Баните, област Смолян – местност „Адата“, с. Стояново, античен некропол, „Дяволския мост“ на р. Арда. (Изграждане на туристическа инфраструктура и екопътеки).
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3.	1.3.2.21. Издирване, изучаване, опазване и популяризиране на културни ценности, разположени на границата на общините Ардино и Джебел – старинни мостове, крепости. Изграждане на екопътеки от крепостта „Устра“ до връх „Алада“ до старинните мостове в с. Мак, с. Църквица, с. Ленище.
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3.	1.3.2.22. Проект „Атрактивен туризъм за културното наследство на общините Ардино и Кърджали“ Обект:Археологическа недвижима културна ценност „Късноантична и средновековна крепост при устието на р. Боровица, землището на с. Дойранци, община Ардино“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3.	1.3.2.22. Проект „Атрактивен туризъм за културното наследство на общините Ардино и Кърджали“ Обект:Археологическа недвижима културна ценност „Късноантична и средновековна крепост при устието на р. Боровица, землището на с. Дойранци, община Ардино“

Реализацията на посочените в *таблица 20* проектни идеи, допълнени с конкретни проекти от Общинската програма за развитие на туризма ще способства за развитие на туристическата функция на общината. Това ще е свързано с пълноценното представяне на природните дадености, културно-историческото наследство, живите традиции и автентичен фолклор, чрез създаване на модерна визия за устойчиво развитие на сектора.

Очакваните резултати от изпълнението на бъдещата Общинска програма за развитие на туризма в община Ардино могат да бъдат в следните основни направления:

- Увеличаване на броя на туристите в общината.
- Увеличаване на приходите от туризъм.
- Разпознаваемост на община Ардино като туристическа дестинация за предлагане на специфични туристически продукти;
- Създаване на активен туристически бранш.
- Популяризиране на значими за общината културно-исторически обекти и събития, свързани с традициите и културните атракции в населените места.
- Подобряване качествата на туристическата и съпътстващата туризма инфраструктура и др.
- Засилване на приноса на туристическия сектор като източник в данъчните приходи в общинския бюджет (чрез повишаване на размера на събраните средства от туристически данък) и др.

Очаквани резултати от изпълнението на секторната Общинска програма за развитие на туризма са в следните направления:

- Подобряване на съществуващата и изграждане на нова туристическа инфраструктура.
- Разширяване на пакета от предлагани туристически услуги.
- Увеличаване на броя на туристите в общината.
- Увеличаване на приходите от туризъм.
- Подобряване състоянието на съществуващите атракции.
- По-добра информираност на посетителите относно туристическите обекти на територията на община Ардино и др.

9. МЕРКИ ЗА ИГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ

Прогнозираният макар и минимален антропогенен натиск в резултат на ПИРО върху околната среда може да бъде смекчен с поредица от мерки. Те са свързани на първо място с показателите, които са заложени в Плана. Набелязаните мерки са представени по отделни компоненти и фактори на околната среда:

- **Атмосферен въздух**

Във фаза на строителството на отделните обекти:

Ограничаване изпускането и вторичния унос на неорганизирани емисии на прах в атмосферния въздух при извършване на строителни работи, в това число:

- при провеждане на изкопни работи и транспорт на земни маси, да се изпълняват мерки за системно оросяване на използваните пътища и площадки, както и мерки за предотвратяване нанасянето на прах и кал върху уличната мрежа;
- дейностите по транспортиране, товарене, разтоварване и складиране на прахообразни строителни материали да се извършва при спазване изискванията на ЗЧАВ и наредбите към него.
- Изграждане на нови обекти с производствено предназначение да се допуска само в предвидените производствени територии (зони), при спазване на съответствие между вида производство и предвидените в плана категории производствени територии.
- Осигуряване на достатъчно разстояние от жилищните зони, при изграждане на нови обекти с неорганизирани (разсредоточени) емисии във въздуха, които не могат да бъдат ограничени, в това число емисии на прахообразни частици от обработката на земеделска продукция (зърно, семена и др.).

Представените проекти за изграждане на промишлени обекти, включващи източници на емисии на замърсители в атмосферния въздух, да осигуряват:

- Недопускане превишаване на нормите за допустими емисии в атмосферния въздух от неподвижни източници, определени с наредбите към Закона за чистотата на атмосферния въздух (ЗЧАВ).
- Организирано изпускане чрез изпускащи устройства (комини) за всички производствени и/или вентилационни газови потоци - носители на емисии, като комините се проектират при спазване изискванията на наредбите към ЗЧАВ.
- Пречистване на отпадъчните газове и/или височина на изпускащите устройства, осигуряващи в резултат на разсейването концентрациите на вредни вещества (замърсители) в приземния слой на атмосферния въздух да не превишават имисионните норми, характеризиращи качеството на атмосферния въздух, установени с наредбите към ЗЧАВ.
- Максимално ограничаване изпускането на неорганизирани емисии от прах в атмосферния въздух, като проектирането и експлоатацията на площадки и съоръжения за товарене и разтоварване, складиране или преработка на твърди прахообразни

вещества да се извършва при спазване на изискванията на ЗЧАВ и наредбите към него.

Във фаза на експлоатация:

- За разрешаване ползването на строежи, представляващи промишлени инсталации и съоръжения, да се изискват резултати от проведени от акредитирани лаборатории измервания на емисиите на замърсителите, изпускани в атмосферния въздух от неподвижни източници - горивни (котли) и технологични (производствени инсталации), с цел установяване спазването на нормите за допустимите емисии, съгласно изискванията на ЗЧАВ и наредбите към него.
- След завършване на строителството е необходимо да се стимулират мерки за използване на алтернативни източници на енергия.
- Да се упражнява стриктен контрол върху наличие на топлинна изолация на сградите в съответствие с разпоредбите за енергийна ефективност.
- След приключване на строителния период всички площи, на които са били разположени открити складове за насипни строителни материали и строителни отпадъци да бъдат своевременно и щателно почистени, за да не се допусне появата на прахови емисии от тези площи.
- Да се реализира непрекъснат административен контрол при строителство.

- **Земни недра. Геоложка среда. Подземни води**

В период на строителство на отделните обекти:

- Качествено изпълнение на строителните работи и възстановяване на терена около построените сгради и съоръжения.
- Изграждане и поддържане в изправност на водопроводната и канализационна мрежа.
- Екологосъобразно събиране и третиране на твърди битови отпадъци.

Възможностите за намаляване и/или ограничаване на въздействието върху земните недра се свеждат и до:

- Провеждането на инженерно-геоложки и хидрогеоложки проучвания и изследвания за конкретизиране на условията за изпълнение на изкопите и насипите и за фундиране на съответните сгради и съоръжения, в това число изясняване на геолого-литоложкия строеж, определяне на физико-механичните и деформационни свойства на литоложките разновидности, дълбочината и качеството на подземните води, филтрационните свойства на водоносните колектори и пр.
- Съобразяване на проектите за обекта с резултатите, изводите и препоръките в докладите за инженерно-геоложките и хидрогеоложките проучвания и с изискванията на законовите и нормативните документи.
- Изготвяне на стабилитетни прогнози за устойчивостта на откосите

на евентуални дълбоки изкопи.
- Забрана за пряко отвеждане на отпадъчни води в земните недра и подземните води.

- **Повърхностни води**

За ограничаване замърсяването на повърхностни водни обекти с отпадъци и отпадъчни води да се спазват забраните по чл. 143 т. 3 и чл.146 ал.1 от Закона за водите.

Да се спазват приложимите мерки заложени в ПУРБ 2016-2021г. и ПУРН 2016-2021г. Източнобеломорски район, включително и мерките от ЕО на ПУРБ и ПУРН.

Във фаза на строителството:

- Приоритетно да се извърши рехабилитация на водопроводната система, за да се предотвратят загуби на питейна вода. Да се довърши строителството на канализационна система в населените места в общината и реконструкция, рехабилитация и строителство на ПСОВ, там където е необходимо.
- Да се осигури целогодишно водоснабдяване всички населени места в общината.
- Правото за ползване на повърхностни водни обекти за заустване на пречистените отпадъчни води да се преведе в съответствие с разпоредбите на Закона за водите и съответните подзаконови нормативни актове, съобразяване с издаденото актуализирано Разрешително за заустване на отпадъчните води - БДДР и посочените в него емисионни норми.
- Непрекъснато провеждане на мониторинг по План за собствен мониторинг, с цел набелязване на необходимите мероприятия за достигане на емисионните норми.

Във фазата на експлоатация:

- По време на експлоатация да се подържат в техническа и експлоатационна изправност водоснабдителната система, канализационната система и пречиствателните съоръжения.
- Третиране на отпадъчните води до необходимите изисквания на действащото законодателство.
- Осигуряване ефективен контрол и управление на водите.
- В обхвата на крайбрежните ивици да не се допуска застрояване и дейности по чл. 134 от Закона за водите, освен изграждане на водностопански и хидротехнически системи и съоръжения.

- **Отпадъчни води**
  - Да се спазват забраните по чл.143, чл.146 и чл. 149 от Закона за водите.
  - Правилата за прилагане на плана изискват от последващите подробни устройствени планове изработване на схеми за канализация на населените места.

- **Почви**

На етап проектиране (изготвяне на проекти) за обекти извън съществуващите регулационни граници на населените места да се изисква информация (справка) от

Министерство на енергетиката относно местоположението на обекта спрямо находища за открит добив на подземни богатства, включени в Националния баланс на запасите и ресурсите на подземни богатства, както и спрямо предоставени площи за търсене и/или проучване на подземни богатства.

Във фаза на строителството:

- Хумусният пласт, отделен при строителството, трябва да се депонира отделно и да се използва по предназначение.
- Оформяне на алеи и вътрешни пътища за транспортни средства, като се ограничат с видими бордюри.
- Мерки за недопускане на течове на нефтопродукти и замърсяване на почвата от аварийни ситуации. При аварийни локални разливи да се отстраняват замърсените почви и да се третират като опасен отпадък. Да се предават на лицензирана фирма за обезвреждане.
- Предотвратяване замърсеността на почвата с отпадъци при неправилното им временно съхранение. Необходимо е да се възстановят всички съседни площи, евентуално нарушени от строителството, както и временните площадки в рамките на отредения терен.
- Всички технологично свободни пространства трябва да се оформят като зелени площи с подходяща растителност, съгласно изготвените проекти за паркоустройство на терена.
- Прилагане на мерки за предотвратяване на вредни изменения, застрашаващи почвата.
- Прилагане на мерки за недопускане на замърсяване или увреждане на почвата в съседните поземлени имоти.

Във фаза на експлоатацията:

- Опазване на почвата от замърсяване с нефтопродукти при аварии с транспортна техника, като се отстранява замърсената почва.
- Предотвратяване замърсеността на почвата с отпадъци при нерегламентираното им изхвърляне и съхранение.
- Прилагане на добрите земеделски практики от земеделските стопани.

- **Биоразнообразие**

По време на строителство и експлоатация:

- За подходящи местообитания на видовете предмет на опазване обитаващи местообитания извън границите на защитената зона.

По време на строителството:

- Подходящи местообитания, с които външните граници на устройствените зони граничат.
- Да се спазват стриктно разпоредбите на Закона за управление на отпадъците и под-законовите нормативни актове за неговото прилагане.

По време на експлоатация:

- Предотвратяване разпространението на чужди инвазивни видове храсти и дървета в района, (Съгласно Списъка на инвазивните и потенциално инвазивните чужди видове висши растения за България), които могат да навлязат и постепенно да подменят видовата структура на коренната растителност характерна за хабитатите в защитената зона.

- **Ландшафт**
    - Разработване на ландшафтно-устройствени проекти за възстановяване и рекултивация на нарушени ландшафти в урбанизираните и производствени зони, на територията на съответния обект и контактната му зона.
- **Културно-историческо наследство**
    - По време на строителството на отделните обекти да се спазват заложените мерки за опазване на културното наследство.
    - Да се спазят изискванията на чл. 83, чл.93, чл. 94, чл. 97 от ЗКН за опазване, идентифициране и съхранение на културните ценности, както и чл. 158 ал.1 за предаване на движимите археологически ценности в РИМ. При откриване на структури и находки, които имат признаци на културни ценности, да се спазва чл. 160 ал.1 и 2 от ЗКН, съответно чл. 72 и 73, при което строителните дейности се спират и се изчакват указанията на експертите от РИМ и НИНКН.
- **Отпадъци**
    - *Спазване на мерките за отпадъци заложени в Програма за опазване на околната среда и в Програма за управление на отпадъците на община Ардино.*

В период на строителство:

- Битови отпадъци да се събират в контейнери, обезвреждат с вар или хлорна вар и се предават за депониране.
- Строителните отпадъци да се събират разделно в зависимост от състава си и временно да се съхраняват на строителната площадка на определените за целта места. Да се спазва йерархията при третиране на строителните отпадъци, да се предават за рециклиране и оползотворяване, или да се използват за строителство на пътища или в краен случай, нерециклируемата част от строителните отпадъци, съгласувано с общината, временно да се съхраняват на отредената площадка за временно съхраняване на СО.
- Производствените неопасни и в малки количества опасни отпадъци да се предават на лицензирани фирми за рециклиране или обезвреждане.

В период на експлоатация:

- Предимно битови отпадъци. Спазване изискванията на нормативната уредба за управление на отпадъците.
- Осигуряване ефективен контрол и управление на отпадъците.
- Прилагане на ефективни мероприятия, довеждащи до намаляване количеството на образуваните отпадъци.

- **Шум, Вибрации, Електромагнитни лъчения**
    - Да се спазва стриктно работното време. Да се използва съвременна строителна и транспортна техника и осигуряване на добра организация на строителната дейност.
    - В период на експлоатация Съблюдават изискванията на Наредба №6 от 26.06.2006 относно показателите за шум в околната среда.
    - По време на експлоатация - няма източници на вибрации в околната

среда.

- Необходимо е по-подробна и актуална информация за поддържане на списъка на предавателите, ел. подстанциите, високо волтовите електропроводи, местоположението, мощност и др., които в следващите, подробни фази на планиране да намерят отражението им.

При проектиране на промишлени и други инсталации и/или съоръжения с източници на шум, да се осигурява недопускане при експлоатацията им на превишаване на граничните стойности за нива на шум в околната среда, както следва:

- еквивалентното ниво на шума по границата на промишлената площадка (имота) да не превишава граничната стойност за ниво на шум за производствено- складови територии и зони;
- еквивалентното ниво на шума в мястото на въздействие (пред най-близките до строежа жилищна или обществена сграда, сграда за отдих и др.) да не превишава граничната стойност за ниво на шум за съответната територия и зона.
- За разрешаване ползването на строежи, представляващи промишлени инсталации и съоръжения, да се изискват резултати от проведени от акредитирани лаборатории измервания на показателите за шум в околната среда, по утвърдена методика на МОСВ.

- **Химикали**
  - При планирането но нови инвестиционни предложения за изграждане на нови предприятия/ съоръжения с нисък и висок рисков потенциал.

- **Природни ресурси**
  - Да не се допуска преразход на инертни материали, вода, горива и др. спомагателни материали.

- **Здравно- хигиенни условия на средата**
  - Всички строително ремонтни дейности да бъдат съобразени с НАРЕДБА № 2 от 22.03.2004 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд при извършване на строителни и монтажни работи - Приложения № 1 -5 към чл. 2, ал. 2. и НАРЕДБА № 4 от 27.12.2006 г. за ограничаване на вредния шум чрез шумоизолиране на сградите при тяхното проектиране и за правилата и нормите при изпълнението на строежите по отношение на шума, излъчван по време на строителството.
  - Намаляване на праховите емисии чрез напръскване с вода на местата, от които се вдига прах (при сухо време и вятър). Използване на централизиранонприготвени в бетоновия възел бетони и разтвори и машинното им полагане.
  - Да не се допускат разливи на нефтопродукти. При случай на разлив да се вземат незабавни мерки за неговото локализиране, отстраняване и транспортиране на подходящи депа.
  - След приключване на строително монтажните работи, местата на

временните открити складове за строителни материали следва да бъдат почиствани. С това ще се спре емитирането на прах в атмосферния въздух при сухо и ветровито време.
- Поддържане в изправност оптимално натоварване на строителните машини с цел от една страна намаляване на количествата на ауспуховите газове, а от друга на шума и вибрациите.
- Режимът за труд и почивка при вибрационно въздействие да се изгражда така, че сумарната експозиция за смяна (за контакт с вибрации) да не надвишава 90-120 тт.
- Да не се допускат строително-монтажни работи през нощта.
- Във всички професионални дейности задължително да се използва подходящо за сезона работно облекло, лични предпазни средства при наличие на вредни фактори на работната среда (противопрахови маски, шумозатлушители, противовибрационни ръкавици) и осигури рационален режим на труд и почивка.

По време на експлоатация на отделните обекти:
- Изграждане на модерна и комфортна среда за обитаване, труд и обслужване.
- Осигуряване на достатъчни количества вода за питейно-битови нужди.
- Да се извърши мониторинг на водите.
- Да се осигури медицинско обслужване.

- **Природни рискови фактори**
  - Функционалното зониране е съобразено с новите норми за проектиране на сгради и съоръжения в земетръсни райони.
  - За намаляване на сеизмичния риск чрез устройствени решения е препоръчително обновяване на амортизирания сграден фонд.
  - Необходимо отделните инвестиционни предложения и намерения да се съобразят с функционалното предназначение на зоната.
  - Необходимо е да се предвидят системи за аварийни ситуации и бързо действие при възникване на пожар и наводнения.

- **Здравословни условия на селищната среда**
  - Осигуряване на микроклимата в населените места курортните и вилни зони, достъп за всички хора.
  - Организация на строителните дейности и въвеждане на етапен план за реализация.
  - Регулационно отреждане на местата за паркиране с означаване на капацитета.
  - Прилагане на административно контролни мерки.
  - Провеждане на контрол и мониторинг при застрояване, благоустройство и опазване на природните дадености.

- **Специфични устройствени показатели**
    - Ангажиране на съответните органи за контрол.
    - Използване на Специфично енергоспестяващо приглушено осветление с цел осигуряване комфорт и на животинския свят в района.

Мерките и условията за предотвратяване, намаляване и възможно най- пълното отстраняване на предполагаеми неблагоприятни последствия се съобразени с мерките заложени в Становище по екологична оценка №1- 2/2012г. на Националния план за действие за енергия от възобновяеми източници 2011-2020 г.

10. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ И ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО

10.1. Мониторинг на изпълнението на ПИРО. Същност на процеса

Мониторингът (система да наблюдение и оценка) на изпълнението на ПИРО е с ясно предназначение и приложение в стратегическите и планови документи на регионалната политика и регионалното развитие. Със системата за наблюдение и оценка, водеща до определени анализи на процесите по изпълнението на стратегическите цели, на приоритетите и свързаните с тях мерки се правят съответните обективни констатации доколко ефикасно и ефективно се използват ресурсите и какъв е ефектът от това.

Всичко това налага системата за наблюдение и оценка да бъде предварително представена и да се съдържа в самия ПИРО. Това дава яснота и отговор на следните въпроси:

- *Какво от елементите на ПИРО е обект на наблюдение и оценка?*
- *Кой го извършва?*
- *Как и с какви инструменти се осъществява процеса на наблюдение и оценка?*
- *Къде с представят резултатите от мониторинга?*

Отговорите на поставените въпроси са насочени към взаимодействието на участниците в реализацията на ПИРО (основно различни институции и на първо място – Общинската администрация). Важно изискване на обективност на резултатите от наблюдението и оценките на ПИРО е и подборът на информационните показатели. Те следва да бъдат информационно обезпечаеми. Резултатите от наблюдението и анализите на изпълнението трябва да бъдат публично достояние. Същите трябва да бъдат отразени и в *годишните доклади* и изпълнение на ПИРО, подготвяни от Общинската администрация и представени от кмета на общината за приемане от Общинския съвет.

10.2. Основни участници в процеса на наблюдение и оценка

В аналитичната част на ПИРО, засягаща административния капацитет са посочени ангажиментите на управленските органи и на структурите от общинската администрация в процеса на реализация на плана. Същите имат преки ангажименти и отговорности и в процеса на наблюдение, анализ и оценки на изпълнението му.

От структурите на местната власт това са:

- ***Общинският съвет***. Той е ръководния орган, имащ отношение към цялостния процес на реализация на ПИРО, в т.ч. и в процеса на наблюдение и оценка. В общинския съвет се разглеждат

предложените от Кмета на общината и от Общинската администрация резултатите от мониторинга на ПИРО.

- ***Кметът на общината***. Той организира процесът на наблюдение, анализ и оценка на изпълнението на ПИРО. Основните инструменти за това са индикаторите на наблюдение, на базата на които се изготвят Годишните доклади, представени за обсъждане и приемане от Общинския съвет. Такъв доклад не се представя за първата година от програмния период, т.е. за 2021 г.
- ***Структури на общинската администрация***. Основни ангажименти към изпълнението на ПИРО, в т.ч. и в процеса на наблюдение и оценка имат звената от *Специализираната администрация* и частично - някои звена от *Общата администрация*. Същите са посочени в частта Административен капацитет от Аналитичната част на ПИРО. Тези звена на Общинската администрация осъществяват комуникация и с останалите участващи страни – неправителствен сектор, бизнеса и др. Общинската администрация има ангажимент и по осигуряван на информацията (извън общината) по информационното осигуряване на индикаторите за реализация на стратегическите цели, приоритетите и мерките на ПИРО.

10.3. Основни инструменти на системата за анализ и оценка на ПИРО

Както бе отбелязано, основните инструменти на системата за анализ и оценка на ПИРО са предварително определената система от индикатори. Същите се използват за изготвяне на няколко вида доклади, а именно:

- *Годишни доклади за изпълнение на ПИРО.*
- *Доклад за междинна оценка на изпълнение на ПИРО.*
- *Доклад за последваща оценка на ПИРО.*

Системата от индикатори за отчитане степента на изпълнение на ПИРО включва два вида:

- Индикатори за продукт.
- Индикатори за резултат.

Тази система се ползва и при досега действащите планови и стратегически документи на регионалното развитие – Областните стратегии и Общинските планове за развитие. В този смисъл може да се твърди, че има практика по тяхното определяне (формулиране) и прилагането им за отчитане степента на изпълнение на мерките, включени в съответните приоритети на посочените документи.

Важно условие за индикаторите (за продукт и за резултат) е да бъдат количествено измерими с цел обективност на оценките за изпълнение на

стратегическите цели, приоритетите и мерките, заложени в стратегическата част на ПИРО.

Първият тип индикатори – *за продукт*, отчитат как заложените интервенции по отделните стратегически цели и приоритети на плана се обезпечават и отчитат с количествени измерители (брой, относителен дял, километър, стойност в хил. лв. и др.). Индикаторите за продукт се предлагат не за всяка конкретна проектна идея или проект, а за съответната мярка. По отделните мерки се предлагат от един до няколко индикатора, които са приложими от съвкупното реализиране на проектните идеи или конкретните проекти. Крайната цел от прилагането на този тип индикатори е да се оцени какво е прякото въздействие в съответната област на социално-икономическото и инфраструктурно развитие и опазването на околната среда в общината.

Вторият тип индикатори – *за резултат*, са предназначени за отчитане на постигнатите резултати от реализацията на съответния приоритет на ПИРО. Неговите измерители се отличават от тези, прилагани при индикаторите за продукт. Те имат базова и целева стойност, която се отнася за постигнатия резултат в края на програмния период.

Във времеви аспект двата вида индикатори имат базови и целеви стойности. Чрез тяхното прилагане се измерва степента на постигане на стратегическите цели и на включените в тях приоритети на ПИРО.

Нов момент в системата за мониторинг на ПИРО, който е включен в Методическите указания за разработване на ПИРО е появата на специфичен тип индикатори – засягащи зоните за въздействие, определени като зони за прилагане на интегриран подход в действащите нормативни документи. Прилагането на този тип индикатори може да предизвика определени затруднения, тъй като е трудно да се осигури надеждна статистическа и друг вид информация за неформализиран тип територии, каквито са зоните за въздействие.

- Източник на информация

При определяне на базовите стойности на индикаторите за мониторинг на ПИРО се ползва надеждна информация, която трябва да бъде от официализирани информационни източници. Такива са данни от информационните масиви на НСИ, Областни дирекции „Земеделие“, Регионални управления по образование, Регионални здравни инспекции, Областни пътни управлния. Важен информационен източник е и общинската администрация на съответната община. Посочените и други информационни източници са подали информация за разработване на аналитичната част на ПИРО.

Индикаторите за продукт и за резултат със съответните стойности са представени съобразно матрицата, заложена в Методическите указания за разработване на ПИРО в програмния период 2021 -2027 г. За ПИРО – Ардино 2021-2027, същите са представени в две приложения – *Приложение 2* (индикатори за продукт) и *Приложение 2-А* (индикатори за резултат).

11. ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

Индикативната финансова таблица пресъздава общата финансова рамка за реализацията на ПИРО. В нея се включват всички предварителни разчети и предвиждания за финансиране на предложените в ПИРО проекти и програми, както и на т.нар. “меки” мерки, които нямат инвестиционен характер.

Основното предназначение на индикативната финансова рамка е да се представят предварителни, ориентировъчни разчети за необходимия финансов ресурс за отделните приоритетни области, т.е. да се представи структурата на необходимите средства. На второ място – да се посочат основните източници на финансиране и структурата им по “финансови донори” – Национални оперативни програми, местни финансови източници с публичен характер, частни финансови донори и др.

ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

ПИРО НА ОБЩИНА АРДИНО ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 г.

/хил. лв./

Период 2021 - 2027	Собствени средства - Общински бюджет	Отн. дял (%)	Републикански бюджет	Отн. дял (%)	Средства от ЕС	Отн. дял (%)	Други източници	Отн. дял (%)	ОБЩО в лв.	ОБЩО в отн. дял (%)
Приоритет 1	437	10.0	149	3.4	2939	66.9	866	19.7	4391	100%
Приоритет 2	648	1.8	1142	3.2	33776	93,7	500	1.4	36066	100%
Приоритет 3	677	24.0	1400	49.6	664	23.5	80	2.8	2821	100%
ОБЩО	1762	4.1	2691	6,2	37379	86,4	1446	3.3	43278	100%

12. ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

1. *ОПР на община Ардино.*
2. *Бюджета на община Ардино за 2018-2020.*
3. *Секторни стратегически, планови и програмни документи на община Ардино.*
4. *Статистическа и оперативна информация от Общинска администрация.*
5. *Национален статистически институт.*
6. *ОД "Земеделие".*

13. ПРИЛОЖЕНИЯ

- **Приложение 1:** Програма за реализация на ПИРО – Ардино 2021-2027г.
- **Приложение 1-А:** Индикативен списък на важни за общината проекти, включени в ПИРО на община Ардино за периода 2021-2027 г.
- **Приложение 2**: Индикатори за продукт.
- **Приложение 2-А**: Индикатори за резултат.
- **Приложение 3:** Доклад с резултати от проведеното анкетно проучване за разработване на плана.
- **Приложение 4:** Визия за община Ардино.

Програма за реализация на ПИРО – Ардино 2021-2027г. *Приложение № 1*
Индикативен списък на мерките и проектните идеи и проекти

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Приоритет 1. Балансиран, устойчив растеж чрез итвърждаване на традиционните икономически сектори и икономически дейности на базата на разполагаемите ресурси и потенциали на територията								
Специфична цел 1.1. Подкрепа на местната икономика при реализация на иновативни инвестиционни намерения, базирани на модерни технологии, водещи до повишаване на добавената стойност								
Мярка 1.1.1. Стимулиране на местното предприемачество								
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.1. Изграждане на малки кланици за месо и производство на колбаси и други месни продукти в град Ардино, с. Млечино и с. Боровица	Без проектна готовност *Безвъзмездна admin. подркрепа от Общ. Ардино*	***Зона 3*** (Малки промишлени производства от местни суровини)	450,0	Частни инвест. /ПРСР		Отдели: „АБОС“; „СИП“; ФСД
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.2.Изграждане на предприятие за преработка на картофи – картофено пюре, чипс, бланширане и други производни продукти	Без проектна готовност *Безвъзмездна admin. подркрепа от Общ. Ардино*	***Зона 3***	500,0	Частни инвест. /ПРСР		Отдели: „АБОС“; „СИП“; ФСД
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.3.Разширяване на дейността на дърводобивните фирми в производството на екологични пелети и чипс за отопление в гр. Ардино, с. Бял извор, с. Брезен, с. Чубрика	Без проектна готовност *Безвъзмездна admin. подркрепа от общ. Ардино*	Зона 3 Зона 1	40,0	Частни инвестиции	2022-2024	Отдели: „АБОС“; „СИП“; ФСД

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.4.Специализация на дърводобивните фирми в производство на мебели в гр. Ардино и с. Бял извор чрез високотехнологични производства	Без проектна готовност *Безвъзмездна admin. подркрепа от общ. Ардино*	Зона 3	120,0	Частни инвестиции и Привлечени външни инвестиции	2023-2025	Отдел „АБОС“
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.5.Изграждане на Каскада „Горна Арда“ с 3 хидровъзела – Ардино, Мадан, Китница и ВЕЦ – Ардино, Стояново, Сърница	Стара проектна идея			Държавен бюджет и Привлечени външни инвестиции		Министерство на енергетиката
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.6.Изпълнение на ландшафтно устройствените планове на хидровъзел „Ардино“ и хидровъзел „Мадан“.		Подзона 3.2.	120,0	Общински бюджет	2024-2026	Отдели: „АБОС“; „ФСД“
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.7.Разкриване на мултифункционално предприятие за преработка на гъби, дивораст ящи плодове и билки	*Безвъзмездна admin. подркрепа от общ. Ардино*		50,0	Частни инвестици ПРСР	2022-2024	Отдели: „АБОС“; „ФСД“
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.8.Изграждане на фотоволтаични системи за добив на електроенергия и когенерация в град Ардино и в по-големите населени места – Бял извор, Падина, Жълтуша, Млечино, Горно Прахово,	*Безвъзмездна admin. подркрепа от общ. Ардино*		1000,0	Частни инвестиции	2021-2027	Отдели: „АБОС“; „ФСД“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		Боровица						
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.9.Изграждане на цехове за бутилиране на екологично чиста изворна вода в град Ардино, с. Гърбище, с. Ахрянско и др.	*Безвъзмездна admin. подркрепа от общ. Ардино*		90,0	Частна инвестиция		Отдели: „АБОС“; ФСД
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.10.Отглеждане на говеда - млечно направление и създаване на трайно насаждение от сливи – с. Дядовци	Сключен договор – в реализация		40,0	Частна инвестиция ПРСР	2019-2024	
Приоритет 1	Мярка 1.1.1	1.1.1.11.Инвестиция в иновативни производства в закритите предприятия в град Ардино: Шивашки цех в кв. „Любовна чешма“; - Машиностроителен завод за нестандартно оборудване (МЗ „Аврора“); Предприятие за производство на родопски одеяла и китеници („Жакардтекс	*Безвъзмездна admin. подркрепа от общ. Ардино*	***Зона 1***	140,0	Частни инвестиции и Привлечено външно финансиране	2021-2027	
		Мярка 1.1.2. Създаване на условия за привличане на инвестиции						
Приоритет 1	Мека мярка	1.1.2.1.Изработване на инвестиционен профил на			2,0	Бюджетни средства на	5 (2021-	Отдел „СИП“ Отдел „ИП“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
	1.1.2	община Ардино				общината	2022 г.)	
Приоритет 1	Мека мярка 1.1.2	1.1.2.2.Изготвяне на маркетингова стратегия на община Ардино			6,0	Бюджетни средства на общината	5 (2022 г.)	Отдел „СИП“ Отдел „ИП“
Приоритет 1	Мека мярка 1.1.2	1.1.2..3.Участие на община Ардино в инвестиционни форуми, областни, регионални, национални, международни бизнес-форуми и изложения			20,0	Бюджетни средства на общината и Привлечено външно финансиране		Отдел „СИП“ Отдел „ИП“
Приоритет 1	Мека мярка 1.1.2	1.1.2.4. Организиране на системна рекламна дейност чрез месечното общинско издание „Ардински глас“, интернет страницата на община Ардино и изработване и разпространение на рекламни материали			5,0	Бюджетни средства на общината	Периодично през целия програмен период	Отдел „СИП“ Отдел „ИП“
Специфична цел 1.2. Подобряване на бизнес средата и подкрепа на предприемачеството								
Мярка 1.2.1.Осигуряване на стимули за подкрепа на предприятия и реализация на инвестиционни намерения в преработващата и хранително-вкусовата промишленост								
Приоритет 1	Мека мярка 1.2.1	1.2.1.1.Актуализиране на Наредбата на община Ардино приета с Решение на Общински съвет за насърчаване на инвестициите в съответствие с	Създаване на нормативен документ				2 месеца 2021 г.	Отдел „СП“ Главен юрисконсулт

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		измененията на законовата и подзаконова уредба						
Приоритет 1	Мека мярка 1.2.1	1.2.1.2.Обсъждане и приемане на програма за облекчен административен режим при реализация на инвестиционни намерения в промишлени производства	Създаване на програмен документ		5,0	Общински бюджет	3 месеца 2021 - 2022 г.	Отдели: „ИП“ и „СИП“
Приоритет 1	Мярка 1.2.1	1.2.1.3. Създаване на условия за реклама и реализация на местни стоки и производства чрез реконструкция на общинския пазар в специализирани щандове в град Ардино		Зона 1	20,0	Общински бюджет; Частен сектор	3 (2022 г.)	Отдели: „АБОС“ „ФСД“ и „СИП“
Приоритет 1	Мярка 1.2.1	1.2.1.4. Подпомагане на малкия и среден бизнес при изготвянето и реализирането на инвестиционни проекти по Оперативните програми на Европейския съюз и Програмата за развитие на селските райони.	*Безвъзмездна admин. подркрепа от общ. Ардино*					Отдели: „ИП“ и „СИП“
Приоритет 1	Мярка 1.2.1	1.2.1.5.Успешен старт за Ардсофт - гр. Ардино	Сключен договор	Зона 1	391,0	Частна инвестиция	2019-2021	

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Специфична цел 1.3. „Развитие на конкурентни сектори, базирани на местни ресурси“								
Мярка 1.3.1. Развитие на алтернативно земеделие								
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.1	1.3.1.1. Подпомагане на земеделски производители за развитие на биологично земеделие и животновъдство чрез предоставяне, в съответствие със законовата уредба, на земи, пасища, ливади в по-дълъг период от време	Безвъзмездна административна подкрепа от страна на община Ардино					Отдели „АБОС“ „СП“ „ФСП“
Приоритет 1	Мярка 1.3.1	1.3.1.2.Модернизиране и разширяване на земеделско стопанство, съобразно принципите за биологично земеделско производство, в землището на град Ардино	Сключен договор (в реализация)		49,0	ПРСР Частна инвестиция	2019-2024	
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.1	1.3.1.3.Подпомагане на земеделски производители при подготовка на проекти по националните програми и програмите на Европейския съюз за развитие на биологично земеделие и	Безвъзмездна административна подкрепа от страна на община Ардино				2021-2027	Отдел „ИП“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		животновъдство						
Приоритет 1	Мярка 1.3.1	1.3.1.4.Обособяване на щандове за местно производство и биологични продукти в общинския пазар в гр. Ардино		Зона 1	20,0	Общински бюджет	2022	Отдели:“АБОС“ „СП“ и „ФЧД“
Приоритет 1	Мярка 1.3.1	1.3.1.5.Закупуване на модулен обект за преработка на собствена суровина от краве мляко – мандра с. Еньовче	Сключен договор (в реализация)		129,0	ПРСР Частна инвестиция	2019-2022	
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.1	1.3.1.6.Оказване на съдействие на местните производители на биологично земеделски и животински продукти за произход, марка и рекламна дейност	Безвъзмездна администр. подкрепа от страна на община Ардино					Отдели :“ИП“ и „СИП“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.1	1.3.1.7.Подпомагане на земеделските производители, занимаващи се с биологично земеделие и животновъдство чрез подобряване на местните общински пътища за достъп, водоснабдяване, електроснабдяване, комуникационно	Безвъзмездна администр. подкрепа от страна на община Ардино		140,0	Общински бюджет	2022-2027	Отдел „СП“ ВиК, енергиен оператор

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		обслужване при възможност и необходимост						
Мярка 1.3.2. Развитие на устойчив туризъм								
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.1. Изработване на нова Програма за развитие на туризма, свързана с новия програмен период на Европейския съюз	Изработване на програмен документ		10,0	Общински бюджет	4	Отдели: „СИП“ и туристически бизнес
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.2.Изработване на нова Стратегия за опазване на културното наследство по Закона за културното наследство за новия програмен период	Изработване на стратегически документ на общината		10,0	Общински бюджет	4	Отдел „ОКС“
Приоритет 1	мярка 1.3.1	1.3.2.3.Реализиране на инвестиционен проект по Оперативна програма „Региони в растеж“ за туристическите атракции - „Атрактивен туризъм за културното наследство на Ардино“		Зона 1	50,0	Общински бюджет и Привлечено външно финансиране	10	Отдели:“ИП“ и „ОКС“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2..4.Подобряване на туристическата инфраструктура на територията на община		Подзони 2.1. и 2.2.	100,0	Общински бюджет и Привлечено	14	Отдели „АБОС“, „ИП“, „ФСД“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		Ардино – изграждане на пътища, екопътеки, беседки, заслони, чешми и др.				външно финансиране (ПРСР – МИГ Ардино-Джебел!		
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.5.Изготвяне и реализиране на Подробен Устройствен план за развитие на Курортно-туристически комплекс „Белите брези“ - Ардино		Подзона 2.1.	35,0	Общински бюджет	6	Отдел „АБОС“ и „ФСД“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.6. Изработване на ПУП-ове за ваканционни и вилни селища			45,0	Общински бюджет	10	Отдели: „ФСД“ и „АБОС“
Приоритет 1	мярка 1.3.2	1.3.2.7.Изграждане на ваканционно селище в местността „Кабак баир“, с. Боровица в близост до бреговата зона на язовир „Кърджали“		Подзона 2.2.	250,0	Частни инвестиции и привлечено външно финансиране (ПРСР)	24	Отдел „АБОС“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.8. Стартиране и реализиране на процедура за вписване на Дяволския мост – културен пейзаж в списъка на световното културно наследство ЮНЕСКО	Изготвяне на аргументирано предложение от община Ардино				2021 г.	Отдел „ОКС“
Приоритет 1	мярка 1.3.2	1.3.2.9.Обособяване на вилно селище в с. Ахрянско в близост до микроязовир „Ахрянско-			250,0	Частни инвестиции и привлечено външно	24	Отдел „АБОС“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		Търносливка“				финансиране (ПРСР)		
Приоритет 1	мярка 1.3.2	1.3.2.10. Организиране на дейности по маркировка, поставяне на информационни и насочващи табели, както и необходимите съдове за отпадъци по туристическите обекти на територията на община Ардино		Подзони 2.1 и 2.2.	20,0	Общински бюджет	3	Отдел „АБОС“
Приоритет 1	мярка 1.3.2	1.3.2.11. Изграждане на Туристически информационен център в гр. Ардино		Зона 1	30,0	Общински бюджет и привлечено външно финансиране (ПРСР)	6	Отдел „АБОС“ и „ИП“
Приоритет 1	мярка 1.3.2	1.3.2.12.Обновяване на музея в гр. Ардино чрез обособяване на музей на тютюна		Зона 1	85,0	Общински бюджет и привлечено външно финансиране (ПРСР)	10	Отдели:“ОКС“ „АБОС“, „ИП“, „ФСД“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.13. Ежегодно организиране и провеждане на Риболовен фест в местността „Дяволския мост“ на река „Арда“		Подзона 2.2.	10,0	Общински бюджет		Отдел „ОКС“ и „ФСД“
Приоритет	Мека	1.3.2.14. Ежегодно			5,0	Общински		Отдел „ОКС“ и „ФСД“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
1	мярка 1.3.2	организиране и провеждане на кросово бягане „Дяволски мост – Ардино“				бюджет		
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.15. Осъществяване на добро взаимодействие с малкия и среден бизнес в сферата на туризма за предоставяне на разнообразни туристически услуги с необходимото качество	Оказване на безвъзмездна помощ от страна на община Ардино на туристическия бизнес					Отдели: „АБОС“, „ИП“ и „СИП“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.16.Участие на община Ардино като туристическа дестинация в областни, регионални, национални и международни туристически изложения			50,0	Общински бюджет и привлечено външно финансиране (ПРСР)	В зависимост от програмите на изложенията	Отдел „СИП“ и туристически бизнес
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.2	1.3.2.17. Организиране на рекламна дейност на туристическата дестинация Ардино чрез общинското вмесечно издание „Ардински глас“, регионалните медии в Кърджали, интернет страницата на общината и социалните контакти във Фейсбук	Съдействие на Общинска администрация на туристическия бизнес	Подзони 2-1. И 2.2.	5,0	Частен финансов ресурс	периодично	Отдел „СИП“ и туристически бизнес
Приоритет	Мека	1.3.2.18. Изготвяне и	Съдействие на	Подзони 2-1.	30,0	Частен	периодич	Отдел „СИП“ и

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
1	мярка 1.3.3	разпространение на рекламни материали, сувенири, дипляни и други за популяризиране и рекламиране на туризма в община Ардино	Общинска администрация на туристическия бизнес	И 2.2.		финансов ресурс	но	туристически бизнес
Мярка 1.3.3. Поддържане и подобряване състоянието на горите								
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3	1.3.3.1. Участие на община Ардино в процеса на привеждане на управлението на горската територия-държавна собственост в съответствие с международно признатите принципи и критерии на Съвета за стопанисване на горите FSC и Националния FSC стандарт на България за получаване на сертификация на Южноцентрално държавно предприятие ДГС – Ардино	Съдействие на Общинска администрация на ДП „ДГС – Ардино“				20121-2017	Отдели „ИП“ и „АБОС“ (в частта за общинските гори); ДП „ДГС –Ардино“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3	1.3.3.2. Отразяване в специализирания доклад, отнасящ се за гори с висока консервационна дейност при сертификацията на ДГС-	Съдействие на Общинска администрация на ДП „ДГС – Ардино“				20121-2017	Отдел „ИП“, „ОКС“ и „АБОС“ (в частта за общинските гори); ДП „ДГС- Ардино“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		Ардино по FSC стандарт на Съвета за стопанисване на горите, както FSC стандарт на България на 12 броя недвижими културни ценности по списъка на Националния институт на недвижимото културно наследство, туристическите обекти с общинско значение, обществени сгради и туристическа инфраструктура						
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3	1.3.3.3. Извеждане на държавен горски фонд на неоснователно вписани общински пътища, водопроводи, водоизточници, санитарно-охранителни зони, гробища, обществени сгради и други сгради и съоръжения общинска собственост.	Съдействие на Общинска администрация на ДП „ДГС – Ардино“				20121-2017	Отдел „ИП“, „ОКС“ и „АБОС“ (в частта за общинските гори); ДП „ДГС – Ардино“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3	1.3.3.4. Опазване и подобряване на състоянието на горите. Поддържане на						

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		екосистемните, социалните и икономически функции на общинските гори. Реализиране на мерките в действащия Горскостопански план за общинските гори.	Съдействие на Общинска администрация на ДП „ДГС – Ардино“		70,0	ДП „ДГС-Ардино“ Привличанена външно финансиране ((ПРСР)	Постоянен 2021-2027	Дирекция „АБОС“
Приоритет 1	Мярка 1.3.3	1.3.3.5. Опазване на горите от горски пожари. Изграждане на противопожарна инфраструктура – наблюдателни кули, противопожарни пунктове, оборудване и обзавеждане.			150,0	ДП „ДГС-Ардино“ ;Привлечено външно финансиране	2022-2023	ДП „ДГС – Ардино“; Служба „ПБЗН“
Приоритет 1	Мека мярка 1.3.3	1.3.3.6. Подпомагане за инвестиции в технологии за лесовъдство и в преработката, мобилизирането и търговията на горски продукти”			25,0	ДП „ДГС-Ардино“ ;Привлечено външно финансиране		ДП „ДГС- Ардино“ и Дирекция „АБОС“
Специфична цел 1.4. „Подготовка на професионално подготвени кадри за развитие на иновативни производства и съвременни технологии“ включва една цел:								
Мярка 1.4.1. Подкрепа за професионална подготовка на кадри по линия на професионалното обучение и на други извънучилищни форми								
Приоритет 1.	Мека мярка 1.4.1	1.4.1.1. Подкрепа за професионална подготовка на кадри по			25,0			отдел „ОКС“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		линия на професионалното обучение и на други извънучилищни форми				Външно финансиране (ОП НОИР)	2021-2027	Бизнес партньори
Приоритет 1.	Мека мярка 1.4.1	1.4.1.2.Обсъждане с представителите на малкия и среден бизнес на профила на общинските училища и изготвяне на мотивирано искане за разкриване на профилирани паралелки.	Оказване на безвъзмездна помощ от страна на община Ардино на местния бизнес	Зона 1			Учебна 2021/2022 г.	Отдел „ОКС“ Бизнес партньори
Приоритет 1	Мека мярка 1.4.1	1.4.1.3. Разкриване на профилирани паралелки с професионална насоченост – информационни и комуникационни технологии и туризъм в СУ „Васил Левски“, град Ардино.		Зона 1	25,0	Общински бюджет, Делегиран бюджет – МОН	Учебна 2022/2023 г.	Отдел „ОКС“
Приоритет 1	Мярка 1.4.1	1.4.1.4.Оказване на съдействие на малкия и среден бизнес за организиране на дуално обучение извън територията на общината с цел осигуряване на изпълнителски кадри.	Сключен договор		99,0	Частен сектор и Привлечено външно финансиране (ПРСР- МИГ Ардино-Джебел!	2019-2021	

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Приоритет 2. „Подобряване на публичните услуги на населението и на природната среда в съответствие със съвременните екологични изисквания, свързани с климатичните изменения“								
Специфична цел 2.1.Подобряване на достъпа до качествени бюджетни услуги								
Мярка 2.1.1.Осигуряване на равен достъп до образователната система								
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.1	2.1.1.1. Оптимално функциониране на мрежата на общинските детски градини и училища чрез преобразуване на общинските образователни институции в съответствие с броя на децата и учениците и изискванията на Закона за предучилищното и училищното образование за защитените и средищни училища и детски градини.	Изготвяне на мотовирано предложение на ОС до МОН					Прилага се с решение на ОС на община Ардино
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.1	Организиране на дистанционно обучение на децата, които подлежат на задължителна предучилищна подготовка в детските градини и учениците, подлежащи на задължително училищно обучение в училищата.	Прилагане като алтернативна форма на провеждане на учебния процес		10,0	Чрез делегиран бюджет в образованието	2021-2022	Отдел „ОКС“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.1	Организиране на транспорта на децата и учениците до общинските училища и детски градини	Определя се с провеждани от ОА обществени поръчки с транспортни фирми (с определена цена за учебна година)		170,0	Чрез делегиран бюджет в образованието	2021-2027	Отдел „ОКС“
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.1	2.1.1.4. Организиране на храненето на децата и учениците в общинските детски градини и училища	Определя се с провеждани от ОА обществени поръчки с фирми доставчици на закуски, мляко и плодове		25,0	Общински бюджет и привлечени средства от МОН	2021-2027	Отдели „ФСД“ и „ОКС“
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.1	2.1.1.5. Привеждане на материалната база на общинските училища и детски градини в съответствие със съвременните изисквания чрез национални програми и програмите на Европейския съюз.			70,0	Общински бюджет и привлечено външно финансиране	2021-2027	Отдели „ФСД“ , „ИП“ и „ОКС“
Приоритет 2	Мярка 2.1.1	2.1.1.6. Организиране на отдиха и утвърждаване на здравословен начин на живот чрез поддържане и ремонт на спортна база в				Общински бюджет и	2021-	Отдели „ФСД“ , „ИП“ и „ОКС“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		общинските училища и детски градини, както и стопанисваната спортна база от спортните клубове			80,0	привлечено външно финансиране	2027	
Приоритет 2	Мярка 2.1.1	2.1.1.7. "Реконструкция, оборудване и обзавеждане на спортна инфраструктура на територията на община Ардино"	Сключен договор		96,0	Общински бюджет и привлечено външно финансиране	2019-2022	Отдели „ФСД“ , „ИП“ и „ОКС“
Приоритет 2	Мярка 2.1.1	2.1.1.8. Реконструкция на спортни обекти – плувен басейн, игрища и др. (намиращи се на войскови терен с отпаднала необходимост)			300,0	Общински бюджет и привлечено външно финансиране	2021-2027	Отдели „ФСД“ , „ИП“ и „ОКС“
Приоритет 2	Мярка 2.1.1	2.1.1.10. "Реконструкция, ремонт, оборудване и обзавеждане на СУ "Васил Левски" - град Ардино	Сключен договор	Зона 1	936,0	Общински бюджет и привлечено външно финансиране	2019-2022	Отдели „ФСД“ , „ИП“ и „ОКС“
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.1	2.1.1.11. Подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в системата на предучилищното и училищното образование чрез реализиране на местни политики в сферата на науката,			35,0	Общински бюджет и привлечено външно финансиране (ОПЧР)		Отдели „ФСД“ , „ИП“ и „ОКС“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		културата, изкуството, спорта и туризма. Работа с деца със специални образователни потребности.						
Мярка 2.1.2.Осигуряване на равен достъп до качествени здравни услуги								
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.2	2.1.2.1. Оптимално функциониране на МБАЛ „Ардино“ ЕООД като лечебно заведение, разположено в труднодостъпен и отдалечен планински район (§1, т. 5 и т. 6 от Закона за лечебните заведения). Осигуряване на лечебното заведение с лекари-специалисти чрез подписване на договори със стипендианти и други финансови и ресурсни стимули за подобряване качеството на болничната медицинска помощ.						
Приоритет 2	Мярка 2.1.2	2.1.2.2. Реализиране на инвестиционни проекти за поддържане и ремонт на материалната база на МБАЛ „Ардино“ ЕООД. Осигуряване на специалисти и		Зона 1	850,0	Общински бюджет и Привлечено външно финансиране(ОПРР)	2021-2022	Отдели “Други дейности по здравеопазване“; „ИП“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		съвременна медицинска апаратура за диагностика и лечение.						
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.2	2.1.2.3. Създаване на стимули за заемане на свободните практики за доболнична медицинска помощ от общопрактикуващи лекари в селата по Областната здравна карта.			50,0	Общински бюджет и Привлечено външно финансиране от МЗ, НЗОК	2021-2027	Отдел „ИП“ и звено “Други дейности по здравеопазване“;
Приоритет 2	Мярка 2.1.2	2.1.2.4. Организиране на взаимодействие и сътрудничество с Центъра за спешна медицинска помощ – Кърджали за привличане на лекари-специалисти, подобряване на материалната и техническа база и обновяване на автомобилния парк на филиала на ЦСМП в град Ардино. Реализиране на проект по Оперативна програма „Региони в растеж“ на МЗ.		Зона 1	80,0	ЦСМП; риивлечено външно финансиране (ОПРР)		Отдел „ИП“ и звено “Други дейности по здравеопазване“;
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.2	2.1.2.5. Равен достъп до алтернативни здравни и социални услуги на лица над 65 годишна възраст и			25,0	Привлечено външно финансиране (ОПЧР)	2022-2023	Звено „Други дейности по социални услуги“, отдели „ИП“ и „ФСД“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		лица с увреждания по проект „Патронажна грижа“ по ОП „Развитие на човешките ресурси“						
Мярка 2.1.3. Създаване на условия за дългосрочна социална грижа и намаляване на социалното изключване на уязвими групи								
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.3	2.1.3.1. Изготвяне на Стратегия за развитие на социалните услуги в общината и план за действие	Разработване на стратегически документ на общината					Дирекция „Социално подпомагане“; Звено „Други дейности по социални услуги“
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.3	2.1.3.2. Разширяване на обхвата на социалните услуги по чл. 36 от Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане с Дневен център за деца с увреждания в град Ардино, Центъра за настаняване от семеен тип на стари хора, Център за временно настаняване, Обществена трапезария.	Без проектна готовност		80,0	Привлечено външно финансиране (ОПРЧР)	2022-2024	Дирекция „Социално подпомагане“; Звено „Други дейности по социални услуги“
Приоритет 2	Мярка 2.1.3.	2.1.3.3.Разкриване (на територията на войскови имот с отпаднала необходимост) на социална услуга „Резидентна грижа за лица в надтрудоспособна			1500,0	ОПРЧР	2022-2027	Дирекция „Социално подпомагане“; Звено „Други дейности по социални услуги“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		възраст с увреждания“ и „Дневен център за деца с трайни увреждания“.						
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.3	2.1.3.4.Разкриване (на територията на войскови имот с отпаднала необходимост) на социална услуги „Подслон за бездомни лица“ и „Подслон за лица в кризисни ситуации“			500,0	ОПРЧР	2022-2027	Дирекция „Социално подпомагане“; Звено „Други дейности по социални услуги“
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.3	2.1.3.5. Кандидатстване със социални проекти по Оперативните програми на Европейския съюз, регионални и национални програми за обучение и заетост на безработни лица и лица в неравностойно положение.	*Съдействие на община Ардино*		40,0	Привлечено външно финансиране (ОПЧР)	Периодично	Дирекция „Бюро по труда“
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.3	2.1.3.6. Развитие на социалното предприемачество в община Ардино чрез кандидатстване с проекти по регионални, национални програми, както и по програмите на Европейския съюз	Без проектна готовност		60,0	Привлечено външно финансиране (ОПЧР		Привлечено външно финансиране (ОПЧР
Мярка 2.1.4. Опазване на културното наследство и подкрепа на дейността на културни средища								

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.4	2.1.4.1. Утвърждаване на читалищата на територията на община Ардино(19 функциониращи понастоящем) като културно-просветни организации. Приемане ежегодно на програма за развитие на читалищната дейност с културен календар с решение на Общински съвет – Ардино	Програма за издръжка на читалищата и финансов ресурс, определян със субсидията в общинските бюджети		70,0	Общински бюджет	Ежегодно в съответствие с разчетите в Общинския бюджет	Отдели: „ФСД“ и „ОКС“
Приоритет 2	Мярка 2.1.4	2.1.4.2. Разширяване на структурата на Общински музей – Ардино с Музей на тютюна		Зона 1	80,0	Общински бюджет И Привлечено външно финансиране (ОПРСР)	2023-2024	Отдели: „ИП“ и „ОКС“
Приоритет 2	Мярка 2.1.4	2.1.4.3. Издирване, изучаване, опазване, социализиране и популяризиране на недвижимото културно наследство. Изготвяне на Стратегия за опазване на културното наследство с план за действие. Създаване на обществен съвет за закрила на			50,0	Общински бюджет И Привлечено външно финансиране (ОПРСР)	2023-2024	Отдели: „ИП“ и „ОКС“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		културното наследство като съвещателен орган.						
Приоритет 2	Мярка 2.1.4	2.1.4.4. Изготвяне и кандидатстване с проекти по регионални, национални програми, както и програми на Европейския съюз за развитие на читалищата, музейното дело по изучаване и популяризиране на културното наследство			110,0	Привлечено външно финансиране (ОПРСР)	2021-2027	Отдели: „ИП“ и „ОКС“
Приоритет 2	Мека мярка 2.1.4	2.1.4.5. Приемане ежегодно на общински културен календарен план за културните прояви с участието на образователните, културните институции, гражданското общество и съсловните организации в сферата на културата.	Разработване и приемане на годишния културен календар		10,0	Общински бюджет	Ежегодно	Отдел:“ОКС“
***Специфична цел 2.2 .* Подобряване на екологичната инфраструктура**								
Мярка 2.2.1. Подобряване състоянието на В и К инфраструктурата								
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.1. Изграждане на пречиствателна станция за отпадни води в гр. Ардино (вкл. и довеждащ колектор)- 6 хил.екв. ж.	Без проектна готовност	Зона 1	6000,0	Привлечено външно финансиране (ОПОС), ПУДООС	2021-2023	Отдели: „ИП“, „ФСД“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.2. Изграждане на пречиствателна станция за отпадни води в с. Бял извор (вкл. и довеждащ колектор) – 1000 екв. ж.	Без проектна готовност		1100,0	Привлечено външно финансиране (ОПОС), ПУДООС	2023-2024	Отдели: „ИП“, „ФСД“
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.3. Изграждане на пречиствателна станция за отпадъчни води в местността „Оваджик“ за група населени места-Падина, Жълтуша, Еньовче, Главник. (вкл. и довеждащи колектори.)-2300 екв.ж.	Без проектна готовност		1800,0	ОПОС, ВиК	2024-2026	Отдели: „ИП“, „ФСД“
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.4. Изграждане, реконструкция и рехабилитация на водоснабдителната мрежа в гр. Ардино	Без проектна готовност	Зона 1	2000,0	ОПОС, ВиК	2022-2023	Отдели: „ИП“, „ФСД“
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.5. Водоснабдяване на с. Падина	Без проектна готовност		600,0	ОПОС, ВиК	2024	Отдели: „ИП“, „ФСД“
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.6. Водоснабдяване на с. Жълтуша	Без проектна готовност		180,0	ОПОС, ВиК	2025	Отдели: „ИП“, „ФСД“
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.7. Водоснабдяване на група населени места – Горно Прахово, Башево, Долно Прахово, Чернигово, Търна, Дедино,	Без проектна готовност		2900,0	ОПОС, ВиК	2025	Отдели: „ИП“, „ФСД“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		Боровица, Сухово						
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.8. Изграждате на водоем в землището на село Горно Прахово			30,0	Общински бюджет, ВиК	2022	Отдел „ФСД“
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.9. Подобряване качеството на питейната вода в град Ардино, чрез допълнително водоснабдяване и други технологични процеси.		Зона 1	100,0	ОПОС; ВиК	2024	Отдели: „ИП“, „ФСД“
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.10. Изграждане на канализация с ПСОВ в с. Млечино, с. Горно Прахово, с. Боровица	Без проектна готовност		2000,0	ОПОС, ВиК	2025	Отдели: „ИП“, „ФСД“
Приоритет 2.	Мярка 2.2.1	2.2.1.11. Реализиране на проект по прединвестиционни проучвания направени от МРРБ през 2019 г. за ВиК на населените места.	Без проектна готовност					Отдел: „ИП“,
Приоритет 2	Мярка 2.2.1	2.2.1.12. Реализиране на инвестиционен проект Регионално управление на отпадъците-гр. Кърджали с Претоварна станция в землището на с. Светулка, общ. Ардино			250,0	ОПОС	2021	Отдел: „ИП“,
Приоритет 2	Мярка 2.2.1	2.2.1.13. Оптимизиране на разходите за почистване, събиране,	Без проектна готовност		250,0	ОПОС	2021	Отдели: „ИП“, „ФСД“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		транспортниране и депониране на ТБО чрез закупуване на съвременни автомобили.						
Приоритет 2	Мярка 2.2.1	2.2.1.14. Организиране на разделно събиране на отпадъците с цел намаляването им чрез осигуряване на съдове за разделно събиране	Без проектна готовност		60,0	ОПОС	2023-2024	Отдели: „ИП“, „ФСД“
Приоритет 2	Мярка 2.2.1	2.2.1.15. Реализиране на инвестиционен проект съвместно с други общини (Кръгова икономика) за повторно оползотворяване на отпадъците по Оперативните програми на ЕС	Без проектна готовност					
Приоритет 2	Мека мярка 2.2.1	2.2.1.16. Актуализиране и приемане на Програма за опазване на околната среда	Актуализация на програмен документ		3,0	Общински бюджет	2021	
Приоритет 2	Мека мярка 2.2.1	2.2.1.17. Актуализиране и приемане на Програмата за управление на отпадъците	Актуализация на програмен документ		3,0	Общински бюджет	2021	
Приоритет 2	Мека мярка 2.2.1	2.2.1.18. Участие на община Ардино в дейностите на Сдружение „Черноморски	Приемане на решение на ОС за участие				2022	

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		изследователски енергиен център“ за намаляване на въздействието върху климата и намаляване замърсяването на въздуха чрез програма Хоризонт 2020						
Мярка 2.2.2.Поддържане на енергийна инфраструктура								
Приоритет 2	Мярка 2.2.2	2.2.2.1. Саниране на многофамилни жилищни сгради – 28 броя в гр. Ардино и в селата Бял извор, Боровица, Млечино и Ленище.	Без проектна готовност		9000,0	Привлечен външно финансиране (Програма на МРРБ)	2022-2027	Отдели: „ИП“ и „ФСД“
Приоритет 2	Мярка 2.2.2	2.2.2.2. Саниране на сгради публична общинска собственост и публична държавна собственост	Без проектна готовност		3000,0	Привлечен външно финансиране (Програма на МРРБ)	2022-2025	Отдели: „ИП“ и „ФСД“
Приоритет 2	Мярка 2.2.2	2.2.2.3. Инсталиране на системи от слънчеви колектори на сгради общинска собственост	Без проектна готовност		110,0		2022-2023	Отдели: „ИП“ и „ФСД“
Приоритет 2	Мярка 2.2.2	2.2.2.4. Подмяна на системите за външно изкуствено осветление с енергоспестяващи в гр. Ардино		Зона 1	80,0	Общински бюджет	2021	Отдели: „ИП“ и „ФСД“
Приоритет 2.	Мярка 2.2.2	2.2.2.5. Подмяна на системите за външно						

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		изкуствено осветление с енергоспестяващи в селата - Бял извор, Жълтуша, Падина, Млечино, Горно Прахово, Боровица, Чубрика			50,0	бюджет	2021-2023	Отдели: „ИП“ и „ФСД“
Мярка 2.2.3. Превенция и защита от рискове и бедствия								
Приоритет 2	Мека мярка 2.2.3	2.2.3.1. Обсъждане и приемане на Общински план за защита при бедствия	Разработване и приемане на плана				2021	
Приоритет 2	Мека мярка 2.2.3	2.2.3.2.. Ежегодно приемане на план за работа при влошени метеорологични условия, зимно поддържане и снегопочистване на общинската пътна мрежа	Разработване и приемане на плана					
Приоритет 2	Мярка 2.2.3	2.2.3.3. Ежегодно почистване на речните корита на територията на община Ардино- р. Ардинска, р. Бял изворска, р. Оваджик и др. и наблюдаване на съоръжения, мостове, водостоци и други за предотвратяване на наводнения.			50,0	Общински бюджет		Отдел „АБОС“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Приоритет 2	Мярка 2.2.3	2.2.3.4. Наблюдаване и кандидатстване пред Междуведомствената комисия за възстановяване и подпомагане към МС за свлачища в общината – гр. Ардино, с. Бял извор, с. Жълтуша, с. Ахрянско, с. Китница, с. Русалско, с. Горно Прахово, с. Падина, с. Боровица, с. Гърбище и др.	Оперативна дейност по наблюдение и съответна реакция			Финансов ресурс от Междуведомствената комисия		Отдел „АБОС“
Приоритет 2	Мека мярка 2.2.3	2.2.3.5. Системно наблюдаване на микроязовирите (70 бр.) на територията на община Ардино, собственост на „Земинвест“ ЕООД към Министерство на земеделието, храните и горите.	Оперативна дейност по наблюдение и съответна реакция					Отдел „АБОС“
Приоритет 2	Мека мярка 2.2.3	2.2.3.6. Предприемане на мерки за ремонт на отводнителни съоръжения в случай на необходимост.	Оперативна дейност по наблюдение и съответна реакция					Отдел „АБОС“
Приоритет 2	Мярка 2.2.3	2.2.3.7. Неотложни ремонти на микроязовирите в кв. Горичево, гр. Ардино, с.	Без проектна готовност			Общински бюджет и привлечено външно		Отдел „АБОС“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		Дядовци, с. Богатино				финансиране		
Приоритет 2	Мярка 2.2.3	2.2.3.8 Въвеждане в експлоатация на микроязовир Диамандово-Жълтуша						Отдел „АБОС“
Приоритет 3. „Създаване на условия за по-добра свързаност и подобряване на жизнената среда, водещи до намаляване на териториалните диспропорции“								
Специфична цел 3.1. Подобряване на транспортната и цифрова свързаност, развитие на електронните услуги и достъпност								
Мярка 3.1.1. Подобряване качествата на общинската пътна мрежа								
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.1.1.1. Реконструкция и рехабилитация на републикански път III-867 „Кърджали – Ардино – Смолян“	Няма проектна готовност			Привлечено външно финансиране (ОПРР); АПИ		Отдели „ИП“; „ФСД“
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.1.1.2. Реконструкция и рехабилитация на републикански път III-8653 „Кобиляне – Сполука“	Няма проектна готовност			Привлечено външно финансиране (ОПРР); АПИ		Отдели „ИП“; „ФСД“
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.1.1.3. Реконструкция и рехабилитация на републикански път III-5082 „Джебел – Църквица – Синчец - Ардино“	Няма проектна готовност			Привлечено външно финансиране (ОПРР); АПИ		Отдели „ИП“; „ФСД“
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.1.1.4. Реконструкция и рехабилитация на републикански път III- 863 „Соколовци – Момчиловци – Славейно – Петково – Малка Арда – Баните –	Няма проектна готовност			Привлечено външно финансиране (ОПРР); АПИ		Отдели „ИП“; „ФСД“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		Стояново“						
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.1.1.5. Реконструкция и рехабилитация на общинска пътна мрежа – 200 км.	Конкретни предложения включени в Годишните капиталови програми на община Ардино		1400,0	Общински бюджет и Целева субсидия за капиталови разходи от РБ	Ежегодно 2021-2027	Отдели Отдели „ИП“; „ФСД“ Отдели „ИП“; „ФСД“ Служба „Ремонт и поддържане на пътна мрежа“
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.1.1.6. Изграждане на горски път „Любино – Латика – Гълъбово“ свързващ общините Ардино, обл. Кърджали и Баните, обл. Смолян	Съдействие на община Ардино на Южно централно предприятие - Смолян					Отдел „АБОС“, ДП „ДГС Ардино“
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.1.1.7. Реконструкция и рехабилитация на горски път „Теменуга – Рожденско – Контил“ свързващ общините Ардино и Джебел	Съдействие на община Ардино на Южно централно предприятие – Смолян					Отдел „АБОС“, ДП „ДГС Ардино“
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.1.1.8. Реконструкция и рехабилитация на горски път „Гърбище – вр. Алада – Бурево – Неделино“, свързващ общините Ардино, обл. Кърджали и Неделино, обл. Смолян.	Съдействие на община Ардино на Южно централно предприятие - Смолян					
Приоритет	Мярка 3.1.1	3.1.1.9. Изграждане на общински и горски път „Ардино – Дядовци – Латинка – Безводно –	Съдействие на община Ардино на Южно централно			Общински бюджет и привлечено външно		

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
3		Комунига“	предприятие - Смолян			финансиране по ПРСР		
Приоритет 3	Мека мярка 3.1.1	3.1.1.10. Изготвяне на мотивирани предложения за вписване на пътища в списъка на общинските пътища, съгласно Решение № 236/13.04.2007 г. и Решение №155/14.03.2009 г. на МС						
Мярка 3.1.2. Развитие на електронни услуги								
Приоритет 3	Мека мярка 3.1.2	3.1.2.1. Разширяване на административните услуги в Общинска администрация-Ардино чрез въвеждане на електронно обслужване на населението			20,0	Общински бюджет	2021	
Приоритет 3		3.1.2.2. Изграждане на мрежа за широколентов достъп до Интернет, базирани в действащите читалища, кметства и във всички населени места в общината.			35,0	Общински бюджет	2021-2022	
Специфична цел 3.2. „Подкрепа за балансирано пространствено развитие“								
Мярка 3.2.1. Създаване на условия за развитие на зоните за целево въздействие								
Приоритет 3	Мярка 3.2.1	3.2.1.1. Отстояване на позиция пред МРРБ за	Изготвяне на предложение до					

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		вписването на община Ардино в 4-то йерархическо ниво по Стратегията за пространствено развитие, приета с решение на Министерски съвет.	МРРБ					
Приоритет 3	Мярка 3.2.1	3.2.1.2.Модернизация и реконструкция на обекти във войскови терен с отпаднала неохдимост и използването им за публични социални, спортни и други услуги и включването им в Градска зона за въздействие	След безвъзмездно предоставяне на терена на община Ардино		2200,0	Привлечено външно финансиране	2021-2027	Отдели:“СИП“ „ИП“; ФСД“; АБОС Отдели:“СИП“ „ИП“; ФСД“; АБОС
Приоритет 3	Мярка 3.2.1	3.2.1.3. Изработване на ПУП на терена на войскови имот с отпаднала необходимост в централната част на гр. Ардино	След безвъзмездно предоставяне на терена на община Ардино		80,0	ОБ	2021-2027	Отдел „АБОС“
Приоритет 3	Мярка 3.2.1	3.2.1.4. Изграждане на индустриална зона в землището на с. Дядовци	Зона за промишлени производства от местни суровини	Зона 3	80,0	Общински бюджет и привлечено външно финансиране (ПРСР)	2023-2025	Отдели:“СИП“ „ИП“; ФСД“; АБОС“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Приоритет 3	Мярка 3.2.1	3.2.1.5. Утвърждаване като зона за развитие на промишлеността в микрорайоните „Бял извор-Падина – Жълтуша“, „Млечино – Горно Прахово – Долно Прахово“, „Боровица – Брезен – Сухово“	Зона за промишлени производства от местни суровини	Зона 3	150,0	Общински бюджет и привлечено външно финансиране (ПРСР)	2023-2025	Отдели:“СИП“ „ИП“; ФСД“; АБОС“
Приоритет 3	Мярка 3.2.1	3.2.1.6. Утвърждаване на зони за отдих и рекреация на КТК „Белите брези“, общ. Ардино; бреговата зона на яз. Кърджали; по поречието на р. Арда от с. Китница до с. Стояново; вр. Алада; бреговата зона на микроязовир Ахрянско-Търнословка	Изграждане на Зона с утвърдени туристически функции (КК „Белите брези“) Изграждане на Зона за рекреация в специфична природна среда (около водни басейни)	Подзона 2.1. Подзона 2.2.	200,0	Привлечено външно финансиране; частни инвестиции	2022-2027	Отдели:“АБОС“. ИП“ ФСД, туристически бранш
Мярка 3.2.2 „Подкрепа на опорни селищни центрове“								
Приоритет 3	Мярка 3.2.1	3.2.2.1. Подобряване на селищната среда (40 кметства и 52 населени места) чрез реконструкция и рехабилитация на улици,	Проекти, включени в Капиталовата програма на общината и на		200,0	Общински бюджет и Привлечено външно финансиране	2021-2027	Отдел:“АБОС“, „ФСД“

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		паркови зони, площади, съгласно приетият Общ устройствен план на община Ардино и изготвяне на ПУП-ове за целта	такива с привличане на външен ресурс					
	Мярка 3.2.1	2.2.2.5. "Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи улици и тротоари, и съоръжения и принадлежностите към тях, в гр. Ардино	Проекти, включени в Капиталовата програма на общината и на такива с привличане на външен ресурс	Зона 1	250,0	Общински бюджет и Привлечено външно финансиране	2022-2023	Отдел:“АБОС“, „ФСД“
	Мярка 3.2.1	3.2.2.2. Изготвяне на кадастрални карти на всички населени места.			100,0	Общински бюджет и Привлечено външно финансиране(Агенция по кадастър)	2021-2022	Отдел:“АБОС“, „ФСД“
Специфична цел 3.3 „Разширяване на междуобщинското сътрудничество“								
Мярка 3.3.1. Подкрепа на сътрудничество със съседните общини от общ интерес								
Приоритет 3	Мека мярка 3.3.1	3.3.1.1. Продължаване на трансграничното сътрудничество с побратимените общини – общ. Нилюфер, Бурса; общ. Картал, Истанбул; общ. Кърклареli; общ.	Предложения за съвместни прояви и на проекти по линия на трансграничното			Привлечено външно финансиране и Общински бюджет	2021-2027	Община Ардино

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		Димотика, обл. Александрополис и сдруженията „Ардинци“, гр. Бурса „Балкани“, гр. Истанбул и др.	сътрудничестно					
Приоритет 3	Мека мярка 3.3.1	3.3.1.2. Осъществяване на междуобщинско сътрудничество със съседните общини – Кърджали, Черноочене, Джебел, Неделино, Баните	Подготовка и реализация на инициативи от общ интерес				2021-2027	Община Ардино
Приоритет 3	Мярка 3.3.1	3.3.1.3. Реализиране на инвестиционни проекти чрез СВОМР на СНЦ „МИГ Ардино – Джебел“	Подготовка на проекти от общ интерес за МИГ			Привлечено външно финансиране (ПРСР)	2021-2027	Община Ардино
Приоритет 3	Мека мярка 3.3.1	3.3.1.4. Участие на община Ардино в културния календарен план в областния център – гр. Кърджали за междуобщински културни празници и събития			30,0	Общински бюджет	2021-2027	Отдели:“ОКС“ и „ФСД“
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.3.1.5.Изграждане, реконструкция и рехабилитация на между общински път „ Ардино – Синчец – Гърбище – Теменуга – мах. Курдоллар – Рожденско – Контил“ между община	Подготовка и реализация на инициативи от общ интерес			Привлечено външно финансиране (ПРСР)	2021-2027	Община Ардино

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
		Ардино и община Джебел						
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.3.1.6.Изграждане, реконструкция рехабилитация на меж общински път „Ардино – Б извор – мах. Саралер Седларци – Жълтуша м.Мангана - с.Букова полян между община Ардино община Мадан, обла Смолян.	Подготовка и реализация на инициативи от общ интерес			Привлечено външно финансиране (ПРСР)	2021-2027	Община Ардино
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.3.1.7.Изграждане, реконструкция рехабилитация на меж общински път „Ардино Дядовци – Латика – Русало – Безводно – Комунига“ меж община Ардино и общи Черноочене.	Подготовка и реализация на инициативи от общ интерес			Привлечено външно финансиране (ПРСР)	2021-2027	Община Ардино
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.3.1.8. Доизграждане на Регионалното депо за управление на отпадъците.	Преходен, в процес на реализация			ОПОС	2021-2027	Община Ардино

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Приоритет 3		3.3.1.9.Изграждане на модулни станции за сепариране, рециклиране, компостиране, опаковане на ТБО в общините от област Кърджали	Преходен, в процес на реализация			ОПОС	2021-2027	Община Ардино
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.3.1.10.Реализиране на интегрирани социални проекти с общините от област Кърджали и област Смолян.				ОПРЧР	2021-2027	Звено „Други дейности по социални услуги“, отдели „ИП
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.3.1.11.Изграждане на „Център за настаняване от семеен тип за стари хора“ в община Ардино съвместно с общините от област Кърджали и област Смолян				ОПРЧР	2021-2027	Звено „Други дейности по социални услуги“, отдели „ИП
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.3.1.12.Интегрирани проек за съвместна доболнична болнична медицинска помо с общините Бани Неделино, област Смолян Джебел, област Кърджали.				Публично-частно партьорство	2021-2027	РЗИ- Кърджали

Приоритет	Мярка	Дейност/проектна идея*	Кратко описание	Територия/зона за прилагане на интегриран подход (зона за въздействие)**	Индикативен бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Срок за изпълнение	Административна структура (звено в общината), отговорно за реализация на мярката
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.3.1.13.Организиране провеждане на съвмест културни прояви с общини от област Кърджали и обла Смолян.				ОБ	2021-2027	Специализ. администр.
Приоритет 3	Мярка 3.1.1	3.3.1.14.Изграждане туристическа инфраструкту и опазване на природно иКирково, обл. Кърджали Златоград, Баните, обл. Смолян.				Публично-частно партньорство	2021-2027	Специализ. администр.

Забележки: *1.Проектните идеи и дейности, маркирани като Мека мярка не изискват финансов ресурс с инвестиционен характер.*

2.Поради липсата на проектна готовност за преобладаващата част от предложените проекти идеи срокът за тяхната реализация не е отразен с посочени месеци. Посочен е периода за реализация на ПИРО, или конкретни години, в които се предвижда реализацията на самата проектна идея.

3.В Програмата за реализация са включени и няколко проекта, чието изпълнение е започнало в програмния период 2014-2020, но срокът за завършване на същите е в програмния период 2021-2027г.

Индикативен списък на важни за общината проекти, включени в ПИРО на община Ардино за периода 2021-2027 г.

Приложение № 1-А

Приоритети	*Мерки*	Проектни идеи/Проекти	Проектна готовност	Индикативен срок на изпълнение (месеци)	Общ индикативен бюджет на проектната идея (в хил. лв.)	Допълнителна информация
Приоритет 1. Балансиран, устойчив растеж чрез итвърждаване на традиционните икономически сектори и икономически дейности на базата на разполагаемите ресурси и потенциали на територията	***Мярка 1.1.*** Подкрепа на местната икономика при реализация на иновативни инвестиционни намерения, базирани на модерни технологии, водещи до повишаване на добавената стойност	Проект 1	не		450,0	
		Проект 2	не		500	
		Проект 3.	не		40,0	
		Проект 4	не		120,0	
		Проект 5				Стара проектна идея, без конкретни данни
		Проект 6	не		120,0	
		Проект 7	не		50,0	
		Проект 8	ве		1000,0	
		Проект 9	не		90,0	
		Проект 10	да		40,0	В процес на реализация
		Проект 11				
	Мярка 1.2. Създаване на условия за привличане на инвестиции	Проект 1			2,0	мека марка
		Проект 2			6,0	мека марка
		Проект 3.			20,0	мека марка
		Проект 4			5,0	мека марка
	Мярка 1.3. Осигуряване на стимули за подкрепа на предприятия и реализация на инвестиционни намерения в преработващата и хранително-вкусовата промишленост	Проект 1				мека марка
		Проект 2	да	12	49,0	Сключен договор (в реализация)
		Проект 3.				мека марка
		Проект 4	не		20,0	
		Проект 5	да	20	149,0	Сключен договор (в реализация)
		Проект 6				мека марка
		Проект 7	не		140,0	
		Проект 1			10,0	мека марка

	Мярка 1.4. Развитие на устойчив туризъм	Проект 2			10,0	мека марка
		Проект 3.	не		50,0	
		Проект 4	не		100,0	
		Проект 5	не		35,0	мека марка
		Проект 6			45,0	мека марка
		Проект 7	не		250,0	
		Проект 8				мека марка
		Проект 9	не		250,0	
		Проект 10			20,0	мека марка
		Проект 11	не		30,0	
		Проект 12	не		85,0	
		Проект 13			10,0	мека марка
		Проект 14			5,0	мека марка
		Проект 15				безвъзм. помощ от общината
		Проект 16			50,0	мека марка
		Проект 17			5,0	мека марка
		Проект 18			30,0	мека марка
	Мярка 1.5. Поддържане и подобряване състоянието на горите	Проект 1				мека марка
		Проект 2				мека марка
		Проект 3.				мека марка
		Проект 4	не		70,0	
		Проект 5	не		150,0	
		Проект 6	не		25,0	
	Мярка 1.6. Подкрепа за професионална подготовка на кадри по линия на професионалното обучение и на други извънучилищни форми	Проект 1			25,0	мека марка
		Проект 2				съдействие от общината
		Проект 3.			25,0	мека марка
		Проект 4	да		99,0	Сключен договор (в реализация)
	Мярка 2.1.Осигуряване на равен достъп до образователната система	Проект 1				мека марка
		Проект 2			10,0	алтернат. форма на обучение

Приоритет 2. Подобряване на публичните услуги на населението и на природната среда в съответствие със съвременните екологични изисквания, свързани с климатичните изменения“		Проект 3.			170,0	Провеждани ежегодни общ.поръчки
		Проект 4			25,0	Провеждани ежегодни общ.поръчки
		Проект 5	не		70,0	
		Проект 6	не		80,0	
		Проект 7	да		96,0	Сключен договор (в реализация)
		Проект 8	да		936,0	Сключен договор (в реализация)
		Проект 9			35,0	
	Мярка 2.2.Осигуряване на равен достъп до качествени здравни услуги	Проект 1				мека марка
		Проект 2	да		850,0	
		Проект 3	не		50,0	
		Проект 4	не		80,0	
		Проект 5	не		25,0	
	Мярка 2.3. Създаване на условия за дългосрочна социална грижа и намаляване на социалното изключване на уязвими групи	Проект 1				мека марка
		Проект 2	не		80,0	
		Проект 3	не		40,0	
		Проект 4	не		60,0	
		Проект 5	не		2300,0	
	Мярка 2.4. Опазване на културното наследство и подкрепа на дейността на културни средища	Проект 1			70,0	мека мярка
		Проект 2	не		80,0	
		Проект 3.			50,0	мека мярка
		Проект 4	не		110,0	
		Проект 5			10,0	мека мярка
	Мярка 2.5. Подобряване състоянието на В и К инфраструктурата	Проект 1	не		6000,0	
		Проект 2	не		1100,0	
		Проект 3.	не		1800,0	
		Проект 4	не		2000,0	
		Проект 5	не		600,0	
		Проект 6	не		180,0	
		Проект 7	не		2900,0	
		Проект 8	не		30,0	

		Проект 9	не		100,0	
		Проект 10	не		2000,0	
		Проект 11				мека мярка
		Проект 12	не		250,0	
		Проект 13	не		250,0	
		Проект 14	не		60,0	
		Проект 15				
		Проект 16			3,0	мека мярка
		Проект 17			3,0	мека мярка
		Проект 18				мека мярка
	Мярка 2.6.Поддържане на енергийна инфраструктура	Проект 1	не		9000,0	
		Проект 2	не		3000,0	
		Проект 3.	не		110,0	
		Проект 4	не		80,0	
		Проект 5	не		50,0	
	Мярка 2.7. Превенция и защита от рискове и бедствия	Проект 1				мека мярка
		Проект 2				мека мярка
		Проект 3.	не		50,0	
		Проект 4				Оперативна дейност
		Проект 5				Оперативна дейност
		Проект 6				Оперативна дейност
		Проект 7	не			
		Проект 8	не			
Приоритет 3. Създаване на условия за по-добра свързаност и подобряване на	***Мярка 3.1.*** Подобряване качествата на общинската пътна мрежа	Проект 1	не			
		Проект 2	не			
		Проект 3.	не			
		Проект 4	не			
		Проект 5	не		1400,0	
		Проект 6				
		Проект 7				
		Проект 8				
		Проект 9				
		Проект 10				мека мярка
	Мярка 3.2. Развитие на	Проект 1			20,0	

жизнената среда, водещи до намаляване на териториалните диспропорции	електронни услуги	Проект 2			35,0	
	Мярка 3.3. Създаване на условия за развитие на зоните за целево въздействие	Проект 1				мека мярка
		Проект 2	Не		80,0	
		Проект 3.	Не		150,0	
		Проект 4	Не		200,0	
	Мярка 3.4. Подкрепа на опорни селищни центрове	Проект 1	Не		200,0	
		Проект 2	Не		250,0	
		Проект 3.	Не		100,0	
	Мярка 3.5. Подкрепа на сътрудничество със съседните общини от общ интерес	Проект 1				мека мярка
		Проект 2				мека мярка
		Проект 3.				мека мярка
		Проект 4			30,0	мека мярка

Забележки:

Проектните идеи, отбелязани като меки мерки не изискват финансов ресурс с инвестиционно предназначение. Някои от меките мерки са с оперативен характер, но са имат отношение към с проекти с инвестиционен характер.

За проектни идеи и проекти, коита са без проектна готовност, не се посочва индикативен срок за реализация.

Индикатори за продукт

Приложение № 2

Приоритет, мярка	Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Период на отчитане	Целева стойност
Приоритет 1. Балансиран, устойчив растеж чрез утвърждаване на традиционните икономически сектори и икономически дейности на базата на разполагаемите ресурси и потенциали на територията					
	Мярка 1.1.1. Стимулиране на местното предприемачество				
Приоритет 1	Нефинансови предприятия на 1000 д. от населението	брой	НСИ	1 година	
Приоритет 1	Разкрити нови предприятия, базирани на местни суровини	Брой	Община Ардино	1 година	6
Приоритет 1	МСП, инвестиращи в нови технологии		Агенция за МСП	2 години	5
Приоритет 1	***Мярка 1.1.2. Създаване на условия за привличане на инвестиции***				
Приоритет 1	Приети документи на общината, свързани с привличане на инвестиции	Брой	Община Ардино	1 година	4
Приоритет 1	Участие на общината в инвестиционни инициативи (бизнес форуми, панаири и др.)	брой	Община Ардино	6 месеца	7
Приоритет 1	***Мярка 1.2.1.Осигуряване на стимули за подкрепа на предприятия и реализация на инвестиционни намерения в преработващата и хранително-вкусовата промишленост***				
Приоритет 1	Интервенции в подкрепа на инвестиционни намерения в хранително-вкусовия бранш	брой	Община Ардино	1 година	5
Приоритет 1	***Мярка 1.3.1. Развитие на алтернативно земеделие***				
Приоритет 1	Оказана безвъзмездна административна помощ при подготовка на проекти от земеделски производители	брой	Община Ардино	1 година	7
Приоритет 1	Рекламни кампании за популяризиране на нетрадиционни производства	брой	Община Ардино	1 година	3
Приоритет 1	***Мярка 1.3.2. Развитие на устойчив туризъм***				

Приоритет, мярка	Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Период на отчитане	Целева стойност
Приоритет 1	Разкрити нови туристически маршрути	брой	Община Ардино	1 година	4
Приоритет 1	Места за настаняване, повишили категорията си	брой	Община Ардино	2 години	10
Приоритет 1	***Мярка 1.4.1. Подкрепа за професионална подготовка на кадри по линия на професионалното обучение и на други извънучилищни форми***				
Приоритет 1	Лица, преминали обучение за нови професии	брой	Дирекция „Бюро по труда“	6 месеца	50
Приоритет 2. „Подобряване на публичните услуги на населението и на природната среда в съответствие със съвременните екологични изисквания, свързани с климатичните изменения“					
Приоритет 2	***Мярка 2.1.1.Осигуряване на равен достъп до образователната система***				
Приоритет 2	Брой ученици, върнати в училище	брой	Община Ардино	1 година	
Приоритет 2	***Мярка 2.1.2.Осигуряване на равен достъп до качествени здравни услуги***				
Приоритет 2	Среден брой лица в пациентските листи на общопрактикуващите лекари	брой	РЗИ- Кърджали	6 месеца	900-1000
Приоритет 2	***Мярка 2.1.3. Създаване на условия за дългосрочна социална грижа и намаляване на социалното изключване на уязвими групи***				
Приоритет 2	Относителен дял на лицата ползващи резидентни социални услуги от групите лица в риск	%	Дирекция „Социално подпомагане“	1 година	65-70%
Приоритет 2	Брой новоразкрити места в обекти за услуги от резидентен тип и услуги в общността	брой	Дирекция „Социално подпомагане“	2 година	50
Приоритет 2	***Мярка 2.1.4. Опазване на културното наследство и подкрепа на дейността на културни средища***				

Приоритет, мярка	Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Период на отчитане	Целева стойност
Приоритет 2	Спечелени проекти , свързани с опазване на културното наследство	брой	Община Ардино	2 години	2
Приоритет 2	***Мярка 2.2.1. Подобряване състоянието на В и К инфраструктурата***				
Приоритет 2	Дължина на новоизградени водопроводи	км	ВиК оператор	3 години	60
Приоритет 2	Дължина на рехабилитирани ВиК мрежи	км	ВиК оператор	3 години	100
Приоритет 2	Дължина на новоизградена канализационна мрежа	км	ВиК оператор	3 години	20
Приоритет 2	Население с подобрено водоснабдяване	брой	ВиК оператор	3 години	
Приоритет 3. „Създаване на условия за по-добра свързаност и подобряване на жизнената среда, водещи до намаляване на териториалните диспропорции“					
Приоритет 3	***Мярка 3.1.1. Подобряване качествата на общинската пътна мрежа***				
Приоритет 3	Дължина на рехабилитирани общински пътища	км	Районна пътна служба	3 години	80
Приоритет 3	***Мярка 2.2.2.Поддържане на енергийна инфраструктура***				
Приоритет 3	Санирани сгради публична собственост	брой	Община Ардино	2 години	15

Индикатори за резултат

Приложение № 2-А

Специфична цел	Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Период на отчитане	Базова стойност	Целева стойност
Специфична цел 1.1. Подкрепа на местната икономика при реализация на иновативни инвестиционни намерения, базирани на модерни технологии, водещи до повишаване на добавената стойност						
Специфична цел 1.1	Равнище на безработица	%	Дирекция „Бюро по труда“	6 месеца	17,3 (2019 г.)	12,0
Специфична цел 1.1	Размер на привлечени средства от външни източници (ОП, други Национални програми)	хил. лв.	ИСУН	1 година	9 090,8	13000,0
Специфична цел 1. 2. Подобряване на бизнес средата и подкрепа на предприемачеството						
Специфична цел 1.2	Гъстота на фирмите на 1000 д от населението	брой	НСИ	1 година	17,2 (2018 г.)	20,0
Специфична цел 1.2	Нови електронни услуги в общинската администрация в помощ на предприемачеството	Брой	Община Ардино	1 година		3
Стратегическа цел 1.3. „Развитие на конкурентни сектори, базирани на местни ресурси“						
Специфична цел 1.3	Подпомогнати земеделски производители при подготовка на проекти за съфинансиране	брой	Община Ардино	1 година	2	6
Специфична цел 1.3	Изработени ПУП на зони за туризъм	брой	Община Ардино	1 година	0	3
Специфична цел 1.3	Приходи от нощувки в средства за подслон	хил. лв.	НСИ	1 година	128,3 (2018 г.)	220,0
Специфична цел 1.4. „Подготовка на професионално подготвени кадри за развитие на иновативни производства и съвременни технологии“						

Специфична цел	Индикатор	Мерна единица	Източник на информация	Период на отчитане	Базова стойност	Целева стойност
Специфична цел 1.4	Разкрити нови профилирани паралелки по професионални направления „Туризъм“ и ИКТ	брой	РУО – Кърджали и Община Ардино	2 години	0	2
Специфична цел 2.1.Подобряване на достъпа до качествени бюджетни услуги						
Специфична цел 2.1	Намален брой отпаднали от училище ученици	брой	РУО - Кърджали	1 година		
Специфична цел 2.1	Оптимизиран брой лица в пациентските листи на ОПЛ	брой	РЗИ - Кърджали	1 година	936	1000
Специфична цел 2.2 . Подобряване на екологичната инфраструктура						
Специфична цел 2.2	Брой население с подобрено водоснабдяване	брой	ВиК	2 години		
Специфична цел 2.2	Реализирана икономия на електроенергия в многофамилни жилищни сгради с подобрена енергоефективност	%	EVN -България	3 години	0	25-30
Специфична цел 3.1. Подобряване на транспортната и цифрова свързаност, развитие на електронните услуги и достъпност						
Специфична цел 3.1	Население, ползващо широколентов достъп до Интернет	%	Интернет доставчици	2 години		50%

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕДЕНОТО АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАНА

Приложение №3

Настоящото анкетно проучване е свързано с разработването на План за интегрирано развитие на община Ардино за периода 2021-2027г. , който е основен инструмент за планиране, програмиране, управление и ресурсно осигуряване на развитието на общината през следващите седем години.

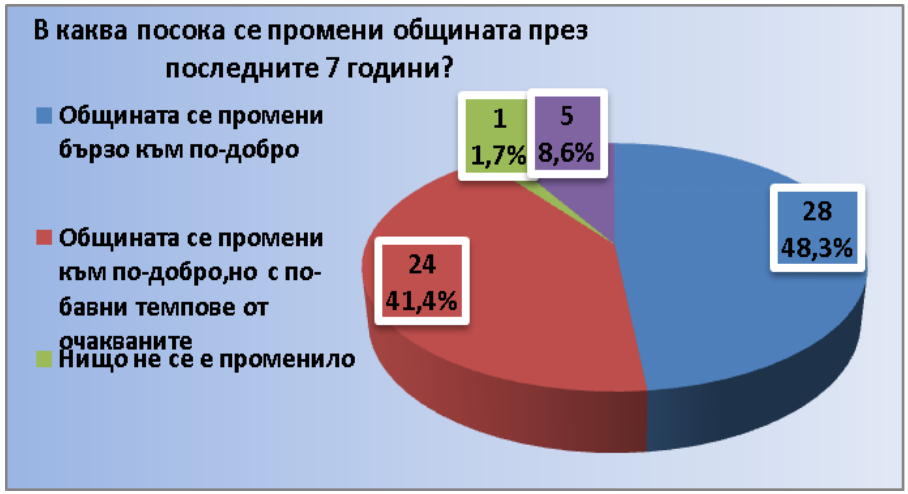
Целта на анкетното проучване е да установи:

- **Какви са нагласите на населението за настоящото състояние на общината и към бъдещия процес на развитие на община Ардино.**
- **Какви са нагласите им към тяхното собствено участие в този процес и техните бъдещи предвиждания за подобряването на ситуацията в общината.**

Анализът на резултатите от проведената анкета е базиран на информацията, събрана чрез анкетни листа от жителите на община Ардино.

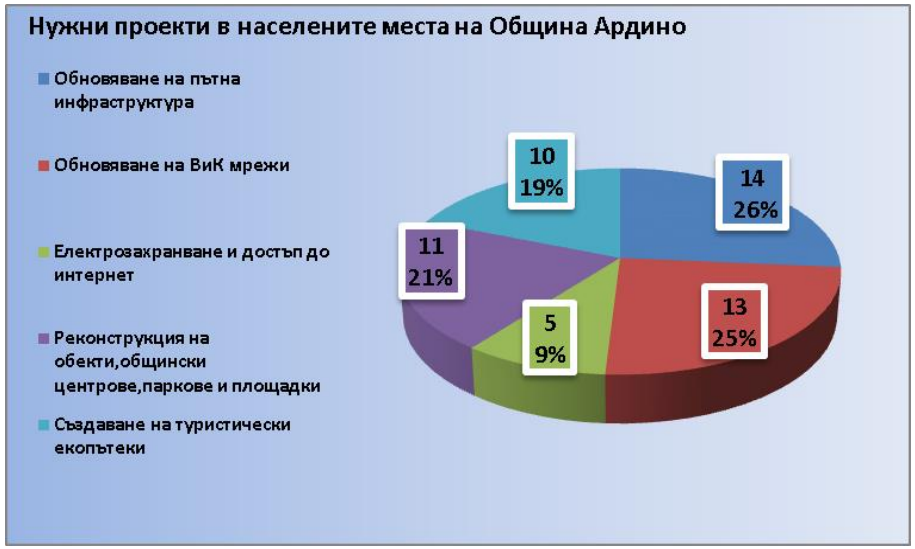
Първо са анкетните резултати с оценката, която участниците дават за сегашното състояние на общината:

- На въпроса в каква посока се променя общината през последните 7 години, голям процент от хората (48,3%), са на мнение,че общината се променя бързо и към по-добро.
- Относно създаването на нова визия за развитие, 57,9% от хората са на мнение, че общината има нужда от нова визия.

Фиг.33. *АНКЕТНИТЕ РЕЗУЛТАТИ С ОЦЕНКАТА, КОЯТО УЧАСТНИЦИТЕ ДАВАТ ЗА СЕГАШНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНАТА*

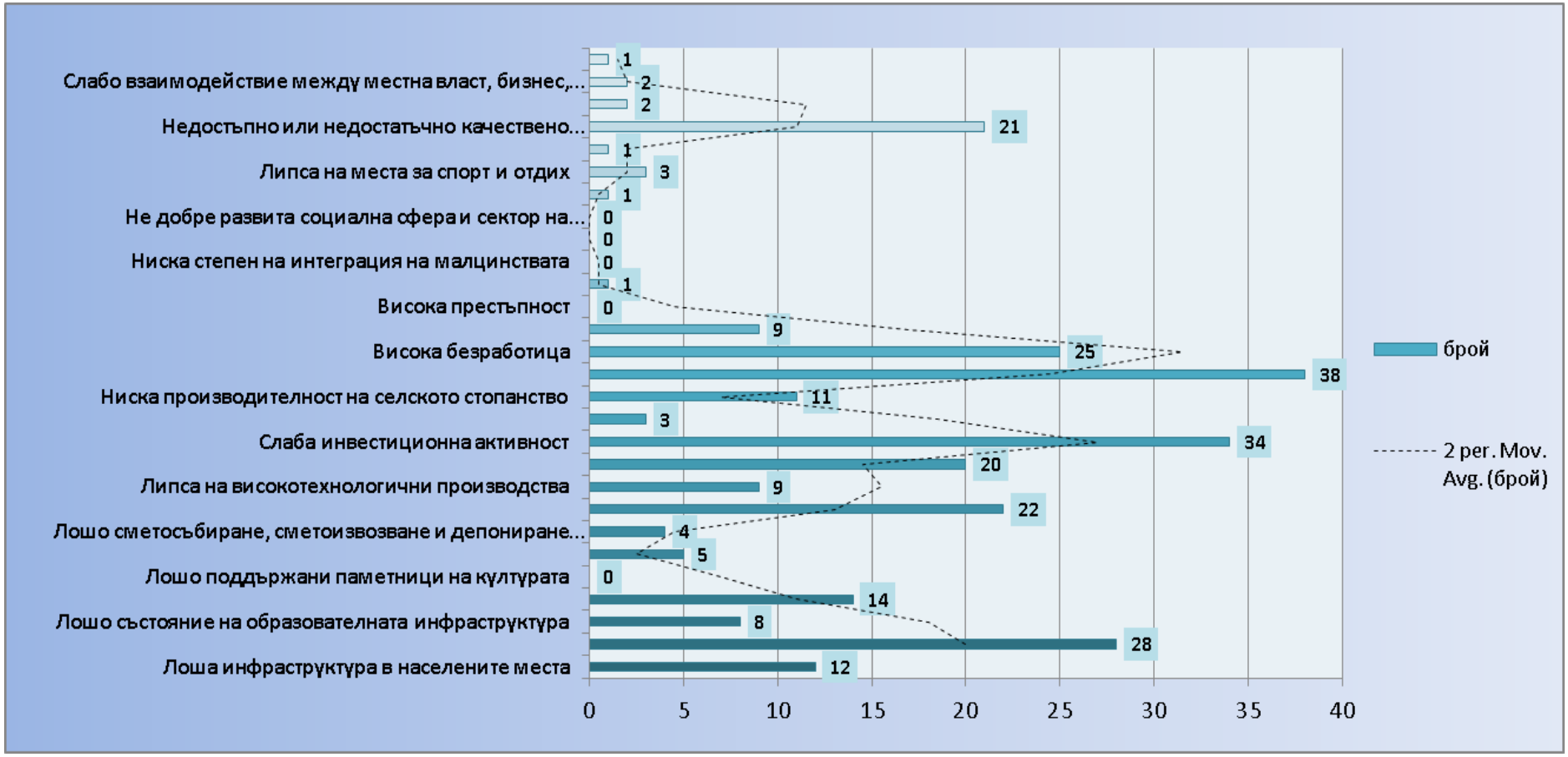

Предложени са примерни проекти, които да се включат в бъдещата разработка на ПИРО за община Ардино 2021-2027г. Тук процента на посочените проекти е почти равен, с изключение на един от тях.

Фиг.34. *ПОСОЧЕНИ ПРИМЕРНИ ПРОЕКТИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ*

На второ място са резултатите от анкетата, свързани с проблемите в общината и тяхното примерно решение:

- Най-голям процент на въпроса за това, кои са основните проблеми, характеризиращи общината, имат проблемите свързани с безработицата, влошаващата се демографска ситуация, слабата инвестиционна активност и други.

Фиг.35. *АНКЕТНИТЕ РЕЗУЛТАТИ, СВЪРЗАНИ С ПРОБЛЕМИТЕ В ОБЩИНАТА И ТЯХНОТО ПРИМЕРНО РЕШЕНИЕ*

Фиг.36. *АНКЕТНИТЕ РЕЗУЛТАТИ, СВЪРЗАНИ С ЦЕННИТЕ РЕСУРСИ НА ОБЩИНАТА*

- Като най-ценни ресурси на общината са посочени нейните културни и туристически обекти като: „Дяволски мост”, „Орлови скали” , връх „Алада” и други.

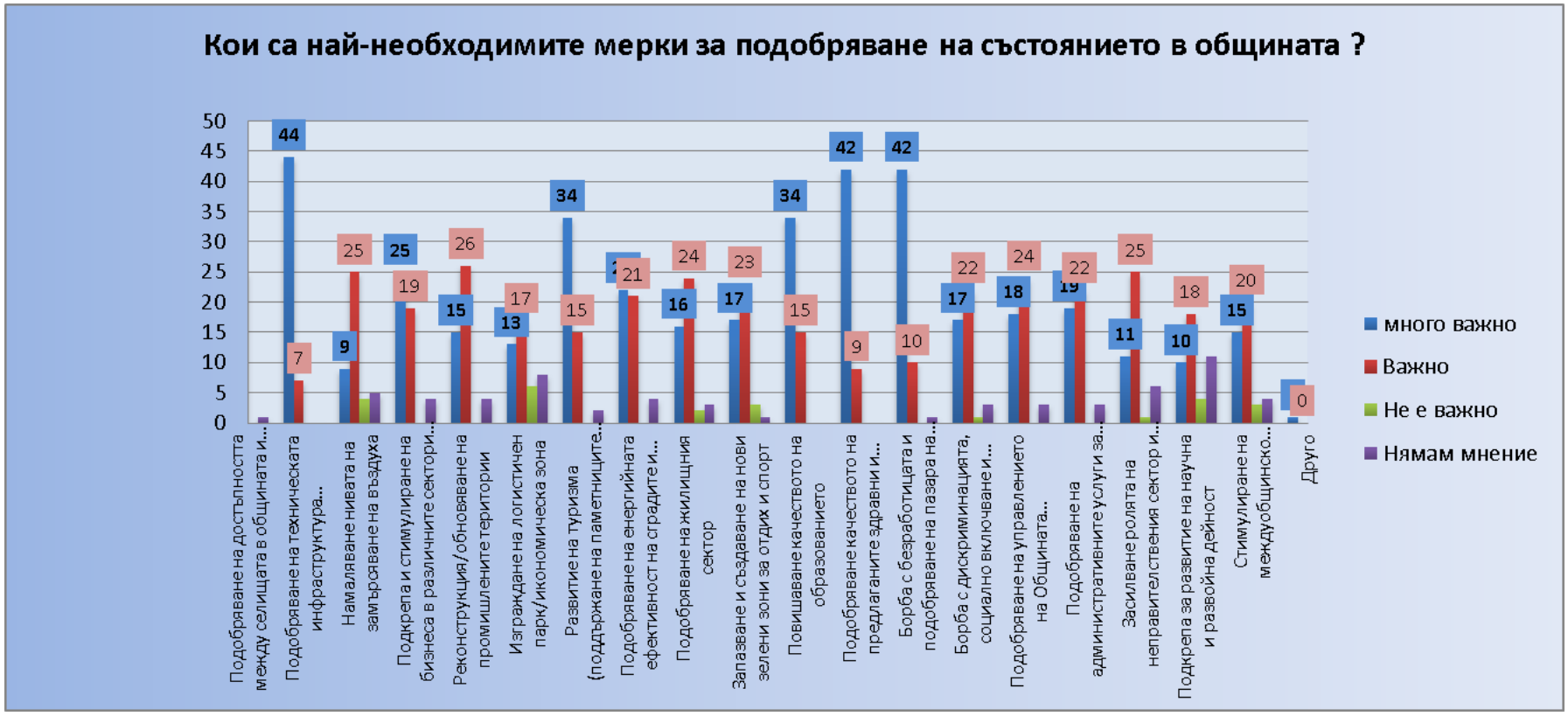

Фиг.37. *АНКЕТНИТЕ РЕЗУЛТАТИ ЗА ОЦЕНКА НА ПРИОРИТЕТНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ НАПРАВЛЕНИЯ*

- Като приоритетно направления за икономическото развитие на общината с най-голям процент на отговорите е **туризмът.**

Предложени са създаване на мерки за подобряване на:

- техническата инфраструктура в населените места
- мащабното развитие на туризма и използването на ресурсите на общината.
- подобряване качеството на образование
- борба с безработицата и др.

Фиг.38. *АНКЕТНИТЕ РЕЗУЛТАТИ ЗА ОЦЕНКА НА МЕРКИТЕ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ СЪСТОЯНИЕТО НА ОБЩИНАТА*